

SORULAR VE CEVAPLARIYLA İSLAM FIKHI

Fatih Kalender
Emîn Ali Yüksel
Hüsamettin VANLIOĞLU
Abdullah Hiçdönmez

● SUALLİ - CEVAPLI
İSLAM
F I K H I

4

Takriz
Ahmet Mahmut ÜNLÜ
(Cübbeli Ahmet Hoca)

Kitap İsmi	Sualli Cevaplı İslam Fıkıhı -4-
Yazar	Hüsametdin VANLIOĞLU Fatih Kalender Abdullah HİÇDÖNMEZ Emin Ali YÜKSEL
Kapak Tasarım	Beyzade Prodüksiyon
Mizanpaj	Eymen EVLA
Baskı	Öz Ensar Matbaacılık
ISBN	978-605-5319-60-1
Baskı ve Cilt	Öz Ensar Matbaacılık
Yayınlayan	Beyzade Prodüksiyon
Yayıncı Sertifika	23074
Genel Dağıtım	Yusuf AKTAŞ 0533 707 42 60
İletişim	444 18 10 www.arifankitabevi.com

HAC ve UMRE

794-SUAL:

HACCIN HİKMETİ NEDİR?

Cevap: Öncelikle şunu belirtelim ki, Allah Teâlâ'nın bize yüklemiş olduğu ibadet ve diğer yükümlülüklerin kuşkusuz bizim yararımıza çok ulvi hikmetleri vardır. Bunlar sıralanamayacak kadar çok olabilir ve bizler bunlardan sadece bir kısmını bilebiliriz. Bütün hikmetleri bilen, yalnızca her şeyi bilen Allah Teâlâ'dır. Biz bize bildirilen ve bilebildiğimiz kadarından bahsedebiliriz. Bu cümleden olarak hac ibadetinin bazı hikmetlerinden bahsetmiş olacağız.

Hac, belirli fiillerin sadece Allah rızası için yapılmasından oluşan bir ibadettir. Kur'ân-ı Kerîm'de hac ibadetinin muhtelif safhaları hem şekli hem de manevi ve ruhî yönlerden tasvir edilerek çeşitli yararlarının bulunduğu belirtilir. Böylece insanlar, haccın hikmetlerini kavramaya ve gerek fert gerekse ümmet olarak onu lâıykıyla ifa edip azami ölçü de hikmetlerini gerçekleştirmeye teşvik edilir.

Müminin hem malı hem de bedeniyle gerçekleştirdiği bir ibadet olan hac, insanın bütün varlığını ilgilendirir ve bu haliyle küllî bir teslimiyetin ifadesidir. Diğer yükümlülükler gibi hac da insan merkezli ve insanın ihtiyaç duyduğu hayırların tahakkukunu hedef alan bir ibadettir. Bu bakımdan onun hikmetlerini üç noktadan hareketle tespit etmek mümkündür.

Allah'ın insanlara bazı şeyleri yapmalarını emretmesi ve bunların yerine getirilmesi suretiyle kendilerine lütufta bulunmasıdır.

Haccı gerçekleştiren insanın ona hazırlanırken, vazifelerini ifa ederken ve ibadetini tamamladıktan sonra kendi kabiliyetine göre elde edebildiği olumlu sonuçlar,

Hac ibadeti, sadece Allah rızası için yerine getiren tek tek insanların iradelerinin ve tesir alanlarının dışında haccın bütün ümmete sağladığı faydalar ve onları ulaştırdığı yüksek seviyedir. Haccın hikmeti, Allah'a yönelmiş insanla Allah arasında kul-rab ilişkisinin insanın kendi hayat ve ayrıca içinde bulunduğu ümmet üzerindeki etkisiyle ortaya çıkar. Gazzâlî'nin ifadesiyle hac, dinin kemale ermesi ve teslimiyetin tamamlanmasıdır¹.

Hac ibadetinin fert ve Müslüman toplum açısından sağladığı manevi kazançların kişiden kişiye, toplumdan topluma ve devirden devire farklılık arz ettiği görülür. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Her insan niyetine, iradesine ve yeteneklerine bağlı olarak hacdan farklı nasipler elde edebileceği gibi hiç nasip almadan bu seyahatten dönenlerin bulunması da mümkündür. Çünkü hac, dış görünüşü itibariyle semboller andıran, gerçekte ise çeşitli ruhî eğitimleri sağlayan birbirinden farklı davranışların toplamından ibarettir. Bazıları için şeytan taşlama çok şey ifade ederken bazılarının tavaf, bazılarının Arafat, bir gruba da hac esnasında kurulan İnsanî ilişkiler daha anlamlı gelebilir.

Haccın “kast ve yönelme” şeklindeki kelime anlamı arasında ilişki vardır. Şöyle ki: Müslümanlar ömürleri boyunca günde beş defa Kâbe'ye yönelerek namaz kılarlar. Her Müslüman, imandan sonra en faziletli ibadet sayılan namazın² kiblesini oluşturan mübarek mekânı görmek, orada başta Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) olmak üzere geçmiş peygamberlerin hak din uğrunda verdikleri mücadeleleri hatırlamak, asırlar boyunca birçok Müslümanın namaz, dua ve niyazlarına sahne olan manevi atmosferde yaşamak ister. Hac bu açıdan tarihin yeniden yaşanmasının ve mücerredin müşahhas, soyutun somut hale gelmesinin vasıtası olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de³ Kâbe'den “Allah'ın evi” diye söz edilir Bütün benliğiyle Allah'a bağlanan mümin O'nun evini ziyaret etmeyi en büyük manevi zevk olarak telakki eder. Aslında diğer ibadetlerde olduğu gibi hacda da kulluk sınavı, hem bu ibadetin amacını hem de anlamını oluşturur. Genellikle insanlar emir ve yasakların hikmetlerini ancak gereği gibi onları yerine getirdikten sonra fark ederler. Bu fark ediş ya bizzat

1 İhyâ/314

2 Müslim, İmân, 137-140

3 Hac/2

HAC VE UMRE

kendi hayatlarında ortaya çıkmakta veya başkalarının hayatı incelendiğinde görülmektedir.

Hacda önemli olan, sadece bir filin yapılması değil onun özel bir amaçla, yani Allah'ın emrine uymak niyetiyle yapılmasıdır. Bir filin ancak bu niyetle gerçekleştirilmesi onu ibadet haline getirir. Şu halde hac filinin temel gayesi ve hikmetlerinden biri; insanların Allah'ın emri gereğince yurtlarını, ailelerini ve dostlarını, mallarını terk etmeye, bazı arzularına karşı koyup sıkıntıları göğüslemeye hazır olduklarını göstermeleridir.

Hac belli bir zamanda ve belirli mekânlarda gerçekleşen bir ibadet olduğu için Müslümanlara zaman ve mekân mefhumunu, dünyada her şeyin belli bir düzen içinde gerçekleştiği şuurunu kazandırır. Vakfe, tavaf, sa'y emsali hac vazifelerinin yerine getirilmesi, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Müslümanların gözlerini ve gönüllerini Arafat, Kâbe, Safâ- Merve gibi "ilâhi şiarlar"¹ olarak nitelendirilen mekânlara çevirmelerini sağlamak ve şekilsel bir anlaşma olmaksızın bütün Müslümanları aynı zaman ve mekân içinde manevi bir ittifak anlayışına ulaştırmaktadır.

Bilhassa tasavvufta hacca hazırlık safhası, bir yönüyle ölüme hazırlanmaya benzetilir; şu farkla ki hac iradeye bağlı iken ölüm insanın beklemediği, belki de istemediği bir anda gerçekleşebilir. Hac ibadetinde kişi çevresinden ve arzularından uzaklaşacağı, ölmeden önce bir anlamda ölümü yaşayacağı için önemli bir irade egzersizi yapmakta ve ilahi iradeye boyun eğmeye hazır olduğunu kendine telkin etmektedir. Bu duygunun belirtelerini özellikle hacca ilk defa gidecek olanlarda gözlemek mümkündür. Bundan dolayı hacca hazırlanan mümin dinî, ahlâkî ve hukukî mahiyette hak ilişkisi içine girdiği herkesle helâlleşir, borçlarını öder, bakmakla yükümlü olduğu insanların nafakalarını ayırır ve ondan sonra yola koyulur.

Haccın farz oluşunu belirten ayette² ona güç yetirmekten söz edilir. Bunun anlamı, insanın hac için gerekli olan bütün imkânlarla kavuşması, şartların da bunu kolaylaştıracak bir durumda bulunması demektir. Söz konusu ayet, dolaylı olarak haccın ifasını sağlayacak her türlü vasıtayı hazırlamaları için Müslümanları uyarmakta, gerekli tedbirleri almalarını bir vecibe olarak onlara yüklemektedir. Bu sebeple tarih boyunca hac yollarının güvenliğini temin etmek ve haccın yapılacağı mekânların hizmetkârı olmak Müslüman devlet adamları için büyük bir şeref telakki edilmiştir.

1 el-Bakara /158

2 Âi-i İmrân/ 97

Bu şartlar bir bakıma, Allah'a teslimiyetini göstermek isteyen Müslümanın, kendini bu amaca yönelik olarak hazırlaması gerektiğini de ifade etmektedir.

Müminin hac esnasında elde ettikleriyle orada gerçekleştirdiği vazifeler arasında da bir ilişki vardır. Burada özellikle belirtilmesi gereken husus, haccın gerçekleştirildiği mekânla Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in ve ilk Müslümanların yaşadıkları mekânın aynı olmasıdır. Mümin hac esnasında, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in ve ashabının bulunduğu coğrafi mekânla karşılaşmakta, Kur'an'da "Allah'ın koyduğu dinî işaret ve nişanlar"¹(Şeairullah)' olarak tavsif edilen bu mekânlarda bulunarak o dönemin manevi ruhundan nasip almaktadır.

Diğer taraftan hacca giden her Müslüman, ihrama girerken büründüğü elbiselerle kabre girerken bürüneceği kefenin benzerliğinin şuurlunda olarak artık bir bakıma dünya dışı bir düzene ayak uydurduğunu hissetmekte ve bunun etkilerini duymadadır. İhram, sözlük anlamının da çağrıştırdığı gibi sadece zâhirî bir kıyafet değişikliği değil insanın yaşama ve davranış biçiminin köklü bir değişikliğe uğraması demektir. Nitekim ihramlı kişi, bu kıyafeti taşıdığı süre içinde başka zamanlarda kendisine meşru olan bir dizi davranıştan uzak durmak zorundadır. Bu program dışı hayat, kişinin alışkanlıklarından ve bağımlılıklarından kurtulmasına ve kendisiyle hesaplaşmasına imkân tanıyan önemli bir fırsattır. Bu esnada yapılan her ihlâl ya bir kefaretle karşılanır veya haccın bozulmasıyla sonuçlanır ki bir anlamda dünya-âhiret bütünlüğünü canlı bir şekilde yaşamak demektir.

Kâbe ve çevresi için kullanılan "harem" tabiri, bölgedeki bütün ilişkilerin Allah'ın emir ve yasaklarına saygı esasına göre düzenlendiğini, başta insan olmak üzere ağaç ve bitki örtüsünden hayvanlara kadar bölgedeki bütün varlıkların ilahi koruma altına alındığını ifade eder. Tavaf kişiye, her şeyin bir başka şey etrafında belli bir düzen içinde döndüğü ve insanın da bu kozmik düzenin bir parçasını teşkil ettiği şuuru verir. Sa'y, Müslümanın sırf Allah istediği için katıldığı bir yürüyüşür; Müslüman bu sayede kendisi gibi aynı yola girmiş, aynı niyet ve duyguları taşıyanlarla beraber koşmanın ne demek olduğunu fark eder. Sa'y sırasında "hervele" denilen çalımı ve hızlı yürüyüş, niyet ve duygu bütünlüğü ile kaynaşmış ümmet ruhunun azametini yansıtır. Arafat'ta diğer müminlerle bir arada bulunan, kıyafetiyle artık bu dünyayı terk ettiğini gösteren mümin, haşır

1 Bakara/158; Hac/32, 36

ve hesaba çekiliş sahnesini temsili bir şekilde yaşayarak sorumluluğun ve hesaba çekilmenin idrakine varır. Arafat'ta rabbine yönelen insan daha bu dünyada, hiçbir yardımcının bulunmadığı şartlarda O'nun huzurunda durmanın manasını, makam, servet ve ilim gibi üstünlüklerin gerçek değerinin hesaba çekileceği zaman ortaya çıkacağını anlar; üstünlüğün sadece takvada olmasının ne demek olduğunu kavrar.

Hac esnasında çeşitli münasebetlerle yapılan dualar, sadece Allah'a teslim olmanın ve bunu söz ve davranışlarla yaşamının özlü bir ifadesidir. Özellikle telbiye çok anlamlıdır: *"Buyur Allah'ım, buyur! Davetini duydum, sana yöneldim. Ortağın yok Allah'ım! Emrine uydum, kapına geldim. Hamd sanadır; nimet senin, mülk senindir. Şerikin yok Allah'ım"*. Nihayet orada kesilen kurban, müminin sırf Allah istediği için malından vazgeçebildiğini belirtmesi ve bizzat kendini dahi Allah yolunda kurban edebileceğini fiiliyle göstermesi açısından manidardır.

Hac esnasında hiçbir şeye zarar vermemek esas olduğundan insanın çevresiyle ilişkisinde son derece dikkatli davranması gerektiği ortaya çıkar. Bu husustaki titizliğin ölçüsü, Kur'an-ı Kerim'deki yasaklardan ve bu yasakların çiğnenmesi halinde verilecek cezaları bildiren ayetlerin¹ açık üslubundan anlaşılmaktadır. Özellikle bitki ve hayvan türünden canlılara karşı gösterilmesi gereken hassasiyet, kişiye başka zamanlarda kazanamayacağı ölçüde bir duyarlılık sağlar. Bunun yanında öfkelenmemek, kimseyi incitmemek ve güler yüzlü olmak gibi ahlâkî davranışlar da hacı gereği gibi yerine getirenlerin elde edecekleri manevi kazançlar arasında yer alır.

Sonuç olarak hac esnasında Müslüman daha önce teorik olarak haberdar olduğu, fakat layıkıyla yaşayamadığı bir dizi imanî ve ahlâkî özellikler kazanır; sahip bulunduğu olumlu niteliklerde ise daha çok sebat ve güç kazanır. Hac müminin kendi kendisinin farkına varma sürecidir.

Hacdan dönen mümin, İslâm'ın ilk muhatapları olan ve hayatlarını ona vakfeden Asrısadet Müslümanlarının yaşadığı yerleri gezerek, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'i kitaplardaki bilgilerle tarihî bir şahsiyet olarak tanımanın ötesinde sanki onu bizzat görerek iman ve ikrarını tazelemiştir. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in yaşadığı yerleri ve kabrini ziyaret etmiş, tebliğ vazifesini başarıyla yerine getirdiği mekânlarda peygamberliğine bir daha şehadet etmiştir. Aynı zamanda dünyada mevcut çok çeşitli ırkları, bunların konuştuğu dilleri göz-

1 Bakara /158, 196-200; Âl-i imrân /96- 97; Maide /2, 95-96; Hac /26-29, 33-34

lemiş, ancak bu farklılıkların, sadece insanların birbirlerini tanıyarak iletişim kurabilmeleri için Allah tarafından birer alâmet olarak yaratıldığının¹ şuuruna varmıştır. Bunun yanında insanlar arasındaki bu farklılıkların birlik ve beraberliği engellemediğini, mevcut farklılıklarla birlikte Allah'a teslim olmanın her türlü vahdetin esasını oluşturduğunu fark etmiştir. Böylece dünyasının sınırları genişlemiş, coğrafi bilgileri nazarî boyutlarını aşmış, yer küresinin muhtelif bölgelerinde yaşayan yüz binlerce insanla bir arada bulunmuş, en olumsuz şartlarda bile insanların birbirine müsamaha göstermesinin ne demek olduğunu bizzat tecrübe ederek anlamıştır.

İslâm âlimlerinin biyografileri incelendiğinde onların hac seyahati esnasında diğer birçok âlimle tanıştığı, bu vesile ile çeşitli fikir ve eserlerden haberdar olduğu, birçoğunun ilmî hayatında gelişmeler meydana geldiği görülür. Kitap basımının ve iletişim imkânlarının çoğaldığı günümüzde de hac seyahatinin bu ilmî fonksiyonu önemini korumaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de İslâmiyet'in bütün dinlere galip gelmesi amacıyla insanlığa gönderildiği ifade edilmektedir.² Hemen bütün ırklara mensup olan, fizyonomileri, psikolojik yetenekleri, sosyal konumları ve coğrafi bölgeleri farklı bulunan birçok insanın katıldığı hac ibadeti günlerinde Mekke ve Medine'yi dolduran kalabalıkları seyretmek, bu sayede birlik içinde çokluğun ve çokluk içinde birliğin tecellilerine muttali olmak, gerçekten İslâm'ın azamet ve mükemmeliyetini müşahade etme sonucunu doğurmaktadır.

Hac sırasında dünyanın her tarafından Kâbe'ye gelen Müslümanlar, aralarında önceden yapılmış herhangi bir anlaşma olmaksızın aynı fiilleri aynı şekilde gerçekleştirirler. Böylece Müslümanlar, bir birlerinden habersiz olarak aynı ideallere yönelik bir gayret içinde bulunduklarını fark ederler; bu arada kendileri dışında milyonlarca insanın aynı amacı paylaştığının bilincine ulaşırlar. Hac, dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, bütün Müslümanların aynı değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin kendileri için ortak bir zemin oluşturduğu gerçeğini ortaya koyar. Hacca giden Müslüman bir ailenin ferdi, bir köyün, bir kasabanın ve ya bir şehrin sakini ve bir devletin vatandaşı olarak ülkesinden ayrılır, bir ümmetin ferdi olarak memleketine döner.³

1 Hucurât /13

2 Feth /28

3 İslam Ansiklopedisi hac maddesi

795-SUÂL:

**BAZI ŞARKİYATÇILARIN/ORYANTALİSTLERİN İLE-
Rİ SÜRDÜĞÜ HAC İBADETİN İSLÂM DIŞI TAPINMA
ÂDETLERİNİN BİR DEVAMI OLDUĞUNU DOĞRU MU-
DUR?**

Cevap: İslâmî kaynaklara göre haccın Hz. Âdem (Aleyhi's-Selâm) dönemine kadar uzanan bir geçmişi vardır. Bir kısmı isrâiliyata¹ dayanan bazı rivayetlere göre Kâbe'yi önce melekler tavaf etmiş, daha sonra da Hz. Âdem (Aleyhi's-Selâm) Allah'ın emriyle Mekke'ye giderek Arafat'ta Hz. Havva ile buluşup kendisine Kâbe'nin etrafındaki hacla ilgili mukaddes yerleri gösteren meleklerin rehberliğinde haccetmiştir. Hz. Şit (Aleyhi's-Selâm)'in Peygamberliği sırasında onardığı Kâbe, Nûh tufanının arkasından uzunca bir süre kumlar altında kalmış ve nihayet Hz. İbrahim ile oğlu İsmail tarafından eski temelleri bulunarak yeniden inşa edilmiştir:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, “Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin” diyorlardı. Bakara 2/127

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

1 İsrailiyyat; önceki ümmetlerden yapılan rivayetlerdir. İçerisinde sahih rivayetler olabileceği gibi zayıf hatta uydurma rivayetler de olabilir. Alıntı yaptığımız rivayetler uydurma değildir.

نُذِرَهُمْ وَلَيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ.

“İnsanlar arasında hacçı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlara şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler”. Hac /27-29

Allah Teâlâ'nın, Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm)'a bu emri vermesinden, insanları hac yapmak üzere Mekke'ye davet eden ilk peygamberin İbrahim (Aleyhi's-Selâm) olduğu anlaşılmaktadır. Hz. İbrahim hac vazifelerini tespit ederek Kâbe'nin her yıl ziyaret edilmesini sağlamış ve oğlu Hz. İsmail'i (Aleyhi's-Selâm) orada bırakıp Filistin'e dönmüştür; o tarihten sonra gelen peygamberler ve ümmetleri de Kâbe'yi ziyaret etmişlerdir.

Huzâa Kabilesine mensup Yemenli bedeviler Mekke'yi zapt edip Amâlika'nın kolları olan İyâd, Katûrâ ve Cürhümlüler'i buradan çıkarınca Kâbe yönetimini de ele geçirdiler. Putperestlik Huzâalılar'ın beş asır süren hâkimiyetleri döneminde ortaya çıktı ve yaygınlık kazandı. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in beşinci batından dedesi olan Kusay b. Kilâb zamanında Kâbe muhafızlığı yeniden Hz. İsmail'in nesline intikal etti.

İslâm'ın doğuşu sırasında Kâbe'yi tavaf, umre, Arafat ve Müzdelife'de vakfe, kurban kesme gibi âdetler devam ettirilmekte, hac, putperest gelenekleriyle birlikte sürdürülmekteydi.

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنْ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Çirkin bir iş işledikleri vakit, “Biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti” derler. De ki: “Şüphesiz, Allah çirkin işleri

emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'ın üzerine mi atıyorsunuz?"¹

Tefsirlerde bu ayet-i kerimenin Kâbe'yi çıplak tavaf edenlerle ilgili olduğu belirtilmektedir.

Hacılara su ve yemek ikram etme âdeti (sikâye, rifâde) çok eski devirlerden beri devam ediyordu. Câhiliye döneminde rifâde geleneğini sürdürebilmek için önceleri halktan vergi toplanırdı. Daha sonra bu işi şeref kazanmak isteyen zenginler üstlendi. Zemzem Kuyusu Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in dedesi Abdülmuttalib tarafından tekrar açıldıktan sonra sikâye görevi tamamen buradan sağlanan sularla yerine getirildi. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) 631 yılında Hz. Ebû Bekir'i hac emiri olarak görevlendirdi ve ona yemek yapıp insanları yedirmesi için bir miktar malzeme verdi. Veda haccında ise bu işi bizzat kendisi üstlenmiş, dolayısıyla vefatından sonra yerine gelen halifeler de bunu bizzat yürütmüşlerdir.

Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'nin içinde ve etrafında yer alan putlarla birlikte Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm)'ın bildirdiği hac ibadetinde bulunmayan şirk unsurları da tamamen temizlenmiştir.

Haccın, Hz. İbrahim'den beri yerine getirilen bir ibadet olması sebebiyle Müslümanlara ne zaman farz kılındığı konusunda görüş birliğine varılamamıştır; kaynaklarda hicretin 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. yıllarının ileri sürüldüğü görülür. El-Kurtubî; bunun 5. yılda vuku bulduğuna dair bir rivayeti kaydettikten sonra 9. yılı benimseyen âlimlerin görüşlerine katılmıştır. Katâde tarafından; Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in bir kere hac, dörte kere umre yaptığı rivayet edilmiştir.² Ancak 9. yıl da farz kılındığı görüşünün daha kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır: Buhârî, Nevevî ve başka âlimler bunu benimsemişlerdir. Nitekim Buhârî bu konuya dair şu ayet-i kerimeyi delil olarak getirmiştir. Zira bu ayet-i kerime o yıl nazil olmuştur³.

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ

1 A'râf/28.

2 Müslim, hac; Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in umrelerinin beyanı babı

3 Buhârî, Hac,1

عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ
فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, gü-
ven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah’ın insanlar
üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz
Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey
O’na muhtaçtır).¹

Müslim’in rivayet ettiği Câbir b. Abdullah hadisinde yer alan, Peygamber
Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Medine’de dokuz yıl hac etmeden
bekledi²; sonra onuncu senede Allah Resulünün hacca gideceği halka ilân
edildi” şeklindeki ifade de bu görüşü doğrulamaktadır. Bu son açıklamada
da belirtildiği üzere Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in
İslâmî usullere uygun olarak bu farzı yerine getirmesi, Mekke’nin fethini
(8. yıl) değil yukarıdaki ayetin nüzulünü takip eden hac mevsiminde yani
10. yılda vuku bulmuştur.

Haccın kökeninin Hz. İbrahim’e (Aleyhi’s-Selâm) dayanması ve tarihî
geçmişi sırasında içine ancak İslâm’ın gelişiyle temizlenebilen çeşitli şirk
unsurlarının karışması, bazı şarkiyatçıların ileri sürdüğü gibi bu ibadetin
İslâm dışı tapınma âdetlerinin bir devamı olduğunu göstermez. Çünkü hac
da namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak gibi son halini İslâmiyet’in
teşkil ettiği tevhid dininin bir farzasıdır.

796-SUÂL:

HACC-I EKBER NE DEMEKTİR?

Ezcümle: İslam, İbrahim (Aleyhi’s-Selâm) zamanından beri yapıla ge-
len ve sonraları müşrikler ve başkaları tarafından içine yanlış-doğru fiiller
sokulan hac ibadetini, yanlış ve kötü olanlarından temizlemiş, önceki pey-
gamberlerden gelen doğru fiillerin birçoğunu bırakmış ve birtakım ilave-

1 Âl-i İmrân /97.

2 Müslim, Hac”, 147

ler yaparak kendine ait bir ibadet olarak tashih etmiştir.

Cevap: Kelime anlamı olarak “hacc-ı ekber”; daha büyük, en büyük hac demektir.

Allah Teâlâ Kurân-ı Keriminde şöyle buyuruyor:

وَإِذْ أَمَرَ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ
اللَّهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
وَأِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ آتٍ

“Hacc-ı ekber gününde, Allah ve Resulünden bütün insanlara bir bildiridir: Allah ve Resulü, Allah’a ortak koşanlardan uzaktır. Eğer tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, şunu iyi bilin ki, siz Allah’ı âciz bırakabilecek değilsiniz. İnkârcılara, elem dolu bir azabı müjdele!”¹

Bu ayet-i kerimede yer alan “hacc-ı ekber günü” ifadesiyle neyin kastedildiği hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Aralarında Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Mes’ûd ve Ebû Hüreyre (Allah onlardan razı olsun) gibi sahâbilerin de bulunduğu bazı âlimlere göre bundan maksat kurban bayramı günüdür². Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in Vedâ Haccı sırasında bayram günü cemreler arasında durarak, “Bu, hacc-ı ekber günüdür” dediği rivayet edilir.³ Öte yandan bazı âlimler: Hz. Ömer, Hz. Osman ve bir rivayete göre Hz. İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun)’ın hacc-ı ekber gününün arefe günü olduğunu söylediklerini kaydetmektedirler.⁴ Üçüncü bir gruba göre hacc-ı ekber gününden maksat sadece bir gün olmayıp hac günlerinin tamamıdır. Nitekim Arapçada yevm kelimesi “zaman” ve “günler” anlamında kullanılmaktadır. Söz gelimi günlerce sü-

1 Tevbe /3

2 Buhârî, Cizye, 16; Umdetu’l-Kârî, Aynî, 12/247; Fethu’l-Bârî İbn Hacer, 17/ 200

3 Buhârî, Hac”, 132; Ebû Dâvûd, Menâsik, 66; İbn Mâce, Menâsik, 76

4 İbn Atıyye, 8/128 Kurtubî, 8/ 68,70

ren Sıffin Savaşına “yevmü Sıffin” denmektedir. Dördüncü bir görüşe göre ise hacc-ı ekber günü ziyaret tavafının yapıldığı gündür. Ziyaret tavafı genellikle bayramın birinci günü yapıldığına göre bu yorum birinci görüşle birleşir. Hacc-ı ekber gününden maksadın, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in haccettiği gün olduğu şeklindeki görüşle “hacc-ı esgar” ifadesinin ifrat haccı, hacc-ı ekberin kıran haccı olduğu görüşü de pek isabetli görülmemiştir. Bütün bunların delillerinden ve ayrıntılarından şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Hacc-ı ekberden maksat mutlak haccdır, “ekber” sıfatı, haccı umreden ayırmak için kullanılmıştır.

Diğer taraftan özellikle halk arasında, arefe günü Cuma gününe rastlayan haccın, hacc-ı ekber olduğu şeklinde yaygın bir kanaat vardır. Kaynaklarda böyle bir isimlendirmeye rastlanmamakla birlikte¹ bazı âlimler, arefe gününün diğer günlere göre bir üstünlük taşıdığı, o gün yapılan duanın daha faziletli olduğu şeklindeki rivayetlerle² cuma gününün faziletine dair rivayetlere ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in haccı sırasında arefe gününün cumaya rastlaması gibi sebeplere dayanarak iki mübarek günün bir araya geldiği böyle bir haccın daha makbul olacağını söylemişlerdir.³

797-SUÂL:

HACCA GİTMEK İSTEYEN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Hac yapmaya hazırlanan kişi öncelikle sahih bir tövbe etmesi gerekir. Şöyle ki; varsa başkalarına ödenmesi gereken kul haklarını ödemelidir. Yani borç veya başka bir sebeple bir türlü haklarına girmişse onları ödemelidir. Bu hususta ciddi davranmalı karşı taraftaki kişinin kerhen veya alamayacağını bildiği için söyleyeceği “hakkımı sana helal ettim” sözünüle yetinmeyip onları gerçekten razı etmelidir. Ödenmesi gerekli olan maddi bir şeyse, onu ödemelidir. Karşı taraf onu bağışlayacak olsa bile o maddeyi veya parayı ona sunmalıdır. Buna rağmen karşı taraf almaz ve helal ederse o zaman bu haktan kurtulmuş olur. Hak sahipleri ölmüşse varislerinden helallik almak bu da mümkün değilse onlar adına sadaka vermek bu sadakadan kendi adına sevap beklememek ve istiğfar etmek gerekir. Yalnız böy-

1 Âlûsî,10/ 47

2 El-Muvatta, Hac/ 245

3 İbn Cemâa 1,94

le bir hakka girmiş olduğu için Allah Teâlâ'dan ayrıca mağfiret talep eder.

“*El-Haniye*” nâm kitabında Kadıhan şöyle der: Bir insanın malmı haksız yere alan bir kişi, onu ödemelidir. Ölmüş olursa varislerine ödemelidir. Varislerine ödeyince onun hakkından kurtulmuş olsa da ona karşı işlemiş olduğu bu zulmün günahından kurtulmuş olmaz. Bundan kurtulması için tövbe-istiğfar etmekten başka yolu yoktur. Tüm bu günahlardan tövbe etmek için gusül alması da iyidir. Hatta iki rekât namaz kılrsa daha iyi olur. Namazın sonunda dua eder ve şöyle der: “*Allah’ım işlemiş olduğum tüm günahlardan tövbe edip sana yöneliyorum. Bir daha bu günahları işlemeyeceğime söz veriyorum. Senden yardım istiyorum; beni bu günahlardan koru. Allah’ım! Senin mağfiretin benim günahlarımdan geniştir. Rahmetin benim amelimden daha ümit vericidir. Beni affet...*” bu emsal bir dua yaparak yalvarıp yakarır. Allah Teâlâ karşısında kulluğunu küçüklüğünü ve utangaçlığını ağlayıp sızlanarak ifade etmeye çalışır.

Yaşadığımız sosyal şartlar nedeniyle olsun, başka nedenlerle olsun iç içe bulunduğumuz insanların kalplerini kırmış, onları üzmüş olmamız ihtimali her zaman mevcut olacağından bunu telafi etmeliyiz. Bhusus hacca giderken buna daha bir ehemmiyet atfedip onların gönül rızalarını almalıyız. Kul haklarından sonra varsa üzerine kazaya kalmış namaz, oruç, zekât, adak, yemin kefareti ve sair ibadetlerin yerine getirmek lazımdır. Geçmiş günahlarından son derece pişmanlık duyup bir daha yapmayacağına dair tövbe etmek gerekir.

Hacca hazırlanan kişi, daha sonra anne veya babasından hac için izin isteyerek kendisine gönül hoşnutluğuyla izin vermelerini sağlamalı, asla onları önemsemezden gelip kalplerini kırmamalıdır. Hatta anne babası ona muhtaçken ve onların ihtiyaçlarını karşılayacak başka birisi yokken hacca gitmesi mekruhtur. Aynı şekilde yol emniyetli değilse anne-babası çocuklarına bir şey olacak diye korkacak olurlarsa hacca gitmek mekruh olur. Önce anne babanın bu korkularını teskin etmeli veya emniyetli bir yoldan gidilmeli ve bu anne-babaya güzelce anlatılmalıdır. Dede ve ninesi de bu hususta anne baba gibidir. Bu anlatılan farz olan hac ile ilgilidir. Nafile hac hususunda ise anne babaya itaat mutlak olarak daha faziletli olduğundan sözleri dinlenmelidir.

Yine hanımı veya çocukları ya da bakmakla yükümlü olduğu kişiler onun hacca gitmesi durumunda kendilerinin ihtiyaçlarını ve nafakalarını kar-

şılacak başka bir imkân bulunmadığını söylemeleri durumunda kişinin hacca gitmesi mekruhtur. Fakat onlara bir zarar gelmeyeceğinden emin olursa gitmesinde bir beis yoktur.

Yine başkasına borcu olduğu halde borcunu ödeyecek parayla hacca gidip borcunu ödememesi doğru değil aksine günahtır. Böyle bir durumda hacca gitmemeli ve borcunu ödemelidir. Ancak alacaklı olan kişi, hacca gitmesine müsaade ederse o zaman gidebilir.¹ Şayet borcunun vadesi gelmemiş olur ve hac yaptıktan sonra tekrar ödeme için imkân bulabileceğini düşünüyorsa borcunu ödemedi elindeki parayla hacca gidebilir. Fakat ödeme imkânı çok kolay olmayacaksa önce borcunu ödemesi daha güzeldir.

Hacca helal parayla gitmelidir. Her ne kadar içerisine haram karışmış parayla yapacağı hac ile farz yükümlülüğünden kurtulmuş olacaksa da hac, ulvi bir ibadet olup kul hakları dışında geçmiş günahlarını temizleyeceğinden böyle bir ibadeti dikkatlice ihlasıyla ve helal parayla yapmalıdır. Böyle bir durumda elindeki paranın helal oluşuna dair şüphesi varsa ve bunu ayıklaması mümkün olmuyorsa en azından şöyle yapmalıdır; başkasından borç alır haccını yapar ve daha sonra o şüphe ettiği paradan borcunu öder. Esasen bu da Müslümana yakışık bir durum değildir. Fakat zamanımızda çoğu insanın alış-veriş ve sair para kazanma yollarına dair fıkıh ölçülerini bilemediklerinden ötürü kazançlarına helal olmayan kazancın girmesi kuvvetle muhtemel olmaktadır. Ömrümüzde bir kez üzerimize farz olan haccı yerine getirirken daha dikkatli olmalı en mükemmel şekilde onu yerine getirmeye çalışmalıyız.

Ödünç aldığı eşyaları ve varsa kendisine teslim edilmiş emanetleri geri vermelidir. İnsanlara borçlu veya alacaklı olduğu her şeyi bir kâğıda yazıp güvendiği varislerine veya başkasına bunları yerine getirmeleri için vasiyet etmelidir.

Hac yolculuğu için emin kişilerle; kara, deniz veya hava yolculuklarından hangisinden gitmeli, hangi yeri hangi bölgeyi seçmeli hangi kabile veya şirketle gitmeli diye müşavere yapmalıdır.

Fakat üzerinde farz olan hac için müşavere yapmaz. Çünkü bu farzdır ve yapılması mutlak olarak hayırlıdır. Fakat ikinci kez hacca gidecekse yani nafile hac yapacaksa bu hususta müşavere etmeli ve istihare yapmalıdır.

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

El-Hâkim en-Neysâbü'rî'nin sahih bir isnatla şu hadîs-i şerifi rivayet etmiştir:

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ اسْتِخَارَتُهُ اللَّهَ، وَمِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهَ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ سُخْطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ

Sa'd b. Ebî Vakkas (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Bir işte Allah'tan hayırlısını talep etmek (istihare yapmak) âdemoğlunu mesut edecek olan şeylerdendir. Yine Allah'ın kazasına rıza göstermek de âdemoğlunu mesut edecek olan şeylerdendir. Bir işte Allah'tan hayırlısını talep etmeyi terk etmek (istihare yapmamak) ise âdemoğlunu şaki yapacak olan şeylerdendir. Yine Allah'ın kazasına kızmak (razı olmamak) ise âdemoğlunu şaki yapacak olan şeylerdendir.¹

İstihareyi yedi kez tekrarlar. Üç kez yaparak yetinecek olsa bu da güzeldir.

İstiharenin yedi gece yapılmasını ve kalbe ilk doğan kanaatle amel edilmesini, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hz. Enes'e (Allah ondan razı olsun) hitaben şu şekilde beyan etmiştir:

يَا اَنَسُ اِذَا هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَاسْتَخِرْ رَبَّكَ فِيهِ سَبْعَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ اُنْظُرْ اِلَى الَّذِي يَسْبِقُ اِلَى قَلْبِكَ فَاِنَّ الْخَيْرَ فِيهِ

“Ya Enes! Bir iş yapmak istediğin vakit o iş hakkında yedi kez rabbinden

1 El-Hâkim en-Neysâbü'rî, el-Müstedrek; Ahmed b. Hanbel, Müsned no:1444

hayrı talep et, (istihare yap) sonra kalbine ilk gelene bak, zira hayır ondadır.”¹

El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye adlı eserde şöyle denilmiştir: Fakihlerin sözlerinden anlaşılan istiharenin yedi kere tekrar edilmesi, istihare yapan kişinin kalbinde bir şeyin zuhur et memesi durumundadır. Şayet istihare yapan kişi için herhangi bir şey zuhur edecek olursa istihareyi tekrar etmeye gerek yoktur.²

İstiharenin kabulüne alamet, göğsün genişlemesi kalbin o işe karşı sevinç ve itminana ulaşması olarak beyan edilmiştir.

Hac için unuttuğunda kendisine hatırlatacak, kızdığında veya kötü bir şeyle karşılaştığında teskin ve yardım edecek sevdiği iyi bir arkadaşını yanında bulundurması güzeldir. Bu arkadaşının âlim olması veya hac hükümlerini bilen biri olması ise daha da güzeldir.

Hac ile ilgili vazife ve hükümleri öğrenmeli bu hususta ehil olan bir âlime danışmalıdır. Bu mümkün olmuyorsa yanında bu konuları anlayabilecek şekilde açıklayan bir kitap bulundurmalı ve onu okumalıdır. Gelişi güzel kulaktan dolma bilgilerle hareket etmemelidir.

Ayrıca ticari maksat karıştırmadan sırf ibadet niyetiyle hac yolculuğuna çıkması güzeldir. Fakat buna rağmen bir takım helal olan ticari işlemlerde bulunacak olursa bu onun hac sevabını eksiltmez. Riya, desinler ve kibirden sakınması ise farzdır.

Hacca giderken gönlü hoşnut ve sevinçli olmalı adeta Rabbine yalvarma imkânı bulmuş derdini anlatmak aman ve af dilenmek isteyen biri olmalıdır. Çıkarken bir miktar sadaka dağıtması ve yolda veya hac esnasında muhtaç olanlara vermek için varsa yanına fazladan para alması da güzeldir.

Hac yolculuğunda aşırı süs, ziynet ve harcamalardan sakınmalı israf etmemelidir. Elinden geldiği kadar sürekli abdestli olmaya dikkat etmeli, abdestli uyumalı ve uygunsuz kelimeler etmemeli gereksiz tartışma ve konuşmalardan kaçınmalıdır. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in veda haccına Perşembe günü çıktığını düşünerek mümkünse o gün yola çıkması güzeldir. Zaten Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aley-

1 Camiu'l-Ehadîs Es-Suyutî, kısmu'l-istitrakat, harfu'l-elif

2 El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye, istihare maddesi

hi ve Sellem) çoğu yolculuklarına Perşembe günü çıkmıştır. Perşembe mümkün değilse Pazartesi günü çıkması da iyidir. Zira o günde Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) hicret etmiştir. Bu da mümkün değilse Cuma günü cuma namazından sonra çıkması da güzeldir. Bu da mümkün değilse uygun olan zamanda çıkar. Esasen bu daha çok hac organizesi düzenleyen şirketlerin ayarlaması gereken bir şeydir. Mümkünse riayet ederler.

Hacca gideceği zaman evinden çıkmadan iki rekât sefer namazı kılar. Adeta dünyadan ayrılıyor son yolculuğuna çıkıyor gibi evinden çıkar. Ak-rabasını ve arkadaşlarını ziyaret edip hak helalliği alır. Varsa kul hakkı borçları, onları öder. Onlardan dua ister. Son olarak mescitte de iki rekât namaz kılar ve hac yolculuğuna çıkar.

Yolculuk esnasında yüksek bir yere çıktığında veya uçakla yükselirken tekbir getirir. Alçalmaya başladığında veya yürüdüğünde aşağı iniyorsa tesbih yani “sübhanellah...” demesi ve konakladığı her yerden ayrılacağı zaman iki rekât namaz kılması güzeldir. El-Hâkim en-Neysaburî'nin rivayet edip sahihtir dediği bir hadîs-i şerifte şöyle gelmiştir.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْزِلُ مَنْزِلًا إِلَّا وَدَعَهُ بَرَكَتَيْنِ

Enes b. Mâlik (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) konakladığı her yerden ayrılırken mutlaka iki rekât namaz kılardı”¹

Konakladığı zaman da iki rekât namaz kılması güzeldir. Zira bu durumda bir yere varış ve ayrılışını namazla başlatıp namazla bitirmiş olur. Hac yolculuğunda niyetini hep ihlaslı tutmaya ve Allah Teâlâ'yı çokça zikretmeye çalışır. Kendine, yakınlarına ve tüm Müslümanlara çokça dua etmeye çalışmalıdır.

Gazap, sinir, kızgınlık, kalp kırma ve tartışma emsali hoş olmayan davran-

1 El- Müstedrek, el-Hâkim en-Neysâbüri

nışlardan uzak durmaya çalışmalıdır. Yumuşak huylu, güzel ahlaklı, gereksiz konuşmayan ve arkadaşlarıyla güzel geçinen biri olmaya çalışmalıdır. Yolda, yemekte veya başka bir durumda acele edip izdihama sebep vermemelidir. Yaşlı, zayıf ve muhtaç olanlara yer vermeli elinden geldiği kadar yardımcı olmalıdır. İhtiyacı olanları kınamamalı bilakis onlara mümkün olduğu kadar yardım eli uzatması güzeldir. Kimseyi arkasından çekiştirmemeli, gereksiz yere başkası adına yargıda bulunmamalıdır. Dilenciye hor görüp reddetmemelidir. Ona bir şey vermeyecekse bile bunu vakarla yapmalı ve ona ihtiyaçlarının karşılanması için dua etmelidir.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): bir veya iki kişinin yolculuğunda şeytanın tesirli olacağı ama ikiden fazla olunca cemaat halini alacağından şeytanın tesirinin kırılacağını ifade eden sözlerini hatırlamalı ve mümkün olduğu kadar arkadaşlarından ayrılmamalı, tek kalmamaya hatta iki kişiden fazla olmaya çalışmalıdırlar. Üç ve daha fazla kişi olduklarında aralarından yol işlerini daha iyi bilen veya hepsinin uyuşacağı büyük birini ya da fazilet sahibi birini yol reisi seçerler.

Seferde namazlarını nasıl kılması gerektiğini bilmiyorsa öğrenmelidir. Mümkün oldukça namazlarını cemaatle kılmaya önem göstermelidir. Yine mümkünse namazlarını vasıttan inip yerde kılar. Vasıtada kılmaktan başka çaresi yoksa uçaktaysa ayakta kılmaya gayret göstermeli bu da mümkün değilse yere secde edecek şekilde oturarak kılmalıdır. Uçakta ima ile kılacaksa veya inip kılma imkânı bulunmayan kişi arabada secde ederek olmazsa ima ederek namazını kılar ve vakit içinde tekrar kılma imkânı bulursa iade eder, bulamazsa kaza eder.¹

798-SUÂL:

HAC NE ZAMAN VE HANGİ ŞARTLARDA İNSANA FARZ OLUR?

Cevap: Hac ile ilgili dört çeşit şarttan bahsedilir.

Haccın kişinin zimmetine farz olması için aranan şartlar

Haccın eda edilmesinin yani yerine getirilmesinin farz olması için ara-

1 Günyetu'n-Nâsik fî Buğyeti'l-Menâsik, Muhammed Hasan

nan şartlar

Yapılan haccın sahih olması için aranan şartlar

Yapılan haccın farz olan hac olarak vaki olması için aranan şartlar

Suâlimiz, Müslümanın zimmetine haccın ne zaman farz olması ile ilgili yani birinci çeşit şartlarla ilgili olduğu için onu beyan edeceğiz. Diğerlerinin beyanı ilerdeki Suâllerin cevaplarında gelecektir.

Bir insanın zimmetinde haccın farz olması için yani üzerine hac borcu tahakkuk etmesi için yedi ayrı şart vardır.

Müslüman olmak: Hac ancak Müslüman olana farzdır. Müslüman olmayan kişi ne kadar zengin olursa olsun ona hac farz olmaz. Belki ona farz olan, haccın farz olduğuna hak olduğuna inanmasıdır. Müslüman olmayan kişi hac yapacak olsa da bir anlamı yoktur.

Haccın farz olduğunu bilmek: Bu bilginin hâsıl olması için iki ayrı durum söz konusudur.

Daru'l-İslam'da bulunan kişiler için bu bilgi kendiliğinden sabittir. Çünkü yaşadığı ülkede Müslümanlar, hatta hacca gidip gelenler vardır. Böyle bir ülkede adeta haccın farz olduğuna dair bilgi her an mevcuttur. Kişinin bu bilgiyi elde etmek için uğraşmaması tembellik yapması bir mazeret sayılamayacağı için o kişiye hac farz değildir denemez.

Daru'l-harb'de yani İslam memleketi olmayan yerde bulunan kişiler için bu bilgi adil oldukları sabit olmasa bile iki erkek veya bir erkek iki kadının şahadetiyle sabit olacağı gibi, adil olduğu bilinen bir erkeğin şahadetiyle de sabit olur. İmam Ebu Yûsuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; haber verecek olan kişinin adil, buluğa ermiş veya hür olması gibi şartlar aranmaz. Bu şartlar kişinin haber veren kişiye şüpheli yaklaşması durumundadır. Şayet haber vereni kalbiyle tasdik edecek olursa haber verenin adil veya iki kişi olma şartı aranmaz. Hatta haber veren fasık dahi olsa sonuç değişmez.

3 - 4) Akıl-baliğ olmak: Haccın kişiye farz olması için akıllı ve buluğa ermiş olması gerekli olduğu için çocuk ve akıl hastası olan kişilere hac vacip değildir. *Bedai'u-Sanai'* adlı eserinde el-Kâsânî'nin ifadesine göre; akıl has-

tası veya temyiz çağına ulaşmamış çocuk, hac yapacak olursa sahih olmaz. İbn Emîru'l-Hâc, İmamlarımızın talebelerinin talebelerinden; bunların yapacakları haccın sahih olacağını nakletmiştir. Bu iki rivayeti şu şekilde anlamak mümkündür; böyle kişilerin bizzat kendilerinin yapacakları hac sahih olmaz. Fakat onlar adına velilerinin yapacakları hac, haklarında nafiye olarak sahih olur. Haccın edasını kavrayabilecek temyiz yaşındaki çocukların yapacağı haccın sahih olacağına dair söz birliği vardır. Fakat ifa edecekleri bu hac nafiye bir hac olur.

Hür olmak: Köle üzerine hac farz değildir. Kölenin müdebber, mükatep veya ümmüveled olması bunu değiştirmez. Hatta kendisine izin verilmiş olsa veya Mekke'de ikamet ediyor olsa da sonuç aynıdır. Zira hac külfetini sağlama ehliyeti yoktur. Buna rağmen hac yapacak olsa velev ki efendisinin izni olsun, yapacağı hac farz değil nafiye bir hac olur. Burada şöyle bir işkâl aklımıza takılabilir; Mekke'de yaşayan fakir kişilere hac farzdır. Hâlbuki onlar da hac külfetine malik değillerdir. Tıpkı köle olanların malik olmadığı gibi, öyleyse fakirlere de vacip olmamalı değil mi? Bunun cevabında âlimler hac külfetini karşılayabilme imkânının olmasını fakir hakkında gerekli görmek tamamen ona kolaylık sağlamak içindir. Mekke'de olanın ise böyle bir külfete girmeden hac yapması mümkündür. Fakat kölenin üzerine haccın farz olmaması bu külfeti karşılayabilme imkânı ile ilgili değildir. Belki bu külfete sahip olma ehliyetinin olmamasıyla ilgilidir.

Hac külfetini karşılayabilecek imkâna sahip olmak: Bu külfet; gidiş dönüş ve hac süresi esnasında yapacağı gerekli masraflardır. Bu masrafa kendisi hac esnasındayken ailesinin yapması gerekli olan harcamaları da dâhildir. Mekke dışından gelenler için ayrıca yol masrafı da buna dâhildir. Eski kitaplarımızda bu, binek olarak ifade edilmektedir. Fakat günümüzde gelişen vasıtalar sebebiyle bu şartı gidiş dönüş yol parası olarak anlamak gerekir. Bu külfeti karşılayacak maddiyata bizzat malik olmalıdır. Onun adına birisi bu külfeti karşılayacağını vadedecek olsa ona hac vacip olmaz. “Sen hacca git bütün masrafını sana hibe ediyorum” diyecek olsa da bu hibeyi kabul etmek ve o parayla hacca gitmek farz olmaz. Hatta yol parasının dışındaki masrafı karşılayacak birisi başkasının vasıtasında boş yer olup gitme imkânı bulacak olsa da ona hac farz olmaz.

Vakit: Hac ayları girdiğinde veya beldesinden kişiler Mekke'ye yetişebilmek için hac ayları girmeden de olsa yola çıkıyorlarsa o vakitte gücü yeten kişiye hacca gitmek farz olur. Hac ayları henüz gelmeden kişi, elinde birik-

miş olan parayı başka bir ihtiyacı için harcayabilir. Fakat bunu, üzerine hac farz olmasın kastıyla yapacak olursa İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre günah işlemiş olur. Çünkü böyle bir hile tahrimen mekruhtur. İmam Ebu Yûsuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre; kişi, haccı yerine getirmeye göstereceği önemden dolayı yani böylesine büyük bir ibadeti tam güzel yapamayacağı kastıyla bu tür bir hileye başvurarak haccın üzerine farz olmasını engellemesi mekruh değildir. Zamanımızda bu duyguyla böyle bir hileye başvurmak adeta kalmadığından İmam Ebu Yûsuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşünün de bu tür bir hileye başvurma'nın mekruh sayılacağı yönünde anlaşılması mümkündür.

799-SUAL:

HACCIN EDASININ VACİP OLMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Haccın edasının vacip olması için gerekli beş ayrı şarttan söz edilir.

Sağlıklı olmak: Kişinin hacca gidip vazifelerini yapıp dönecek kadar sağlıklı olması gereklidir. Bu yüzden kötürüm, felç veya yatalak olan kısaca hac yapamayacak derecede sağlığı olmayan kişilere bizzat hacca gitmeleri vacip değildir. Böyle olup başkasını kendi adına hacca gönderecek maddi imkâna sahip olan kişilerin, kendi adına hac yapılması için birilerini bulduklarında bunu yapmaları vacip olur. Bulamazlarsa kendi adına malından hac yaptırılmasını varislerine vasiyet etmeleri vacip olur. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'in görüşünden anlaşılan beden sağlığının da önceki Suâlin cevabında zikredilen haccın vacip olmasının şartlarından olduğudur. Buna göre hacca gidemeyecek derecede sağlığı olmadığı halde mali kudreti bulunan kişilere hac farz olmayacağından kendi adlarına başkalarını hacca göndermeleri veya vasiyet etmeleri vacip değildir. İmam Ebu Yûsuf ve İmam Muhammed (Rahimehumallah)'in görüşünü Kadıhan ve birçokları tercih etmiştir. İbnu'l-Hümmam da bunlardandır. Fakat kişi, sağlığı yerinde ve mali kuvveti varken hac yapmamış olup daha sonra sağlığını kaybedecek olursa bu kişinin adına başkasını hacca göndermesinin, gönderemediğinde bunu vasiyet etmesinin vacip olacağına dair herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Bir de şu var; sağlığı elvermediği halde

kendisini zorlayarak hac yapan kişinin haccı makbul olup farz olan haccı yerine getirmiş olur. Bunun İmam Ebu Yûsuf ve İmam Muhammed (Rahimehumallah)'e göre gerekçesi açıktır. Zira her ne kadar kendileri bizzat yapmakla mükellef değildiyse de hac onlara zaten vacipti. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise hac kişiye vacip olmasa da buna rağmen hac yapacak olursa haccı sahih olur. Ve farz olan hac üzerinden düşer. Tıpkı fakir olduğu halde üzerine hac farz olmayan kişinin hac yapması gibi ki bu da sahih ve farz olan hac olur. Bu fakir daha sonra zengin olacak olsa haccını tekrar etmesi gerekmez. Bundan çocuk, akıl hastası, köle ve Müslüman olmayan kişiler hariçtir. Zira bunlar hac yapacak olsalar farz olan haccı yerine getirmiş olmazlar. Belki Müslüman olmayan kişinin dışındakilerin yapacakları hac, nafile olur. Bu yüzden çocuk buluş çağına erse, akıl hastası akıllanacak olsa, köle hürriyetine kavuşturulacak olsa veya kâfir Müslüman olacak olsa tekrar hac yapmaları gerekli olur.

Hacca gitmeye mani bir durumun olmaması: Devletin vize vermemesi, hapiste olmak gibi hacca gitme engellerinin bulunması durumunda hac, diğer şartların bulunması halinde kişiye borç olacağından farz olsa da onu bizzat yapmak yani eda etmek farz olmaz. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'e göre bu da önceki şart gibi haccın kişiye vacip olmasının şartıdır. O halde buradaki hükümler de aynıdır. Yani başkasını göndermesi veya vasiyet etmesi İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'e göre vacip değil, İmam Ebu Yûsuf ve İmam Muhammed (Rahimehumallah)'e göre vaciptir. Şu kadar var ki mahpus olan kişi, başkasına olan borcunu ödeme imkânı var olduğu halde ısrar edip ödememesi sebebiyle hapse girmişse haccın edasının gerekli oluşu ondan düşmez.¹

Yol emniyeti: Kara, deniz veya hava; hangi yolla gidecekse o yolun mal ve can tehlikelerine dair güvenli olması da haccı eda etmenin kişiye vacip olmasının şartlarından. Şu var ki böyle bir emniyeti sağlamanın tek yolu rüşvet vermek olsa bunu yapar. Zira burada rüşvet veren değil, alan kişi bu günahı işlemektedir. Yol emniyetinin var olup olmadığı genel duruma göre değerlendirilir. Çoğunlukla bir tehlike mevcut değilse yol emniyeti var demektir. Zira nadiren vuku bulan olaylar bu emsal konularda dikkate alınmaz. Hem de nadiren tehlikenin vuku bulma imkânı her yol için mümkündür.

Buluş çağına girmiş bayan için mahremi veya kocasının kendisiyle bir-

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

likte hacca gitmesi: Bu da buluş çağına girmiş bir bayana haccını eda etmesinin vacip olması için gerekli bir şarttır. Tabi ki bu şart, Mekke ile bulunduğu yer arasında sefer mesafesi bulunan kişiler hakkındadır. Bu kadının genç veya ihtiyar olması sonucu değiştirmez. Hatta beraberinde bir kadın topluluğu bulunacak olsa da hüküm böyledir. Mekke'ye sefer mesafesinden daha yakın olan kadınların mahremi olmasa da hac yapımları farzdır. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Rahimehumallah)'dan Mekke'ye bir günlük mesafede bulunan kadınların mahremi veya kocası olmadan hac yapımlarının mekruh olacağına dair bir rivayet gelmiştir. Zamanın bozukluğu dikkate alınırca fetvanın bu yönde verilmesi gerekir. Buna rağmen böyle bir durumda hac yapmak isteyen kadını kocasının engelleme hakkı yoktur. Bu şart da önceki şartlar gibi tartışmalıdır. Farz olmasının mı yoksa eda edilmesinin mi şartıdır diye imamlarımız arasında ihtilaf vardır.

Hacca gidecek olan kadının iddet döneminde olmaması: Bu iddetin ric'i veya bâyin talaktan veya kocasının ölümü veya da nikâhın feshedilme sebebiyle olması arasında fark yoktur. Bu şartın da öncekiler gibi, haccın edasının mı yoksa vacip olmasının mı şartı olduğu ihtilafıdır. Hac kafilesi yola çıkarken henüz iddeti bitmemiş olursa hac ona vacip olmaz, görüşü haccın vacip olmasının şartı olmasını gösteriyorsa da İbn Emiru'l-Hac, "sahih olan edasının şartı olması gerektiği yöndedir" demiştir.

Kadın, iddette olmasına rağmen hacca gidecek olursa haccı sahih olur fakat yapmış olduğu bu iş yüzünden günahkâr ve asi olur. Zira iddet, kadını hac yapmaktan engelleme hususunda mahrem şartından daha kuvvetlidir. Sefer mesafesinden daha yakın bir yere mahremi olmadan gidebilmesi caiz, fakat iddet beklemekte olduğunda caiz olmaması bunu göstermektedir.

800-Suâl:

Kadın, fasık olan mahremiyle hacca gidebilir mi?

Cevap: Kadına hac için beraberlik yapacak olan mahrem veya kocasının akıllı, güvenilir ve buluş çağına girmiş olması gerekli olduğu gibi fasık olmaması da gereklidir. Burada fasık olmaması ile kast edilen Müslüman olması değildir. Zira mahreminin Ehlikitap olması da caizdir. Bundan an-

laşıyor ki fasık olmamaktan kasıt, imanlı olmaması değildir. Belki kadına sahip çıkabilecek güvenilir ve kadını koruyup gözetebilecek birisi olması kast edilmektedir. Kadının mahrem konularına ilgisiz kalacak derece de laubali davranacak birisi hac yolculuğunda kadına mahrem olarak yeterli olmaz. Böyle güvenilir olsa da mahremiyle nikâh etmeyi helal gören bir Mecusî de olmaz. El-Hamevî, “Eşbah ve’n-Nazair” nam esere yaptığı “Ğamz-u Uyuni’l-Besâir” adlı şerhinde şöyle der: Mürüvveti olmayan yani karakteri ve şahsiyeti sağlam olmayan bir fasık, hac için kadına mahrem olmaya elverişli olmuyorsa Ehlikitap birisinin ona mahrem sayılmaması gerekir. Zira kadınla baş başa kaldığı zaman onu dininden saptırma korkusu her zaman muhtemeldir. *El-Cevhere* nam eserde mürahik olan çocuğun buluğa ermiş konumunda değerlendirilip ve onunla kadın hacca gidebilir denmişse de er-Rahmetî bunun doğru olmadığını mürahikin çocuk olarak değerlendirileceğini söyler. Zira mürahik bir kimse tek başına hac yapmak isterse babasının onu bundan engelleme hakkı vardır. Zira çocuktur ve korunmaya muhtaçtır. Hal böyleyken yani kendisi korunmaya muhtaç olan kişi, başkasını koruyamaz. *El-Muhitu’l-Burhanî*, *El-Muhitu’l-Radavî* ve *Bedai’u’s-Sanai’* adlı eserlerde buluğ çağına girmemiş olan mürahik, hac konusunda kadına mahrem olamaz demişlerdir.

Allame Ebu’s-Suud “el-Bezzaziye”den zamanımızda kadın, sütkardeşlerle hacca gidemez demiştir. Allame İbn Abidin bunu zamanın bozukluğu sebebiyle doğru görmüştür. Genç olan sütkardeşlerin yalnız başlarına bir yerde kalmalarının doğru sayılmadığı görüşü de bunu teyit etmektedir. Şu halde burada da en azından genç kadınların veya aralarında şehvet doğması muhtemel olan sütkardeşlerin başkaları bulunmadığında birlikte hacca gitmemeleri en doğru görüş olsa gerektir.

Kadın, kendisine hac yolunda eşlik edecek olan mahreminin hac ile ilgili masrafını karşılamalıdır. Ancak mahrem zaten hacca gidiyorsa bu durumda herkes kendi masrafını çeker. Kadın, kocasıyla birlikte hacca gidecek olsa kocası “esasen ben hac yapmayacaktım senin için geliyorum” diyerek masrafı kadına yükleyemez. Bilakis koca, kadının günlük yiyecek, içecek gibi evinde olsaydı yapacağı masraf bedelini karşılamalıdır. Hatta kadın başka bir mahremiyle hacca gidecek olsa kocası yine de yukarıda anlatılan miktar nafakayı karşılamalıdır. Bu, İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göredir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’e göre kadın kocasıyla birlikte olmadığı için kocanın böyle bir nafaka karşılama zorunluluğu yoktur. Bu ihtilaf, kadın kocasının evine yerleştikten sonra

hacca gitmeye kalkması durumundadır. Şayet kocasının evine yerleşmeden önce böyle bir durum söz konusu olursa kadının nafaka alma hakkı olmaz. Bir de kadın mahremi olmadan hacca gidecek olursa veya yapacağı hac, farz olan haccı olmazsa kocasından nafaka isteme hakkı olmaz. El-Kudurî, farklı olarak şöyle der: Kadının mahremiyle gitmesi mümkün olduğu halde kocasına teklif edecek olsa ve koca hacca gitmek istemese ancak kadınının masrafları karşılaması durumunda kabul edecek olursa masraflar tümüyle kadının üzerine olur.

Kadın, kendisine hac yolunda eşlik edecek bir mahrem bulduğu durumda kocasının onu hacdan engelleme hakkı yoktur. Fakat hac, farz olan hac olmalıdır. Aksi halde onu engelleyebilir.

801-SUÂL:

EVLİ OLMAYAN ZENGİN BİR KADININ, MAHREM BULAMAYACAK OLURSA HACCA GİTMESİ İÇİN EVLENMESİ VACİP OLUR MU?

Cevap: Bunun cevabına dair iki ayrı görüş varsa da en sahihi bu yüzden evlenmesinin vacip olmayacağı yönündedir. Kadına eşlik edecek birisinin bulunması ister haccın vacip olmasının ister de haccın edasının vacip olması için gerekli şart görülsün sonuca tesir etmez. Allame İbn Abidin, “*el-Bahru’r-Râik*” nam esere yaptığı “*Minhetu’l-Hâlik*” isimli haşiyesinde bunun gerekçesini şöyle açıklar: Böyle bir kadın evlenmekle de maksadına ulaşamayabilir. Zira evlendikten sonra kocası onunla hacca gitmeye mecbur değildir. Bu yüzden kocası hacca gitmeyecek olursa kadın yine hac yapmaktan mahrum olmaya devam edecektir. Ve hac yapmak için yine çözümsüzlük içinde olacaktır. Üstelik kadının evlenmekle zarar görmesi de muhtemeldir. Bu yüzden evlenmesi vacip değildir. Fakat mahremi böyle değildir. Ona birlikte hacca gitmeyi teklif eder kabul ederse ne ala, etmezse kadın ona bir masrafta bulunmamış ve bir zarar görmemiş olur. Sadece hacca gitmek için başka imkân arar.

802-SUÂL:

KADIN MAHREMİ OLMADAN HACCA GİDECEK OLURSA
HACCI KABUL OLUR MU?

Cevap: Allah Teâlâ katında makbul olup olmayacağı ayrı bir konu olmakla beraber böyle bir kadının yapmış olacağı hac sahihtir. Fakat bu şekildeki yolculuğu günahtır ve tahrimen mekruhtur. Bu yüzden alacağı sevaptan çok, kaçınması gereken günahı düşünmeli ve bu şekilde hacca gitmemelidir. Müslüman kişi yapacağı işte Allah Teâlâ'nın rızasını gözetmelidir. Allah Teâlâ razı olmayacaksa kişi, ibadeti sırf riya veya kendini motive etme amaçlı yapmış olur. Bu ise bir Müslümanın haline yakışık bir durum olmadığı gibi, akıllı bir hareket de sayılmaz.

803-SUÂL:

KADINLARA HACCIN VACİP OLMASI İÇİN
ARANAN ÖZEL ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Kadınlarla ilgili iki şart vardır.

1. Hacda yol arkadaşının bulunması:

Hac yapacak kadının yanında kocası veya mahremi bulunması gereklidir. Aksi halde kendisine hac farz olmaz. “Kadın, yanında mahremi bulunmadıkça üç günden fazla yolculuk yapamaz”¹. “Bir kadın, yanında kocası bulunmadıkça hac yapmasın”² hadis-i şerifleri buna delildir. Şâfiî mezhebine göre ise; kadın, güvenilir bir kadın topluluğuyla birlikte hacca gitme imkânı bulursa ona hac vacip olur. Yol arkadaşı olarak tek kadın yeterli değildir. Mâlikilere göre ise; kadın, yalnız emanet edileceği kadın arkadaşları veya erkek-kadın karışık güvenilir bir toplulukla birlikte hac yapabilir. Bu iki mezhebin dayandığı delil; “Oraya gitmeye gücü yeten herkese, Allah için Kâbe’yi ziyaret edip haccetmek farzdır”³ ayetinin genel anlamıdır. Bu yüzden kadın, güvenle hacca gidebileceğinden emin olunca, ona hac gerekli olur.

1 Eş-Şevkânî, Neylu’l-Evtar, 4/290

2 a.g.e 4/491

3 Âl-i İmrân /97

Mahrem ifadesi, nesep, süt veya sıhrî hısımlık yüzünden kendisiyle evlenmek ebediyen haram olan kimseleri içine alır; oğul, torun, baba, dede, sütoğul, sütkardeş, damat, kayınpeder gibi. Kız kardeşinin, hala veya teyzesinin kocası gibi geçici evlenme engeli olanlarla yani enişterelerle hac yolculuğu caiz olmaz.

Şâfiî ve Mâlikîlerle diğer fakihler arasındaki bu görüş ayrılığı, bir farzı ifa için yapılacak yolculuğa mahsustur. Hac yolculuğu böyledir. Diğer yolculukların buna kıyas edilemeyeceğinde kadının mahremi olmadan bu yolculuklara çıkamayacağına kuşku yoktur.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ امْرَأَتِي خَرَجَتْ حَاجَّةً وَاسْتَبْتُ فِي غَزْوَةٍ كَذَا وَكَذَا قَالَ ارْجِعْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ

İbn Abbas (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Bir erkek, bir kadınla yanlarında mahremi bulunmadıkça yalnız kalmasın. Bir adam kalkıp “Ey Allah’ın elçisi, karım hac yolculuğuna çıktı, ben ise falanca gazveye yazıldım.” deyince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Git ve karınla birlikte hac yap”¹.

2. İddette olmaması

Hac yapacak kadının boşanma veya vefattan dolayı iddette olmaması gereklidir. Çünkü yüce Allah şu ayetle iddet bekleyen kadınların evden çıkışını yasaklamıştır:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا

¹ Buhârî, Nikâh, babu'l-cumaa Cihâd,140,181; Müslim, Hac, 424

الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا
يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ
يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ
بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

“Ey peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır”¹

Haccın başka bir vakitte edası mümkündür. Hâlbuki iddet ancak özel bir vakitte söz konusu olur.²

804-SUÂL:

HAC YAPMAYA ENGEL OLAN DURUMLAR NELERDİR?

Cevap: Haccın bazı engelleri vardır, bu engeller âlimler tarafından şöyle tespit edilmiştir.

1. Ebeveyn: Ana veya baba Mekke’de bulunmayan çocuğunu nafile hac veya umre için ihrama girmekten alıkoyabilirler. Ancak bu ikisi, farz hacca engel olamaz. Çünkü ebeveyne hizmet, bir cihattır. Farz hacda ana babadan izin almak sünnettir. Ancak ana baba muhtaçken farz hac için dahi

1 Et-Talâk/1

2 Ez-Zühaylî, 3/ 36,37

onların iznini almak gerekir.

2. Evlilik: İslâm fakihlerinin çoğuna göre koca, karısının farz haccına engel olamaz. Çünkü bu, ilk yükümlülük yılında (fevri) farz olmuştur. Şâ-fîlere göre ise, koca, karısını farz veya sünnet hacdan alıkoyabilir. Çünkü kocanın hakkı önceliklidir. Hac ibadeti ise ömür boyu ifa edilebilir.

3. Kölelik: Efendinin kölesini farz ve sünnet hacdan alıkoyma hakkı vardır. Ancak köle onun izniyle ihrama girmişse, artık hac veya umreyi tamamlamasına engel olamaz.

4. Hapis: Haksız olarak veya maddî sıkıntı içinde olduğu halde bir borçtan dolayı hapistede bulunmak, hac engelidir.

5. Borçlu olmak: Vadesi gelen borcunu ödemek için başka bir malı olmayan borçlunun hac yapmasına, alacaklı engel olabilir. Vadesi gelmeyen borçlar hac engeli sayılmazlar.

6. Hacr altında bulunmak: Sefîh olan kimse veli veya vasînin izni bulunmadıkça hac yapamaz. Bu kişinin yanında parasına mukayyet olacak emin birisiyle beraber nasıl hacca gideceğine dair tafsilat gelecektir.

7. İhsâr: Hac veya umre için ihrama girmiş olan kimsenin, düşmanın engel olması veya hastalık gibi bir sebeple hac veya umreyi tamamlayamadan ihramdan çıkmak zorunda kalmasıdır. Böyle bir engelle karşılaşan kimseye de “muhsar” denir. Ölüm veya malını verme dışında engeli aşmaya gücü yetmeyen hacı, engelin kalkması umulan bir süre bekledikten sonra ihramdan çıkabilir. Ancak ihramdan çıkmadan önce Harem Bölgesinde kurban kestirmesi gerekir. Bu konuya dair ileride tafsilat verilecektir.

8. Hastalık: Bir kimse ihrama girdikten sonra hastalansa, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre, muhsar sayılır. İmam Şâfi, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel’e (Allah onlara rahmet etsin) göre ise; ihramda iken hastalanan kimsenin hastalığı uzayacak olsa bile, iyileşinceye kadar ihramlı olarak kalır.¹

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâi’u’s-Sanâi fî Tertibi’ş-Şerâi; İbn Kudâme, el-Muğnî, III, 240; Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

805-SUÂL:

HACCIN SAHİH OLMASI İÇİN GEREKLİ OLAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Kişinin yapmış olduğu haccın sahih olabilmesi için gerekli olan dokuz şart vardır.

Müslüman olması: Müslüman olmayanın yapacağı haccın sahih olmaya-
cağına dair söz birliği vardır. İhrama girip Arafat'ta vakfe yapmadan önce
Müslüman olsa ve ihramını yenilemeden haccına devam etse yapacağı hac
nafile olur. Fakat ihramını yenileyip farz hacca niyet edecek olursa yap-
acağı hac, farz olur. Şayet vakfe yaptıktan sonra ihramını yenileyecek olur-
sa bakılır; ihramını yeniledikten sonra vakfe zamanı bitmemiş olup vakfe
yapma imkânı varsa yine farz olan haccını yapabilir.

İhrama girmesi

Hac aylarında haccını yapması

Gerekli olan yerlere gitmesi

Temyiz çağına ulaşmış olması

Akıl hastası olmaması

Baygınlık gibi özü bulunmadan hac fiillerini yerine getirmesi

Arafat vakfesinden önce cinsel ilişkide bulunmaması

İhrama girmiş olduğu yıl, haccını eda etmesi

806-SUÂL:

YAPILMIŞ OLAN BİR HAC BOZULUR MU?

Cevap: Halk arasında yaygın hale gelmiş olan; şöyle yaparsan haccın
bozulur, haccın gider emsali sözler mecaz manada olup Allah Teâlâ'nın
"Allah'ın evi" diyerek methettiği bir yeri ziyaret edip tüm günahlarından

tövbe ederek günahsız yaşamayı hedefleyen birinin böylesi işler yapması asla uygun düşmez anlamındadır. Ancak bir mesele var ki o, hacı gerçekten iptal eder ve yeniden hac yapılmasını gerektirir. O da İslam dininden çıkmayı gerektirecek söz veya fiildir. Kişi, kendisini dinden çıkaracak bir eylemde bulunduktan sonra tekrar İslam'a girecek olursa abdest, teyemmüm, namaz, oruç ve zekât emsali ibadetleri tekrar yapması gerekmezken nikâhını yeniden kıyması gerektiği gibi haccını da yeniden yapmalıdır. Hatta ihrama girdikten sonra dinden çıkmayı gerektiren bir eylemde bulunup daha sonra tövbe edecek olursa yeniden ihrama girmesi gerekir.

Esasen namaz ve sair ibadetlerin de böyle bir durumda tekrar edilmesi gerekirdi. Hatta namaz vakti çıkmamışsa mesela öğlen namazını kıldıktan sonra Allah korusun dinden çıkacak bir eylemde bulunur da daha sonra vakit çıkmadan tövbe edip dine girecek olursa o öğlen namazını yeniden kılmalıdır. Namaz her gün olup gün içinde beş kez tekrarlandığından dinden çıkmadan önceki namazları batıl olmaz ve onları kaza etmesi vacip olmaz. Fakat kaza etmesi müstehaptır. Hac ise ömürde bir kez vacip olduğundan Allah korusun dinden çıkmayı gerektiren bir eylem onu iptal eder ve haccın vakti olan ömür henüz devam ettiğinden onu tekrar yeniden yapması vacip olur. Tıpkı vakti çıkmamış olan namazı böyle bir durumda kaza etmesinin gerekli oluşu gibi.

807-SUÂL:

YAPILAN HACCIN FARZ HAC OLMASI İÇİN GEREKLİ OLAN ŞEYLER NELERDİR?

Cevap:

Haccm edası esnasında hatta ihrama girerken Müslüman olması ve İslam dininden ölene kadar ayrılmaması

Buluğ çağına girmiş olması

Akıllı olması

Hür olması

Gücü yetiyorsa haccı, yerine başkasını göndererek değil bizzat kendisinin yapması

İhrama girerken farz olan hacca niyet etmesi veya kayıt getirilmeden hacca niyet etmesi yani nafil hacca niyet etmiş olmaması

Haccın edası esnasında haccını bozacak bir eylemde bulunmaması

İhrama girerken başkasının haccına değil, kendi haccına niyet etmesi. Masrafını başkası karşılayarak başkası adına hac yapması gereken kişi, ihramda kendi adına hacca niyet edecek olursa haccı kendi adına olur. Ayrıca böyle bir ihanette bulunan kişi günahkâr olur. Hem sözüne ihanet etmiş olacak hem de kendisini hacca gönderen kişinin parasını gasp etmiş ve haram parayla hac yapmış olacaktır. Ayrıca kendisini hacca gönderenin hac yapamama günahını da üstlenmiş olacaktır. Doğrusu böyle bir şey bir Müslümanın asla yapamayacağı bir şeydir.

Burada şunu da söyleyelim: Fakir olan bir kimseye yani hacca gitmeye gücü yetmeyen bir kimseye hac farz olmadığı halde sıkıntılara göğüs gerip belki yaya veya bir şekilde haccını eda eden fakirin haccı farz hac olur. Zira hac için ileri sürülen “masraflarına kadir olma şartı” bir ruhsattır. Kişinin ruhsatı terk etme hakkı vardır. Aksi halde kişiye kolaylık sağlaması gereken ruhsat, bu gibi yerlerde kişinin aleyhine zorluk sağlamış olur ki, ruhsat mantığına aykırı düşer. Bu yüzden ruhsatı terk edip haccını ifa eden fakire yeniden hac yapma yükümlülüğü yüklenemez. Fakat çocuk, köle ve kâfir emsali kişilerin hac yapması böyle değildir. Zira buluş çağına girmiş olmak, hür olmak ve Müslüman olmak bir ruhsat değil, haccın farz olması için aranan birer gerekli şart oldukları gibi yapılan haccın farz olan hac sayılabilmesi için de olmazsa olmaz şartlardandır.

808-SUÂL:

HAC ÜZERİNE VACİP OLDUKTAN SONRA FAKİR DÜŞEN KİMSE NE YAPMALIDIR?

Cevap: Kafil, hacca gideceği zaman veya hac ayları girmiş olup gitme imkânı bulan ve haccın vacip olmasının ve edasının şartlarını bulunduran kişiye hacca gitmesi vacip olur. Kendisi bizzat gitme imkânı bulan kişinin,

kendi adına başkasını hacca göndermesi caiz değildir. Bu yüzden derhal hazırlanıp kafil ile birlikte hacca gitmeye çalışmalıdır. Hacca gidemeyecek veya gitmeyecek olup ölümle pençeleşecek durumda kalırsa veya ölene kadar gidemeyeceğini anlarsa, adına birini derhal göndermelidir. Bunu da yapamıyorsa adına hac yaptırılması için varislerine vasiyet etmesi vaciptir.

Hac kendisine vacip olduğu yıl, yola çıkıp haccını tamamlayamadan yolda veya hac esnasında ölen kişinin, kendi adına hac yapılmasını vasiyet etmesi vacip değildir. Zira bu kişi kendisine hac vacip olduktan sonra haccı tehir etmemiştir. Belki elinden geleni yapmış ama haccını tamamlamaya ömrü vefa etmemiştir. Fakat kendisine haccın vacip olduğu yıl, hacca gitmeyip daha sonraki yıllar hacca giderken yolda veya hac esnasında ölecek olursa bu kişinin adına hac yapılmasını vasiyet etmesi vaciptir. Bu anlaşılan durum, farz hac için geçerli olduğu gibi nezredilen hac veya kazası gerekli olan hac için de geçerlidir.

Aynı şekilde kişi zengin ve muktedir olduğu yıllarda hac yapmayıp daha sonraki yıllarda hac yapma imkânı bulamayacak kadar fakir düşecek olursa hac, o kişinin yerine getirmesi farz olan bir borç olarak zimmetine yerleşir.

Fakir düşmesi sebebiyle bu borç üzerinden düşmez. Malının helak olması veya kişi tarafından gerekli gereksiz harcanmış olması arasında bir fark yoktur. Böyle bir kişinin üzerindeki hac borcunu ifa etmesi için o an ödeme gücü olmasa bile ileride ödeme niyetinin var olmasıyla birlikte kanaatince buna imkân bulabilirim düşüncesiyle borç alması caizdir. Borcunu ödeyemeden ölecek olsa Allah Teâlâ'nın onu sorumlu tutmaması umulur. Ve niyeti ciddi olarak ödemek olduğu için günahkâr da olmayacağı umulur. Fakat ileride ödeyemeyeceğine dair kanaati var ise borç almaz. Zira Allah Teâlâ hakkı olarak hac borcu ile ölmesi kul hakkı olarak borçlu ölmesinden daha hafiftir.¹

Zamanında muktedir iken sonradan sağlığını kaybeden kişinin durumu da böyledir. Böyle bir kimsenin sorumluluğunda hac borç olarak üzerine yerleşmiş olur. Bu yüzden kendi adına başkasını hacca göndermeli buna da gücü yetmezse varislerine adına hac yaptırmalarını vasiyet etmelidir.

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

809-SUAL:

**SEFİH OLAN KİŞİ YANİ PARASINA SAHİP
ÇIKAMAYACAK, ONU BİRİLERİNE KAPTIRMASI KUV-
VETLE MUHTEMEL OLAN BİRİNE HAC
VACİP OLUR MU?**

Cevap: Sefih olan kişiye hac vaciptir. Şu kadar var ki parasını veya malını birilerine kaptırıp elinden alınması kuvvetle muhtemel olduğundan dolayı, hac için gerekli parası veya malı ona teslim edilmez. Belki yanında güvenilir bir arkadaşına teslim edilir. Arkadaşı onun ihtiyacına göre ona peyder pey para verir veya ihtiyacını karşılar. Kıran veya temettü haccı yapacak olursa üzerine “hedy” tabir edilen kurbanı kesmesi vacip olacaktır. Fakat bu kurbanı telef eder veya arkadaşları ondan alır, o da kaybettim diyerek utancından bahane uydurması ve bir ikinci, üçüncü kurban aldığında da bu emsal şeyler mümkün olabileceğinden dolayı kurban ona teslim edilmez. Parası gibi kurban da güvenilir bir arkadaşına teslim edilir ta ki kesme vakti geldiğinde sefih olan kişinin izniyle kesilsin. Fakat bu sefih, küçükbaş yerine büyükbaş hayvan kesmek istese bunu yapabilir. Zira bu bir ibadet olduğundan dolayı engellenmez.

Sefih olan kişi, ihram mahzurlarından birini işleyecek olursa bunun kefareti ona mal ile değil, oruç ile ödetilir. Zira bu kişi kefareti mal ile ödeyecek olursa kefaretlerinin çoğalmasında durumunda malı tükenebileceğinden ötürü İslam dini bu hususta onu koruma altına alır. Fakat işlemiş olduğu mahzur, kefareti oruç ile ödenmeyip mal ile ödenmesi gerekli olan bir mahzur ise bu durumda sefihlin sefihliğinden kurtulması malının hesabını bilebilecek bir kişi olması beklenir. Böyle olduğu zaman kefaretlerini mal ile öder. Bunun durumu tıpkı kölenin durumu gibidir.

Sefih, Arafat'ta vakfeye durmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa haccı bozulmuş olur ve gelecek yıl üzerine hac yapmak yine vacip olur. Zira Arafat'ta vakfe farz olan bir ibadettir. Üzerinden düşmez, tıpkı farz olan hac gibidir. Yani hiç hac yapmamış gibidir. Şu kadar var ki kefaret olarak kurban kesmesine mani olunur. Zira bu hükümde adeta fakir gibi değerlendirilir. Ziyaret tavafını terk etmesi de Arafat'ta vakfeye durmayı terk etmesi gibidir.

Sefih, ziyaret tavafını cünüp olarak yaptıktan sonra memleketine döne-

cek olursa, işlemiş olduğu bu mahzuru telafi etmek için tekrar Mekke'ye gidip ziyaret tavafını tamamlaması için ona mal teslim edilmez. Belki hac-cını bitirmiş olduğu dikkate alınarak işlemiş olduğu mahzur olan ziyaret tavafını cünüp yapmış olduğu için büyük baş bir hayvan keser. Ayrıca nakıs olan ziyaret tavafı, veda tavafından tamamlanacağı için veda tavafı eksik kalacaktır. Veda tavafını da buna ortak ettiği dikkate alınarak bir koyun da bunun için kesmesi gerekir.

810-SUÂL:

HACCIN FARZLARI KAÇTIR VE NELERDİR?

Cevap: Haccın farzları üçtür.

Arafat'ta vakfe yapmadan önce ihrama girmek

Vaktinde bir an olsa bile Arafat'ta vakfe yapmak.

Vaktinde ve yerinde ziyaret tavafı yapmak

811-SUÂL:

İHRAM NEDİR VE İHRAMA NASIL GİRİLİR?

Cevap: İhram sözlükte; haram kılmak, kendini mahrum bırakmak, haram aylarına veya Harem Bölgesine girmek, anlamlarına gelir.

İstilah/terim olarak ihram: Hac veya umreye niyet eden kimsenin diğer zamanlarda yapması helâl olan bazı davranışları, hac ve umre vazifelerini tamamlayıncaya kadar kendine haram kılmasını ifade eder. İftitah tekbiri diye bilinen namaza başlama tekbirine fıkıh dilinde “ihram tekbiri” veya “tahrim” denmesi bu manadadır. Yani bu tekbir sebebiyle namaza aykırı söz ve davranışların namaz kılan kimseye yasaklanması anlamındadır. Nitekim fıkhıta da ihram, “belirli yasak ve kısıtlamalara giriş” veya “hac ve umre yasaklarına giriş niyeti” şeklinde tarif edilmiştir. İhrama giren kişiye muhrim denir. İhramla birlikte erkeklerin dikişli elbise giymeleri yasak

olduğundan halk arasında ihrama girmek; hac ve umre süresince giyilmek üzere hazırlanmış beyaz renkli dikişsiz kumaşa bürünmek manasında anlaşılmış, bu kumaşlar da ihram veya ihramlık diye adlandırılmıştır. Oysaki ihram; hac veya umre yapan kimseye normal durumlarda helâl olan bazı davranışların haram kılınması anlamında fıkıh terimidir.

Diğer mezhepler ihramı hac ve umrenin rüknü kabul etmişken Hanefîler, şartı olarak nitelendirmişlerdir. Ancak ihramın şart veya rükün kabul edilmesinin ayrıntı sayılabilecek birkaç konu hariç önemli fikhî sonuçları yoktur. Hatta hacda ihrama girmenin vakti konusuna bile tam yansıdığı söylenemez. Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr* isimli eserinde: “İhramın başlangıçta şart sayılmasının sonucu; hac aylarından önce ihrama girmenin caiz görülmesidir. Rükün sayılmasının sonucu ise hacca kaçırın kişinin aynı ihramla bekleyip gelecek sene hac yapmasının caiz görülmemesidir” demiştir. İhram halinin devam etmesi, ziyaret tavafı, sa'y veya reml yapmak için şart değildir.

Umrede ihrama girmek için belli bir vaktin söz konusu olmayacağı açıktır. Hacca gelince, başta Şâfiîler olmak üzere ihramı haccın rüknü sayan fakihlerden bir kısmı, hac ayları girmeden diğer vazifelerin yapılması caiz olmadığı gibi ihrama girmek de caiz değildir, demişlerdir. Hanefîler ise ihram, haccın sıhhat şartı olduğundan hareketle aksi görüştedirler. Yani Hanefî mezhebine göre hac ayları girmeden ihrama girmek caizdir. Mâlikî ve Hanbelîler de bunu caiz fakat mekruh görürler.

Kâbe'nin etrafının Harem ve hill şeklinde iç içe iki bölgeye ayrılması ve hillin dışında kalan bölgeye âfâk denmesi, aynı zamanda bu bölgelerde oturanların ihrama giriş yerlerini de belirler. Harem Bölgesinde oturanlar hac için bulundukları yerden, umre içinse hill bölgesine çıkarak, meselâ Mekke'ye en yakın 8 km. hil sınırı olan Tenim'e veya Arafat'a giderek ihrama girerler. Mekke'de geçici olarak ikamet edip umre yapmak isteyenler de bu hükme tabidir. Harem Bölgesiyle mîkât sınırları arasında kalan hill bölgesinde oturan kimseler hac ve umre için bulundukları yerden ihrama girerler. Ayrıca bu kimselerin hac veya umre niyeti yoksa Harem'e ihramsız girmeleri caiz görülmüştür. Bu iki bölgenin dışında kalan bölgelerden gelen kimselerin (afakî) Harem Bölgesine girmeyi kast ettiklerinde mîkât sınırlarını ihramsız geçmeleri caiz değildir. Geçmişlerse geri dönüp ihrama girmeleri gerekir. Geri dönmeyecek olurlarsa bulundukları yerden ihrama girerler ve ceza olarak bir kurban keserler.

İhram, şer'i bir vasıftır. Kişiyi, üzerine bazı şeyleri yapmak haram olan ve belirli vazifeleri yapmakla yükümlü bir hale taşır. İhram hac veya umre vazifelerini yapmaya niyet etmekle birlikte telbiye getirmekle veya telbiyenin yerini tutacak o manada bir zikirdir.¹

812-SUÂL:

İHRAMA GİRİLMEDEN ÖNCE NELER YAPILMALIDIR?

Cevap: Kişi ihrama girmek istediği zaman önce gusleder veya abdest alır. Gusletmek abdest almaktan daha iyidir. Zira rivayet olunmaktadır ki Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ihrama girmek istediğinde gusül almıştır. Şu var ki bu yıkanmaktan gaye temizlenmektir. Bunun için aybaşı halindeki kadının da ihrama girerken yıkanması emredilmiştir. Fakat bu yıkanmak, temizlendiğinde ona farz olacak guslün yerine geçmez. Bunun içindir ki abdest almak bu yıkanmanın yerine geçer. Tıpkı Cuma günü müstahap olan yıkanmaktan gaye temizlenmek olduğu için abdest almanın onun yerine geçmesi gibi.

Fakat temizlik gusül ile daha fazla hâsıl olacağı için yıkanmak abdest almaktan daha iyidir. Üstelik Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) de yıkanmayı abdest almaya tercih etmiştir.

İhrama girmek isteyen kimse yıkandıktan sonra biri izar denilen bel-den aşağı kısmın örtüldüğü peştamal, diğeri de omuz üzerine atılan peştamal olmak üzere yeni veya yıkanmış olan iki elbise giyinir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ihrama girerken izar ve rida giyinmiştir.

Bir de ihramda olan kimsenin dikilmiş elbise giymesi yasaktır. Diğer yönden avretini örtmek, sıcak ve soğuktan korunacak elbise giymek zordur. Bu ise ancak anlattığımız gibi izar ve rida ile mümkün olur. Bunların yıkanmış temiz olması caizdir. Fakat kullanılmamış olmaları daha faziletlidir. Zira böylece temizliğe daha önem vermiş olur.

İhrama girmeden alkol ve sair necaset içermeyen koku varsa kullanır.

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’den kullanacağı kokunun eseri ihrama girdikten sonra üzerinde kalacaksa böyle bir kokuyu kullanmanın mekruh olduğu rivayet edilmiştir. Bu aynı zamanda İmam Mâlik ve İmam eş-Şâfiî (Allah onlara rahmet etsin)’nin görüşüdür. Zira böyle bir durumda ihrama girdikten sonra kokuyla faydalanmış kabul edilir.

Meşhur olan ihramdan önce koku kullanılabilir görüşüdür. Bunun gerekçesi; Hz. Ayşe (Radıyallahu Anha)’nin rivayet ettiği hadistir. Diyor ki: “Ben, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’e ihrama girmeden ihramı için koku sürerdim” üstelik yasak olan, ihramda iken güzel koku sürmektir. Bu ise, ihrama girmezden önce sürülüp vücuda yapışmış ve ondan ayırlamayacağı için vücuda tabi ve vücuttan bir parça gibidir. Fakat ihrama girmeden önce giyilen dikili elbise, çıkartılabileceği için böyle değildir. Zira elbise bedene bitişmeyip ayrılabilen bir şeydir.

İhrama girmek isteyen kimse bundan sonra iki rekât namaz kılar. Zira Câbir (Radıyallâhu anh)’ın rivayetine göre Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Zülhuleyfe’de ihrama girdikten sonra iki rekât namaz kılmıştır. Sonra “Allah’ım! Ben hacca gitmek istiyorum. Bana bunu kolay et ve bunu benden kabul buyur” diye dua eder. Çünkü haccın rükünleri ayrı zamanlar ve değişik yerlerde yapıldığı için bir hayli zorluğu vardır. Bunun için Allah Teâlâ’dan kolaylık dilenir. Namazda bu şekilde dua etmez. Zira namazın müddeti kısa, edası ise hacca nispeten kolaydır.

813-SUÂL:

TELBİYE NEDİR VE NASIL YAPILIR?

Cevap: Namazın akabinde telbiye getirir. Zira rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) namazın hemen peşinde telbiye getirmiştir. Şayet namazın akabinde telbiye getirmeden bineğine binip yola doğrulunca telbiye getirecek olursa yine caiz olur. Fakat geçen rivayete binaen, namazı bitirir bitirmez telbiye getirmesi daha faziletlidir.

Kişi hacc-ı ifrat maksadı ile ihrama giriyorsa getirdiği telbiye ile hacca niyyet eder. Zira hac bir ibadettir. İbadetler ise ancak niyetle sahih ve sevaba elverişli olurlar.

Telbiye şudur:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ
وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

“Lebbeyk Allahumme Lebbeyk, Lebbeyke La Şerike Leke Lebbeyk, İnne’l-hamde Venni’mete Leke Ve’l-mülk La Şerike Leke”

Manası: “Senin emrindeyim Allah’ım! Senin emrindeyim. Senin emrindeyim; Senin ortağın yoktur. Senin emrindeyim; bütün hamd, nimet ve hükümler senindir” şeklinde zikretmektir.¹

Telbiyede geçen kelimelerden bir tanesini bile eksik bırakmamak gerekir. Zira bütün ravilerin ittifakı ile Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den bu şekilde gelmiştir. Bu yüzden telbiyeden bir şey eksiltilmez. Fakat telbiyeye başka dualar eklemek caizdir. Talebesi er-Rebi’in, İmam eş-Şâfiî (Allah ona rahmet etsin)’den yaptığı rivayete göre; telbiyeye ziyade yapılamaz. İmam eş-Şâfiî (Allah ona rahmet etsin) telbiyenin belirlenmiş lafızlarla yapılan zikirler olduğunu söyleyerek telbiyeyi ezan ve teşehhüde kıyas etmiştir. Biz diyoruz ki: Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüreyre gibi Ashabın büyüklerinden (Allah onlardan razı olsun) birçok kimseler telbiye emsali eserle gelmiş zikirlerle ilavelerde bulunmuşlardır. Kaldı ki telbiyeden maksat, Allah Teâlâ’yı yüceltip ona kulluk göstermek olduğuna göre ona başka şeyleri de katmanın sakıncası olmaması iktiza eder. Kişi telbiye getirince ihrama girmiş olur. Yani hacca niyet getirerek telbiye getirirse ihrama girmiş olur. Çünkü ibadetler ancak niyetle ifa edilebilirler.

İmam eş-Şâfiî (Allah ona rahmet etsin) aksini söylüyor olsa da telbiye getirilmeden hacca niyet edilse bile ihrama girilmiş olmaz. Zira hac yapmak; farklı rükünleri olan bir ibadeti edaya başlamayı kastetmektir, tıpkı namazın başlangıç tekbirinde niyetin gerekli olduğu gibi. Namaza nasıl ki ancak tekbir ile giriliyorsa, hacca da ancak telbiye ile girilir. Hacca başla-

1 Telbiyede geçen “İnne’l-hamde” sözü “enne’l-hamde” şeklinde değil “İnne’l-hamde” şeklinde okunur. Zira yeni bir cümle başlangıcıdır. Önceki cümlelerin devamı değildir. “enne’l-hamde” şeklinde okunacak olsaydı öncesinde geçen cümleye sıfat olacaktı. İbrahim (Aleyhisselâm)’ın meşhur kıssasında bilindiği gibi (insanları Kâbe’yi ziyarete olan) davetine icabettir.

mak için telbiyede geçen kelimeleri bizzat kullanmak şart olmayıp Allah'ı yüceltmek kastı ile Arapça olsun Farsça olsun söylenen her zikir, telbiyenin yerine geçer. Ashabımızdan meşhur olan görüş budur.

İmam Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in (Allah onlara rahmet etsin) asıllarına göre namaz ile hac arasında şu yönden fark vardır: Hac ibadeti, namazdan daha geniştir. Hatta hacca başlamak için kurban olarak kesilecek develeri nişanlamak gibi zikir olmayan bir şey de zikrin yerine geçer. Bu yüzden Arapça olmasa da telbiye olmayan bir zikir de hacca başlamak için yeterlidir.¹

814-SUAL:

HACCIN VACİPLERİ KAÇTIR VE NELERDİR?

Cevap: Haccın vacipleri yirmi ikidir:

Bayram günü sabah namazından sonra ortalık iyice aydınlık olunca bir an dahi olsa Müzdelife'de bulunmak. Müzdelife, Hac ibadetinde ziyaret edilmesi gereken yerlerden biri olup hacılar Arafat'tan sonra orada akşam, yatsı ve sabah namazı kılarlar.

Müzdelife «izdilaf» kökünden türemiş ismi faildir. Arafat ile Mina arasında bilinen yerin ismidir. Izdilaf, tekaddüm ve takarrüb manalarında. Buraya Müzdelife denmesinin sebebi:

a) Hacıların, o mübarek yerde dergâh-ı ilahiye manevi yakınlık ile yaklaştıkları içindir.

b) Hacılar oraya gecenin bir kısmında geldikleri içindir.

c) Orası gayet düz ve temiz olduğu içindir

d) Âdem (a.s.)'in Hz. Havva'ya yaklaştığı yer olmasından dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir.

Safa ile Merve arasında sa'y etmek. Safa, Ebu Kubeys dağının yanında

1 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

küçük bir dağdır. Hz. Âdem (Aleyhi's-Selâm)'ın üzerine oturması böyle isimlendirilmesinin sebebidir denilmiştir.

Merve, Temse vezninde Safa karşısında bir dağdır. İçerisinde, gayet sert ve metin taş anlamına gelen Merv bulunması bu şekilde isimlendirilmesine sebep olmuştur. Safa ile Merve arası yedi yüz altmışaltı¹ zira'dır.² Safa, Mekke'de Hacer-i Esved'in bulunduğu yönün karşısında bir tepedir.

Kurban günlerinde ve teşrik günlerinde Mina'da üç gün cemre denilen taşları atmak, yani şeytan taşlamak. Cemre; ufak çakıl taşına denilir. Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm) şeytanı ufak taşlar ile kovmuş ve uzaklaştırmıştır. Bu münasebetle cemre ya; bir şeyi bir tarafa savuşturmak manasına olan "cemr" kökünden türetilmiş yahut Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm) şeytana taş attıklarında şeytan Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm)'ın önünden süratle kaçtığından cemre lafzı sürat etmek manasına olan "icmar" kelimesinden alınmıştır. Cemreler: Cemre-i Ula, Cemre-i Vusta, Cemre-i Akabe isimleriyle üç kısımdır.

Afakî (Mikat bölgelerinin dışından gelen) hacıların memleketlerine dönerken veda tavafi yapmaları. Bu tavafa tavaf-ı sader de denilir. Hayız olmayan kadının da bunu yapması vaciptir. Fakat o esnada adet halinde bulunan kadının bu tavafı yapması vacip değildir. Yani hayızlı olduğu için üzerinden düşmüş olur.

Afaki; Afak'a mensup demektir. Afak, ufuklar, nahiyeler manasına çoğuldur, tekili "ufk" veya "ufuk"tur.

Bayramın birinci günü şeytan taşılayıp ihramdan çıkmak için tıraş olmak yahut saç kısaltmak

Kurban gününde kurban kesmek, bu temettü veya kıran hacı yapanlar için vaciptir. İfrat hacı yapanlara vacip değil, müstehaptır.

Haccın vacipleri gerçekte bunlar ise de bunlardan başka dolaylı olan vacipler de vardır ki, şunlardır:

Afaki kişiler için Mikat bölgesini geçmeden önce ihrama girmiş olmaları. Şurası bilinmelidir ki; ihramlı olmak, hac için şart ve farzdır. Vacip olan,

1 Takriben 400 metredir.

2 Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur.

mikat bölgesini geçmeden önce ihrama girmektir. Mikat bölgesini geçtikten sonra ihrama girecek olursa hacın şartını/farzını yerine getirmiş olur, fakat vacibi terk etmiş olduğundan dolayı kurban kesmesi gerekir. Yani farz ve şart olan mikat bölgesini geçmeden önce veya geçtikten sonra bir şekilde ihrama girmektir. Vacip olan ise ihrama girmeyi mikat bölgesini geçmeden önce yapmasıdır.

Arafat'ta vakfeyi güneş batıncaya kadar uzatmak

Tavafa Hacer-i Esved'in sağ yanından başlamak. Bu konuda ihtilaf vardır. Çoğu âlimler: "Sahih olan bunun sünnet-i müekkede olmasıdır" demişlerse de Kemal İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde şöyle der: Tavafa Hacer-i Esvet'ten başlamak sünnettir. Buna göre başka yerden başlayacak olsa tavafı geçerli olur. Önceki dönem alimlerimizin çoğuna göre mekruh işlemiş olur. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) *er-Rakıyyât* adlı eserinde hacir-i esvetten değil de başka yerden başlayacak olursa geçerli olmaz diyerek, hacir-i esvetten başlamayı şart saymıştır. Buna göre hacir-i esvetten başlamak vaciptir diyecek olsak doğrudan uzak olmaz. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'den itibaren sahabe hep böyle yapı gelmişlerdir. Hiç terk edilmeksizin devamlı yapıla gelmek bir şeyin vacip olduğunun delilidir. Öyleyse başka taraftan tavafa başlayacak olursa tavafı geçerli olsa da günahkâr olur. Fakat şart olması doğru değil. Zira farz ve şart olması için tavafı ifade eden ayet-i kerime mücmel olsaydı ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in fiili onu beyan edecek olsaydı o zaman İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in dediği gibi farz ve şart olurdu. Fakat tavaf ayet-i kerimesi mücmel olmadığı için mutlak tavaf yani nereden başlarsa başlasın yapılan tavaf farz, hacir-i esvetten başlamak ise vaciptir, diyerek meseleyi tahkik etmiştir. Fakat *Zâhîrî*-*Rivâye*'nin bunu sünnet saydığına dayanarak âlimlerin çoğu Tavafa Hacer-i Esvetten başlamanın sünnet-i müekkede olduğunu söylemişlerdir.

Sağına yürüyerek tavaf etmek

Yürümeye gücü yetenlerin yürüyerek tavaf etmesi

Tavafı temiz/abdestli olarak yapmak.

Avret mahalleri örtülü olarak tavaf etmek

Safa ile Merve arasındaki sa'y etmeye Safa'dan başlamak. Merve'den baş-

layacak olursa birinci şavtı geçersiz olur. Safa'ya varmış olur ve sa'y oradan başlamış olur.

Yürümeye gücü yetenlerin sa'yı yürüyerek yapması.

Her tavaftan sonra tavaf namazı niyeti ile iki rekât namaz kılmak. Namazın birinci rekâtında Fatıha'dan sonra "Kâfirûn", ikincide "İhâs" suresini okumak ve namazdan sonra kendine ve sevdiklerine hayır duada bulunmak müstehaptır.

Kurban gününde şeytan taşlamak ve ifrat haccı yapmayan yani temettü veya kıran haccı yapanın; kurban kesme, tıraş olma ve saç kesme işlerini tertip üzere sırasıyla yapması da vaciptir. Bu, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göredir.

Ziyaret tavafını kurban günlerinden birinde yapmak. Bu da İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göredir.

Tavafta Hicr-i İsmail (Aleyhi's-Selâm) denilen Hatim'in ardından dolaşmak.

Sa'yı dört veya dörtten fazla tur atılmış tavaftan sonra yapmak.

Tıraş yerinde ve zamanında yapmak, yani isterse Mina'dan başka yerde olsun Harem Bölgesinin içerisinde ve kurban günlerinde yapmak. Bu, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göredir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise ne zaman ne de mekân şartı yoktur. Bu anlatılan hac içindir.

Umre ihramından çıkarken saç kesmek veya kısaltmak ise; İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre Harem Bölgesinde yapılmalıdır. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise şart değildir. Zaman ile kayıtlı olmadığına dair tüm imamların söz birliği vardır.

Arafat'ta vakfeden sonra cinsî münasebet, dikişli elbise giymek, yüzünü, başını örtmek gibi tahrimen mekruh şeylerden kaçınmak.

Velhasıl, haccın vaciplerini bildirmek için genel bir kaide olarak; "terkedilmesinin sonucunda kurban kesmek vacip olan her iş vaciptir" diye-

biliriz. Bunlardan yani haccın farzları ve vaciplerinin dışında kalan işler sünnet ve adaptan ibarettir.

815-SUÂL:

ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE GİDERKEN İMAMA TABİ OLARAK ONUNLA BERABER GİTMEK VACİP Mİ YOKSA SÜNNET MİDİR?

Cevap: *Dürerü'l-Bihar* isimli eserin şerhinde şöyle denilmiştir: Güneş battıktan sonra olsa da imamdan önce Müzdelife'ye giden kişinin kurban kesmesi gerekli olur. Bu görüşe göre Müzdelife'ye giderken imama tabi olarak onunla beraber gitmek vaciptir. Fakat bu görüş, Hanefi mezhebinin genel ve temel kitaplarında olan bilgiye aykırıdır. Bu yüzden bu konuda sahih olan görüş bunun aksine; müekket sünnet olduğu yönündedir. *El-Ke-bîr* nam eserde: “güneş battıktan sonra imamdan önce Müzdelife'ye giden kişiye ceza olarak bir şey gerekmez” denilmiştir. *El-Hidaye* isimli eserinde İmam el-Merğınanî'nin “imamdan önce Arafat'tan Müzdelife'ye giden kişiye kurban kesmek vacip olur” sözü, *el-Hidaye* üzerine “*en-Nihaye*” isminde şerh yazan talebesi es-Sıgnakî tarafından kayıtlanarak kast edilenin “güneş batmadan önce Arafat'tan Müzdelife'ye giden kişiye kurban kesmek vacip olur” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Kemal İbnu'l-Hümâm da, *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde aynısı söylemiş, imamdan önce Müzdelife'ye gitmenin kurban kesmeyi gerektirmesi ancak güneş batmadan önce gitmesi durumuna ait olduğunu söylemiştir.

816-SUÂL:

HACCIN SÜNNETLERİ NELERDİR?

Cevap:

İhrama girmek için gusletmek

Telbiye getirmek

İhrama hac ayları içerisinde girmiş olmak

Hac ayları dışında olsa da ifrat ve kıran haccı yapan afakîlerin kudüm tavafı yapmaları

Elbise ve bedenın necasetlerden korunmuş ve temiz olmaları

Tavaftan sonra Safa ve Merve'de sa'y vacip olan tavafların üç turunda hızlıca, omuzlarını oynatarak çalımla yürümek (remel) ve kalan dört turunda yavaş yavaş yürümek

Safa ve Merve arasında bulunan iki yeşil ışık arasında koşmak (hervele)

Iztibâ yani ihram elbisesinin bir ucunu sağ koltuğu altından alarak sol omuzu üstüne atıp, sağ omuzu açık bırakmak

Hac imamının üç ayrı yerde hutbe okuması

Terviye günü yani Zilhicce'nin sekizinci günü Mekke'den çıkmak

Arefe gecesi sabaha kadar Mina'da bulunmak

Güneş doğduktan sonra Mina'dan Arafat'a gitmek

Şeytan taşlamak için, imsakten sonra güneş doğmadan önce Müzdelife'den Mina'ya gitmek

Arafat'tan Mina'ya giderken imama tabi olarak gitmek, yani imam hareket etmeden gitmemek

Arafat'ta vakfeden evvel gusletmek

Bayram gecesi Müzdelife'de geceleme

Şeytan taşlama günlerinde Mina'da geceleme

Üç ayrı şeytanı taşlarken sırayı gözetmek

Arife günü Mescit-i İbrahim'de öğle, ikindi namazlarını cemaatle kılmak.

Müzdelife’de vakfeyi güneş doğmaya ancak iki rekât namaz kılacak kadar vakit kalıncaya kadar uzatmak

Telbiye getirirken sesini yükseltmek

Zaman ve mekân değıştikçe telbiye getirmek

Mina’dan kalkınca Ebtah denilen yerde bir mikdar durmak

Mümkünse ve kimseye eziyet etmeyecekse Hacer-i Esved’i öpmek

Duada bezl-i cehd eylemek yani gayretli ve himmetli olmak

Hacdan sonra Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in kabr-i şerifini ziyaret etmek ibadetlerin en iyisidir. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “Beyt-i şerifi haccedip beni ziyaret etmeyen kimse şüphesiz bana cefa eder” buyurmuşlardır.

Sünnet ve adaptan birisini terk etmekle kurban veya sadaka gerekmezse de hac-cın sevabı tam olmaz.

817-SUAL:

HACCIN MÜSTEHAPLARI NELERDİR?

Cevap: Hacca ait sayılamayacak derecede çok müstehaptan söz etmek mümkündür. Bu yüzden tümünü zikretmenin hem zor hem de çok uzayacağını düşündüğümüzden bazılarını zikretmekle iktifa edeceğiz. Bu zikredilenlerin bazılarının sünnet olduğunu söyleyenler olmuşsa da biz genel kitapların ifadelerine tabi olduk.

Hac yasaklarına riayet edebileceğini düşünen adayların mikat bölgelerine varmadan önce ihrama girmeleri

Mekke’ye veya Müzdelife’ye girmek için üst baş temizliği yapıp gusül almak

Çokça telbiye getirmek

Vakfede çok dua etmek

Arafat'ta iki namazı (öğle-ikindi) cem etmek, cem-i takdim etmek

Cebelu'r-Rahme denilen dağın yakınında konaklamak

İmamın yanında veya arkasında olmak

Cebelu'l-kuzah denilen dağın yakınında konaklamak

Müzelife vakfesini Meş'ari'l-Haram'da yapmak

Sabah namazını Meş'ari'l-Haram'da kılmak

Şeytan taşlamanın birinci gününde Sabah namazını Meş'ari'l-Haram'da kıldıktan sonra taşlamayı hemen yapmak

Ziyaret tavafını bayramın birinci günü yapmak

Ve daha birçokları vardır ki hac ile ilgili yapılması gerekenler anlatıldıkça yer yer zikredilmiş olacaktırlar.

Bu müstehapların hükmü; yapıldıklarında sevap kazanılması, terk edildiklerinde ise azarlanmaya maruz kalacak bir iş yapmış olmamalarıdır. Fakat unutulmamalıdır ki kulun, Allah rızasını kazanmak niyetiyle işlemiş olduğu küçük görülen öyle işler vardır ki, kim bilir kul bu işi sırf Allah rızası için işlemiş olduğundan Allah Teâlâ'nın rızasına mazhar olacaktır. Onun rızasına mazhar olduktan sonra, onun tarafından bir kere sevilmiş olduktan sonra diğer tüm işlerin asan olacağı izahtan varestedir.

818-SUÂL:

HACCIN MEKRUHLARI NELERDİR?

Cevap: Kuşkusuz hac ibadeti yapılırken işlenebilecek çok fazla mekruhtan söz etmek mümkündür. Fakat tümünü saymak mümkün olmadığı için tıpkı müstehapları hakkında yaptığımız gibi belirli bir kaçını zikretmekle iktifa edeceğiz.

İmamın, Arafat'ta kaba kuşluktan önce hutbe vermesi

Vakfeyi iki namazı cem etme vaktinden sonraya bırakmak

Arafat'tan Müzdelife'ye imamdan önce hareket etmek

Arafat'tan Müzdelife'ye giderken imamdan sonra hareket etmek

İhramdan çıkmak için başın tümünü değil de sadece dörtte birini tıraş etmek veya kısaltmak. Zira bu, ihramdan çıkmak için müstehap olan duruma aykırı davranış olup sünnetle sabit olan genel tıraşa da aykırıdır. Zira başı tıraş veya kısaltmak hususunda sünnet olan tamamının tıraş edilmesi veya tamamının kısaltılmasıdır. Hatta Kemal İbnu'l-Hümâm, ihramdan çıkmanın sahih olması için gerekli olanın başın tamamını tıraş veya tamamının en az dörtte birinin kısaltılması olduğunu söylemiştir. Nitekim Maliki mezhebinin görüşü de budur. Delillerin zahirinden anlaşılan da budur.

Arife gecesi, Arafat'ta değil de Mekke'de geceleme

Taşlama gecelerinde Mina'dan başka bir yerde geceleme

Herhangi bir vacibi terk etmek ki tahrimen mekruh olur.

Herhangi bir müekket sünnet olan bir fiili terk etmek ki tenzihen mekruh olur.

Eşyasını Mekke'de bırakıp Arafat'a gitmek

Yükünü Mekke'ye gönderip taşlama yapmak için Mina'da geceleme. Son sayılan ikisi, ancak eşyalarının başına bir şey gelmeyeceğinden emin olmadığı zaman mekruh olur. Aksi halde mekruh olmaz. Zira eşyalarının başına bir şey geleceğini düşünmek ibadete tam anlamıyla yönelmesine engel olacaktır.

Mekruh olan bir işi işlemesinin hükmü; ibadette noksanlığı lazım getirir. Fakat vacibi tek etmekten doğan kerahetin dışındaki mekruhlara terk edildiğinde bir ceza gerektirmez.

819-SUÂL:

HACCIN ZAMAN AÇISINDAN MİKATI NEDİR?

Cevap: Biri zaman diğeri mekân açısından olmak üzere hacca ait iki tür mikat vardır. Mekân açısından mikatlar, hac veya umre yapmak isteyen kişinin geçmeden önce ihrama girmesi gerekli olan yerlerdir. Zaman açısından mikat ise yapılacak olan hac fiillerinin yapılması zorunlu olan zaman dilimidir.

Hac ayları diye de tabir edilen haccın zaman açısından mikatı kamerî aylar olarak; Şevval ve Zilkade ayının tamamı, Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu günlerden önce mahzurlardan sakınacağına inansa bile ihrama girmesi tahrimen mekruhtur. Zira ihramın bir yönle rükne benzerliği vardır. Fakat mekruh olmasına rağmen sahihtir. Zira diğer yönüyle rükün değildir. Hatta gerçek bir rükün olsaydı asla caiz olmazdı. Fakat Arafat'ta vakfeyi bu vakitlerde yapamayacak kaçırarak olursa haccını yapamamış olur.

820-SUÂL:

İHRAMA GİRİLEN MİKATLAR NERELERDİR? VE HANGİ MİKATTAN DAHA ÇOK KİMLER İHRAMA GİRER?

Cevap: Mikatlar, insanların ihrama girmek istediklerinde bulundukları yerlere göre değişiklik arz eder. Bu yüzden âlimler mikatları insanların bulundukları yerleri dikkate alarak üçe ayırmıştır.

Harem Bölgesinde olanlar

Hill bölgesinde olanlar

Hill bölgesinin dışında olanlar ki bunlara afâkî denir.

821-SUÂL:

**HAREM BÖLGESİNDE BULUNANLARIN HAC VE UMRE
İÇİN MİKAT YERLERİ YANİ İHRAMA GİRMELERİ
GEREKEN YERLER NERELERİDİR?**

Cevap: Harem Bölgesiyle kast edilen; Harem sınırları içerisinde olanıdır. İster oranın halkından olsun isterse de dışarıdan oraya girmiş ikamet etmekte yani 15 günden fazla durmaya niyet etmiş olsun veya misafir olarak duruyor yani 15 günden az kalmaya niyet etmiş olsun fark etmez, Harem Bölgesinde bulunan herkesi kapsar. Buna göre Harem Bölgesinde ihramsız olarak bulunan kişi, hac yapmak istediğinde ihrama, kalmakta olduğu evinden veya mescitten girer. Mescid-i Haram'dan girmesi daha faziletlidir. Umre yapmak isteyen ise; hill bölgesinden ihrama girer. Bu durumda en faziletli olanı Hz. Ayşe (Allah ondan razı olsun)'nin umre için ihrama girmiş olduğu Ten'im denilen yerden girmesidir. Sonra en faziletli olan, Cu'râne denilen yerden ihrama girmektir. İmam et-Tahâvi en faziletlisinin Cu'râne olduğunu, onun peşinde Ten'im'in olduğunu söylemiştir. Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin görüşleri de bu yoldadır.

822-SUÂL:

**HİLL BÖLGESİNDE OLANLARIN HAC VE UMRE İÇİN Mİ-
KAT YERLERİ YANİ İHRAMA GİRMELERİ GEREKEN
YERLER NERELERDİR?**

Cevap: Hil bölgesinde olanlarla kast edilen; Harem Bölgesinin içinde bulunmayan ve mikatların haricinde bulunmayan kişilerdir. Mikatlarla Harem Bölgesi arasında kalan yere hill bölgesi denir. Bu bölgede bulunan kişi ister orada yaşamakta olsun isterse de bir ihtiyaç için oraya gitmek zorunda bulunmuş olsun fark etmez. Medineli birisinin bir ihtiyaç sebebiyle Zülhüleyfe'ye gitmesi gibi. Bunların hac ve umre için ihrama girmeleri gereken yer bulundukları yer olan hill bölgesidir. Yaşadıkları ev veya yollarında bulunduğu ailesinin hemen yanından ihrama girmeleri daha iyidir. Harem Bölgesinin sınırlarına yanaşınca kadar ihrama girmeyi erteleyebilirler.

Ayrıca bu kişiler, hac veya umre yapmayı kast etmedikleri sürece başka sebep ve ihtiyaçtan ötürü ihrama girmeden Mekke sınırları içerisine girip çıkabilirler.

Biri önünde diğeri arkasında iki mikat arasında bulunan kişiler afaki kişi hükmünde olacakları için önündeki mikat sınırını ihrama girmeksizin geçmesi caiz olmaz. Zülhüleyfe ile Cuhfe arsında bulunan kişi gibi ki bu kişi, Zülhüleyfe mikatına göre hill bölgesinde bulunuyorsa da Cuhfe mikatına göre hill bölgesinin dışındadır yani afakîdir.¹ Bu yüzden hill bölgesinde bulunan demek; önünde afakiler için belirlenmiş mikatlardan her hangi biri bulunmayan kişi demektir.

823-SUÂL:

AFAKÎ OLANLARIN HAC VE UMRE İÇİN MİKAT YERLERİ YANİ İHRAMA GİRMELERİ GEREKEN YERLER NERELERDİR?

Cevap: Afakî olan kişiyle kast edilen; hill bölgesini kuşatan mikat sınırlarının dışında olan kişilerdir. Yukarıdaki Suâle verilen cevap iyi anlaşılmışsa; önünde her hangi bir mikat bölgesi bulunan kişiye afakî dememiz de anlaşılır olacaktır. Ülkemizde bulunan kişilerin bu sınıftan oldukları açık olduğu için konunun ayrıntılarına fazlaca inmeyeceğiz.

Gerek ihtiyaç gerek hac veya umre için olsun Harem Bölgesine veya Mekke'ye girmek isteyen kişi mutlaka hill bölgesine girmeden önce ihrama girmelidir. Ne için olursa olsun bu bölgeden İhramsız olarak geçmesi caiz değildir.

Hac veya umre yapmak isteyen afaki kişinin ihrama girmeden geçmesi caiz olmayan mîkâtlar/semtler beş tanedir.

Zülhüleyfe; Medine tarafından gidenler için en kolay mikattır.

Zatırk; Irak tarafından gidenler için, en kolay mikattır.

Cuhfe; Tebük tarafından hareme gidecek Batı, Mısır ve Şam tarafından

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

gelip ihrama girecek olanlar için en kolay mikattır. Fakat bunlar genelde Râbiğ denilen yerden ihrama girmeyi tercih etmişlerdir. Râbiğ; Cuhfe'den biraz önce Cuhfe'ye yakın Mekke'ye giderken sol tarafa düşen bir yerdir. Bunu tercih etmelerinin sebebi ihtiyat olsun diyedir. Yani ihrama girmeden hill bölgesine adım atmamış olmaktan emin olmak içindir. Zaten ihrama girmeyi mikat sınırlarına varmadan önce yapmak Hanefî mezhebine göre evla olanıdır. Bize göre Râbiğ, Cuhfe'den değildir. Buna rağmen günümüz insanların çoğunun buradan ihrama girmesinde bir beis olmadığı gibi mikat sınırlarına varmadan ihrama girmek olduğu için daha da iyidir. Şafî mezhebine göre mikat sınırından önce ihrama girmek her ne kadar iyi değilse de insanlar Cuhfe'yi tam anlamıyla bilemedikleri için mazur görülmüşlerdir.

Karn; Necid tarafından gidenler için en kolay mikattır.

• Yelemlem; Yemen tarafından gidenler için en kolay mikattır.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bu yerlerden her birini anlatılan bölge halkı için mîkât olarak belirtmiştir.

Bu şekilde mîkât belirlemenin önemi; hacca giden kimsenin ihrama girmeyi bu yerlerden daha öteye bırakmamasını bildirmektir. Yoksa bu yerlere varmadan daha önce ihrama girmekte bir sakınca yoktur. Afakî olan kimse Mekke'ye girmek kastıyla sayılan mîkâtlardan birine varınca ihrama girmesi gerekir. Hac yapmayı veya umre yapmayı ya da başka bir şey yapmayı kast etmiş olması sonucu değiştirmeyecektir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor: “Hiçbir kimse ihrama girmeden mîkâtları geçemez”. Üstelik ihrama girmek, bu şerefli yere saygı göstermek olduğu için, hac veya umre niyetiyle veyahut başka maksatla Mekke'ye gitmek bu yerlerden ihramsız geçmeme hususunda eşittir.

Mîkâtların içerisinde oturan kimseler ise, Mekke'ye herhangi bir iş ihtiyacı için gitmek istediklerinde ihrama girmeden gidebilirler. Zira Mekke'ye gidip gelmeleri çok olacağı için her keresinde ihramı gerekli kılmak bu insanlara açık bir zorluktur.

Bunun için bunlar da Mekke'de oturanlar gibi bulundukları yerden çıkıp mîkâtları geçtikten sonra hac ve umre için değil de ihtiyacı için ihrama girmeden Mekke'ye girmeleri mubahtır. Fakat Hac veya umre niyetiyle Mekke'ye gitmek istedikleri zaman ihrama girmeleri gerekir. Zira hac veya

umre bazen olduğu için yani çokça olmadığı için onlara ihramı gerekli kılmakta zorluk olmaz.

Bu Kişinin mîkâtlara varmadan önce ihrama girmesi de caizdir. Zira Allah Teâlâ

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ (...)

“Başladığınız Hac ve umreyi Allah için tamamlayın”¹ buyurmuştur.

Hiz. Ali ve Abdullah b. Mesud’un (Allah onlardan razı olsun) dediğine göre; hac ve umrenin tamamlanması; kişinin hac veya umreye giderken kapısı önünden ihrama girmesi demektir. Mîkâtlara varmadan ihrama girmek daha faziletlidir. Zira ayet-i kerimede geçen “haccın tamamlanması” bu şekilde tefsir edilmiştir. Ayrıca ihrama önceden girmekte daha fazla meşakkat ve Kâbe-i Muazzama’ya karşı daha bir hürmetli davranmak vardır.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den “mîkâtlara varmadan ihrama girmek ancak hac yasaklarına düşmeyeceğine güvenen kişiler için faziletli olur” şeklinde rivayet edilmiştir.

Mîkât bölgelerinin içerisinde yaşayanlar için mîkât sınırı hill denilen yerdir. Hil bölgesi; mîkâtlarla Harem Bölgesi arasında kalan yerdir. Zira kişinin kendi evi önünden ihrama girmesi caizdir. Bunların evi de hill bölgesinde olduğu için hemen oradan ihrama girebilirler. Mîkâtlardan Harem’e kadar olan yerin tamamı tek bir mekân hükmündedir.

Mekke’de yaşayanların mîkâtı hac için Harem, umre için Hill bölgesidir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem), ashabına hac için Mekke içerisinde ihrama girmelerini emretmiş, Hiz Ayşe (Allah ondan razı olsun)’nin kardeşi Abdurrahman’a Ten’im denilen yerden umre için ihrama girmesini emretmiştir. Ten’im, Hill bölgesinde bulunan Mekke’ye 9 km yakınlıkta bir yerdir. Günümüzde orada Mescid-i Ayşe adında bir mescit yapılmıştır. Üstelik haccın edasının temel rüknü Arafat’tır. Arafat ise Hill bölgesindedir. Bu durumda Mekkeliler için ihram, Harem’den

olur, hac için Arafat'a gideceklerinden dolayı bir nevi hac seferi gerçekleşmiş olacaktır. Umrenin edası ise bütünüyle Harem Bölgesindedir. Şu halde ihrama haremde değil Hill bölgesinden girerlerse sefer gerçekleşmiş olacaktır. Şu kadar var ki Hill bölgesi içerisinde umre ihramı için en faziletli yer Ten'im denilen yerdir. Zira bu hususta eser varit olmuştur. Allah Teâlâ en doğrusunu bilendir.¹

824-SUÂL:

İHRAMA GİRMİŞ OLAN BİR KİMSE NELERİ YAPABİLİR NELERİ YAPAMAZ?

Cevap: İhram da olan kimse Allah Teâlâ'nın hacılara yasakladığı refes, füsuk ve cidalden bütün gücü ile sakınmalıdır. Bu hususta delil şu ayet-i kerimedir:

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ
وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

“Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda refes/cinsel ilişki, füsuk/günaha sapmak, cidal/kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır. Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının”²

Bu ayet-i kerimede ki nefy (yoktur ifadesi), nehiy/olmasın manasındadır.

Refes: Cinsel ilişki veya kötü ve kaba söz veya da Kadınların yanında cinsel ilişki (ye sürükleyici şeyler) den söz etmektir.

1 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

2 Bakara/197

Füsuk: İhramlı olduğu halde dinî yasakları çiğnemektir ki ihramdayken günah işlemek sair zamanlarda günah işlemekten daha çirkin ve haramdır.

Cidal: Arkadaşlarıyla gereksiz tartışıp ağız kavgası yapmaktır. Bazıları: “Haccın yapılacağı zamanın daha önce veya daha sonra olduğuna dair müşriklerle münakaşa etmektir” demiştir.

İhramda olan kimse avlanamaz. Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ
مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا
عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ
عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

“Ey iman edenler! İhramlı iken (karada) av hayvanı öldürmeyin. Kim (ihramlı iken) onu kasten öldürürse (kendisine) bir ceza vardır. (Bu ceza), Kâ’be’ye ulaştırılmak üzere, öldürdüğünün dengi olup, içinizden iki âdil kimsenin takdir edeceği bir kurbanlık hayvan; veya yoksulları yedirmek suretiyle keffaret; yahut onun dengi oruç tutmaktır. (Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması içindir. Allah, geçmiştekileri affetmiştir. Fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikam alır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.”¹

İhramda olan kimse ava işaret edemez ve onu başkasına gösteremez.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ حَاجًّا، فَخَرَجُوا مَعَهُ، فَصَرَفَ

طَائِفَةً مِنْهُمْ، فِيهِمْ أَبُو قَتَادَةَ، فَقَالَ: خُذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ
 حَتَّى نَلْتَقِيَ فَأَخْذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا أُخْرِمُوا
 كُلُّهُمْ، إِلَّا أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمْ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ إِذْ رَأَوْا
 حُمْرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى الْحُمْرِ فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا،
 فَزَلُّوا فَأَكَلُوا مِنْ لَحْمِهَا، وَقَالُوا: أَنَا كُلُّ لَحْمٍ صَيْدٍ وَنَحْنُ
 مُحْرِمُونَ فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِ الْأَتَانِ، فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا
 أُخْرِمْنَا، وَقَدْ كَانَ أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمْ، فَرَأَيْنَا حُمْرَ وَحْشٍ،
 فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ، فَعَقَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَزَلُّنَا فَأَكَلْنَا مِنْ
 لَحْمِهَا، ثُمَّ قُلْنَا: أَنَا كُلُّ لَحْمٍ صَيْدٍ وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ فَحَمَلْنَا
 مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا، قَالَ: مِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ عَلَيْهَا أَوْ
 أَشَارَ إِلَيْهَا قَالُوا: لَا قَالَ: فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا

Ebû Katade'nin oğlu babasından (Allah onlardan razı olsun) şöyle ri-
 vayet etmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) hac
 için çıkınca insanlar da onunla beraber hacca gittiler. Ebu Katade'nin de
 aralarında bulunduğu bir grup farklı yöne gittiler. Ebu Katade şöyle dedi:
 Ulaşınca kadar sahile doğru gidin deyince sahile yöneldiler. Sahile git-
 tiklerinde (babam) Ebu Katade hariç hepsi ihrama girdi. Ebu katade gir-

medi. Yürürlerken bir ara vahşî bir eşek gördüler. Ebu Katade (o sırada meşguldü, ayakkabısını tamir ediyordu. Gördüklerinden onu haberdar etmediler, onu kendiliğinden görmüş olmasını istiyorlardı. Bir ara aralarında bir gülüşme oldu. Birden etrafına bakındı ve bu esnada hayvanı gördü) Hemen vahşi eşeğe doğru hızla gittim, (yetişip) avladım. Beraberimde getirdim, ölmüştü. Arkadaşlarım etinden yediler. Ancak (sonradan ihramlı iken yiyip yememe hususunda şekke düşüp yediklerine pişman oldukları için) dediler ki: Biz ihramlı olduğumuz halde av hayvanının etinden mi yiyoruz!

Kalan parçayı yanımıza alarak gittik. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in yanına varınca dediler ki: Ey Allah’ın Resulü! Gerçek şu ki, biz ihrama girdik, Ebu Katade girmede. Vahşi bir eşek gördük. Ebu Katade onu avladı. Ondan bir parça getirdi. Konakladık ve o vahşi eşek etinden yedik. Sonra: “Biz ihramlı olduğumuz halde av hayvanının etinden mi yiyoruz” dedik ve geri kalan parçayı yanımızda getirdik. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) onlara: “Sizden biri (hayvanı yalamak üzere) saldırmasını emretti veya ona hayvanı gösterdi mi?” deyince onlar: “Hayır!” diye cevap verdi. Ardından Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “Öyleyse kalan kısmından da yiyin!” buyurdu.¹

Hem de ava işaret etmek, onu bir başkasına göstermek veya avlanmasına yardım etmek hayvanın emniyetini gidermektir. Zira hayvan vahşiliğiyle işaret olunmamak veya gösterilmemekle ve gözlerden uzak olmasıyla emniyet içerisindedir.

İhramda olan kimse gömlek, don, sarık ve pabuç giyemez. Ancak eğer terlik bulamazsa pabucu, boğazını kesip terlik durumuna getirdikten sonra giyebilir. Çünkü rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ihramda olan kimselere bunları giymeyi yasaklamış ve hadis-i şerifin sonunda; “Pabuç da giyemez. Ancak terlik bulamazsa pabuçları topukların aşağısından keserek giyebilir”² buyurmuştur.

Hişam’ın, İmam Muhammed’ den rivayetine göre bu hadiste geçen topuktan murat, abdest ayetinde geçen, bacakların alt ucundaki çıkık kemikler olmayıp, çarık bağının bağlandığı yerdeki tarak kemiğidir.

İhramda olan kimse yüzünü ve başını örtemez. İmam eş-Şâfiî (Allah ona

1 Müslim 1/ 380, Buhari 1/245, Ebû Davud 1/ 256, Nesai 2/ 25, Tirmizî 1/ 116, İbn Mâce 1/230

2 Müslim 1/372

rahmet etsin) şöyle der: Erkeğin yüzünü örtmesi caizdir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: “Erkeğin ihramı başında, kadının ihramı da yüzünde bellidir”¹

Bizim delilimiz şu hadis-i şeriftir; “Başı ile yüzünü örtmeyin. Zira kıyamet günü kabirden, telbiye getirerek kaldırılabacaktır”² Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bu sözü ihramda vefat eden bir kişi hakkında buyurmuştur. Kaldı ki kadın, yüzü açık olarak gezmesinin kötülüğe yol açtığı halde ihramda yüzünü kapatamaz. Şu halde erkeğin ihramda yüzünü açmak zorunda olması evleviyetle lâzım gelir. İmam-ı Şafî’nin bu hususta getirmiş olduğu hadis-i Şerif’in faydası ise, başı açmanın sadece erkekler için gerekli olduğunu bildirmesidir.

İhramda olan kimse koku süremez. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Hac yapmakta olan kimse, saç sakalı birbirine karışık ve kerih koku veren kimse olmalıdır”³ buyurmuştur.

İhramda olan kimse aynı hadise binaen saçına, sakalına yağ süremez. Saçını veya vücudunun herhangi bir yerinde bulunan kılları tıraş edemez.

Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ

1 Beyhaki 5/47

2 Müslim 1/34

3 Tirmizi 2/129

يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin. Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden her kim hastalanır veya başından rahatsız olur (da tıraş olmak zorunda kalır)sa fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir. Güvende olduğunuz zaman hacca kadar umreyle faydalanmak isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurban bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de döndüğünüz zaman (olmak üzere) tam on gün oruç tutar. Bu (durum), ailesi Mescid-i Haram civarında olmayanlar içindir. Allah’a karşı gelmekten sakının ve Allah’ın cezasının çetin olduğunu bilin.”¹

İhramda olan kimse sakalını da kesemez. Çünkü sakalları kısaltmak da tıraş olmak hükmündedir. Üstelik bu tıraş da dağınıklığı gidermek ve kiri önlemek amacıyla yapılır. Hâlbuki hac yapan kişi ihramdan çıkıncaya kadar bunları yapamaz.

İhramda olan kimse, alaçehre, safran veya aspur ile boyanmış bir elbiseyi giyemez. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “İhramda olan kimse safran veya alaçehrenin değdiği bir elbiseyi giyemez”² buyurmuştur. Ancak böyle bir elbiseyi yıkadıktan sonra rengi gitmemiş olsa bile giyebilir. Çünkü giyilmesinin caiz olmaması rengi için değil, kokusu içindir.

İmam-ı Şafiî (Allah ona rahmet etsin): “Aspurla boyanmış elbiseyi giyme- de sakınca yoktur. Çünkü aspurla boyanmış elbise sadece renklidir, kokusu yoktur” demiştir. Biz ise: Rengi gibi güzel bir kokusu da vardır” diyoruz.

İhramda olan kimsenin hamama gidip yıkanmasında sakınca yoktur. Zira Hz. Ömer (Allah ondan razı olsun) ihramlıyken yıkanmıştır.³ İhramda olan kimsenin bir duvar veya tahtirevan ile gölgelenmesinde sakınca

1 Bakara/196

2 Tahavi, Meani'l-Asâr 1/369

3 Muvatta 1/125, Kitabu'l-Hacc

yoktur.

İmam Mâlik (Allah ona rahmet etsin) “Çadır ve benzeri şeylerin altında gölgelenmesi başını örtmek gibi olacağı için mekruhtur” demiştir.

Bizim delilimiz; Hz. Osman (Allah ondan razı olsun)’ın ihramda iken kendisine çadır kurulmuş olmasıdır.

Kâbe’nin örtüsünün altına gidip gölgelendiğinde örtü başına veya yüzüne değmedikten sonra bunda bir beis yoktur. Zira bu sadece gölgelenmektir.

İhramda olan kimsenin, beline kemer bağlamasında bir sakınca yoktur. İmam Mâlik (Allah ona rahmet etsin) “bağladığı kemerde başkasının parasını taşıyorsa mekruhtur. Çünkü buna mecbur değildir.” demiştir. Biz diyoruz ki: Kemer dikilmiş elbise sayılmadığı için, bir sakıncası yoktur. Şu halde içindeki paranın kendisinin veya başkasının olması arasında bir fark yoktur.

825-SUÂL:

HAREM NE DEMEKTİR? HAREMLE İLGİLİ AYRICALIKLI HÜKÜMLER NELERDİR?

Cevap: “El-Haram” kelimesinin aslı “harâm”dır. Sözlükte; saygı duyma, yapılması yasak olan, dokunulması helâl olmayan ve heybetli görünüm gibi anlamlara sahip bulunan bu kelime, fıkıh kitaplarında kayıt getirilmeden mutlak olarak kullanıldığında, Mekke-i Mükerreme ve çevresi ile Medine-i Münevvere ve çevresini ifade eder. “Harameyn” harem kelimesinin ikilidir.

Kâbe’yi içine alan Mekke mescidine el-Haremü’l-Mekkî, Medine’deki Mescid-i Nebvî’ye de el-Haremü’l-Medenî denir. Bir saygı ifadesi olmak üzere, bunlardan her biri için “harem-i şerîf” tabiri, her ikisini belirtmek üzere de “harameyn-i şerifeyn” tabiri kullanılır.

Harem bölgelerinin İslâm dinindeki yeri ve önemi dolayısıyla öteden beri Müslümanlar buralara hizmet götürmeye ayrı bir özen göstermişler-

dir.

Mekke Haremi/el-Haremu'l-Mekkî:

Mekke-i Mükerreme ve çevresine verilen addır. İslam Âlimleri Mekke-i Mükerreme ve çevresinin Allah Teâlâ tarafından Harem Bölgesi kılındığına hükmetmişlerdir.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا أَمِنًا وَيَتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

“Çevrelerindeki insanlar kapılıp götürülürken, bizim, onların yurtlarını saygın ve güvenli bir yer kıldığımızı görmediler mi? Onlar hâlâ batıla inanıyorlar da Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar?”¹

Ayet-i kerimesi bu hükmün Kur’an-ı Kerim’deki dayanağını oluşturur. Diğer yandan Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) de Allah’ın Mekke’yi haram (harem) kıldığını belirtmiştir².

أَبُو سَعِيدٍ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ أَنَّهُ قَالَ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ أَتَذَنُ لِي أَيُّهَا الْأَمِيرُ أُحَدِّثُكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ سَمِعْتُهُ أَذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ حَمْدَ اللَّهِ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ مَكَّةَ حَرَمَهَا اللَّهُ وَلَمْ

¹ Ankebût/67

² Buharî, İlim, 37, Cenâiz, 76, Hac, 43, Sayd, 8-10; Tir-mizî, Hac, 1, Diyât, 13

يُحَرِّمُهَا النَّاسُ فَلَا يَحِلُّ لِأَمْرِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
 أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَعْصِدَ بِهَا شَجَرَةً فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ
 لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا فَقُولُوا إِنَّ اللَّهَ
 قَدْ

أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ
 نَهَارٍ ثُمَّ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ وَلِيُبَلِّغَ
 الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَقِيلَ لِأَبِي شُرَيْحٍ مَا قَالَ عَمْرُو قَالَ أَنَا
 أَعْلَمُ مِنْكَ يَا أَبَا شُرَيْحٍ لَا يُعِيدُ عَاصِيًا وَلَا فَارًّا بِدَمٍ وَلَا
 فَارًّا بِخَرْبَةٍ

Ebu Said, Ebû Şüreyh'ten şöyle rivayet etti: Ebû Şüreyh, (Abdullah İbn Zübeyr ile savaşmak üzere) Mekke'ye ordular gönderen Amr İbn Said'e şöyle dedi: "Ey emir! İzin ver de Hz. Peygamber'in Mekke fethinin ertesi günü insanlara yaptığı konuşmayı sana aktarayım. Bu konuşmayı kulaklarım duydu, kalbim ezberledi. Gözlerim Hz. Peygamber'i görüyordu. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Allah'a hamd-ü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Şüphesiz ki Mekke şehrini Allah haram kılmıştır. Onu insanlar haram kılmamıştır. Dolayısıyla Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimsenin orada kan akıtması, ağaç kesmesi helal değildir. Şayet Allah Resulünün burada savaş yapmasını gerekçe göstermek isteyen biri olursa ona şöyle söyleyin: Allah, Resulüne izin verdi, ama size izin vermedi. Allah bana yalnızca günün bir bölümünde izin verdi. Sonra onun haramlığı geri döndü. Dün o nasıl haramsa bugün de öyle haramdır. (Bu sözlerimi) burada olanlar

olmayanlara iletinler”.

Ebû Şüreyh'e: “Amr (bu sözlere) ne dedi?” diye sordu. Ebû Şüreyh:

Amr şöyle dedi: Ben bunu senden daha iyi biliyorum ey Ebû Şüreyh, ancak Mekke hiçbir âsiyi, katil bir kaçağı ve kaçmış olan bir hırsız barındıramaz” dedi¹

Rivayete göre şehrin Harâm (mukaddes) hudutları Allah'ın emri ile Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm) tarafından tayin ve tespit edilmiştir. İslâm'ın zuhuru esnasında bu sınırlar gayet iyi biliniyordu. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) hicretin sekizinci yılında Mekke'yi fethettiğinde muhtelif istikametlerde bulunan duvar şeklindeki abideleri bizzat tamir ettirmişti. Hududu'l-Haram denilen bu sınır taşları, kuzeyde Ci'râne, kuzey-doğuda Vâdi'n-Nahle, doğuda Arafat, güneydoğuda Idât Labin/Edât Lîn, batıda Hudeybiye ve nihayet Mekke'ye en yakını kuzeybatıda Ten'im denilen mevkilerdedir. Bu noktaların aralarındaki mesafeler eşit değildir. Fıkıh kitaplarında bu mesafeleri belirten bilgiler bulunmakla birlikte, günümüzde bu noktalar belirgin sınır taşlarıyla işaretlendiği için, söz konusu ölçülere ihtiyaç duyulmamaktadır. Sözü edilen noktalar arasında kalan sahanın yüzölçümü yaklaşık 200 kilometrekaredir. Sınırları bu şekilde tayin edilen Harem'in dışındaki bölgeye de “Hıll” denir.

Harem; yemek, içmek, giyim ve sosyal ilişkilerde çok dikkatli olunması, hac ve umre ile ilgili görevlerin ve yasakların ihlâl edilmemesi için özen gösterilmesi gereken kutsal bölgedir.

Harem Bölgesine girmek üzere olan kimselerle bu bölgede yerleşmiş bulunan kimseleri yakından ilgilendiren hükümleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Hac veya umre yapmak maksadıyla Harem Bölgesine giren kimsenin mîkat mahallinde ihrama girmesinin vacip olduğu hususunda fakihler görüş birliği içindedirler. Bu vacibi terk eden kimse ya tekrar mîkat mahalline dönerek ihram giymek veya bir ceza kurbanı kesmek zorundadır.

Hıll bölgesinde bulunanların, hac veya umre yapmanın dışında bir maksatla Harem Bölgesine ihramsız girmeleri câiz görülmüştür. Ancak hac veya umre yapmak niyetiyle girdikleri takdirde ihram giymeleri vaciptir.

1 El-Buharî, Kitabu'l-İlim, Babu liyubelliği'l-İlme eş-Şahidu'l-Ğâibe

Âfâkîlere (hıll bölgesinin dışında bulunanlara) gelince, bunlar Harem sınırına girmek istedikleri takdirde Hanefî, Mâlikî, Hanbelî mezheplerine ve bazı Şâfiî fakihlere göre mîkat sınırını ihramsız geçemezler. Bu durumda hac veya umre yapma maksadı aranmaz; Eğitim, ticaret, çalışma, ziyaret emsali maksatlar bile olsa, Harem Bölgesine girmek zorunda bulunan âfâkîlere mîkattan ihrama girip umre yapmak vaciptir. Ancak Şâfiî mezhebinde muteber sayılan görüşe göre hac ve umrenin dışında her hangi bir sebeple Harem Bölgesine girecek âfâkîler için ihrama girme mecburiyeti yoktur.

Fakihler, gayrimüslimlerin Harem Bölgesinde yerleşmesinin veya ikamet etmesinin câiz olmadığı konusunda görüş birliği içindedirler. Bu bölgeye girmesi veya içinden geçmesi hususunda ise farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Şâfiî, Hanbelî ve bazı Mâlikî fakihler gayrimüslimlerin Harem Bölgesine girmesini hiçbir şekilde câiz görmemişlerdir. Hatta Müslüman olmayan kimse, Müslüman olmak maksadıyla girmek istediğini söylese dahi, harem dışında İslâm'ı kabullenmeden önce girmesine izin verilmez. Hanefî fakihler ise zimmilerin yani İslâm ülkesi vatandaşı olan gayrimüslimlerin Harem Bölgesine girmesinin engellenemeyeceği görüşündedirler.

Fakihler, Harem Bölgesinde kendiliğinden yetişen ot veya ağaç cinsinden bitkilerin kesilmesinin ya da koparılmasının haram olduğu hususunda söz birliği içindedirler. İnsan eliyle ekilip dikilen bitkilerin kesilmesinde veya hasat edilmesinde ise bir sakınca görülmemiştir. Kesilmesi ve koparılması haram olan bitkiler ister ihramlı isterse ihramsız biri tarafından koparılsın, mutlaka bu bitkilerin kıymetlerinin ödenmesi gerekir. Bu hususta tafsilat ilerde gelecektir.

Aynı şekilde Harem Bölgesi içinde kara hayvanı avlamak da haramdır. Bu hüküm hem ihramlıları hem de ihramsızları içine almaktadır. Şayet bu haram işlenirse avlanan hayvanın benzerinin veya kıymetinin ödenmesi gereklidir. Bu hususta da tafsilat ilerde gelecektir.

Hanefî mezhebine ve bir rivayete göre İmam Mâlik ve İmam Ahmed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre Harem Bölgesinde bulunan gayrimenkullerin satışı ve kiraya verilmesi de câiz değildir. Çünkü bu bölge her şeyiyle Müslümanların vakfidir.

İmam Şâfiî, İmam Ebu Hanife ve diğer bir rivayete göre İmam Mâlik

ve İmam Ahmed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre ise bu bölgedeki mülk sahiplerinin mallarını satmak veya kiralamak şeklindeki tasarrufları câizdir.

İslâm bilginlerinin çoğunluğuna göre Harem Bölgesine girmek üzere olan bir kimsenin gusül abdesti alması sünnettir.

Mescid-i Haram'da kılınan namazın diğer yerlerde kılınan namazdan yüz bin kat daha faziletli olduğunda ittifak etmişlerdir¹. Bazı fakihler Harem Bölgesinin de aynı hükme tabii olduğunu söylemişlerdir. Diğer iyiliklerin (hasenat) karşılığının da bu şekilde verileceği, buna mukabil işlenen günahların cezasının da böyle katlamalı olacağı kanaatini taşıyan fakihler de bulunmaktadır.

Hedy kurbanının kesileceği tek yer Harem Bölgesidir.

Medine Haremi/el-Haremu'l-Medenî:

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in kabri şerifinin bulunduğu Medine'deki Mescid-i Nebevî ve çevresine verilen addır. Mekke'de Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen yerlere Harem denildiği gibi, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in kabrinin bulunduğu Medine ve çevresi de Harem kabul edilmiştir.

Medine Hareminin sınırları Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şu anlamdaki hadisi ile belirlenmiştir:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ وَهَذِهِ الصَّحِيفَةُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا مَنْ أَخَذَ فِيهَا حَدًّا أَوْ أَوَى

1 Nesai, Mesacit/4

مُحَدِّثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

Hız. Ali (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: bu konuda bizim elimizde Allah'ın kitabı ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şu sahifesinden başka bir şey yoktur; “Medine'nin Ayr ile Sevr¹ arasında kalan kısmı haramdır. Artık kim orada bir günah işler veya işleyeni barındırırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerinedir”²

“Ayr” Medine'nin yakınında meşhur bir dağın, Sevr ise Uhud dağının arkasında ve kuzey yönünde bulunan küçük bir dağın adıdır. Bu bölge, kenarları bir konak mesafesinde bir kare şeklindedir.

Medine şehrinin de Harâm (kutsal) olduğu Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) tarafından değişik vesilelerle belirtilmiştir. Meselâ Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye yerleşmesini takiben, burada kurduğu Devleti'nin tebaası arasında ortaklaşa kabul edilen siyasi metinde bu husus şöyle ifade edilmiştir: “Bu sahifede kendilerinden söz edilen kimseler için Yesrib (Medine) vadisi (cevfi) mukaddes (haram) bir yerdir”

Medine-i Münevvere Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in oraya göç ettiği andan itibaren Harem; mukaddes ve mübarek bir şehir olmuştur. Göç esnasında Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in devesinin çıktığı yerde Mescid-i Nebevî inşa edilmiş ve böylece yeryüzündeki iki haremden ikincisinin merkez noktası belli olmuştur. Müslümanlar için bu iki bölge dışında harem yoktur. Mesela Beyt-i Makdis, (Kudüs) kutsal olmasına rağmen Harem değildir.

Allah Teâlâ, Mekke'yi Hz. İbrahim (Aleyhi's-Selâm)'in bildirimi ile nasıl kıyamete kadar Haram kıldıysa, Medine'yi de Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'i görevlendirerek Haram kılmıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bir hadislerinde: “Ey Allah'ım! İbrahim Mekke'yi Haram kıldı, bende Medine'nin kara taşlı iki nahiyesi (Uhud'la Ayr dağları) arasını Haram kılıyorum”³ buyurmuştur.

1 Hadis-i şerifin başka varyantlarında Ayr ile şurası şeklindeki “şurası” yerine sevr dağının ismi geçtiğinden burada öyle tercüme ettik.

2 Buharî, Cihad, 71, 74; Enbiyâ, 10; Tirmizî, Menakıb, 67

3 Müsned, 1/185

Medine Haremine ait başlıca hükümler şunlardır: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) dışındaki üç mezhep imamına ve diğer fakihlere göre; ihramlı veya ihramsız hiç kimse bu sınırlar içinde kalan ağaçları kesemez ve bu bölgede avlanamaz. İmam en-Nevevî gibi bazı Şâfiî fakihlerine göre Medine Hareminin taşı ve toprağı başka yere taşınamaz. Şâfiî ve Hanbeli Mezheplerine göre Medine'ye yakın yerde ikamet etmek müstehaptır. Aynı şekilde dışarıdan gelenlerin Harem Bölgesini gördükleri zaman şöyle dua etmeleri de müstehaptır: "Allah'ım! Burası senin için cehennem haremidir. Orayı benim için cehennem ateşinden koruyan, azaptan ve zor hesaptan emin kılan bir mekân eyle."

Mescid-i Nebevinin faziletine gelince, bu konuda da birçok hadis vardır. Bunlardan biri şöyledir: "Benim mescidimde kılınan namaz, Mescid-i Haram müstesna olmak üzere başka mescitlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır"¹. Diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Benim mescidimde kılınan namaz, Mescid-i Haram müstesna olmak üzere başka mescitlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan namaz ise: benim mescidimde kılınan namazdan yüz kat daha faziletlidir."²

1 Müsned, I, 184

2 İbn Mace, İkameti's-Salat, 195

İHRAMLİ KİŞİ İÇİN YASAK OLMAYAN FİİL VE DAVRANIŞLAR

826-SUÂL:

İHRAMLİ KİŞİNİN YIKANMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: Vücudundaki kirin giderilmesi dışında herhangi bir sebeple ihramlı kişinin sıcak veya soğuk suyla yıkanması caizdir.¹

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كَانَ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ

Ebu Eyüp el-Ensârî'den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ihramlıyken başını yıkardı.²

Şu kadar var ki kokulu sabun, losyon, şampuan emsali kendisinde esans olan kozmetik maddelerini kullanması caiz değildir. İhramlının vücudundaki kiri izale etmek için yıkanması ise mekruhtur.³

1 Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed, Kitabu'l-Hac Babu'l-Muhrim yegsilu resehu...

2 El-Beyhakî, Es-Sünenu's-Suğrâ, kitabu'l-Menasik bab: Ma yectenibu'l-Muhrim

3 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik s: 91

827-SUÂL:

KİŞİ, İHRAM ELBİSELERİNİ (ALT VE ÜST PEŞTAMALINI)
İHRAMLIYKEN YIKAYABİLİR Mİ?

Cevap: İhramlı kişinin koku veya kokulu maddeleri kullanması caiz olmadığı gibi elbiselerini, içinde esans bulunan deterjanla yıkaması da caiz değildir.¹ Temizlik maksadıyla kokusuz sabun ve emsali temizlik maddeleriyle veya sadece suyla elbiselerini yıkayabilir. Ancak elbisesini, içersinde bulunan bitleri öldürmek için yıkayamadığı gibi ziynet için de yıkayamaz. Aynı şekilde bitleri öldürmek için elbiseyi güneşe de bırakamaz.²

Kişi ihramdan çıkıncaya kadar perişan, hazin ve mütevazı olarak Allah Teâlâ'ya ihtiyaçlarını arz etmesi gerektiğinden bu haliyle üstüne başına çeki düzen vermeksizin bulunması bir muhtaçlılık nişanesi olarak kabul edilmiştir.³

828-SUÂL:

İHRAMLI KİŞİNİN KAN VERMESİ VEYA HACAMAT OL-
MASI CAİZ MİDİR?

Cevap:

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ أَخْبَرَنَا نَافِعٌ: أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ: لَا
يَحْتَجِمُ الْمُحْرِمُ إِلَّا أَنْ يَضْطَرَّ إِلَيْهِ مِمَّا لَا بُدَّ مِنْهُ

İmam Malik, Nafi'den yaptığı rivayete göre İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) şöyle derdi: İhramlı kişi zor durumda kalmadığı müddetçe hacamat yaptırmaz.⁴

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâi'ü's-Sanâi fî Tertibi's-Şerâi'

2 Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed, Kitabu'l-Hac Babu'l-Muhrimi yektulu kumle

3 Ömer Nâsûhî Bilmen, Büyük İslâm İlmihali

4 Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen, Kitabu'l-Hac babu'l-Hacamtî'l-Muhrim

Abdulhay el-Leknevî (ö.1304) *et-Ta'liku'l-Mumecced alâ Muvattâ Muhammed* adlı kitabında bu hadisin haşiyesinde şunları nakletmiştir: Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zaruret nedeniyle hacamat yaptırmıştır. Bundan dolayı zaruret bulunmaksızın ihramlı kişinin hacamat yaptırması caiz değildir. Zira hacamat, o mahaldeki kılların kesilmesiyle yapılmaktadır. Şayet hacamat, kılların kesilmesini gerektirmeden yapılacak olursa âlimlerin cumhuruna göre caiz olduğu gibi herhangi bir fidye de gerekmecektir. Ancak Hasan el-Basrîye göre fidye gerekir.

Yukarıda nakledilen eserden de anlaşılacağı gibi hacamat, kılların kesilmesini gerektirmese bile ihramlı kişinin hacamat yaptırması İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun)'e göre mekruhtur.¹

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin), İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun)'in sözünü rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: İhramlı kişinin hacamat yaptırmasında her hangi bir beis yoktur. Şu kadar varki ihramlı kişi hacamat yaptıracığı yerdeki kıllarını kestirmemesi gerekmektedir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin), görüşünü söyledikten sonra Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:

بَلَّغْنَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ اخْتَجِمَ وَهُوَ صَائِمٌ مُحْرِمٌ

Bize ulaşan habere göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ihramlı ve oruçluyken hacamat yaptırmıştır.

Bu görüş aynı zamanda İmam Ebu Hanife'nin (Allah ona rahmet etsin) ve genel fakihlerimizin de görüşüdür.² Kan aldırma hakkında da hüküm aynıdır.³

1 Abdulhayy el-Leknevî, *et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed*; Kitabu'l-Hac babu'l-Hacamatî'l-Muhrim

2 Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen; Kitabu'l-Hac babu'l-Hacamatî'l-Muhrim

3 Molla Ali el-Kârî, *El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* s: 84

829-SUÂL:

İHRAMLI KİŞİNİN DIŞ ÇEKTİRMESİ
CAİZ MİDİR?

Cevap: İhramlı kişinin ihtiyaç duyması durumunda dış çektirmesi caiz olduğu gibi kırık-çıkiğini bağlaması veya alçıya aldırması da caizdir. Aynı şekilde yarasını sargı beziyle de sarabilir.¹

830-SUÂL:

İHRAMLIYKEN SÜRME KULLANILABİLİR Mİ?

Cevap: İhramlı kişi kokusuz sürme kullanabilir.² Şayet kullandığı sürme kokulu ise bakılır; bir iki kez kullanmışsa sadaka, daha fazla kullanmışsa kurban gerekir.³

831-SUÂL:

İHRAMLI KİŞİNİN BAŞINI ÖRTMESİNİN CAİZ OLMADIĞINI BİLMEKTEYİZ. UYURKEN BAŞINI YASTIĞA KOYMASI CAİZ OLUR MU?

Cevap: Kişi ihramlıyken yanağını, başını yastığa koyabildiği gibi kendi elini veya başkasının elini başına, burnuna elbisesiz olarak koyması da caizdir. Zira bu emsal fiiller, giymek veya örtmek olarak değerlendirilmezler. Şu kadar var ki yüz üstü yatması mekruhtur. Çünkü bu şekilde yatmasıyla yüzünü örtmüş olacaktır.⁴

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2 Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetu't-Tahtâvî alâ Merâkî'l-Felâh

3 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik s: 92

4 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

832-SUÂL:

**KİŞİ İHRAMLIYKEN KENDİ KURBANINI
KESEBİLİR Mİ VE AV HAYVANINDAN
YİYEBİLİR Mİ?**

Cevap: Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ
مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا
عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ
عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

Ey iman edenler! İhramlı iken (karada) av hayvanı öldürmeyin. Kim (ihramlı iken) onu kasten öldürürse (kendisine) bir ceza vardır. (Bu ceza), Kâ'be'ye ulaştırılmak üzere, öldürdüğünün dengi olup, içinizden iki âdil kimsenin takdir edeceği bir kurbanlık hayvan veya yoksulları yedirmek suretiyle keffaret; yahut onun dengi oruç tutmaktır. (Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması içindir. Allah, geçmiştekileri affetmiştir. Fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikam alır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.¹

Ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere ihramlı kişinin av hayvanı avlaması yasaklanmıştır. Durum böyle olunca deve, sığır, koyun, tavuk ve yabani olmayan kaz gibi hayvanları kesmesi caizdir. Zira bunlar av hayvanı değildirler. Yaban kazı av hayvanı sayıldığından ihramlı kişinin bunu kesmesi caiz olmayacaktır.²

İhramlının balık avlaması caizdir. Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

1 Mâide Suresi/95

2 Günyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik s: 93

أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ
عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ

“Sizin için de yolcular için de bir geçimlik olmak üzere deniz avı yapmak ve deniz ürünlerini yemek sizlere helâl kılındı. Kara avı ise ihramlı olduğunuz sürece size haram kılındı. Huzurunda toplanacağınız Allah’a karşı gelmekten sakının.”¹

İhramsız olan bir kimsenin Harem Bölgesinin dışında avladığı hayvandan ihramlı kişinin yemesi caizdir. Şu kadar var ki bu caizlik, ihramsız olan avcıya ihramlı kişinin hiçbir surette yardımı bulunmamasıyla kayıtlanmıştır.² Aksi durumda ihramlının avladığı veya delalet ettiği hayvan olacağından yenmesi caiz olmayacaktır.

833-SUÂL:

HAREM BÖLGESİNDE KOPARILMASI YASAK OLAN YEŞİLLİKLERDEN ANLAMAMIZ GEREKEN NEDİR?

Cevap: İhramlı kişinin Harem Bölgesi dışında kalan yeşilliklerinden koparması caizdir. Şu kadar var ki Harem Bölgesinin yeşilliklerini koparması caiz değildir. Harem Bölgesindeki nebatat iki kısımda incelenir.

1-Genel olarak insanlar tarafından yetiştirilmeyip kendi kendine yetişen nebatat.

2-Genel olarak insanlar tarafından yetiştirilen nebatat.

Koparılması veya kesilmesi yasak olan nebatat (birinci kısım) insanlar tarafından yetiştirilmeyip kendi kendine yetişen nebatatlardır. Harem Böl-

1 Mâide /96

2 Abdullah b. Mahmûd el-Mavsilî, el-İhtiyâr

gesinde olan bu tür nebatat yaş olduğu müddetçe gerek ihramlı ve gerekse ihramsız kişiler tarafından koparılması veya kesilmesi zaruret olmaksızın caiz değildir. Kurumuş olan nebatat ölmüş olduğundan koparılması veya kesilmesi caizdir.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

“Ya görmediler mi ki, biz emniyete nâil bir harem yapmışızdır, halbuki insanlar onların çevresinden zorla kapılmaktadır. Artık bâtıla mı imân ediyorlar ve Allah’ın nîmetine mi nankörlükte bulunuyorlar?”¹

Bu ayet-i kerimede Allah Teâlâ Hazretleri Harem Bölgesini mutlak olarak emin kıldığını haber vermiştir. Durum böyle olunca zaruret bulunmaksızın bu hükümle amel etmek vacip olmuştur.

Şayet nebatat; ekin, ağaç emsali genel olarak insanlar tarafından yetiştirilenlerdense bunların kopartılması veya kesilmesi caizdir. Bu konuda ümmetin icmaı vardır. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)›in zamanından günümüze kadar insanlar Harem Bölgesinde ekip biçmişlerdir.

Genelde insanların ektiği cinsten olmayan nebatatı şayet biri ekecek olsa; bu nebatat harem nebatatından sayılmayacağından kesilmesi veya koparılması caiz olacaktır. Çünkü kişi ekmesi sebebiyle bu nebatata sahip olmuştur. Adeta bu nebatat, insanların diktiği nebatatlardan kabul edilir.

Nebatatın Harem Bölgesinde olup olmadığı köküne itibarladır. Şayet ağacın kökü Harem Bölgesinde olup dalları harem dışında olsa; bu ağaç Harem Bölgesinin ağaçlarından kabul edilir. Aynı şekilde kökü harem dışında olup dalları Harem Bölgesinde olacak olsa bu ağaç hil bölgesinin ağaçlarından kabul edilir.²

1 Ankebut Suresi /67

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

834-SUÂL:

KİŞİ İHRAMLIYKEN NİKAH AKDİ
YAPABİLİR Mİ?

Cevap: Âlimler ihramlıyken nikâh akdinin sahih olup olmayacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Maliki, Şafi ve Hanbelî mezheplerine göre ihramlı kişi gerek erkek gerek kadın gerek veli ve gerekse vekil olsun yaptıkları nikâh akdi sahih değildir. Hanefî mezhebine göre ise ihramlı kişinin yaptığı nikâh akdi sahihtir.¹

Buhari ve Müslim'in rivayet etmiş oldukları bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ وَهُوَ مُحْرِمٌ

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) dan rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Meymune validemizle evlendiğinde ihramlıydı.²

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) el-Hucce Ala Ehli'l-Medine adlı eserinde Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) 'den şöyle rivayet eder: İhramlı kişinin evlenmesinde veya bir başkasını evlendirmesinde herhangi bir beis yoktur. Şu kadar var ki ihramlıyken nikâhlısına öpmek dokunmak emsali mübaşeretle bulunamaz. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) Medine ehlinin (Malikilerin) ihramlıyken kıyılan nikâhı kabul etmediklerini söyledikten sonra bir takım akli ve naklî cevaplar vererek kendi görüşünü desteklemiştir.³

İhramlı kişinin nikâhlanması Hanefî mezhebine göre her ne kadar sahih olsa da ihtilaf bulunduğundan dolayı yapılmasının kerahet içereceği söylenmiştir.⁴

1 El-Mevsuatu'l-Fıkıyyetu'l-Müeyyere

2 Buhari; kitabı'l-Hac, bab: Tezvicu'l-Muhrim

3 Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, el-Hucce ala Ehl-i'l-Medine

4 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

KADININ İHRAMI

835-SUAL:

İHRAM HAKKINDA KADIN İLE ERKEK ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?

Cevap: Kadın, ihrama ait çoğu konuda erkek gibidir. Erkekten farklı olduğu bazı konular vardır ki bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Kadının saçı avret olduğundan ihramlıyken başını açamaz. Yüzünü açar.

عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ إِحْرَامُ الْمَرْأَةِ فِي وَجْهِهَا وَإِحْرَامُ الرَّجُلِ فِي رَأْسِهِ

Nafi'den rivayete göre İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedi: Kadının ihramı yüzünde erkeğinki ise başındadır.¹ Yani kadın ihramlıyken yüzünü erkek ise başını örtemez.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا أَوْقَصَتْهُ رَاحِلَتُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ، وَكَفِّنُوهُ

1 Sunenu'l-Kübra Beyhaki Kitabul-Hac Babu'l-mereti la tentekibu...

فِي ثَوْبَيْهِ، وَلَا تُخَمِّرُوا وَجْهَهُ وَلَا رَأْسَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًّا

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayete göre bir adam ihramlıyken bineğinden düşüp boynu kırılarak öldü. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu kişi için şöyle buyurdu: “Onu sidirli suyla yıkayın ve iki elbisesiyle (izar ve ridasıyla) kefenleyin. Yüzünü ve başını örtmeyin zira kıyamet gününde bu kişi telbiye getirerek (ihramlı olarak) dirilecektir.”¹

İhramlı kadının yüzünü açmasından maksat; örtünün yani peçenin yüzüne temas etmemesidir. Zira peçeyi yüzüne temas ettirmeden sarkıtması caizdir. Nitekim Hz. Ayşe'nin (Allah ondan razı olsun) de bu şekilde yaptığı rivayet edilmiştir.²

2-Kadın, telbiye getirirken erkeklerin yaptığı gibi sesini yükseltmez. Ancak kendisi işiteceği kadar bunu yapar.

3-Remel ve ıztıba yapmaz.

4-Sa'y yaparken yeşil ışıklar arasında koşmaz.

5-Kalabalık olduğunda istilam etmek için Haceru'l-Esvetin yanına gitmez. İstilamını uzaktan yapar. Bu konu da erkekler için de aynı şeyi söylememiz mümkündür. Zira Haceru'l-Esveti istilam etmek sünnettir. İzdiham sebebiyle bir Müslümana eziyet vermek ise caiz değildir. Aynı şekilde bu istilam sünneti, ileride geleceği üzere uzaktan yapılmakla da hasıl olmaktadır.

6-İzdiham bulunduğundan dolayı Makam-ı İbrahim'in bulunduğu yerde namaz kılmaz.

7-Kalabalık olduğunda Safa ve Merve tepelerine çıkmaz.

8-İhram vazifeleri bittiğinde erkekler gibi tıraş olmaz. Zira tıraş olmak kadın hakkında müsele yani bir uzvu kesmek olarak kabul edilmiştir.

1 Sünenu ibn Mace, Kitabu'l-Menasiik

2 Fethu'l-Kadir

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَخْلُقَ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا.

Rivayete göre Hz. Ali (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kadının saçını tıraş etmesini yasakladı.¹

Bilakis kadın ihramdan çıkmak için saçının dörtte birinden veya tamamından bir boğum /parmak ucu miktarı kısaltır.²

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ الْحَلْقُ إِنَّمَا عَلَى النِّسَاءِ التَّقْصِيرُ

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Kadın için saçını tıraş etmek yoktur. Bilakis kısaltmak vardır.³

9- İpek olsun veya olmasın gömlek, entari, eldiven, mesh emsali dikişli elbise giyebileceği gibi altın, gümüş gibi takılar da takınabilir. Şu kadar var ki eldiven hakkında hadis-i şerif bulunduğu için ihramlıyken kullanması müstahaptır.⁴

10-Hacca veya ümreye gitmesi durumunda seferi olacaksa mahremi veya kocası olmadan bu yolculuğa çıkamaz.

Kadının aybaşı olması hac yapmasına mani olmaz. Şu kadar var ki tavaf yapamaz. Zira aybaşı halinde tavaf yapması iki vecihten haramdır.

a- Mescide girmesinin caiz olmaması

b- Tavafın vaciplerinden biri olan abdestin/guslün bulunmaması

1 Sünenu't-Tirmizii bab: Kerahiyyetu'l-halki li'n-nisa

2 Fethu babu'l-İnaye

3 Sünenu Ebi Davut, Kitabu'l-Menasik babu'l-halk

4 Ğunyetu'n-Nasik 94

Kadın ihrama niyetlenmeden önce aybaşı haline girse; guslederek ihrama girer. Kadın bu haldeyken gusleder derken kastedilen; temizlik için banyo yapmasıdır. Yoksa cünüplüğü gideren anlamında bir gusül kast edilmiş değildir. Bu haliyle kadın, haccın bütün vazifelerini yapar. Ancak tavaf ve sa'y yapmaz. Veda tavafını terk ettiği için ve ziyaret tavafını hayız ve nifas ömründen dolayı vaktinde yapamayıp geciktirdiği için ceza kurbanı da gerekmez.

ÇOCUĞUN İHRAMI

836-SUÂL:

ÇOCUĞUN HAC VEYA UMRE İÇİN İHRAMA NİYET ETMESİ GEÇERLİ MİDİR?

Cevap: Akıllı ve temyiz yaşında olan kız veya erkek çocukların ihrama girmeleri sahihtir. Şu kadar var ki ihramı farz hac için değil nafile hac veya umre için olur.¹ Buna göre, çocuğun yapmış olduğu hac, farz haccı olmadığından buluğ çağma erdikten sonra hacca gitmeye imkân bulduğunda yeniden hacca gitmesi farz olacaktır.

Çocuğun hac veya umre için ihrama girmesi her ne kadar sahih olsa da bağlayıcı değildir. Dolayısıyla ihram cezası işleyecek olduğunda ceza gerekmeyeceği gibi her hangi bir rüknünü terk ederek haccı veya umreyi bozacak olsa iadesi de gerekmeyecektir.²

Velisi, ihrama giren çocuğu dikişli elbise giymek, koku kullanmak emsali ihram yasaklarından sakındırır. Bütün bunlara rağmen çocuk her hangi bir ihram yasağı işleyecek olursa ne velisine ne de kendisine herhangi bir ceza gerekmez.³

Temyiz yaşında olan çocuk hac veya umre fiillerinden yapmaya imkân bulduklarını bizzat kendisi yapar. Bu fiilleri başkasına yaptırması caiz değildir. Bu yüzden velisi, çocuk adına bu fiilleri yapamaz. Çocuk temyiz yaşında olsun veya olmasın bizatihi kendisinin yapamayacağı fiilleri ve-

1 Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

2 Şemsu'l-Eimme Ebu Bekir Muhammed b. Es-Sehl es-Serahsî, el-Mebsut

3 Ali el-Kârî, Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye

lisi onun adına yapar. Şu kadar var ki tavaf namazını velisi çocuk adına kılamaz. Zira namaz ve oruç emsali ibadetleri başkasına yaptırmak göre caiz değildir. Bu durumda çocuk temyiz yaşında ise kendisi tavaf namazını kılar. Temyiz yaşında değilse diğer vaciplerde olduğu gibi tavaf namazı da ondan düşer. Yine temyiz yaşında ise tavaflı kendisi yapar, değilse velisi onu taşıyarak tavafını ve diğer vazifelerini kendisine yaptırır.¹

837-SUÂL:

HENÜZ BULUĞA ERMEMİŞKEN İHRAMA GİREN ÇOCUK İHRAMDAYKEN BULUĞA ERER VE İHRAM YASAĞI İŞLERSE CEZA GEREKİR Mİ?

Cevap: Bir evvelki suâlin cevabında da ifade edildiği gibi çocuğun ihramı ne niyetle olursa olsun herhalükarda nafile olacağından, ihram yasaklarından her hangi birini işlemesiyle ceza gerekmeyecektir. İhram yasağını işlediği anda buluğ çağında olup olmaması bu sonucu değiştirmeyecektir.² Zira itibar ihrama girme anıdır. Buna göre ihrama girdikten sonra buluğ çağına giren kişi, ihramını yenilemeden hac fiillerini yapacak olsa farz haccı yerine gelmiş olmayacaktır. Arafat vakfesi bitmeden ihramını yenileyip vakfesini ve diğer vazifelerini yapsacak olsa farz haccını yerine getirmiş olur.³

838-SUÂL:

ÇOCUK HAC VEYA UMRE FİİLLERİNİ YAPTIĞINDA SEVABI, KENDİSİ Mİ YOKSA ANNE-BABASI MI ALIR?

Cevap: Dört mezhep imamlarının ittifakıyla temyiz yaşında olsun veya olmasın çocuk, yapmış olduğu itaatten dolayı kendisine sevap verilir. Şu kadar var ki çocuğun itaatinden dolayı ebeveynine de sevap verilip verilmeyeceği konusunda Hanefi âlimleri ihtilaf etmiştir.

1 Molla Ali el-Kari, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 113

2 A.ge

3 Ali el-Kârî, Fethu bâbî'l-Înâye şerhu'n-Nukâye

Bu ihtilafı Molla Ali el-Kârî *el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde şu şekilde anlatmıştır: Kadihanın nakline göre Ebu Bekir el-İskaf şöyle demiştir: Çocuğun yapmış olduğu hayırların sevabı ebeveynine değil kendisine yazılır. Şu kadar var ki ebeveyni, bu hayrı çocuğa öğretip delalet ettikleri için talim ve irşat sevabı alırlar. Âlimlerin bazıları da şöyle der: Çocuğun sevabı eksilmeden ebeveynine de aynı sevap verilir. Nitekim hadis-i şerifler de bu son görüşü teyit etmektedir.¹

1 Molla Ali el-Kari, *El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* s: 113

MEKKE VE HAREM BÖLGESİNE GİRMEK

839-SUAL:

HAREM BÖLGESİNE GİRMEKTE OLAN KİMSENİN YAP- MASI GÜZEL OLAN ŞEYLER NELERDİR?

Cevap: Mikat mahallinden ihramlı olarak geçip Mekke'ye yönelen kişi, harem sınırına geldiğinde mümkün olduğu kadar bedenini ve kalbini toplayıp huşu içerisinde yalmayak yürüyerek Harem Bölgesine girmesi müstahaptır.¹

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

“Şüphe yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın.”²

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ
يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

“İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollar-

1 Ğunyetu'n-Nasik 95

2 Taha suresi/12

dan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler”¹

Her hangi bir özürden dolayı başını kapatan er kişi, hareme girerken kısa bir zaman da olsa başını açar.²

عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رِبَاجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ
الْأَنْبِيَاءُ تَدْخُلُ الْحَرَمَ مُشَاءَ حُفَاةٍ وَيَطُوفُونَ بِالْبَيْتِ
وَيَقْضُونَ الْمَنَاسِكَ حُفَاةً مُشَاءً

Ata b. Ebi Rebah'dan rivayete göre Abdullah b. Abbas (Allah onlardan razı olsun) söyle dedi: Peygamberler Harem Bölgesine yalınayak yürüyerek girerlerdi. Beytullahı tavaf ve hac vazifelerini aynı şekilde yalınayak yürüyerek yaparlardı.³

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) rahmet peygamberi olduğundan ümmetine zorluk olmasın diye bu şekilde hareme girmemiştir.⁴

Hareme giren kişi, istiğfar ve duaya devam eder. Hareme girerken şu duanın okunmasında fazilet olduğu kitaplarımızda mezkûrdur.

اَللّٰهُمَّ ، اِنَّ هَذَا اَمْنُكَ وَحَرْمُكَ الَّذِي مَن دَخَلَهُ كَانَ اَمِنًا
فَحَرِّم لَحْمِي وَدَمِي وَعَظْمِي وَبَشَرِي عَلَى النَّارِ اَللّٰهُمَّ
اَمْنِي مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ فَاِنَّكَ اَنْتَ اللهُ لَا اِلَهَ
اِلَّا اَنْتَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ وَاَسْأَلُكَ اَنْ تُصَلِّيَ عَلٰى مُحَمَّدٍ

1 El-Hac suresi /27

2 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:139

3 İbn Mace Kitabu'l-Menasik

4 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:140

وَعَلَىٰ آلِهِ

Allah'ım! Bu bölge senin emin ve haram kıldığın yerdir ki oraya giren emniyette olur. Etimi, kanımı, kemiğimi ve derimi cehennem ateşine haram kıl. Kullarını dirilteceğin o günde beni azabından emin eyle. Zira senden başka hiçbir ilah yoktur. Ancak sen varsın. Rahman rahim olan sensin. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e ve ailesine salat etmeni istiyorum¹.

Bu duayı yaptıktan sonra sesli olarak telbiye getirir ve Allah Teâlâ Hazretlerine sena ederek dua yapmaya devam eder. İmkân varsa Mekke-i Mükerreremeye girmeden yıkanır. Bu yıkanma temizlik için olduğundan hayız-h ve nifaslı olan kadının da yıkanması müstehaptır. Şehre gündüz vakti girmesi her ne kadar müstahap olsa da gece vakti de girebilir. Nitekim günümüzde bu, kişiye yönelmekten çok hac-umre organizesi düzenleyen şirketlere yöneliktir.

840-SUÂL:

MEKKE-İ MÜKERREMEYE GİRMEKTE OLAN KİMSE NELERİ YAPAR?

Cevap: Mekke-i Mükerreremeye gitmekte olan kimse şehri müşahede ettiği telbiye getirir ve duada bulunur. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen şu duayı yapması sünnettir. Aynı zamanda bu dua; Mekke'ye mahsus olmayıp girilmesi istenilen her bir belde görüldüğünde yapılması sünnettir.²

عَنْ كَعْبٍ أَنَّ صُهَيْبًا صَاحِبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا يَرَى قَرْيَةً

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik; Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit; Ğunyetu'n-Nasik

2 Ğunyetu'n-Nasik 96

يُرِيدُ دُخُولَهَا إِلَّا قَالَ حِينَ يَرَاهَا:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا اَظْلَلْنَ وَرَبَّ اَلْاَرْضَيْنِ
السَّبْعِ وَمَا اَقْلَلْنَ وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا اَضَلَلْنَ وَرَبَّ
الرِّيَاحِ وَمَا ذَرَيْنِ فَاِنَّا نَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرِ
اَهْلِهَا وَنَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ اَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا

Rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in arkadaşı olan Suheyb, Ka'ba şöyle haber verdi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) girmek istediği bir karyeyi gördüğünde mutlaka şu duayı okurdu:

Yedi kat sema ve altında gölgelenenlerin Rabbi olan Allah'ım! Yedi kat yer ve yüklendiklerinin Rabbi olan Allah'ım! Şeytanların ve saptırdıklarının Rabbi olan Allah'ım! Rüzgarlar ve serpiştirdiklerinin Rabbi olan Allah'ım! senden bu belde ve ehline hayır istiyoruz. Ve bunların ve burada olanların şerlerinden sana sığınıyoruz.¹

Mekke-i Mükerreremeye girmekte olan kişi, bu bölgenin önemini düşünerek tevazu ve huşu içerisinde telbiye getirerek ve dilediği gibi dua ederek bu beldeye girer. Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) den gelen duaları yapması müstahaptır.

Cafer b. Muhammed babasından o da dedesinden Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Mekke şehrine girdiğinde şu duayı yaptığını rivayet etmiştir:

اَللّٰهُمَّ اَلْبَلَدُ بَلَدُكَ وَالْبَيْتُ بَيْتُكَ جِئْتُكَ اَطْلُبُ رَحْمَتَكَ

1 El-Beyhakî, Es-Sünenu'l-Kübrâ, bab: Mayekulu iza reâ karyeten

وَأَوْفُ طَاعَتِكَ مُتَّبِعًا لِأَمْرِكَ رَاضِيًا بِقَدْرِكَ مُسْلِمًا لِأَمْرِكَ
 أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْمُضْطَرِّ إِلَيْكَ الْمُسْتَفِيقِ مِنْ عَذَابِكَ أَنْ
 تَسْتَقْبِلَنِي بِعَفْوِكَ وَأَنْ تَتَجَاوَزَ عَنِّي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْ
 تُدْخِلَنِي جَنَّتِكَ

Allah'ım! Bu belde senin belden, bu beyt senin beytindir. İşine teslim, kaderine razı, emrine tabi, itaatine sarılıp rahmetini talep ederek sana koştum. Senden başka çaresi kalmayanın, azabından kurtulmayı umanın istemesi gibi; beni af etmeni ve rahmetinle kuşatarak günahlarımı bağışlayıp cennetine koymanı istiyorum”¹

Eski kitaplarımızda; Mekke şehrine giren kişinin Kâbe'yi gördüğünde yapacağı dua beyan edildikten sonra kişinin Mescid-i Haram'a yöneleceğinden bahsedilir. Şu kadar var ki günümüzde Mescid-i Haram'ın duvarlarının ve etrafındaki binaların yükselmesinden dolayı mescide girmeden veya yüksek bir binaya çıkmadan kabeyi görmek mümkün değildir. Durum böyle olunca günümüzde hac veya umre yapmak için hicaza giden kişiler eski kitaplarımızda mevcut olan tertibe göre değil önce mescide girme konusundaki edeplere riayet ederek duada bulunurlar. Daha sonradan da Beytullah müşahade edildiğinde yapılacak olan duaları yaparlar.

Hac veya umre yapmak için Harem Bölgesine gelen kişi, imkân bulması durumunda eşyalarını indirmeyip kalacağı yere yerleşmeden önce mescide gitmesi daha faziletlidir. Zayı olması korkusuyla veya her hangi bir nedenden dolayı eşyalarını konaklayacağı yere yerleştirip daha sonra mescide gitmesi de güzeldir. Telbiye, tekbir, tehlil ve Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e salat-u selam getirerek mescide gider. Babu's-salam diye bilinen Ben-i Şeybe Kapısından mescide girer. Mescide girerken şu duayı okuması da sünnettir:

عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ •

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ
قَالَ:

بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي
وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

وَإِذَا خَرَجَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اَللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in kızı olan Hz. Fatıma'dan (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescide girerken şöyle derdi:

Allah'ın ismiyle. Selam, Allah resulünün üzerine olsun. Allah'ım! Bana rahmetinin kapılarını aç ve günahlarımı bağışla!

Mescitten çıkarken de şöyle derdi: Allah'ın ismiyle. Selam, Allah resulünün üzerine olsun. Allah'ım! Bana fazlının kapılarını aç ve günahlarımı bağışla!¹

Mescid-i Haram'ın dışındaki mescitlere girerken de bu duayı okumak sünnettir.²

1 Müsnedu Ahmed b. Hanbel;

2 Ğunyetu'n-Nasik 97

841-SUÂL:

KÂBE-İ MUAZZAMAYI GÖREN KİŞİ NE YAPAR?

Cevap: Kâbe-i Muazzamayı gören kişi üç kere tekbir getirip “lailahe illellah” der. Bu şekilde davranılması cahil kişilerin; ibadetin Kâbeye yapıldığı tevehhümlerini bertaraf etmek içindir.

Tekbir getirip “lailahe illellah” dedikten sonra Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e salat-u selam getirir ve dilediği gibi dua yapar. Zira Kâbe görüldüğünde yapılacak olan duaların kabul olunacağını ifade eden birçok eser gelmiştir.¹

Kitabu'l-Asl'da hac ibadetini yapan kişinin yapacağı dualar tayin edilmiştir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in buna gerekçe olarak şöyle dediği rivayet olunmuştur: Kişinin nerede hangi duaları yapacağını tayin etmek kalbin inceliğini giderebilir. Bu gerekçeden dolayı kişinin kalbine geldiği gibi dua etmesinin daha güzel olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den ve selef-i salihinden nakledilen dualarla teberrahte bulunulması da güzeldir.²

عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كَانَ إِذَا نَظَرَ إِلَى الْبَيْتِ قَالَ : اَللَّهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ هَذَا تَشْرِيفًا
وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَبِرًّا وَمَهَابَةً

Huzeyfe b. Üseyd'den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Beytullah'a baktığında şöyle dua ederdi: Allah'ım! senin şu beytinin azametini, yüceliğini, keremini, büyüklüğünü ve şerefini artır.³

Hesapsız olarak cenneti talep etmek, duaların en önemlilerindendir. Zira bu, azarlanmaya maruz kalmadan doğrudan cennete girmeyi istemektir.

Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l Eimme es-Serahsî (ö:483)

1 A.g.e

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr

el-Mebût isimli eserinde Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ve bazı sahabelerden; Kâbe görüldüğünde yapılan duaları şu şekilde rivayet etmiştir: İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) Kâbe'yi gördüğünde şöyle derdi:

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ •

Allah'ın ismiyle Allah en büyüktür.

عَنْ عَطَاءٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ •
كَانَ إِذَا لَقِيَ الْبَيْتَ يَقُولُ: 'أَعُوذُ بِرَبِّ الْبَيْتِ مِنَ الدَّيْنِ
وَالْفَقْرِ وَمِنْ ضِيقِ الصَّدْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ

Ata (Allah ondan razı olsun) 'dan rivayete göre Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Beytullah'a ulaştığında şöyle dua ederdi: Kabir azabından, göğüs darlığından, fakirlikten ve borçtan beytin rabbi olan Allah'a sığınırım.

Kâbe görülüp tekbir ve tehlil getirilirken ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı hususunda ihtilaf olunmuştur. Ğunyetu'n-Nasik sahibi her ne kadar eller kaldırılacak dese de Molla Ali el-Kari (ö:1014), *el-Meslekü'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde bu ihtilafı muhtelif eserlerden nakletmiş ve ellerin kaldırılmayacağı görüşünün mezhep olduğunu aktarmıştır.¹

Kişi, Beytullahı görüp dua ettikten sonra Haceru'l-Esved'e yönelerek tahiyye/selamlama tavafına başlar. Tahiyetu'l-mescid namazı veya emsali başka bir ibadetle meşgul olmaz. Zira Mescid-i Haram'ın tahiyyesi/selam-

lanması tavaftır.²

1 El-Meslekü'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 128

2 Muhammed Ermin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ
النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ أَنَّهُ تَوَضَّأَ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ

Hız. Aişe (Allah ondan razı olsun)'den rivayete göre; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'ye döndüğünde yapmaya başladığı ilk şey abdest alıp tavaf yapmak olmuştur.¹

El-Hüseyin b. Muhammed Sait Abdu'l-Ğanî el-Mekkî, İrşadu's-Sarî adlı haşiyesinde şunları nakletmiştir: Mescid-i Haram'ın tahiyyesi tavaftır demek tavaf yapmayan kişi tahiyyetu'l-mescid namazı kılmasın demek değildir. Zira Mescid-i Haram diğer mescitler gibidir. Dolayısıyla bu mescidin tahiyyesi diğer mescitlerin tahiyyesi gibidir. Şu kadar var ki bu mescit, diğer mescitlerden daha muhterem olduğundan tahiyyesinde de ziyade vardır. Bu ziyade ise; sonrasında namaz olan tavaftır.² Kişi, bu ziyadeyi yapmadığında tahiyyenin aslı olan namazı terk etmez. Zira tavafın terk edilmesiyle Mescid-i Haram, mescit olmaktan çıkmaz.³

Bazı durumlarda tavaf tehir edilebilir. Bu cümleden olarak;

1-Tertip sahibi olduğu halde kaza namazı olan

2-Vakit darlığından dolayı vaktin farzını kaçırma tehlikesi bulunan

3-Vitir veya revatip sünnetlerini kaçırma tehlikesi olan

4-Cemaati kaçırma ihtimali olan

Bu durumlarda kişi öncelikle bunları yerine getirir ve ardından tavafını yapar.

1 El-Buhârî, Müslim. Lafız Buhârî Kitap: Hac Bab: Men tafe bi'l-beyti iza kadime Mekke

2 Bu kayıt itirazi olmayıp ittifakidir. Zira her bir tavafın akabinde iki rekât tavaf namazı kılma vaciptir.

3 İrşadu's-Sarî, el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassitle beraber s:129

842-SUÂL:

**KERAHET VAKTİNDE MESCİD-İ HARAM'A GELEN KİŞİ
TAVAF YAPABİLİR Mİ?**

Cevap: Kerahet vakitlerinde tavaf yapmak her ne kadar mekruh olmasa da,¹ bu vakitlerde tavaf namazı kılınmaz.² Kerahet vakti çıktığında kişi tavaf namazını kılar.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ . قَالَ : طَافَ عُمَرُ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُ بِالْبَيْتِ بَعْدَ الصُّبْحِ فَلَمْ يَرْكَعْ . فَلَمَّا صَارَ بِدَى
طَوَى وَطَلَعَتِ الشَّمْسُ . صَلَّى رَكَعَتَيْنِ

Rivayete göre Abdurrahman b. el- Kârîyy şöyle dedi: Ömer (Allah ondan razı olsun) sabah namazından sonra tavaf yaptı ama tavaf namazını kılmadı. Güneş doğup kerahet vakti çıktığında iki rekât (tavaf namazı) kıldı.³

İmam Ebu Hanife, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre kerahet vakitlerinin tamamında tavaf namazı kılınmaz.

İmam İbrahim en-Nehâî, İmam Mücahit ve İmam Ata (Allah onlara rahmet etsin)'dan yapılan nakillere göre ise imsak vaktinden güneşin doğumuna kadar ve ikinci namazından güneşin sararmasından öncesine kadar olan vakitlerde tavaf namazı kılınabilir. Yani bunlara göre tahrimen mekruh olan üç vakitte her ne kadar tavaf namazı kılınmazsa da tenzihen mekruh olan iki vakitte tavaf namazı kılınabilir. Zira bu vakitlerde nafile namaz kılmak mekruhtur. Farz veya vitir namazı gibi vacip namazları kılmak ise mekruh değildir. Tavaf namazı da vacip namazlardan olduğundan bu iki vakitte kılınabilir.

Muhakkik âlimler vitir namazı ile tavaf namazı arasını şu şekilde ayırırlar: Her ne kadar bu iki namaz vacip olsalar da yönleri farklıdır. Şöyle

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2 Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

3 Şerhu Maâni'l-Asâr Kitab: Menasiku'l-Hac, babu's-Salati li't-tavafi bede's-subh...

ki; vitir namazı Allah Teâlâ Hazretlerinin vacip kılmasıyla vaciptir. Tavaf namazı ise kulun tavaf ibadetini yapmasıyla vacip olmuştur. Yani kendisi iltizam etmiştir.¹ Namaz kılınması tenzihen mekruh olan bu iki vakitte Allah Teâlâ Hazretlerinin farz veya vacip kıldığı namazlar kılınabilir. Kişinin kendi iltizamıyla vacip kıldığı namazlar ise kılınamaz. Başladığı nafile namazı bozan kişi Hanefi mezhebine göre onu kaza etmelidir. Bununla beraber anlatılan iki vakitte bu namazı kaza etmesi mekruhtur.

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 158-159

TAVAF BAŞLAMAMANIN ŞEKLİ

843-SUAL:

TAVAF YAPMAK İSTEYEN KİŞİ NELERİ YAPAR?

Cevap: Tavaf yapmak isteyen kişi şayet tavaftan sonra sa'y yapacaksa tavafa başlamadan biraz önce ıztıba' yapar.¹ İztıba': Kişinin ihram elbisesinin üst kısmı olan ridasının ortasını sağ koltuk altından alarak iki tarafını sol omuzuna atmasıdır. Şöyle ki sağ omuz açık kaldığı halde sol omuz örtülmüş olacaktır. Kadınlar ıztıba' yapmazlar.

Kendisinden sonra sa'y yapılması gereken tavafın her bir turunda ıztıba' yapmak sünnettir. Tavaf bittikten sonra ıztıba' terk edilir. Günümüzde bazı hac veya umre adaylarının yaptığı gibi hac veya umre fiillerinin tamamında yapılmaz. Hatta kişi tavafını yaptıktan sonra sağ omzunu kapatmadan tavaf namazı kılacak olsa mekruh işlemiş olur.

Herhangi bir özürden dolayı tavafını dikişli elbise giyerek yapan ihramlı kişi, ıztıba' yapanlara kendisini benzetip benzetmemesi hakkında Molla Ali el-Kari(ö:1014), *el-Meslekü'l-Mütekasit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde şunları söylemiştir: İztıba'nın sünnet olması ihram halinin devam etmesiyledir. Buna göre bayramın birinci günü büyük şeytanı taşıyıp kurbanını kesen kimse, tıraşını olup ihramdan çıktıktan sonra ziyaret tavafını yapacak olsa ıztıba' yapmaz. Velew ki haccın sayını takdim etmeyip ziyaret tavafından sonraya bıraksa bile. Şayet kişi ihramdan çıkmadığı halde herhangi bir özürden dolayı dikişli elbise giyecek olsa ve tavafını da o şekilde yapsa bu kişinin kendisini ıztıba' yapanlara benzetmesi sünnet midir? Bu meseleye dair Hanefi mezhebinin kitaplarında bir bilgiye raslamadık.

Molla Ali el-Kârî bu konuyla alakalı diğer ihtilafları da naklettikten sonra sözlerini şu şekilde bitirmiştir: Kişi her ne kadar dikişli elbise giymiş olsa da kendisini ıztıba' yapanlara benzetmesi en açık olan görüştür.

Şafii âlimlerin bazıları şöyle demiştir: İztıba' ancak dikişli elbise giymeyen ihramlı için sünnettir.

Ebu Davud'un rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ •
مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

İbn Ömer'den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor: Her kim bir topluluğa benzeyecek olursa onlardandır.¹

Bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa tamamı terk edilmez.²

Tavaf yapma niyetinde olan kişi tavafa girmeden biraz önce ıztıba' yapmak için sağ omuzunu açtıktan sonra ruknü yemanî'den haceru'l-esvet tarafına doğru Kabe'ye yönelir. Şöyle ki; Haceru'l-Esved'in tamamı sağ tarafında kalır. Bu şekilde tavafa niyet etmesi müstehaptır. Niyetin aslı ise farzdır.

Bu şekilde tavafa niyet ettikten sonra Haceru'l-Esved'in hizasına gelinceye kadar sağ tarafa doğru yürür. Haceru'l-Esved'in hizasına geldiğinde karşısında durarak şöyle der:

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى •
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

1 Sünenu Ebî Dâvud; kitabı>l-libas bab: Fi lübsi>ş-şühreti

2 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 130

Allah'ın ismiyle Allah büyüktür. Hamd sadece Allah'adır. Salat-u Selam Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ın üzerine olsun.

Sonra şöyle dua eder:

اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ •
وَإِتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Allah'ım! Sana iman, kitabını tasdik, ahdine vefa, nebin Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine tabi olduğum halde (tavaf ediyorum)¹

Tekbir alırken avuçlarının içini Haceru'l-Esved'e çevirerek namazda olduğu gibi ellerini kulaklarının hizasına kaldırır. Niyet yaparken ellerini kaldırmaz. Zira bu, dört mezhebe göre bidattır.² Sonra Haceru'l-Esved'i öper veya eliyle istilam eder. Sünnet üzere istilam şu şekilde yapılır: Sünnet üzere yapılan secde gibi iki elini Haceru'l-Esved üzerine koyar. İmkân bulması durumunda ellerinin arasından taşı öper. Buna imkân bulamazsa avucunun içini taşı sürer ve avucunu öper. Haceru'l-Esved'in üzerine secde yaparak öpmesi ve bunu üç kere yapması müstehaptır.

Bunların hiç birini yapmaya imkân bulamaması durumunda baston veya emsali bir şeyi Haceru'l-Esved'e değdirir ve onu öper. Buna da imkân bulamaması durumunda uzaktan Haceru'l-Esved'e doğru avuçlarının içini çevirerek ellerini kaldırır. Yukarıda mezkur olan besmele, tekbir, hamdele ve salat-u selamı okur. Avuçlarıyla işaret ettikten sonra avuçlarını öper.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : ”طَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ •
وَسَلَّمَ فِي حَجَّتِهِ عَلَى بَعِيرٍ ، وَكَانَ يَسْتَلِمُ بِمَحْجَنِهِ

Rivayete göre İbn Abbas şöyle demiştir: Resulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hac yaparken tavafını bineği üzerinde yaptı ve Haceru'l-Esved'i

1 El-Beyhaki, Es-Sünenu's-Suğrâ; Kitabu'l-Menasik, Bab: Duhulu Mekke

2 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:131

asasıyla istilam ediyordu.¹

İbn Huzeyme'nin rivayetinde şu ziyadelik var:

يُقَبِّلُ طَرَفَ الْمَحْجَنِ •

(İstilam yaptığı esasının) Tarafını öpüyordu.²

Haceru'l-Esved'i istilam etmek sünnettir. Bir Müslümana eziyet etmek ise caiz değildir. Durum böyle olunca sünnet işleme adına günümüzde olduğu gibi izdihama sebebiyet vermek, adeta savaşırcasına mücadele içine girmek bhusus erkek ve kadınların birbirlerine sürünmeleri saçlarının ve başlarının açılmaları kesinlikle caiz değildir. Malesef bu emsal manzaraları günümüzde görmekteyiz. Aynı zamanda istilam sünnetinin uzaktan işaretle de olabileceğini yukarıda nakletmiştik. Allah Teâlâ Hazretleri şuurlu bir şekilde hac ve umre fiillerini yapabilmeyi cümlemize nasip eylesin. Âmin.

Tavafın her şavtında Haceru'l-Esved'i istilam etmek sünnettir. Şu kadar var ki başlangıçta ve bitimdeki istilamın sünnet olması daha tekitlidir. Bununla beraber kişinin, tavafın başında ve sonunda istilam etmesi de yeterli görülmüştür.

Tavafın her şavtında tekbir getirilirken ellerin kaldırılıp kaldırılmama hususunda ihtilaf edilmiştir. Molla Ali el-Kari(ö:1014), *el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde bu ihtilafı şu şekilde nakletmiştir: Kemal İbnu'l-Hümâm'a (ö.861) göre eller sadece ilk turda kaldırılır. Fakat, tavafın her bir turunda ellerin kaldırılacağına bazı hadis-i şerifler işaret ettiği gibi et-Tahavî (ö.321) ve el-Kirmânî' emsali alimler de bu görüşü benimsemişlerdir.³

Kişi, tavafa girmek için istilam ettikten sonra Kabeyi sol tarafına alarak tavaf yapmaya başlar. Tavafını altınoluğun altında bulunan yarım ay şeklindeki hatimin dışından yapar. Bu şekilde yedi tur yapar. Haceru'l-Esved'den başlayıp Haceru'l-Esved'e kadar olan bir dönüş; şavt denir. Yedi şavta da bir tavaf denir.

1 Et-Tabarî; Tehzibu'l-Âsâr

2 Sahih ibn Huzeyme; Bab: Takbilü tarafı'l-mihcen...

3 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:133

Tavafının ilk üç şavtında remel yapar. Remel kişinin kısa adımlarla çalımlı bir şekilde yürümesine denir. İlk remel, müşriklere karşı Müslümanların kuvvetli olduklarını göstermek için yapıldığından günümüzde sünnet olmadığı söylene de sahih olan görüşe göre günümüzde de remel yapmak sünnettir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) korkudan sonra emniyeti hatırlamak ve buna şükretmek için remel yapmıştır. Bu da remel için ayrı bir illet olmuştur. Günümüzde bu şükür illeti baki olduğundan remelin sünnet olma hükmü de baki kalmıştır.

Kişi, tavafının ilk şavtında remel yapmayı unutsa ikinci ve üçüncü şavtında remel yapar. İlk iki şavtta unutacak olursa üçüncü şavtta yapar. Yani ilk üç şavttan sonra remel yapmaz.¹

İmkân olması durumunda kişinin Kâbeye yakın olduğu halde remel yapması en faziletli olanıdır. İzdiham varsa uzaktan remel yaparak tavafını yapar. Kişinin; remel yaparak uzaktan tavaf yapması remel yapmaksızın Kâbeye yakın olarak tavaf yapmasında daha faziletlidir. Hatta izdiham sebebiyet vermesi durumunda uzaktan remel yapmaksızın tavaf yapar. İmkân buldukça da remel yapar. Zira bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa tamamı terk edilmez.

Zikir yaparak, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e salat-u selam ve bilinen duaları okuyarak tavafını yapar.

844- SUÂL:

TAVAF DUALARI NELERDİR?

Cevap: Molla Ali el-Kârî (ö:1014) meşhur tavaf duaları olarak şunları yazmıştır:

Kişi, Haceru'l-Esved'i geçtikten sonra şu duayı okur:

اَللّٰهُمَّ هَذَا الْبَيْتَ بَيْتُكَ وَهَذَا الْحَرَمَ حَرَمُكَ وَهَذَا

1 Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

الْأَمْنُكَ أَمْنُكَ وَهَذَا الْمَقَامُ الْمَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ

Allah'ım! Bu beyt senin beytin, bu harem senin haremin, bu emniyet senin emniyetin, bu makam ateşten sana sığınanların makamıdır.

Şu dua da varit olan dualardandır:

اَللّٰهُمَّ قَنِّعْنِيْ بِمَا رَزَقْتَنِيْ وَبَارِكْ لِّىْ فِيْهِ وَاخْلِفْ عَلَيَّ كُلَّ
غَائِبَةٍ لِّىْ بِخَيْرٍ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ
وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

Allah'ım! Bana verdiğin rızka kanaat getirmemi sağla ve o rızka benim için hayır kıl! Başıma gelecek olan şeylerin sonunu hayır eyle! (Çünkü) başka ilah yok ancak tek Allah vardır. Onun ortağı yoktur. Mülk ve hamd yalnız ona aittir. Ve o Allah her şeye gücü yetendir.

Ruknu'l-Irakîye geldiğinde işaret etmeksizin ve selam vermeden şu duayı okur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الشَّكِّ وَالشِّرْكِ وَالنِّفَاقِ •
وَالشِّقَاقِ وَسُوْءِ الْاَخْلَاقِ وَسُوْءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْاَهْلِ وَ
الْمَالِ وَالْوَلَدِ

Allah'ım! Şüphe, şirk nifak, tefrika, kötü ahlak bir de aileme, malıma ve çocuklarıma kötü bir şekilde dönmekten sana sığınırım.

Altınoluğun hizasına geldiğinde şu duayı okur:

اَللّٰهُمَّ اُظِلَّنِيْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّكَ وَلَا
 بَاقِيَ اِلَّا وَجْهُكَ وَاسْقِنِيْ بِكَأْسٍ مُّحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّم شَرْبَةً لَا اُظْمَأُ بَعْدَهَا اَبَدًا

Allah'ım! Senden başka kimsenin olmayacağı ve senin (arşının) gölge-
 sinden başka gölge bulunmayacağı günde, beni arşının gölgesi altında göl-
 gelendir. Beni Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bardağıyla bir
 daha susamayacağım şekilde suya kandır.

Ruknu'ş-Şâmî'ye geldiğinde şu duayı okur:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَّبْرُورًا وَسَعْيًا مَّشْكُورًا وَذَنْبًا
 مَّغْفُورًا وَتِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ، يَا عَالِمَ مَا فِي الصُّدُورِ اَخْرِجْنِيْ
 مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّوْرِ

Allahım! Haccımı kabul, çalışmamı şükre layık, ve günahımı af eyle! Ti-
 caretimi kesada uğratma! Ey kalplerde olanı bilen Allah'ım! Beni karanlık-
 tan aydınlığa çıkar!

Ruknu'l-Yemânî'ye geldiğinde şu duayı okur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدِّينِ وَ الدُّنْيَا
 وَ الْآخِرَةِ

Allah'ım! Senden dinimde, dünyamda ve ahiretimde afiyet ve affı is-
 tiyorum!

Bazı rivayetlere göre şu duayı okur:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ،
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ
، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِزْيِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

Allah'ım! Küfürden sana sığınırım! Fakirlikten sana sığınırım! Ölü ve dirilerin fitnesinden, kabir azabından sana sığınırım! Dünya ve Ahirette hüsrana uğramaktan sana sığınırım!

Ruknu'l-Yemânî ile Haceru'l-Esved arasında *Bakara* suresinin 201. ayet-i kerimesini dua niyetiyle okur:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ

Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver ahirette de iyilik ver. Ve bizi ateş azabından koru.

Tavaf yaparken ne rükünlerde ne de başka bir yerde dua yapmak için durulmaz. Zira tavafın turlarını peş peşe yapmak müstehaptır.¹

Kemal İbnu'l-Hümmam (ö.861), *Fethu'l Kadîr* isimli eserinde biraz farklılıklarla beraber yukarıda mezkur olan duaları naklettikten sonra şöyle der: Kişi bu dua ve zikirleri yapacak olsa tavaf esnasında durması yürümesinden daha fazla olur. Durum böyle olunca bu dua ve zikirler kendisinde remel olmayan ve teenni ile yapılan tavaflarda yapılabilir. Sahabe ve tabinden olan eslafımızdan bazıları her bir mekânda okunacak olan duaları

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:135-136

beyan etmişlerse de aralarında farklılıklar olmuştur. Şöyle ki; biri falan yerde falan dua okunur derken, diğeri farklı bir dua okunacağını söyler. Müteahhir olan âlimlerimiz de bunları cem etmiştir. Aslında tavafta maruf olan mücerret zikrullahtır. Tavafta Kur'an-ı Kerimin tilavet edilmesiyle alakalı bir rivayet de bilmemekteyiz.¹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ •
يَقُولُ : مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِسُبْحَانَ اللَّهِ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا
بِاللَّهِ مُحِيتَ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَكُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ
وَرُفِعَ لَهُ بِهَا عَشْرُ دَرَجَاتٍ

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini işitmiştir: Her kim konuşmaksızın sadece; “Güç ve kuvvet ancak Allahtan dır. Allah en büyük olandır. Allahtan başka ilah yoktur. Hamd Allah’a aittir. Noksan sıfatlardan münezzeh kemal sıfatlarla muttasıf olan Allahtır.” Diyerek beyti yedi kere tavaf edecek olsa on günahı silinir. On hasene kendisi için yazılır ve on derece yükseltilir.²

845-SUÂL:

TAVAF ESNASINDA RUKNÜ'L-YEMÂNÎ'Yİ İSTİLAM ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze (ö:616), *el-Muhîtu'l-Burhânî* isimli eserinde bu konuyla alakalı şunları nakletmiştir: İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) *el-Asl* adlı eserinde tavafta Ruknu'l-Yemânî'yi istilam etmekten bahsetmemiştir. İmam Kerhi (ö.340) *el-Muhtasar*'ın-

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2 Sünen-u İbn Mace, kitabu'l-menasik, bâb: fazlu't-tavaf

da; kişinin tavafta Ruknu'l-Yemânî'yi istilam edeceğini söylemiştir. Hişam, *Nevadir*'inde İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den; Ruknu'l-Yemânî'yi istilam edip öpmenin Haceru'l-Esved'i istilam edip öpmek gibi olduğunu rivayet etmiştir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan bir rivayete göre; Ruknu'l-Yemânî'yi istilam etmek her ne kadar güzel olsa da istilamın terk edilmesi zarar vermez.¹

عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَلَمَ الرُّكْنَ الْيَمَانِيَّ قَبْلَهُ وَوَضَعَ
خَدَّهُ الْأَيْمَنَ عَلَيْهِ.

Mücahitten rivayete göre İbn Abbas şöyle demiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ruknu'l-Yemânî'yi istilam ettiğinde onu öper sağ yanını üzerine koyardı.²

İbn Mâze her ne kadar İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) tavafta Ruknu'l-Yemânî istilam etmekten bahsetmemiştir dese de *zahiru'r-rivaye*'nin muhtasarı olan *el-Kaфі*'de, Hakimu's-Şehid Ruknu'l-Yemânî'yi istilam etmenin güzel olduğunu terk edilmesinin ise zarar vermeyeceğini nakletmiştir. Nitekim Es-Serahsî'nin, *el-Mebsût* isimli eserinde de bu şekildedir.

Molla Ali el-Kari(ö:1014), *el-Meslekü'l-Mütekasit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde bu ihtilafı şu şekilde nakletmiştir: Her şavtta Ruknu'l-Yemânî'yi istilam etmek müstahaptır. Burada ki istilamdan maksat öpmeksizin ve üzerine secde ermeden iki avucuyla veya sağ eliyle Ruknu'l-Yemânî'ye dokunmaktır. Zahmet emsali bir nedenden dolayı dokunmaya imkan bulunmaması durumunda Haceru'l-Esved'de olduğu gibi uzaktan işaret edilmez. Nitekim bu görüş *zahiru'r-rivaye*'ye göre güzel olan görüştür. *El-Kaфі* ve *el-Hidaye* emsali rivayet kitapları da bu şekilde nakletmişlerdir. Ruknu'l-Yemânî'yi istilam edip öpmenin Haceru'l-Esved'i istilam edip öpmek gibi olduğu rivayetin gerçekten zayıf bir rivayet olduğunu

1 Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*

2 El-Beyhakî, Sünenü'l Kübrâ. Kitabu's-hac, bab: İstilamu'r-rukn... Beyhakî bu rivayeti yaptıktan sonra ravilerden Abdullah b. Müslim b. Hürmüz'ün tek kaldığını ve zayıf olduğunu söylemiştir.

en-Nuhbe sahibi İbn Hacer söylemiştir.¹ El-Kasâni (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde; Ruknu'l-Yemânî'yi öpmenin sünnet olmadığımda her hangi bir ihtilaf bulunmadığını söylemiştir.²

Ezcümle: En sahih görüşe göre Ruknu'l-Yemânî'yi istilam etmekle yetinilir. Âlimlerin cumhuruna göre öpülmez. Üzerine secde yapılmayacağına dair ittifak vardır. İstilam yapmaya imkân bulunmaması durumunda uzaktan işaret yapılmaz. Ancak İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan bir rivayete göre yapılır.³

عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مَا تَرَكْتُ اسْتِلَامَ هَذَيْنِ
الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيِّ وَالْحَجَرِ مَذَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُهُمَا

Nafi'den yapılan rivayete göre İbn Ömer şöyle dedi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i Haceru'l-Esved ve Ruknu'l-Yemânî'yi istilam ettiğini gördüğümünden beri bu ikisine istilam etmeyi terk etmedim.⁴

846-SUÂL:

KİŞİ, TAVAFINDA SEKİZİNCİ TURU YAPACAK OLSA NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Tavafını bitiren kişi bilinçli olarak sekizinci turu yapacak olsa, sahih olan görüşe göre yaptığı turu bir sayarak yediye tamamlaması gerekir. Zira üstlenerek yeni bir tavafa başlamış sayılır. Tavafının şavtları bitmedi zannıyla sekizinci şavtı yapacak olsa bunu tamamlaması lazım gelmez. Zira üzerindeki ibadet borcunu düşürme niyetiyle şavta başlamıştır. Yeni bir ibadeti iltizam etmek için değil.⁵

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:137

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâi fi Tertibi's-Şerâi'

3 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:137

4 Sahihu'l-Müslim, kitabu'l-hac, bab: İstihbabu istilamu rukneyn

5 Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur

Kişi tavafını bitirdikten sonra âdil biri kendisine gelerek tavafını noksan yaptığını söylese bakılır; doğru söylediğine dair şüpheye düşecek olursa yani noksan yapıp yapmadığında şüphelense bu kişinin sözüne itibar etmesi müstahaptır. Fakat kendisine haber veren iki kişi olursa sözlerine itibar etmesi vacip olur. Şayet şüphelenmeyip ben tavafımı tam yaptım diyorsa o kişilerin sözünü alması vacip olmaz. Namazda da durum böyledir. Hatta imam ile cemaat, namaz rekatlarında ihtilaf edecek olsalar; imam şüpheye düşmediği müddetçe namazı iade etmez. Şüphelenecek olursa cemaatin sözüne itibar eder.¹

847-SUAL:

TAVAF NAMAZI KAÇ REKÂTTIR VE NEREDE KILINIR?

Cevap: Kişi yedinci şavtını tamamlayıp istilam yaptıktan sonra Makam-ı İbrahim'in arkasında veya mescitte kılabilceği herhangi bir yerde iki rekât tavaf namazı kılar.² Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hiç bırakmadan buna devam etmiştir. Makam-ı İbrahim; İbrahim (Aleyhisselam)'ın ayak izinin bulunduğu taştır.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ
إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Hani, biz Kâbe’yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmiştık. Siz de Makam-ı İbrahim’den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail’e şöyle emretmiştik: Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde

1 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid; Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:106

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun.”¹

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ
اتَّخَذْنَا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى فَزَلْتُمْ {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ
إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى}

Hız. Enes'ten rivayete göre Hız. Ömer (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! Makam-ı İbrahim'i namaz kılma yeri edinsek? Bunun üzerine şu ayet-i kerime indi: “Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin.”²

عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَزْنِيِّ قَالَ رَأَيْتُ بْنَ عُمَرَ إِذَا أَرَادَ
أَنْ يَرْكَعَ خَلْفَ الْمَقَامِ جَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَقَامِ صَفًّا أَوْ
صَفَيْنِ أَوْ رَجُلًا أَوْ رَجُلَيْنِ

Rivayete göre, Bukey b. Abdullah el-Müzeni şöyle dedi: İbn Ömer, Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılacağı zaman makam ile kendisi arasında bir veya iki saf veya bir ya da iki kişi bıraktığını gördüm.³

Tavaf namazının sahih olması illaki bir mekânda kılınmasına bağılı değildir. Bilakis namazın sahih olacağı her bir yerde bu namaz kılınabilir. Belki bu namazın kılınmasının faziletli olduğu yerler vardır. Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılmak kolay olmaması durumunda mescitte kolayına gelen veya başka bir yerde tavaf namazını kılar.

Tavaf namazını kılacağı yerler fazilet derecesine göre şu şekildedir:

1-Makam-ı İbrahim'in arkası

1 Bakara suresi 125

2 Müsnedu Ahmed b. Hanbel

3 Abdurrezzâk, el-Musannef, kitabul-Menasik babul-Makam

2-Kâbe

3-Altınoluğun altı

4-Beytullah'a en yakın olan yer

5-Mescidin diğer yerleri

6-Haremin herhangi bir yeri¹

Tavaf namazı iki rekâtta fazla kılınabilir. Buna rağmen evla olan iki rekât kılınmasıdır. Bu namaz, Hanefî mezhebinde sahih kabul edilen görüşe göre sahih tavaftan sonra kılınmalıdır. Tavafin farz, vacip, sünnet veya nafil olması bu hükmü değiştirmez. Hatta kişi, abdestsiz veya cünüp olarak tavaf yapacak olsa dahi tavaf namazı ona vacip olur.²

عَنْ عَائِشَةَ ، أَنَّهَا قَالَتْ : إِذَا أَرَدْتَ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ بَعْدَ
صَلَاةِ الْفَجْرِ ، أَوْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ فَطُفْ وَأَخِرِ الصَّلَاةَ
حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ أَوْ حَتَّى تَطْلُعَ ، فَصَلِّ لِكُلِّ أُسْبُوعٍ
رَكْعَتَيْنِ .

Rivayet göre Hz. Ayşe şöyle dedi: Sabah veya ikindi namazından sonra tavaf yapmak istersen tavaf yap. Güneş doğana veya batana kadar yani ke-rahet vakti çıkana kadar tavaf namazını tehir et. Her yedi tur için iki rekât namaz kıl.³

Tavaf namazının ilk rekâtında “Kafirun” suresi ikinci rekâtında “İhlas” suresini okumak müstehaptır. Namazdan sonra kendisine, sevdiklerine ve Müslümanlara dua eder. Ve Âdem (Aleyhisselam)’ın şu duasını yapar:

1 Ali el-Kârî, Fethu bâbi'l-Înâye

2 Ğunyetu'n-Nasik fî Buġyeti'l-Menasik s:106

3 Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, kitabu'l-menasik

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ تَعْلَمُ سِرِّيْ وَعَلَانِيَّتِيْ فَاقْبَلْ مَعْذِرَتِيْ،
وَتَعْلَمُ حَاجَتِيْ فَاَعْطِنِيْ سُوْلِيْ، وَتَعْلَمُ مَا فِيْ نَفْسِيْ فَاغْفِرْ
لِيْ ذُنُوْبِيْ. اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ اِيْمَانًا يُبَاشِرُ قَلْبِيْ، وَيَقِيْنًا
صَادِقًا حَتّٰى اَعْلَمَ اَنَّهُ لَا يُصِيبُنِيْ اِلَّا مَا كَتَبْتَ لِيْ، وَرِضًا
بِمَا قَسَمْتَ لِيْ.

Allah'ım! Muhakkak ki sen gizlimi ve aşıkârımı (kalbimde gizlediğimi ve açığa vurduğumu) bilirsin. Mazeretimi kabul et. İhtiyacımı bilirsin istediğimi bana ver. Nefsimde olanı bilirsin günahımı bağışla. Allah'ım! Kalbime nüfuz eden imanı, yazmadığın şeyin bana isabet etmeyeceğini yakinen bilmemi ve taksimine razı olmamı senden istiyorum!

Tavaf namazını kılıp duasını yaptıktan sonra zemzem içmek ve içerken şu duayı okumak müstahaptır.

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ رِزْقًا وَاسِعًا، وَعِلْمًا نَافِعًا، وَشِفَاءً مِنْ
كُلِّ دَاءٍ

Allah'ım! Senden geniş rızık, menfaat veren ilim ve her türlü hastalıktan şifa istiyorum.¹

1 Ali el-Kâri, Fethu bâbi'l-Înâye

TAVAFIN NEVİLERİ

848-SUÂL:

KAÇ ÇEŞİT TAVAF VARDIR?

Cevap: Yedi türlü tavaf vardır. Bunların ilk üçü hacca ait tavaflardır.

Ziyaret tavafı: Bu tavaf, haccın rükünlerindendir. Halk arasında farz diye bilinen tavaftır.

Kudüm tavafı: Bu tavafa tavafu'l-likâ ve tavafu't-tahiyye yani selamlama tavafı da denir. Bu tavaf, ilk varıldığında Beytullah'ı selamlama kastıyla yapılan tavaf olup sünnettir.

Veda tavafı: Bu tavaf, memlekete dönerken yapılan bir tavaf olup bize göre vacip, Şafî'lere göre sünnettir.

Umre tavafı: Bu tavaf, umrenin rükünüdür. Umrede ziyaret ve kudüm tavafları yoktur.¹

Adanmış tavaf: Bu, adanmış olması sebebiyle vacip olan bir tavaftır. Adayan kişi tarafından zamanı belirtilmedikçe bu tür tavafların belli bir vakti yoktur.

Tahiyyetü'l-Mescid/mescidi selamlama tavafı: Bu tavaf, Mescidi Haram'a giren her kişi için müstehaptır. Ancak üzerinde başka bir tavaf varsa onu yerine getirmesiyle de bu müstehap işlenmiş olur.

¹ Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

Nafile tavaflar: Belli bir vakte ait olmayan yani vakti belirlenmemiş olan tavaflardır. Başlanılmasıyla vacibe dönerler. Şöyle ki artık terki durumunda kaza edilmesi gerekir.¹

849-SUÂL:

KUDÜM TAVAFI VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kâbe'ye ilk gelindiğinde yapılan tavafa kudüm tavafı denmektedir. Bu tavafa; tahiyye/selamlama, lika/Kâbe'ye kavuşma, vürut/Kâbe'ye gelme tavafı da denir.²

Kudüm tavafı; Kudüm tavafı; ifrat veya kıran hacı yapacak olan afakiler için sünnet olan bir tavaftır.³ Umre yapmak için gelenler ve temettü hacı yapacak olanlar kudüm tavafı yapmazlar.⁴ Bunlar vardıklarında ilk yapacakları tavaf, umre tavafidir. Temettü hacı yapmak için gelen kişi, ilk önce umre yapacağından kudüm tavafı yapmaz. Hacı kıran yapmak için gelen kişi ise umresinin tavafını yaptıktan sonra kudüm tavafını yapar.⁵

Kudüm tavafının eda edileceği ilk vakit hac aylarında Mekke-i Mükerreme'ye girildiği zamandır. Kudüm tavafının vakti Arafat'ta yapılan vakfeye kadardır. Yani kişi vakfeye durduğunda kudüm tavafının edası kendisinden düşmüş olur. Vakfeye durulmaması durumunda bunun vakti bayram sabahının fecri doğana kadar devam eder. Zira bu vakitten sonra vakfe yapma imkânı kalmamıştır.

Afakî olan kişi, arife veya bayram günü vakfe yaptıktan sonra Mekke-i Mükerreme'ye girecek olsa kudüm tavafı düşmüş olur. Zira bunun sünnet vakti, vakfe yapmadan öncedir.

Kişi, Yapması mümkün olduğu halde kudüm tavafını terk edip vakfe zamanından önce Arafat'a gitse ve daha sonradan kudüm tavafını yapmak için Mekke'ye dönüp kudüm tavafını yapsa bakılır; vakfe yapmadan tavafını yapıp vakfe zamanında Arafat'a dönerse sünnet olan kudüm tavafını

1 El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:137

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

4 A.g.e

5 Ali el-Kâri, Fethu bâbi'l-Înâye

yerine getirmiş olur. Zira bu kişi, kudüm tavafım vakfeden önce yapmıştır. Şayet Arafat'a dönmese veya vakfe yaptıktan sonra tavafını yapmış ise veya da vakfe zamanı bittikten sonra dönse kudüm tavafını yerine getirmiş olmaz. Kudüm tavafında remel, ıztıba' olmadığı gibi sonrasında sa'y da yoktur.¹ Şu kadar var ki kişi, haccın sayını takdim ederek kudüm tavafindan sonra sa'y yapacak olursa bu durumda kudüm tavafında remel ve ıztıba' yapar. Zira remel ve ıztıba', kendisinden sonra sa'y yapılan tavaflar içindir.²

850-SUÂL: :

ZİYARET TAVAFI VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Ziyaret tavafı, haccın rüknü olduğundan yapılmadan hac tamam olmuş olmaz. Şu kadar var ki bu tavaf haccın temel rüknü değildir. Zira haccın temel rüknü geride de geçtiği üzere vakfedir. Bu tavafa; rükün, ifada, hac, farz ve bayram günü tavafı da denir.

Ziyaret tavafının vakti; bayramın birinci günü fecrin doğumuyla başlar. Son vakti için bir sınır yoktur. Şu kadar var ki İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre nahır/kurban kesme günlerinden sonrasına bırakılmamalıdır. Aksi takdirde vacip terk edildiğinden ceza gerekecektir.

Bu tavafta remel ve ıztıba' olduğu gibi sonrasında sa'y de vardır. Şu kadar var ki bir evvelki suâlin cevabında da geçtiği gibi kişi, haccın sayını takdim ederek kudüm tavafindan sonra yapmışsa bu tavafta remel ve ıztıba' yapmaz. Zira remel ve ıztıba', sonrasında sa'y yapılan tavaflar içindir.³

851-SUÂL:

SADER/VEDA TAVAFI VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Sader; geri dönmek manasında olduğundan bu tavafa rucu /geri

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:141

2 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:142

dönüş, veda tavafı da denmektedir. Bu tavaf sadece afâkiler için vaciptir.¹

Sader tavafinın vakti ziyaret tavafindan sonra başlar. Son vakti için bir sınır da yoktur. Bu tavafta remel, ıztıba' olmadığı gibi sonrasında sa'y da yoktur.

852-SUÂL:

UMRE TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bu tavaf, umrenin rüknüdür. Sonrasında umrenin sa'yı yapılacağından bu tavafta remel ve ıztıba' yapmak sünnettir. İlk vakti umre ihramından sonra olup son vakti için bir sınır yoktur.

853-SUÂL:

NEZİR TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Nezir/adanan tavaf, adanan diğer ibadetler gibi yapılması vaciptir. Şayet adayan kişi belli bir vakitle nezrini tayin etmemişse muayyen bir vakti yoktur.

854-SUÂL:

TAHİYYETU'L-MESCİT TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Mescid-i Haram'a giren her bir kişi için bu tavafı yapmak müstehaptır. Şu kadar var ki; Mescide giren kişi, gerekli olan başka bir tavafı yaptığında tahiyetü'l-mescit tavafinı yapmış sayılacağından yeniden yapmasına gerek kalmayacaktır. Tıpkı diğer mescitlere giren kişi oturmadan kıldığı herhangi bir namazın tahiyetü'l-mescit namazı yerine kaim oldu-

1 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:142

ğu gibi. İlgili konuda da geçtiği üzere Mescidi Haram'ın tahiyyesi/selamlanması tavaftır.¹

855-SUÂL:

NAFİLE TAVAF İÇİN BELLİ BİR VAKİT VAR MIDIR?

Cevap: Belli bir vakit ve şahısla mukayyet olmayan her bir tavafa nafile tavaf denir. Hatta tahiyyetu'l-mescit tavafı da nafile tavaflardandır. Nafile tavafın belli bir vakti yoktur. Zira geride de geçtiği üzere kerahet vakitlerinde tavaf yapmak caizdir.

عَنْ عَائِشَةَ ، أَنَّهَا قَالَتْ : إِذَا أَرَدْتَ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ بَعْدَ
صَلَاةِ الْفَجْرِ ، أَوْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ فَطُفْ وَأَخِرِ الصَّلَاةَ
حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ أَوْ حَتَّى تَطْلُعَ ، فَصَلِّ لِكُلِّ أُسْبُوعٍ
رَكْعَتَيْنِ .

Rivayet göre Hz. Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir: Sabah veya ikindi namazından sonra tavaf yapmak istersen tavaf yap. Güneş doğana veya batana kadar yani kerahet vakti çıkana kadar tavaf namazını tehir et. Her yedi şavt için iki rekât namaz kıl.²

Bu tavaf belli başlı şahıslara mahsus olmayıp, temyiz çağına gelmiş, akıllı ve cünüp, hayız ve nifastan temiz her bir Müslümanın yapabileceği bir tavaftır. Cünüp, hayız veya nifaslı olan kişinin mescide girmesi de caiz değildir. Buna rağmen kişi bu halde mescide girip tavaf yapacak olsa her ne kadar tavafı sahih olsa da üzerine günah ve kefarete terettüp eder.

1 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2 Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, kitabu'l-menâsik

Kişinin nafile tavafa başlaması her ne kadar müstehap olsa da başladığı tavafı bitirmesi lazımdır. Tahiyyetü'l-mescit ve kudüm tavafı da bu kabil-dendir. Yani başlanıldığında bitirilmesi gerekmektedir.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا
تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygambere itaat edin. Amellerinizi iptal etmeyin.”(boşa çıkarmayın)¹

Şu kadar var ki kişinin, vacip olduğunu zannettiği bir tavafa başlaması o tavafı vacip yapmaz. Yani o tavafı bitirmesi şart değildir. Namazda da hüküm aynıdır. Bu mesele Hanefi mezhebine göredir. Şafii Mezhebine göre ise kişi nafile bir ibadete başlamasıyla onu üzerine vacip kılmış olmaz. Yani tamam etmeden bozacak olsa kaza etmesine gerek yoktur. Hac ve Umrede ittifak vardır. Yani kişi nafile olarak hac veya umre fiillerine başlayacak olsa onları bitirmesi ittifakla gerekli olur.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ...

“Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın...”²

1 Muhammet suresi/33

2 Bakara suresi /196

TAVAFIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI

856-SUÂL:

TAVAFIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI NELERDİR?

Cevap: Tavafın sahih olmasının yedi şartı vardır. Bunlar:

İslam. Tavaf ibadet olduğu için bunu yapacak kişinin Müslüman olması şarttır. Zira kâfir, ibadete ehil değildir. Bu bütün tavaflar için gerekli bir şarttır.

Niyet. Âlimlerin cumhuruna göre tavafın sahih olması için niyet şarttır. Bazılarına göre; tavaf için ayrıca müstakil bir niyete ihtiyaç yoktur. Zira hac veya umre için ihrama niyet etmek tavafa niyet etmekten müstağni kılar. Ayrıca tavafa niyet etmesine gerek yoktur. Bazıları da şöyle demiştir: Tavaf için niyet etmek şart değildir. Şart olan başka bir şeye niyet etmektir. Bu ihtilaf; ziyaret, kudüm, sader ve umre tavafları için geçerlidir. Nafile tavaf için niyetin gerekli olduğuna dair ihtilaf söz konusu değildir Zira öncesinde bunu kapsayacak niyet yoktur.

Vakit. Bu, tavaf çeşitlerinden çoğu için şart olsa da bazı çeşitleri için gerekli bir şart değildir. Zira geride de geçtiği üzere nafile tavaflar için belli bir vakit yoktur.

4-Tavafın Beytullah'ın etrafından yapılması; içinden yapılmaması.

5- Tavafın Mescid-i Haram'ın içinden olması. Buna göre Mescid-i Haram'ın dışından tavaf yapılması sahih olmaz. Üst katlardan yapılan tavaf,

Kâbe'den yukarıda bir konumdan yapılıyor olsa da sahihtir.¹

6- Tavaf turlarının çoğunu yapmak. Her ne kadar bazı kitaplarda bu, tavafın şartı sayılsa da bu, tavafın rüknüdür.² Geride de geçtiği üzere Haceru'l-Esved'den başlayıp Haceru'l-Esved'e kadar olan tura bir şavt, yedi şavta ise bir tavaf denmektedir. Yedi şavtın ekserisini yani dört şavtı/turu yerine getirmek tavafın rüknüdür. Geriye kalan şavtları yerine getirmek ise vaciptir.

7-Tavafın Haceru'l-Esved'den başlaması. Bunun, tavafın sahih olması için gerekli bir şart olup olmadığı âlimler arasında tartışmalıdır. Kimisi şart, kimisi sünnet olduğu söylerken kimileri de vacip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Molla Ali el-Kâri (ö:1014), *el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde bu ihtilafı nakletmiş sonuç olarak da vacip olduğu görüşüne meyletmiştir. Nitekim bu konuyla alakalı ihtilaf ileride nakledilecektir.

857-SUÂL:

TAVAF NİYET ETMEK GEREKLİ OLDUĞU GİBİ HANGİ TAVAFIN YAPILACAĞINA DAİR NİYET ETMEK DE GEREKLİ MİDİR?

Cevap: Tavaf niyeti için gerekli olan; şu tavaf, bu tavaf şeklinde kayıt olmasa da bir şekilde tavafa niyet etmektir. “Farz, vacip, sünnet veya ziyaret, kader, kudüm tavafını yapmaya niyet ettim” şeklinde belirterek niyet etmek şart olmadığı gibi vacip de değildir. Bilakis sünnet veya müstehaptır. Buna göre kişi Kâbe'nin etrafında tavaf niyeti olmaksızın; kendisine borçlu olan kişiyi bulmak veya alacaklısından kaçmak veyahut da oranın Kâbe olduğunu bilmeden dönecek olsa tavaf yapmış olmaz.

Tavaf yapacak olan kişi şayet mutlak veya mukayyet niyetle beraber tavaf yapacak olsa o vakit hangi tavaf içinse yaptığı tavaf onun adına olur.

Söz gelimi kudüm tavafının yapılması gereken zamanda kişi, farklı bir tavafa niyet ederek tavaf yapacak olursa yapmış olduğu tavaf, kudüm tavafı

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:150

2 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

olur. Zira Farz, vacip veya sünnet olan tavaflar yapılacıklarken farklı tavafa niyet edilmesi onlara zarar vermez.¹

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:148

TAVAFIN VACİPLERİ

858-SUAL:

TAVAFIN VACİPLERİ DENDİĞİNDE NE ANLAMALIYIZ VE NELERDİR?

Cevap: Tavafın vacipleri; terk edilmeleri durumunda tavafın bozulmasıyla birlikte ceza gerektiren fiillerdir.¹ Bunlar yedidir:

Abdestsiz ve cünüp olmamak: Şu kadar var ki bu ikisi için gereken günah ve ceza farklıdır. Bununla beraber mezhepte sahih olan görüşe göre tavaf için abdesti olmayanın abdest alması, cünüp olanın da gusletmesi vaciptir. Buna rağmen abdestsiz veya cünüp olarak tavaf yapacak olsa tavafını iade etmelidir. Aksi takdirde ceza gerekecektir. Elbisedeki veya bedendeki hakiki necaseti temizlemek hakkında tavafın vaciplerinden olduğu söylense de bir çok âlim, sünnet olduğunu tercih etmiştir.²

Avret mahallinin örtülmesi:³ Tavaf halinde olmasa da avret mahallini örtmek zaten farz olan bir durumdur. Bununla birlikte tavaf halinde avret yerlerinin örtülü olması ayrıca vacip görülmüştür. Terk edilmesi durumunda günah gerekeceği gibi tavafın vacibi olup terk edilmiş olacağına binaen de ceza gerekecektir. Zira kişi, avret mahallinin dörtte biri veya fazlası açık olduğu halde tavaf yapacak olsa bakılır; bu tavaf, farz veya vacip tavaflardan ise iade etmesi veya kurban kesmesi gerekir. Nafile tavaf ise sadaka vermesi gerekir. Açık olan uzuv, avret uzuvlarından sadece birisi olmayıp da farklı farklı uzuvlardan dörtte birden az miktar açılacak olur-

1 A.g.e

2 Ğunyetu'n-Nasik fî Buğyeti'l-Menasik s:113

3 Kemal Ibnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

sa tıpkı namaz bahsinde olduğu gibi bunlar toplanır. Ve ona göre hüküm verilir.

Tavafa Haceru'l-Esved'den başlamak: Bunun farz mı, vacip mi, sünnet mi olduğuna dair ihtilaf vardır. *Fethu'l-Kadir, Bahru'r-Raik, en-Nihaye, et-Tenvir* ve *Meraku'l-Felah* emsali kitapların ifadelerine göre tavafa Haceru'l-Esved'den başlamak vaciptir. Buna göre kişi Haceru'l-Esved'in haricindeki bir rükünden/köşeden tavafa başlayacak olsa bu kişi Mekke'de bulunduğu müddetçe tavafını iade eder. Şayet Mekke'den çıkmışsa ona ceza gerekir.¹

El-Kasâni (ö.587) *Bedai'u's-Sanâi* adlı eserinde bu konuyla alakalı şöyle der: Tavafa Haceru'l-Esved'den başlamak tavafın caiz olma şartlarından değildir. Bilakis *Zahiru'r-Rivaye*'ye göre sünnettir. Özür bulunmaksızın kişi, tavafa Haceru'l-Esved'in haricindeki bir köşeden başlayacak olsa kerahetle beraber tavafı sahihtir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

...وَلَيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ...

“...Beyt-i Atik'i (Kâbeyi) tavaf etsinler”²

Bu ayet-i kerimede Allah Teâlâ, mutlak olarak tavaftan bahsetmiş tavafın Haceru'l-Esved'den başlamasının gerekli olduğuna değinmemiştir. Buna rağmen kişi kasıtlı olarak bunu terk edecek olursa sünneti terk etmiş olduğundan mekruh işlemiş olacaktır. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) *er-Rakkiyyât* adlı eserinde şöyle demiştir: Kişi, tavafa Haceru'l-Esved'in haricindeki bir köşeden başlasa o şavta itibar edilmez. Bu ifade Haceru'l-Esved'den başlamak tavafın sahih olmasının şartı olduğunu göstermektedir.³

Haceru'l-Esved'den tavafa başlanılmasından kastedilen, Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşedir. Hatta Allah muhafaza etsin Haceru'l-Esved farklı bir köşeye nakledilmiş olsa bile tavafa aynı köşeden başlanılır.⁴

Tavafı sağ taraftan yapmak:⁵Tavaf yapan kişinin Beytullahı sol tarafına

1 Çunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:112

2 Hac suresi/29

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

4 Çunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:112

5 Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*

almasıyla gerçekleşir. Buna göre kişi, Kâbe'yi sağ tarafına veya arkasına veyahut önüne alıp yanına doğru yürüyerek tavaf edecek olsa sahih olur. Yine bununla ihramdan çıkmış olur. Fakat vacibi terk etmiş olacağından bazı durumlarda iade, bazılarında ise ceza gerekecektir.

Gücü yeten kişinin tavafı yürüyerek yapması:¹ Buna göre yürüyerek yapılması vacip olan bir tavafı gücü yettiği halde, binek üzerinde yapacak olsa bakılır²; Mekke'den çıkmamışsa tavafını iade eder. Mekke'den çıkmışsa kurban keser.³ Özürden dolayı tavafını yürüyerek yapmayacak olursa bir şey gerekmez. *Fetava-i Kâdihân* adlı eserde: "Tavafın yürüyerek yapılması daha iyidir" denilmiştir. Şu kadar var ki bu sözü, nafil tavafa hamledilmiştir. Bazıları: Nafil tavafın yürüyerek yapılmasının vacip olduğunu gerekçe göstererek bu sözün nafilave hamledilmesinin doğru olmadığını söylemiştir. Zira kişi tavafa başlamasıyla onu kendisine vacip kılmış olur. Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde bunu doğru bulmayarak şöyle cevap vermiştir: Kişi tavafa nasıl başladıysa tavaf o şekilde vacip olur. Buna göre; tavafa yürüyerek başladıysa tavaf yürüyerek vacip olur. Binek üzerinde başladıysa tavaf o şekilde vacip olduğundan binek üzerinde tavafını yapabilir.⁴ Molla Ali el-Kârî (ö:1014), *el-Meslekü'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde; kişi tavafa başlamasıyla onu kendisine vacip kılmış olacağından nafil tavaflarda da yürümek vaciptir yorumunu İbnu'l-Hümâm gibi doğru bulmamıştır. Kemal İbnu'l-Hümâm'ın cevabına ilave olarak şunları söylemiştir: Allah Teâlâ'nın vacip kılmasıyla kulun kendine vacip kılması arasında fark vardır. Şöyle ki; sabah ve ikinci namazlarından sonraki kerahet vakitlerinde vitir namazı kılmak caizdir. Bununla beraber bu vakitlerde tavaf namazı kılmak caiz değildir.⁵

Tavafı altınoluğun altında bulunan yarım ay şeklindeki Hatim'in dışından yapmak:⁶ Şayet kişi ziyaret veya umre tavafını Hatim'in dışından yapmayıp Kâbe ile arasındaki boşluktan girerek yapacak olsa tavafın tamamını veya sadece Hatim'in içinden yaptığını iade eder. İade etmezse kurban gerekir. Şayet bu durum, vacip olan bir tavafta vuku bulacak olursa sadaka gerekir. Sadakanın gerekmesi açısından nafil tavaf, vacip tavaf gibidir. Tavafın tamamını iade etmesi sadece Hatim'in içinden yaptığını iade etme-

1 Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*,

2 *El-Meslekü'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* s:152

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

4 Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*

5 *El-Meslekü'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* s:152

6 İbn Mâze, *El-Muhitu'l-Burhânî*

sinden daha faziletlidir.¹

Tavafın dört şavtından sonrasını tamamlamak: Tavafın ilk dört şavtını yaptıktan sonra kalan üç şavtı terk edecek olursa ceza gerekir. Şöyle ki; farz olan tavaflarda kurban, vacip olan tavaflarda her bir şavt için sadaka lazımdır. Nafile tavaflar sadakanın gerekli olması konusunda vacip tavaflar gibidir.²

859-SUÂL:

TAVAF NAMAZININ MUAYYEN BİR VAKTİ VAR MIDIR?

Cevap: Tavaf namazının, geçmesiyle kazaya kalacağı muayyen bir vakti yoktur. Şu kadar var ki tavaf ile arasını ayırmamak sünnet olduğundan kerahet vakti değilse tehir edilmesi mekruhtur.³ Kerahet vakti ise mubah vakte tehir edilmesi vaciptir. Kişi ikindi namazından sonra tavaf yapacak olsa tavaf namazını akşam namazının farzından sonra vaktin müsait olması durumunda sünnetinden önce kılar. Kerahet vakitlerinde kılınması her ne kadar kerahetle birlikte sahih olsa da caiz değildir. Bu vakitte başlanmış olursa namazın kesilmesi daha iyidir.⁴ Güneş battıktan sonra akşam namazını kılmadan bu namazı kılmak tenzihen mekruhtur.

860-SUÂL:

KİŞİ, YAPTIĞI TAVAFIN NAMAZINI KILMADAN İKİNCİ BİR TAVAF YAPABİLİR Mİ?

Cevap: Bir evvelki suâlin cevabında geçtiği üzere vakit, kerahet vakti değilse tavaf ile namaz arasını ayırmamak sünnet olduğundan namazı tehir etmek mekruhtur. Buna rağmen art arda yapılan tavafların namazlarını toplu halde kılmanın mekruh olup olmayacağına dair âlimler arasında

1 Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:114

2 A.ge

3 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:155

4 Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ 1/187

farklı görüşler vardır.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)»e göre mekruhtur. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)»a göre yapılan tavafların adedi tek olduktan sonra bunları cem edip namazlarını sonradan kılmakta bir beis yoktur. Üç, beş, yedi tavaf yapıp da namazlarını sonradan kılmak gibi.

İmamlar arasındaki bu ihtilaf, kerahet vakti olmaması durumundadır. Şayet vakit kerahet vakti ise geride de geçtiği gibi birden fazla tavaf yapılabilir. Kerahet vakti çıktıktan sonra tavaf namazları kılınmadan başka tavaf yapmak da mekruhtur.

Kişi, ikinci tavafa başladıktan sonra yaptığı tavafların namazını kılmadığını hatırlayacak olursa bakılır: Şavtı tamamlamadan hatırlamışsa derhal tavaftan çıkar namazını kılar. Yani başladığı tavaflı terk eder. Şavtı tamamladıktan sonra hatırlamışsa başladığı tavafa devam eder. Tavaflı bitirdiğinde her tavaf için namazını kılar. Tavaf namazlarında cemaat yapılmaz. Zira imamlık yapacak kişinin kılacağı tavaf namazıyla ona uyacak olan kişilerin kılacağı tavaf namazı aynı değildir.¹ Yani her kesin namazının sebebi kendi yapmış olduğu tavaftır.

1 Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:118

TAVAFIN SÜNNETLERİ

861-SUÂL:

TAVAFIN SÜNNETLERİ NELERDİR?

Cevap: Şu sayacaklarımız tavafın sünnetleri cümlesindendir.

Kendisinden sonra sa'y olan tavafta remel ve ıztıba' yapmak.

Tavafa başlarken Haceru'l-Esved'e doğru yüzünü çevirmek. Tavaf esnasında Haceru'l-Esved'e doğru yüzünü çevirmek müstehaptır.

Haceru'l-Esved'i istilam ederken tekbir getirmek.

Tavafın başında Haceru'l-Esved'i istilam esnasında tekbir getirirken elleri kulak veya omuz hizasına kaldırmak.

Tavafın başında ve sonunda Haceru'l-Esved'i istilam etmek. Tavaf esnasındaki istilam müstehaptır. Kişi tavafa başlarken ve bitirirken istilam etse aralarda istilamı terk etse de yeterli olur. Şayet istilamı külliyyen terk edecek olursa günahkâr olur.¹

Kendisinden sonra sa'y yapmayacağı tavafları sükûnet ve vakarlı bir şekilde yapmak.

Tavafın şavtları ve şavtların cüzleri arasında muvalat/ peş peşe yapıp ara vermemek.

Bunlar hakkında geniş malumat “Tavaf yapmak isteyen kişi neleri yapar”

1 El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

suâlinin cevabında verilmiştir.

TAVAFIN MÜSTEHAFLARI

862-SUÂL:

TAVAFIN MÜSTEHAFLARI NELERDİR?

Cevap: Şu sayacaklarımız tavafın müstehapları cümlesindendir.

Ruknu'l-Yemâni'yi öpmekten¹ ve anlı üzerine koymadan istilam etmek.

Haceru'l-Esved'i üç kere öpmek. Haceru'l-Esved'i öpmek sünnettir. Bu öpmeyi üç kere yapmak müstehaptır.²

Haceru'l-Esved'i öperek alını üç kere üzerine koymak.³

Tavaf esnasında zikir ve dualarla meşgul olmak

Erkeklerin, eziyet vermeksizin tavafı Kâbe'ye yakın olarak yapmaları müstehaptır. Yine kadınların, erkeklere karışmadan tavafı uzaktan yapmaları müstehaptır. Ayrıca belirli bir zaman belirlenip o vakitte sadece kadınların tavaf yapmaları sağlanacak olsa birçok kerahet bertaraf edilmiş olacaktır. Burada asıl olan kadınların kalabalıktan kaçınmasıdır. Tavafın kalabalık zamanı mevsime göre değişebilir. Bunun için tavafın en müsait olduğu zamanda kadınların tavaf yapması müstehaptır demek daha uygun olsa gerek.

Özür sebebiyle veya değil, tavaf turlarının çoğunu yapmadan ayrılacak olursa döndüğünde tavafı yeni baştan yapması müstehap olur. Buna

1 Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur

2 El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:155

3 Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:121

rağmen kaldığı yerden devam etmesi de sahihtir. Yine yapılan tavaf esnasında işlenen keraheti telafi etmek için tavafi iade etmek müstehaptır.

Kalp huzurunu bozacak her türlü amel ve konuşmayı terk etmek.

Tavaf esnasında yapılan dua ve zikirleri sessizce yapmak. Şayet bu dua ve zikirleri sesli yapmak tavaf yapan ve namaz kılanların huzurlarını bozuyorsa dua ve zikirleri sessizce yapmak vacip olur.¹

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:162

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI MUBAH OLAN FİİL VE DAVRANIŞLAR

863-SUÂL:

**TAVAF TA YAPILMASI MUBAH OLAN FİİL VE DAVRANIŞ-
LAR NELERDİR?**

Cevap: Yapılması ve yapılmaması müsavi olan fiillere mubah denir. Şu sayacaklarımız tavaf esnasında yapılması mubah olan fiiller cümlesinden-
dir:

İhtiyaç olması durumunda konuşmak. Tavaf esnasında fuzuli konuşmak
ise mekruhtur.¹

Zikir veya dua ile meşgul olmayan kişilere selam vermek. Bunlar ile meş-
gul olan kişilere selam vermek ise mekruhtur.²

Fetva sormak veya suâl edilen fetvaya cevap vermek.

İhtiyaç olması durumunda tavaflı bitirmeden çıkmak

Mubah bir şey içmek. Tavaf esnasında bir şey yemenin mubah mı, mek-
ruh mu olduğunda ihtilaf edilmiştir.

Temiz olması durumunda patik emsali bir şeyle tavaf yapmak. İhtiyaç
olmaması durumunda bu şekilde tavaf yapmanın edep dışı sayıldığı kitap-

1 İrşadu's-sârî el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit le beraber s:163

2 Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:125

larımızda mezkûrdur.¹

Zikir veya dua yapmaksızın tavaf etmek

Sesli olmaksızın Kur'an-ı Kerim okumak.

Özür bulunması durumunda binek üzerinde tavaf yapmak

Ruknü'l-Yemâni'yi istilam etmemek.

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI HARAM OLAN FİİL VE DAVRANIŞLAR

864-SUÂL:

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI HARAM OLAN FİİLLER
NELERDİR?

Cevap:

Tavafa Haceru'l-Esved'in haricinden başlamak.

Kâbe'ye sırtını veya önünü dönerek veyahut da tersine tavaf etmek.

Cünüp, hayız, nifaslı veya abdestsiz olarak tavaf etmek. Cünüp, hayız veya nifaslı olarak tavaf etmenin haram oluşu abdestsiz olarak tavaf etmenin haram oluşundan daha şiddetlidir.

Namaz sahih olmayacak derecede avret mahalli açık olarak tavaf etmek.

Özür bulunmaksızın binek üzerinde veya sürünerek tavaf etmek

Altınoluğun altında bulunan yarım ay şeklindeki hatim'in içinden tavaf etmek.

Bir turdan az da olsa kasıtlı olarak tavafın bir bölümünü terk etmek

Tavafa ait her hangi bir vacibi terk etmek . Molla Ali el-Kârî (ö:1014), *el-Meslekü'l-Mütekasit fî'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde tavaf esnasında yapılması haram olan fiilleri yazdıktan sonra sözlerini şu şekilde bitir-

miştir: Bu fiillerin haram olması nafil tavaflar için de geçerlidir.¹

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassitle beraber s:165

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI MEKRUH OLAN FİİL VE DAVRANIŞLAR

865-SUÂL:

TAVAFTA YAPILMASI MEKRUH OLAN FİİLLER NELERDİR?

Cevap:

Fuzuli konuşmak. İhtiyaç olması durumunda konuşmanın mubah olduğu geride geçmişti. Bununla beraber konuşmamak en faziletli olanıdır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ •
مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)'den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Allah'a ve ahiret gününe inanan ya hayır söylesin veya sussun.¹

Alış veriş yapmak. Bunun mescitte yapılması mekruhtur. Tavaf esnasında yapılmasının mekruh olması ise daha şiddetlidir.

Hamd ve senayı içermeyen, caiz sayılmayacak şiir söylemek. Bazıları her türlü şiirin mekruh olduğunu söylemişlerdir.

1 Sahih-i Buhari, kitabul-edep

Tavaf veya namazla meşgul olanları rahatsız edecek kadar yüksek sesle dua, zikir veya kıraatte bulunmak.

Necis elbiseyle tavaf etmek.

Remel ve ıztıba' yı terk etmek.

Haceru'l-Esved'i istilam etmeyi terk etmek.

Turları art arda yapmayı terk etmek.

Kerahet vakti olmaması durumunda arada tavaf namazı kılmadan birden fazla tavaf yapmak. Şöyle ki; İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre bu, mutlak olarak mekruhtur. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise art arda yapılan tavafların adedi iki-dört gibi çift olması durumunda mekruhtur.

Haceru'l-Esved'i selamlamadan önce elleri kaldırmak. Bazı insanların Haceru'l-Esved'i selamlamadan önce tavaf için niyet getirirlerken ellerini kaldırmaları bu kabildendir.

Hutbe esnasında tavaf yapmak

Farz namaz kılınırken tavaf yapmak. Namaza durulduğunda kişinin tavafa başlaması şüphesiz mekruhtur. Tavaf esnasında namaza durulacak olursa kişi tavafını bitirip cemaati yakalayacak bir durumda olsa bile tavafını kesip namaza durması evla olmalıdır.

866-SUAL:

TAVAF ESNASINDA ERKEĞİN KADINLA AYNI HİZADA BULUNMASI TAVAFI BOZAR MI?

Cevap: Şartları oluşması durumunda kadının erkekle aynı hizada namaz kılmalarında erkeğin namazı bozulur. Nitekim bu konuyla alakalı geniş malumat ilgili bölümde verilmiştir. Şu kadar var ki tavaf, namaz gibi olmadığından erkeğin kadınla aynı hizada bulunması ne erkeğin ne de kadının

tavafını bozmaz. Her ikisinin tavafı sahihtir.¹

867-SUÂL:

PATİK, TERLİK EMSALİ ŞEYLERLE
TAVAF YAPMAK UYGUN MUDUR?

Cevap: Özür bulunmaksızın temiz olan patik emsali şeylerle tavaf yapmak her ne kadar mubah olsa da şu ayet-i kerimeden dolayı edep dışı bir davranış olarak kabul edilmiştir.

Allah Teâlâ Hazretleri Musa (Aleyhisselam)’a hitaben şöyle buyuruyor:

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى •

“Şüphesiz ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuva’dasın.”²

868-SUÂL:

KONUŞMANIN TAVAF ZARARI VAR MIDIR?

Cevap: Tavaf esnasında ihtiyaç olması durumunda konuşmanın mubah olduğunu daha önceden de ifade etmiştik. Şu kadar var ki, kişi için dünya ve ahiretine fayda vermeyecek malayani şeklinde konuşmak ise büyük bir gaflettir.³

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ •

1 El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit le beraber s:167

2 Taha suresi /12

3 Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:127

مُعْرَضُونَ

“Onlar ki, namazlarında huşuludurlar. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler.”¹

• عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ

Ali b. Ebi Talip (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Kişinin malayaniyi terk etmesi İslam’ının güzelliğindendir.²

Mutlak olarak kişinin malayaniyi terk etmesi bu şekilde olunca ibadet ve münacat hali olan tavaf esnasında bunu terk etmenin hükmü ise izahtan varestedir.

1 Mü·minûn suresi/2-3

2 Muvattâ Mâlik, kitabu'l-Cami Bap: Ma cae fi hüsnü'l-halk

SAFA İLE MERVE ARASINDA SA'Y YAPMAK

869-SUAL:

SAFA İLE MERVE ARASINDA SA'Y YAPMANIN HÜKMÜ NEDİR VE ARA VERMEDEN TAVAFIN HEMEN PEŞİNDEN YAPILMASI GEREKLİ MİDİR?

Cevap: Sa'ydan kast edilen; Beytullahı tavaftan sonra Safa ile Merve tepeleri arasındaki mesafeyi yedi kere kat etmektir. Bu Maliki, Şafii ve Hanbelî mezheplerine göre haccın rüknüdür. Şöyle ki kişi bunun bir adımını dahi terk edecek olsa onu yerine getirmedikçe haccı sahih olmaz. Aynı zamanda bu Hz. Ayşe ve Urve b. Zübeyr'in de (Allah onlardan razı olsun) görüşüdür.

Hanefî mezhebine göre ise sa'y, haccın rüknü değildir. Belki vacibidir. Aynı zamanda bu, Hasan el-Basrî ve Sufyan es-Sevrî'nin de (Allah onlara rahmet etsin) görüşüdür.¹

Sa'yın, tavafın hemen akabinde yapılması vacip değildir. Kişi, tavafını yaptıktan sonra uzun bir zaman fasıla verip daha sonradan sa'y yapacak olsa üzerine herhangi bir şey lazım gelmez. Şu kadar var ki arada başka bir rükün yapmaması gerekir. Buna göre kişi, Kudüm tavafını yaptıktan sonra sa'y yapmayıp Arafat'ta vakfe yapsa, sonra sa'y yapmak istese bu caiz olmaz. Zira tavaf ile sa'y arasına haccın rüknü olan vakfe girmiştir. Bu kişi, Ziyaret Tavafını yaptıktan sonra sa'y yapması gerekmektedir.

Tavafın peşinden ara vermeden sa'y yapmak sünnettir. İbadete kuvvet niyetiyle dinlenmek emsali bir özürden dolayı ara vermekte ise herhangi

1 Mevsuâtul-Fıkhiyye el-Kuveytiyye

bir beis yoktur. Şu kadar var ki özür bulunmaksızın tavaf ile sa'y arasına fasıla vermek, peş peşe yapma sünnetinin terki olacağından her ne kadar hoş görülme de kurban veya sadaka gibi herhangi bir ceza gerektirmez.¹

870-SUÂL:

TAVAFINI YAPAN KİŞİ SA'Y YAPMAK İSTEDİĞİNDE NELER YAPAR?

Cevap: Tavafını yapan kişi fasıla vermeden sa'y yapmak istediğinde Haceru'l-Esved'i istilam edip Safâ kapısından çıkar. Bu kapıdan çıkmak menduptur. Başka bir kapıdan çıkmakta da her hangi bir beis yoktur.

Kapıdan çıkarken şu duanın okunacağı kitaplarımızda mezkûrdur:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ فَضْلِكَ .

Allah'ım! Günahlarımı bağışla ve benim için rahmet kapılarını aç.

Bu duanın her hangi bir mescitten çıkarken okunması sünnettir.

İbn Mace'nin rivayetine göre şöyle buyruluyor:

عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَتْ .
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ
يَقُولُ (بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ
ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ) وَإِذَا خَرَجَ قَالَ (بِسْمِ

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit le beraber s:170

اللَّهُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ
لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ

Peygamber Efendimiz'in (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kızı Fatma'dan rivayete göre Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescide girerken şöyle derdi: Allah'ın ismiyle! Allah Resulüne selam olsun! Allah'ım! Günahlarımı bağışla ve benim için rahmet kapılarını aç! Mescitten çıkarken de şöyle derdi: Allah'ın ismiyle! Allah Resulüne selam olsun! Allah'ım! Günahlarımı bağışla ve benim için bereket kapılarını aç.¹

Kişi Safa tepesine doğru yönelir. Oraya yaklaştığında şu duayı okuması müstehaptır:

أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ: إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ
حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

Allah'ın (ayet-i kerimede) başladığı yerden başlıyorum: Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf (say') ederse, bunda bir günah yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah onu bilir, karşılığını verir.²

Kişi Safa tepesine Kâbe'yi görene kadar veya görmenin mümkün olacağı yere kadar yükselir. Günümüzde bu tepenin dereceleri yere gömülü olduğundan Safa'nın ilk derecesine gelindiğinde Kâbe'yi görmek mümkün olur. Bunu için yukarıya çıkmaya gerek yoktur.

Kişi Kâbe'yi göremese de oraya yönelir. Ellerini duada olduğu gibi omuzlarının hizasına kaldırarak avuçlarının içini semaya doğru çevirir. Üçer kere Allah Teâlâ'ya hamd, sena ve tekbir getirir. Efendimiz (Sallallahu

1 İbn Mace kitabı'l-mesacid, babu'd-duâ

2 Müslim, Bakara Suresi /158

Aleyhi ve Sellem)'e Salat-u selam getirdikten sonra kendine ve bütün Müslümanlara dua eder. Tekbirle beraber zikri de üç kere tekrar eder. Hâsılı şöyle der:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا
 هَدَانَا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى أَوْلَانَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا
 وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
 شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ
 لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا
 اللَّهُ وَحْدَهُ، صَدَقَ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَأَعَزَّ جُنْدَهُ وَهَزَمَ
 الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ مُخْلِصِينَ
 لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ اَللّٰهُمَّ كَمَا هَدَيْتَنِي لِلْإِسْلَامِ
 أَسْأَلُكَ أَنْ لَا تَنْزِعَهُ مِنِّي حَتَّى تَوْفَّقَنِي وَأَنَا مُسْلِمٌ سُبْحَانَ
 اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ
 إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
 وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَأَتْبَاعِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي
 وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَشَايِخِي وَلِلْمُسْلِمِينَ أَجْمَعِينَ وَسَلَامٌ عَلَى
 الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Bizi hidayete erdiren Allah'a hamd olsun. Bizi sahip çıkan Allah'a hamd olsun. Hamdolsun o Allaha ki hidayet etmekle bizi buna muvaffak kıldı, o bize hidayet etmese idi bizim kendiliğimizden bunun yolunu bulmamıza imkân yoktu. Allahtan başka ilah yoktur. O tekdir. Ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd ona mahsustur. Dirilten ve öldüren ancak odur ve O diridir, asla ölmez. İyilik, onun elindedir. Her şeye gücü yeten odur. Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vadine sadık, kuluna yardım eden, ordusunu aziz kılan ve tek başına orduları hezimete uğrattandır. Allahtan başka ilah yoktur. Kâfirler çatlasa da patlasa da, dinde samimi davranır ve sadece ona ibadet ederiz. Allah'ım! Hidayetinle beni Müslüman yaptığın gibi ölünceye kadar onu benden soymamanı ta ki ben öleyim de Müslüman kalayım. Allah'ın noksan sıfatlardan tenzih, en üstün sıfatlarla muttasıf olduğunu bildiririm. Hamd Allah içindir. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah büyüktür. Günahtan kurtulmaya ve itaat etmeye güç ve kuvvet ancak âli ve azim olan Allah'tandır. Allah'ım! Efendimiz Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e ailesine, ashabına ve kıyamete kadar ona tabi olanlara salât eyle. Allah'ım! Beni, ana-babamı, hocalarımı ve bütün Müslümanları bağışla. Selam Peygamberlerin üzerine, hamt âlemlerin rabbi olan Allah'a olsun.¹

Kişi, bu duayı yaptıktan sonra Safâdan inmek için acele etmez. Zira o makam duaların icabet edildiği, ihtiyaçların giderildiği bir makamdır. Daha sonra dua ve zikirler yaparak Merve tarafına doğru gider. Yeşil direklerin bulunduğu yere geldiğinde (günümüzde direklerin yerini yeşil ışıklar almıştır), koşmaya başlar. Bayanlar ise koşmazlar, yürümelerine aynı şekilde devam ederler. Yeşil ışıklar arasında şöyle dua yapılır:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ.
الْأَكْرَمُ

Rabbim! Affet, merhamet et. Tüm günahlarımı biliyorsun onları af et. Muhakkak ki sen aziz ve ikram sahibisin.²

Direkler arasında koştuktan sonra sükûnet üzere Merve ye doğru yürür.

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit le beraber s:171

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahşi, el-Mebsût, Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir

Safâ'da yaptığı gibi, Kâbe'ye yönelme, tekbir, zikir ve duaların aynısını Merve'de de yapar. Daha sonra Safâ'ya doğru dua ve zikirde bulunarak gitmeye başlar. Safâ tepesinden başlar Merve tepesinde bitirir. Safâ'dan Merve'ye gidiş bir, Merve'den Safâ'ya dönüş iki olarak sayılır. Bu şekilde yedi şavt yapar.

Ebû Cafer et-Tahâvî (ö. 321) ve Şafii bazı âlimler¹; Safâ tepesinden başlayıp tekrar Safâ'ya döndüğünde bir şavt olacağını ve bu şekilde yedi kere gidip gelineceğini söylemişlerdir. Şu kadar var ki birinci görüş *Zahiru'r-Ri-vaye'*dir. Fetva verilen görüş de budur.²

Yeşil direkler arasındaki koşmanın, tavaf esnasında yapılan remelden daha süratli olması müstehaptır. Aynı şekilde direkler arasındaki koşmak sa'yın bütün şavtlarında vardır. Remel ise tavafın sadece üç şavtında yapılır. Kişi direkler arasındaki koşmayı sa'yın tamamında terk edecek olsa sünneti terk etmiş olduğundan her ne kadar kötü bir iş yapmış olsa da kurban veya sadaka gerekmez. İzdiham sebebiyle bu koşmayı yapamasa fırsat buluncaya kadar bekler. Koşacak fırsatta bulamasa kendisini koşan kişilere benzetir. Zira bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa tamamı terk edilmez.³

Sa'y bittikten sonra iki rekât mescitte namaz kılmak müstehaptır.⁴ Şu kadar var ki bu iki rekâtı Merve tepesinde kılmaz.⁵

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit le beraber s:172

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3 Ali el-Kâri, Fethu bâbi'l-Înâye

4 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

5 Ğunyetu'n-Nasik fi Buĝyeti'l-Menasik s:130

SA'YIN RÜKÜN VE ŞARTLARI

871-SUÂL:

SA'Y YAPMANIN RÜKNÜ NEDİR?

Cevap: Sa'y yapmanın bir tek rüknü vardır. O da; sa'yın Safâ ile Merve arasında yapılmasıdır. ¹

872-SUÂL:

SA'YIN SAHİH OLMASI İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap:

Şavtlarının tümü veya çoğu yapılmış bir tavaftan sonra yapılmalıdır. Bu tavafin, farz tavaf olması şart değildir. Bilakis nafîle tavaf dahi olsa sa'y caiz olur. Buna göre tavafin tamamından veya dört şavtından önce sa'y yapmak sahih olmaz. Abdestsiz veya cünüp olarak yapılan tavaftan sonra sa'y yapmak ise sahihtir. Bazıları² cünüp, hayız veya loğusayken yapılan tavaftan sonra eda edilen sa'yın sahih olmayacağını söyleseler de, Kemal İbnu'l-Hümâm (ö.861) emsali âlimlerin ifadesine göre sahihtir. Şu kadar var ki iade veya ceza gerekmez.³

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassitle beraber s:174

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

3 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassitle beraber s:177-178

Sa'y yapılmadan önce hac veya umre ihramına, girmek. Buna göre kişi, öncesinde tavaf yapmış olsa da ihrama girmeden sa'y yapması caiz olmaz. Zira sa'y haccın vaciplerindendir. İhrama niyet etmek ise haccın şartıdır. Vacip, rükün ve diğerleri şart oluşmadan yapılmaları sahih olmaz.

Sa'y esnasında ihramlı bulunmanın gerekli olup olmamasına gelince; şayet sa'y, haccın sa'yı ise ve kişi Arafat vakfesinden önce bunu yapmak istiyorsa sa'y esnasında ihramlı olmak şarttır. Zira ihramdan çıkma zamanı gelmemiştir. Şayet kişi, Arafat vakfesinden sonra sa'y yapacaksa ihramlı olmak şart değildir.

Umrenin sa'yına gelince; sa'y esnasında ihramlı olmak her ne kadar şart olmasa da vaciptir. Buna göre kişi umre tavafının tamamını veya çoğu şavtını yapsa, tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra sa'y yapması sahih olur. Şu kadar var ki vaktinden önce ihramdan çıktığından kurban kesmesi gereklidir.

Meşhur rivayete göre Safâ tepesinden başlayıp Merve tepesinde bitirmek.¹ Buna göre kişinin Merve tepesinden sa'y'a başlaması sahih olmaya-
cağından Merve'den Safâ'ya dönüş, birinci şavt olacaktır.

Sa'yın şavtlarından en az dört şavtı yapmak. Buna göre dört şavttan az yapılan sa'y, yapılmamış gibidir. Molla Ali el-Kârî *el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde; bunun şart değil de rükün olmasının zahir olacağını söylemiştir.²

Haccın sa'yı için vakit. Bu da sa'yın hac aylarında olmasıdır. Yani sa'yın sahih olması için hac ayları girmiş olması gerekir. Şu kadar var ki hac aylarının devamı şart değildir. Buna göre hac aylarından önce yapılan sa'y sahih değildir. Hac aylarından sonraya bırakmak her ne kadar mekruh olsa da sahihtir.³

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

2 *El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* le beraber s:178

3 *Çunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik* s:132

873-SUÂL:

NİYET ETMEDEN SA'Y YAPMAK CAİZ OLUR MU?

Cevap: Sa'yın sahih olması için niyet şart değildir.¹

874-SUÂL:

ŞAVTLARI PEŞ PEŞE YAPILMAYAN SA'Y
SAHİH OLUR MU?

Cevap: Şavtları peş peşe yapmak şart değildir. Bilakis sünnettir. Buna göre kişi, uzun bir müddet ara vererek her gün bir şavt yapacak olursa sa'yı sahih olur. Şu kadar var ki, özür bulunmaksızın şavtların arasını açmak iyi olmadığından böyle bir durumda iade edilmeleri müstehap görülmüştür.²

1 A.ge

2 A.ge

SA'YIN; VACİP, SÜNNET, MÜSTEHAAP, MUBAH VE MEKRUHLARI

875-SUÂL:

SA'YIN VACİPLERİ NELERDİR?

Cevap:

Tavaftan sonra yapılması: Sa'yın, hades-i ekber dediğimiz cünüp, hayız veya loğusalıktan temiz olarak yerine getirilmiş tavaftan sonra yapılması. Hadesten/abdestsizlikten veya necasetten taharet şartı yerine getirilmiş bir tavaftan sonra yapılması ise sa'yın vaciplerinden değil, sünnetlerinden kabul edilmiştir.

Sa'yın şavtlarını yediye tamamlamak. Şayet kişi, sa'yın dört şavtından daha azını terk edecek olsa sa'yı sahihtir. Bununla beraber terk ettiği her bir şavt için sadaka vermesi gerekir.

Özrü olmayan kişinin yürüyerek sa'y yapması. Şayet kişi yürüme dışında her hangi bir şekilde sa'y yapacak olsa bakılır; bir özürden dolayı yapmışsa üzerine her hangi bir şey gerekmez. Özü olmadan yapmışsa kurban kesmesi gerekir.

Umre sa'yını ihramlıyken yapmak. Şu kadar var ki kişi umre tavafını yapıp ihramdan çıktıktan sonra sa'y yaptığında vazifeleri bitmeden tıraş olduğundan dolayı bir kurban mı gerekir, yoksa ihramsız olarak sa'y yaptığından dolayı ilave bir kurban daha gerekir mi? . Molla Ali el-Kârî el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit adlı eserinde bunu sorup

cevap vermeden farklı bir meseleye geçmiştir. Muhammet Hasan Şah ise Ğunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik adlı eserinde; "Zahir olan bu kişi tertibi terk ettiğinden tek bir kurban kesmesi gerekir" demiştir.

Safâ ile Merve arasındaki mesafenin tamamını kat etmek.

876-SUAL:

SA'YIN SÜNNETLERİ NELERDİR?

Cevap:

Haceru'l-Esved'i istilam etmek.

Tavaf ile sa'yı aralıksız yapmak. Yani tavaflı yaptıktan sonra araya fasıla vermeden sa'y yapmak.

Safâ ile Merve arasındaki mesafeyi kat ettikten sonra buralara çıkmak.

Safâ ve Merve de Kâbe ye dönmek.

Sa'y esnasında cünüp, hayız ve nifastan temiz olmak. Buna göre cünüp olan kişi sa'y mahalline girebilir. Lakin bu hüküm günümüz şartlarında geçerli değildir. Zira kitaplarımızın tedvin edildikleri dönemde sa'y mahalli mescidin dışındaydı. Günümüz de ise mescidin genişletilmesiyle sa'y alanı mescidin içine ilhak olmuştur. Cünüp, hayız ve loğusa olan kişilerin mescide girmeleri caiz olmadığından sa'y yapımları da günümüzde caiz olmayacaktır.

Sa'yın şavtlarını peş peşe yapmak.

Yeşil ışıklar arasında hervele yapmak. Yani süratle koşmak.

Setri avret. Setri avret genel olarak her ne kadar farz olsa da sa'yın sünnetlerindendir. Yani sa'y esnasında avret mahallinin açılması cezayı gerektirmez.

877-SUÂL:

SA'YIN MÜSTEHAPLARI NELERDİR?

Cevap:

Niyet etmek. Buna göre kişi, kaçtığından dolayı veya alış veriş yapmak için veyahut da oranın sa'y mahalli olduğunu bilmeden Safâ ile Merve arasında gidip gelecek olsa sa'yı sahih olur. Tabi ki sa'yın sahih olması için gerekli diğer şartlarda bulunması gerekir.

Zikir ve duada bulunmak ve bunları Safâ ve Merve'de üçer kere yapmak

Safâ ve Merve de durmayı uzun yapmak

Şavtlar arasında özür olmaksızın fasıla vermişse say'a baştan başlamak

Zahiri ve batını huşu üzerine olması

Say' bittikten sonra mescitte iki rekât namaz kılmak.

عَنِ الْمُطَّلِبِ ، قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ سَبْعِهِ جَاءَ ، حَتَّى يُحَازِيَ بِالرُّكْنِ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فِي حَاشِيَةِ الْمَطَافِ ، وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّوَافِ أَحَدٌ .

El-Muttalib b. Ebi Vedaa' es-Sehmî, babasından o da Muttalibten şunu rivayet etti: Peygamber Efendimizi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sa'y yaptıktan sonra rüknün hizasında tavaf alanının kenarında iki rekât namaz kıldığını gördüm. Kendisi ile tavaf yapanlar arasında kimse yoktu.¹

1 İbn Mâce, kitabu'l-menâsik, bâbu'r-rekateyni bade't-tavaf

878-SUÂL:

SA'Y ESNASINDA YAPILMASI MUBAH OLAN ŞEYLER NE-
LERDİR?

Cevap:

Say' esnasında yapılması gerekli olan şeylerden kendisini alıkoymayacak mubah konuşma.

Şavtlar arasında fasıla vermeksizin yeme-içme.

Cenaze veya farz namazı eda etmek için say'dan çıkmak. Şayet kendisinden başka cenaze namazını kılacak biri yoksa say'dan çıkması farz olur.

879-SUÂL:

SA'YIN MEKRUHLARI NELERDİR?

Cevap:

Özür bulunmaksızın tavaf ile sa'yın arasını veya sa'yın şavtlarının arasını çok ayırmak.

Duadan, zikirden, şavtları peş peşe yapmak ve kalp huzurundan kendisini alıkoyacak derecede yemek-içmek ve konuşmak.

Safâ ve Merve tepelerine çıkmayı terk etmek

Erkekler için herveleyi yani yeşil ışıklar arasında koşmayı terk etmek.

Say'ı, eyyamu'n-nahr / kurban kesme günlerinden sonraya bırakmak.

SA'YDAN SONRA MEKKE'DE KALAN KİMSENİN YAPACAĞI ŞEYLER

880-SUÂL:

**SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y YAPILDIKTAN SONRA
İHRAMDAN ÇIKILIR MI?**

Cevap: Sa'yını bitiren kişi; şayet ifrat, kıran veya hedyini sevk ettiği halde yani hac için keseceği hayvanını memleketinden getirdiği halde temettü yapan kişi ise, Mekke'yi Mükerrerme de ihramlı olduğu halde bekler. Saçını kısaltmaz, tıraş olmaz, dikişli elbise giymez. Dilediğinde Kâbe'yi nafile olarak remel ve ıztıba¹ yapmaksızın tavaf yapar. Zira tavaf, namaz gibi müstakil bir ibadettir. Tavafin peşinden sa'y yapmaz. Zira sa'y haccın ve umrenin vaciplerindendir. Tavafla bir taalluku yoktur. Şu kadar var ki geride de geçtiği üzere kendisinden önce tavaf yapılmadan sahih olmaz.

Şayet sa'yını bitiren kişi; hedyini sevk etmediği halde yani hac için keseceği hayvanını memleketinden getirmediği halde temettü yapan veya sadece umre yapan kişi ise saçını kısaltarak veya tıraş ederek ihramdan çıkar. Bununla beraber ihramdan çıkma zorunluluğu da yoktur.¹ Dilerse o şekilde ihramlı kalabilir. İhramdan çıkan kişi, ihramsız kişinin yapabileceği her şeyi yapabilir.

Mekke'de duran kişi fırsat buldukça tavaf yaptığı gibi Kâbe'ye de bakar. Zira Kâbe'ye bakmak da ibadettir. Nitekim bununla alakalı birçok eser de gelmiştir.

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: النَّظَرُ إِلَى الْوَالِدِ •
عِبَادَةٌ وَ النَّظَرُ إِلَى الْكَعْبَةِ عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ
عِبَادَةٌ وَالنَّظَرُ إِلَى أَخِيكَ حُبًّا لَهُ فِي اللَّهِ عِبَادَةٌ

İbrahim, Alkame'den o da Abdullah'tan rivayete göre şöyle buyrulmuştur: Babaya bakmak ibadettir. Kâbe'ye bakmak ibadettir. Mushaf'a bakmak ibadettir. Allah için sevdiğin (din) kardeşine bakmak ibadettir.¹

881-SUÂL:

**KİŞİ, NE ZAMANA KADAR TELBİYE GETİRMEMEYE DEVAM
EDER?**

Cevap: İfrat, kıran veya hedyini sevk ettiği halde yani hac için keseceği hayvanını memleketinden getirdiği halde temettü haccı yapan kişi bayram günü Cemre-i Akabe denilen büyük şeytanı taşlamaya başlayıncaya kadar telbiye getirmeye devam eder. Hedyini sevk etmediği temettü yapan veya sadece umre yapan kişi ise umre tavafına başlayıncaya kadar telbiye getirmeye devam eder. Tavafa başladığında ise telbiye getirmeyi bırakır.

882-SUÂL:

**MEKKE'DE BULUNANIN UMRE Mİ, YOKSA TAVAF YAP-
MASI MI DAHA FAZİLETLİDİR?**

Cevap: Hiç şüphesiz hac aylarından önce çokça umre yapmak faziletlidir. Nitekim umrenin faziletiyle alakalı *Buhari* ve *Müslim*'in rivayet etmiş oldukları bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor:

1 El-Beyhaki, Şuabu'l-İman bab: fi birri'l-valideyn

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ •
 . الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ
 لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ

Ebu Hureyre'den (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: İki umre, arasında işlenen günahlara kefarettir. Kabul olunmuş haccın karşılığı ise ancak cennettir.¹

Özellikle Ramazan-ı Şerif ayında yapılan umrenin fazileti çoktur. Nitekim bunun faziletiyle alakalı birçok hadis-i şerif vardır. Bunlardan bir tanesinde şöyle buyruluyor:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ... •
 عُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً. أَوْ حَجَّةً مَعِيَ

İbn Abbas'dan (Allah onlardan razı olsun) rivayet göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Ramazan ayında yapılan umre hacca bedeldir. Veya (ravinin burada şüphesi var) benimle yapılan hacca bedeldir.²

Malikiler bir senede birden fazla umre yapmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Şafililer ise hac aylarında dahi umreyi çokça yapmayı caiz görmüşlerdir. Suâlin cevabına gelince; zahir olan görüşe göre tavafı çokça yapmak umreyi çokça yapmaktan faziletlidir. Zira tavaf maksut olan bir ibadet olduğu gibi bütün hallerde yapılması meşrudur. Umre hakkında ise yukarıda da beyan olunduğu üzere âlimlerin ihtilafı vardır. Tavafın umreden faziletli olması umre zamanı kadar kişinin tavafla meşgul olması durumundadır.³ Yoksa bir tavaf, bir umreden faziletlidir manasında değildir. Zira umrenin içinde tavaf da vardır.

1 Buhari, Müslim lafız Müslim, kitabu'l-hac bab: fi fazli'l-hacci ve'l-umre

2 Buhari, Müslim lafız Müslim, kitabu'l-hac bab: fazlu'l-umreti fi ramazan

3 Ğunyeti'n-Nasik fi Buĝyeti'l-Menasik s:138

883-SUÂL:

İMKÂN BULAN KİŞİNİN KÂBE'YE
GİRMESİ DOĞRU MUDUR?

Cevap: Kişinin rüşvet vermeden, kendine veya bir başkasına eziyet etmeden Kâbe'nin içine girmesi, içeride namaz kılması ve dua etmesi müstehaptır. Rüşvet vermek suretiyle içeri girmek ise caiz değildir. Zira rüşvet haramdır. Kişi yalın ayak, tavana bakmak için kafasını kaldırmadan tevazu ederek sağ ayağıyla içeri girer.

عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَائِشَةَ كَانَتْ تَقُولُ: عَجَبًا لِلْمَرْءِ
الْمُسْلِمِ إِذَا دَخَلَ الْكَعْبَةَ كَيْفَ يَرْفَعُ بَصَرَهُ قَبْلَ السَّقْفِ
يَدْعُ ذَلِكَ إِجْلَالًا لِلَّهِ وَإِعْظَامًا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. الْكَعْبَةَ مَا خَلْفَ بَصَرِهِ مَوْضِعَ سُجُودِهِ حَتَّى
خَرَجَ مِنْهَا.

Sâlim b. Abdullah'dan rivayete göre; Hz. Ayşe(Allah onlardan razı olsun) şöyle derdi: Şaşarım o Müslüman'a ki; Kâbe'ye girince gözünü tavana kaldırıyor ve bununla Allah'ın celal ve azametini bırakıyor. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kâbe'ye girdiğinde çıkıncaya kadar secde mahallinden başka bir yere bakmazdı.¹

عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ
عُمَرَ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكَعْبَةَ مَشَى قَبْلَ وَجْهِهِ حِينَ يَدْخُلُ
وَيَجْعَلُ الْبَابَ قَبْلَ ظَهْرِهِ، فَيَمْشِي حَتَّى يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ

1 El-Beyhaki, es-Sünenu'l-Kübra, kitabu'l-hac bab: duhulü'l-beyt

الْجِدَارِ الَّذِي قَبْلَ وَجْهِهِ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثَةِ أَذْرُعٍ يُصَلِّي ،
يَتَوَخَّى الْمَكَانَ الَّذِي أَخْبَرَهُ بِلَالٌ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِيهِ

Musa b. Ukbe'den rivayete göre Nafi şöyle haber verdi: Abdullah b. Ömer Kâbe'ye girdiğinde yüzünün hizasına doğru yürür, kapıyı sırtının hizasında bırakırdı. Yüzünün çevrili olduğu istikametteki duvar ile arasında üç zira'a yakın bir mesafe kalıncaya kadar yürürdü. Bu kadar bir mesafe kaldığında namaz kılardı.¹ Bilal'in, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in namaz kıldığı mekân diye haber verdiği yeri bulmaya çalışırdı.

Kişi, Kâbe'den çıktığında imkân olması durumunda kapının yanında iki rekât namaz kılar.²

884-SUÂL:

ZEMZEM SUYU İLE YIKANMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Zemzem suyundan bolca içmek müstehap olduğu gibi ibadet niyetiyle zemzeme bakmak da ibadettir, tıpkı Kâbe'ye bakmanın ibadet olması gibi. Bereketlenmek için abdest almak, yıkanmak da caiz olduğu gibi hades de izale edilmiş olur. Şu kadar var ki bazı kaynaklarımızda zemzem suyunun temiz olan yerlerde kullanılmasının uygun olduğundan bahsedilmiştir. Buna göre zemzem suyunu cünüp veya abdestsizliğin giderilmesinde veya da necis olan mekânda kullanmak uygun değildir.³

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) *Reddu'l-Muhtar* adlı haşiyesinde; “zemzem suyunun istincada kullanılması mekruh, gusûlde kullanılması ise mekruh değildir” sözünü naklettikten sonra şöyle der: Bundan anlaşılan; zemzem suyunu hakiki necasetin izale edilmesinde kullanılması mekruh,

1 Buhari kitabı's-salat, babu's-salati beyne ...

2 Çunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:138

3 A.g.e

hadesin izalesinde kullanılması ise değildir. Hatta bazı âlimler; zemzem suyunun bedende veya elbisede bulunan hakiki necaseti temizlemek için kullanmanın haram olduğunu dahi söylemişlerdir.¹

885-SUAL:

**HAC VEYA UMREDEN MEMLEKETLERİNE DÖNERKEN
YANLARINDA ZEMZEM SUYU GETİRDİKLERİNİ GÖR-
MEKTEYİZ. BU UYGUN BİR DAVRANIŞ MIDIR?**

Cevap: Böyle bir davranış caiz olduğu gibi aynı zamanda müstehaptır.

عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا •
: أَنَّهَا كَانَتْ تَحْمِلُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ وَتُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَحْمِلُهُ

Hişam b. Urve, babasından o da Hz. Ayşe'den (Allah onlardan razı olsun) şunu rivayet etti: Hz. Ayşe zemzem suyu taşırdı ve Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in de taşıdığını haber verirdi.²

İnsanlara ve bhusus hastalara ikram etmek için bu su taşınır. Zira zemzem suyu hastalar için şifa olduğu gibi hangi niyetle içilirse Allah'ın izniyle o da olur.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: •
مَاءُ زَمْزَمٍ لِمَا شُرِبَ لَهُ إِنْ شَرِبْتَهُ تَشْتَفِي بِهِ شِفَاكَ اللَّهُ
وَإِنْ شَرِبْتَهُ لَشَبَعَكَ أَشْبَعَكَ اللَّهُ بِهِ وَإِنْ شَرِبْتَهُ لَيَقْطَعَ

1 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2 Et-Tirmizi

ظَمَأَكَ قَطَعَهُ اللَّهُ وَهِيَ هَزْمَةٌ جَبْرِيلَ وَسَقِيَا اللَّهُ إِسْمَاعِيلَ

İbn Abbas'dan (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Zemzem suyu her ne için içilirse onun içindir. Şifa bulmak için içersen Allah sana şifa verir. Doymak için içersen Allah seni doyurur. Susuzluğunu gidermek için içersen Allah susuzluğunu giderir. Zemzem Cibrilin ayağını yere vurarak çıkardığı sudur. Allah onunla İsmail'in susuzluğunu giderdi.¹

Abdullah b. Mubarek'in (Allah ona rahmet etsin) zemzem kuyusunun yanına geldiğinde şöyle dediği rivayet olunur:

اَللّٰهُمَّ اِنَّ ابْنَ الْمُؤْمِلِ حَدَّثَنِي عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَاءُ زَمْزَمَ لِمَا شَرِبَ
لَهُ اَللّٰهُمَّ فَاِنِّيْ اَشْرَبُهُ لِعَطْشٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Allah'ım! İbn Mü'mil'in ebu Zubeyr'den o da Cabir'den bana verdiği habere göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Zemzem suyu her ne için içilirse onun içindir. Allah'ım! Ben zemzem suyunu kıyamet günündeki susuzluğumu gidermek için içiyorum.²

886-SUÂL:

**MEKKE'DE BULUNAN KİŞİ NAMAZ VAKİTLERİNDE
MESCİD-İ HARAM'A GİTMEYİP MAHALLE
MESCİTLERİNDE NAMAZ KILDIĞINDA HADİS-İ
ŞERİFLERDE ZİKİRİ GEÇEN FAZİLETİ ELDE EDER Mİ?**

Cevap: Hacca veya umreye giden kişi için en önemli işlerden biri de namazlarını Mescid-i Haramda kılmaya titizlik göstermesidir. Zira bu

1 Ed-Darekutnî, kitabu'l-hac, babu'l-mevakit

2 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

mescitte kılınan namazların diğer mescitlerde kılınan namazlara kıyasla meziyeti vardır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ •
صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنْ
الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ

Ebu Hureyre'den (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Benim şu mescidimde (mescid-i nebevide) kılınan namaz, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram müstesna.¹

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَاةٌ •
فِي مَسْجِدِي أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ
صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ

Cabir'den (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Benim mescidimde kılınan namaz, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan faziletlidir. Mescid-i Haram müstesna. Mescid- Haram'da kılınan namaz diğer mescitlerde kılınan yüz bin namazdan faziletlidir.²

Bu faziletin bütün namazlara mı, yoksa sadece farz namazlara mı ait olduğuna dair alimler arasında farklı görüşler vardır. Şafii mezhebine göre

1 Buhari, Müslim lafız Müslim, kitabu'l-hac bab: Fazlu's-Salati

2 İbn Mâce, kitabu ikameti's-salati, bab: Ma ca fazli salati...

bu fazilet farz namazlarına mahsus olduğu gibi nafîle namazları için de geçerlidir. Hanefî ve Maliki mezheplerine göre ise sadece farz namazları içindir. Nafîle namazların evde kılınması daha faziletlidir. Zira nafîle namazların evde kılınmasının faziletiyle alakalı fiili ve kavli deliller mevcuttur.

Bu anlatılanlar erkekler için söz konusudur. Zira farz veya nafîle, kadınların her türlü namazı evlerinde kılmaları daha faziletlidir.¹

Suâlin cevabına gelince; yani Mekke'de fakat Mescid-i Haramdan farklı bir mescitte kılacak olursa fazileti elde edebilir mi, Suâline fakihler farklı cevaplar vermişlerdir. Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) *Reddu'l-Muhtar* adlı haşiyesinde bu ihtilafı şu şekilde nakletmektedir: Hadis-i şerifte zikri geçen Mescid-i Haramdan kastedilenin ne olduğu hakkında üç görüş ortaya çıkmıştır.

Bizzat mescittir. Bu yüzden fazileti elde etmek için namazın Mescid-i Haramda kılınması gerekir. El-Muhibbu't-Taberî bu görüşü teyit etmiştir.

Harem Bölgesidir. Bu yüzden fazileti elde etmek için namazın Harem Bölgesinde kılınması yeterlidir.

Sadece Kâbe'dedir. Bu yüzden fazileti elde etmek için namazın Kâbe içinde kılınması gerekir.

El-Birî, *el-Eşbah ve'n-Nezair* şerhinde şöyle der: Bu faziletin avlanma yasağının bulunduğu Harem Bölgesinin tamamına şamil olduğu, Hanefî mezhebinde meşhur olan görüştür. Nitekim İmam en-Nevevî de bunu tas-hih etmiştir.²

Bu konu hakkında Hanefî mezhebinde farklı görüşler de vardır.³ Bu ihtilaflardan kaçmak için en uygun olanı Mekke'de bulunduğumuz günlerde namazlarımızı Mescid-i Haramda kılmaya önem göstermektir. En doğrusunu Allah bilir.

1 Ğunyetu'n-Nasik fı Buğyeti'l-Menasik s:142

2 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtar

3 Ğunyetu'n-nasik fı buğyeti'l-menasik

887-SUÂL:

**MESCİD-İ HARAM VE MECCİD-İ NEBEVİ'NİN HER DAİM
GENİŞLETİLDİĞİNİ BİLMEKTEYİZ. HATTA ŞU ANDA
MESCİD-İ NEBEVİNİN AVLUSU DÂHİL, KAPLADIĞI
ALAN ASRISAADET DEVRİNDEKİ MEDİNE ŞEHRİNİN
TAMAMI OLDUĞU DA BİLİNMEKTEDİR. DURUM BÖYLE
OLUNCA HADİS-İ ŞERİFLERDE BAHSEDİLEN MESCİT-
LERDEN, ASRISAADET DÖNEMİNDEKİ MESCİT
SINIRLARINI MI ANLAMALIYIZ?**

Cevap: Hadis-i şeriflerde geçen fazilet, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in zamanındaki mescitlerin sınırlarıyla mukayyet değildir. Bilakis bu mescitlere ne kadar ziyade olursa olsun tamamına şamildir. Şu kadar var ki Mescid-i Nebevi hakkındaki fazilet için, İmam en-Nevevi; Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in zamanındaki mescidin sınırlarıyla mukayyet olduğunu söylemiştir.¹ Nitekim günümüzde bu sınırlarda bulunan sütunların üstünde:

هَذَا حَدُّ مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ •

“Burası Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in mescidinin sınırıdır”. Yazmaktadır.

Hanefi Mezhebine göre gerek Mescid-i Haram ve gerekse Mescid-i Nebevi ne kadar genişletilirse genişletilsin mescidin sınırları genişlemiş kabul edilir. Bununla beraber imkân ölçüsünde asrısaaдетteki sınırları gözetmemiz ve o bölgede bulunmamız evla olsa gerektir.²

1 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2 Ğunyetu'n-Nasik fi Buĝyeti'l-Menasik s:143

MEKKE'DEN MİNAYA GİDİŞ

888-SUÂL:

MİNA'YA GİTMENİN HÜKMÜ NEDİR VE
NE ZAMAN GİDİLİR?

Cevap: Zilhiccenin sekizinci günü olan terviye günü olunca hacı adayları Mekke'den Mina'ya doğru giderler. Mekke'den güneş doğduktan sonra çıkmak sahih olan görüşe göre sünnettir.¹ Bazı âlimler; müstehap olan, öğle namazını orada kılmak olduğunu söylemişlerdir. Buna göre zeval vaktinden sonra yani öğle vakti girdikten sonra öğle namazı kılmadan Mekke'den çıkıp, Mina'da kılınsa sünnet yerine getirilmiş olur.²

Hacı adayları Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve ertesi günün sabah namazını kılarlar. Terviye günü Mina'ya çıkmak, beş vakit namazı orada kılmak ve gecenin çoğunu orada geçirmek sünnettir. Zevalden sonra arife gününün sabahına kadar o arada beklemek ise menduptur.

889-SUÂL:

MİNA'YA GİDİLECEK OLAN GÜN CUMA GÜNÜNE
TESADÜF EDECEK OLSA, KİŞİ CUMA NAMAZINI
KILMADAN MİNA'YA GİDEBİLİR Mİ?

Cevap: Cuma günü terviye gününe tesadüf ederse hacı adayı zevalden

¹ A.ge

² El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 188

önce yani öğle vakti girmeden önce Mina'ya gidebilir. Zira bu vakit, Cuma namazının farz olmadığı vakit olduğu gibi aynı zamanda Mina'ya gitmenin de sünnet olduğu vakittir. Şu kadar var ki zevalden sonra Mina'ya gidecekse Cuma namazını kılmadan gitmez. Zira Cuma günü vakit girdikten sonra Cuma namazını kılmadan çıkmak mekruhtur. Şafii mezhebine göre ise fecir doğmadan çıkmadıysa Cuma namazını kılmadan çıkmaz.¹

890-SUAL:

TERVİYE GÜNÜ MİNAYA GİTMEDEN ARAFAT'A GİTMEK VE ORADA GECELEMEK KİŞİNİN HACCINA ZARAR VERİR Mİ?

Cevap: Mina'da bulunması gereken günde Mekke'de veya Arafat'ta gecelemeşi kişinin haccına zarar vermez. Şu kadar var ki birçok sünneti terk etmiş olduğundan kötü bir iş yapmış olur.²

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 188

MİNA'DAN ARAFAT'A GİDİŞ VE ARAFAT VAKFESİ

891-SUÂL:

KİŞİ ARAFAT'A GİTMEK İÇİN MİNA'DAN NE ZAMAN AYRILIR?

Cevap: Kişi Arife günü Mina'da sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğana kadar bekler. Güneş doğduktan sonra tekbir, tehlil, telbiye ve Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e salat-u selam getirerek vakarlı bir şekilde sükûnet üzere Arafat'a yönelir. Arafat'a gelip gözü Cebel-i Rahme'ye iliştiğinde tekbir, tesbih ve istiğfar ettikten sonra duada bulunur.

Arafat meydanına doğru giderken şu duanın okunması müstehaptır:

اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَوَجَّهَكَ أَرَدْتُ
فَاجْعَلْ ذَنْبِي مَغْفُورًا وَحَاجَتِي مَبْرُورًا وَارْحَمْنِي وَلَا
تُخَيِّبْنِي وَبَارِكْ لِي فِي سَفَرِي وَأَقِصْ بَعْرَفَاتِ حَاجَتِي
إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Allah'ım! Yalnız sana yöneldim ve yalnız sana güvendim. Senin rızanı murat ettim. Günahımı af, haccımı kabul eyle! Bana merhamet eyle! Beni

hüsrana uğratma! Seferimi benim için mübarek eyle! Arafat'ta ihtiyaçlarımı gider. Muhakkak ki sen, her şeye gücü yetersin.¹

892-SUÂL:

ARAFAT'A VARAN KİŞİ NE YAPAR?

Cevap: Kişi Arafat'a geldiğinde yeme-içme emsali ihtiyaçlarını zeval vak-tinden önce halletmelidir. Ve bu vakte kadar dua eder ve Efendimiz (Sal-lallahu Aleyhi ve Sellem)'e salat-u selam ve zikirle meşgul olur.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor:

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ كُرَيْزٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ

Talha b. Ubeydullah b. Küreyz'den (Allah onlardan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: En faziletli duâ, arife günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisi “tek olan Allah’tan başka ilah yoktur. Zira onun ortağı yoktur.”²

Molla Ali el-Kârî *el-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserindeki rivayetine göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, Tebyinu'l Hakâik

2 Musannef Abdurrezzak kitabı'l-Menasik, bab: fazlu eyyami'l-aşri

أَفْضَلُ مَا قُلْتُهُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي يَوْمَ عَرَفَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Benim ve benden önceki peygamberlerin arafe günü söylediklerinin en faziletlisi “Allah’tan başka ilah yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona aittir. Dirilten ve öldüren, ölmeyen diri olan O’dur. Hayır-hasenat onun elindedir. Her şeye gücü yeten O’dur.”¹

Öğle namazının vakti girdiğinde vakfe yapmak için gusül abdesti alır. Bu, sünnet-i müekkededir. Abdest almasına ruhsat da verilmiştir. Buna rağmen gusletmesi en faziletli olanıdır.

893-SUÂL:

ARAFAT’TA HANGİ NAMAZLAR CEM EDİLİR, MUKİM OLANLAR DA CEM YAPABİLİR Mİ?

Cevap: Hanefi Mezhebine göre iki yerde cem vardır. Bunların birincisi Arafat’ta yapılandır. Şöyle ki öğle ile ikinci namazı, öğle vaktinde cem edilir. Buna cem-i takdim denir. İkincisi Müzdelife’de yapılan cemdir. Bu da akşam ile yatsı namazının, yatsı vaktinde cem edilmesiyle olur. Buna da cem-i tehir denir. Bu iki yerin dışında Hanefi mezhebine göre, yağmur, sefer emsali gerekçelerle de olsa iki ayrı namazın cem edilmesi söz konusu değildir. Nitekim bu konu, detaylı bir şekilde ilgili bölümde izah edilmiştir.

Durum böyle olunca Hanefi mezhebine göre; Arafat’ta ve Müzdelife’de namazların cem edilmesi hacca aittir. Dolayısıyla seferde olan ve olmayan bu hükümde eşit olurlar.² Şafii Mezhebinde ise Arafat’ta ve Müzdelife’de namazları cem etmesi için kişinin seferde olması gerekmektedir.³

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 191

2 A.g.e

3 El-Maverdî, el-Havi'l-Kebir

Cem-i takdim bir ezan iki kametle yapılır. Yani ezan okunduktan sonra öğle namazı için kamet getirilir ve ardından fasıla verilmeksizin ikinci kamet getirilir ve ikindi namazının farzı kılınır. Gerek imam ve gerekse de cemaat için iki farz arasında nafile kılmak mekruhtur.¹

894-SUÂL:

ARAFAT'TA CEM-İ TAKDİM YAPILABİLMESİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Öğle namazı ile ikindi namazını cem etmenin caiz olabilmesi için aranan bazı şartlar vardır. Bu şartların bir kısmında ittifak varken diğer bir kısmında ise ihtilaf vardır. Aynı zamanda bu cem etmenin; sünnet mi, müstehap mı olduğu da ihtilafıdır.

Cem etmenin caiz olması için aranan şartlar:

Namazları cem etmeden önce hac için ihrama girmek. Kişi hac için ihrama girmeden, öğle namazını kılsa sonra ihrama girip ikindi namazını kılacak olsa kıldığı ikindi namazı caiz olmayacaktır. Aynı şekilde umre ihramıyla öğle namazını kılsa sonra hac için ihrama girip ikindi namazını kılsa, kıldığı ikindi namazı İmam Ebu Hanife'ye (Allah ona rahmet etsin) göre caiz olmaz. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise caiz olur.

Öğle namazını, ikindi namazından önce kılmak. Önce ikindi namazını sonra öğle namazını kılmak caiz olmaz. Buna göre öğle ile ikindi namazı cem edildikten sonra öğle namazının vakti girmeden önce veya abdestsiz kılındığı anlaşılacak olursa her iki namaz tekrardan kılınmalıdır.

Cem etme işini ona ayrılan zamanda yapmak. Yani arefe günü zevalden sonra ikindiden önce yapmak.

Cem'i Arafat'ta veya yakınında yapmak

Her iki namazın cemaatle kılınması. Bu, İmam Ebu Hanife'ye (Allah ona rahmet etsin) göredir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah

1 Çunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik s:150

onlara rahmet etsin)’e göre ise böyle bir şart yoktur. Buna göre; kişi öğle namazını tek başına kılsa ikindiye cemaatle kılsa veya tersini yapsa veya hut da her ikisini de tek başına kılacak olsa ikindi namazı vaktinden önce kılındığı için caiz olmaz. Bu, İmam Ebu Hanife’ye (Allah ona rahmet etsin) göredir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre ise caizdir.

Cem ederek kılınan namazların, İslam devlet başkanının (halifenin) veya naibinin arkasında kılınması. Bu şart da İmam Ebu Hanife’ye (Allah ona rahmet etsin) göredir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre ise böyle bir şart yoktur. Buna göre sultandan izin almadan biri kıldırarak olsa İmam Ebu Hanife’ye (Allah ona rahmet etsin) göre ikindi namazı vaktinde kılınmadığından caiz olmayacaktır.

Bu şartlardan bir tanesi bulunmayacak olursa çadırlarında tek başlarına veya cemaatle her namazı vaktinde kılarlar.¹

895-SUÂL:

ARAFAT’TA VAKFE NASIL YAPILIR?

Cevap: Öğle ile ikindi namazı öğle vakti girdiğinde cem yapıldıktan sonra vakfe mahalline gidilir. Günümüzde her kabile kendi çadırında namazı cem ettiğinden bulundukları yerde vakfeye başlarlar. Şöyle ki kişi ellerini kaldırarak tekbir, tehlil, tesbih, telbiye, hamd ve salat-u selam getirerek dua yapmaya başlar. Veya yapılan dualara Âmin der.

Vakfe yapan kimse gözünden yaş gelmesine gayret eder. Zira samimi olarak gözden akan yaş, kabule işarettir. Abdestli olur. Arkadaşlarına kötü söz söylemekten, kavga yapmaktan hatta başkasına eziyet verecek her türlü fiil ve davranışlardan kaçınır.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) den varit olan duaları yapabileceği gibi kalbinden geldiği gibi de dua yapabilir. Kur’an-ı Kerimde ve hadis-i şeriflerde geçen duaların toplandığı *el-Hizbu’l-Azam* okunabilir. Molla Ali el-Kârî *el-Mesleku’l-Mütekassit fi’l-Menseki’l-Mütevassit* adlı eserinde *el-Hizbu’l-Azam* dualarının mücmeli olarak aşağıdaki duanın okunabilece-

1 Ğunyetu’n-Nasik fi Buğyeti’l-Menasik s:153

ğinden bahsetmiştir:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيَّكَ مُحَمَّدٌ •
 صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ
 مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ
 تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا
 اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوْبُ
 الرَّحِيْمُ

Allah'ım! Nebin Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) senden istediği hayrı ben de senden istiyorum. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sana sığındığı şerden ben de sana sığınyorum. Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz. Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işiten, hakkıyla bilensin. Tövbemizi kabul buyur! Zira sen ziyadesiyle tövbeyi kabul eden ve merhamet edensin!

Kendisine, ana-babasına, akrabalarına, ahababına ve bütün Müslüman erkek ve Müslüman kadınlar için umumi ve hususi olarak istiğfarda bulunur. Şu ayet-i kerimelerin okunması güzel görülmüştür:

رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ •
 رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ رَبِّ
 اَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيْتَانِيْ صَغِيْرًا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا

الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ
آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

Rabbim! Beni namaza devam eden bir kimse eyle. Soyumdan da böyle kimseler yarat. Rabbimiz! Duamı kabul eyle.¹ Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, ana babamı ve insanları bağışla.² Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sende onlara acı.³ Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.⁴

Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَقِفُ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ بِالْمَوْقِفِ فَيَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ بِوَجْهِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ مِائَةَ مَرَّةٍ، ثُمَّ يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ مِائَةَ مَرَّةٍ، ثُمَّ يَقُولُ: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ مِائَةَ مَرَّةٍ إِلَّا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا مَلَأْتُكَ مَا جَزَاءُ عَبْدِي هَذَا، سَبَّحْنِي، وَهَلَّلْنِي، وَكَبَّرْنِي، وَعَظَّمْنِي،

1 İbrahim suresi /40

2 İbrahim suresi /41

3 İsra suresi /24

4 Haşr suresi /10

وَعَرَفَنِي، وَأَتْنِي عَلَى، وَصَلَّى عَلَى نَبِيِّ، اشْهَدُوا مَلَائِكَتِي
أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ، وَشَفَعْتُهُ فِي نَفْسِهِ، وَلَوْ سَأَلَنِي عَبْدِي
هَذَا لَشَفَعْتُهُ فِي أَهْلِ الْمَوْقِفِ كُلِّهِمْ

Cabir b. Abdullah'dan (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Hiç bir Müslüman yoktur ki Arafat'ta vakfe yaparken kibleye karşı yönelerek yüz kere; "Allah'tan başka ilah yoktur. Onun ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona aittir. Onun her şeye gücü yeter." desin, sonra İhlas Suresini yüz kere okusun ve ardından yüz kere; "Allah'ım! İbrahim (Aleyhi's-selam) ve ailesine salat ettiğin gibi Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'e de salat eyle. Sen övülensin, yücesin desin de, Allah Teâlâ Hazretleri meleklerine şöyle hitap etmesin: Ey Meleklerim! Şu kulumun karşılığı nedir? Beni tesbih, tehlil etti ve tazimde bulundu. Beni bildi ve bana senada bulundu. Benim gönderdiğim peygambere salat etti. Ey Meleklerim! Şahit olun ki, ben o kulumu affettim ve onu şefa'at yetkisiyle donattım. Şayet bu kulum benden isteyecek olursa onu bütün vakfe yapanlara şefa'atçi kılarım.¹

Dua yaparken gayret eder. Bununla beraber ne telbiye getirirken ne de dua yaparken sesini aşırı yükseltmez. Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ •

Rabbimize yalvara yalvara ve için için dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.²

Başka bir ayet-i kerimede:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ •

1 El-Beyhakî, şua'bu'l-iman kitabı'l-menasik bab: El-vukufu yevme arefe...

2 Araf suresi /55

إِذَا دَعَا فَلْيَسْتَجِيبُوا إِلَيَّ وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki) gerçekten ben, (onlara) çok yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O halde doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.¹

Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor:

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَجْهَرُونَ بِالتَّكْبِيرِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا النَّاسُ ارْزِعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِنَّكُمْ لَيْسَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ

Rivayete göre Ebu Musa el-Eşarî (Allah ondan razı olsun) şöyle dedi: Biz, bir seferde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'le beraberdik. İnsanlar sesli tekbir getiriyorlardı. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Ey İnsanlar! Kendilerinize acıyın! Muhakkak ki sizler işitmeyen ve burada bulunmayana seslenmiyorsunuz. Bilakis sizinle beraber olan ve size yakın olan ve de işitene (Allah'a) sesleniyorsunuz/dua ediyorsunuz.²

Her yapacağı duayı üç kere tekrar eder.

1 Bakara suresi /186

2 Müslim, kitabı›z-zikir ve›d-dua ve›t-tevbe bab: istihbabu hafzu›s-savt...

896-SUÂL:

**ARAFAT VAKFESİNİN SAHİH OLMASININ
ŞARTLARI NELERDİR?**

Cevap: Bu şartlar beş tanedir:

Müslüman olmak. Kâfirin vakfesi sahih değildir.

Şerhan itibar edilen hac için ihramlı olmak. Kişinin ihramsız olarak veya umre ihramıyla vakfe yapması sahih değildir.

Vakfenin Arafat meydanında yapılması. Kişinin kasıtlı veya kasıtsız Arafat'ın dışında vakfe yapması sahih değildir.

Vakfenin, zamanında yapılması. Bunun zamanı da; arife günü öğlen vak-tinden başlar yevmi'n-nahir yani bayram günü imsak girene kadar devam eder. Kişi bu zaman diliminde velev ki bir an dahi Arafat'ta diğer şartlarla beraber duracak olsa vakfesi yerine gelmiş olur. Şu kadar var ki zeval vak-tinden güneşin batma zamanına kadar durmadığı için vacibi terk etmiş olur.

Vakfenin sahih olması için niyete ihtiyaç olmadığı gibi o mekânın Arafat olduğunu bilmekte şart değildir. Aynı şekilde vakfe yapanın uyanık olması da şart değildir. ¹

897-SUÂL:

**VAKFE YAPAN KİŞİNİN O GÜNDE ORUÇLU
OLMASININ HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Bazı kaynaklarımızda Arafat'ta vakfe yapıldığı halde oruç tutmanın mekruh olduğundan bahsedilir. Aynı şekilde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in o günde oruç tutmadığı da bilinmektedir. Bununla beraber arife günü oruç tutmanın faziletine dair birçok hac i şerif vardır:

¹ El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 204-205

• عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ ...
صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ
وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ...

Ebu Katade'den (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Allah Teâlâ'nın Arife gününün orucunu evvel ki ve sonraki senelere yani iki senelik günahlara kefaret yapacağını umarım.¹

Başka bir hadis-i şerifte de arife günü Arafat'ta oruç tutmak yasaklanmıştır.

• عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...
نَهَى عَنْ صَوْمِ يَوْمِ بَعْرَةَ.

Ebu Hureyre'den (Allah ondan razı olsun) rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem); Arife günü Arafat'ta oruç tutmayı yasaklamıştır.²

Molla Ali el-Kari(ö:1014), *Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye* adlı eserinde; arife günü oruç tutmanın Arafat'ta vakfe yapmayan kişi için mendup olduğunu söylemiştir.³

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) el-Muvatta⁴ adlı eserinde; Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in arife günü Arafat'ta oruçlu olmadığını ifade eden hadis-i şerifi rivayet ettikten sonra şöyle demiştir: Di-

1 Müslim, kitabı's-siyam bab: İstihbabu siyamu selas...

2 Ebu Davud, kitabı's-savm bab: fi savmi arafata bi arafa

3 Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye

4 El-Muvatta; İmam Malik'in hadis rivayetleri olup bu hadisleri ondan dinleyip rivayet edenlerden biri de İ. Muhammed'dir. Bu itibarla İ. Muhammed'in Muvatta'den denilir.

leyen bu günde oruç tutar, dileyen tutmaz. Zira bu gün tutulacak olan oruç nafiledir. Şayet oruç, kişiyi bu günde dua yapmaktan alıkoyacaksa oruç tutmaması en faziletli olandır.¹

Ezcümle: Şayet bünyesi sağlam olduğundan o günde tutacağı oruç kişiyi ibadet, dua ve zikirlerden alıkoymayacaksa oruç tutması müstehaptır. Şayet oruç nedeniyle zâfiyete düşüp dua ve zikirden geri kalacaksa oruç tutması tenzihen mekruhtur.²

898-SUAL:

KİŞİ GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE ARAFAT'TAN ÇIKACAK OLSA NE YAPMALIDIR?

Cevap: Arafat'ta vakfe yapan kişinin zeval vaktinden güneş batıncaya kadar beklemesi vaciptir. Dolayısıyla güneş batmadan önce Arafat'tan çıkacak olursa vacibi terk etmiş olacağından ceza kurbanı gerekecektir. Şöyle ki; geri dönmezse veya güneş battıktan sonra geri dönerse ceza kurbanı kesme yükümlülüğü düşmez. Şayet güneş batmadan geri dönüp güneş batana kadar da oradan ayrılmazsa ceza kurbanı düşer. Yani kurban kesmesine gerek kalmaz.³

1 El-Muvatta, kitabı's-savm bab: savmu yevmi arefe

2 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 207

3 A.g.e

ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE GİDİŞ

899-SUAL:

HACILAR, MÜZDELİFE'YE NE ZAMAN GİDER?

Cevap: Güneş batınca Arafat'tan Müzdelife'ye doğru hareket ederler. Şöyle ki güneş batınca hacılar; sükûnet üzere vakarlı bir şekilde telbiye, tekbir, tehlil ve istiğfarda bulunup, salat-u selam ve dua ederek Müzdelife'ye doğru giderler. Müzdelife'ye giden hacıların yolda bu şekilde olmaları müstehaptır.¹

900-SUAL:

MÜZDELİFE'YE GİDEN HACILAR AKŞAM VE YATSI NAMAZLARINI NEREDE VE NASIL KILARLAR?

Cevap: Hacılar, Müzdelife'ye giderken yolda akşam namazlarını kılmazlar. Müzdelife'ye yaklaştıklarında gusûl abdesti almaları ve yürüyerek girmeleri müstehaptır. Zira Müzdelife, Harem sınırları içindedir. Müzdelife'ye gelen hacılar yatsı vaktinin girmesiyle bu iki namazı cem ederler. Bu cem'in yatsı vakti girer girmez yapılması yani acele kılınması müstehaptır. Şöyle ki; yatsı vakti girdiğinde müezzin ezan okur. Ve ardından akşam namazının farzını kılmak için kamet getirir.

Akşam namazı kılındığında araya fasıla konulmadan yatsı namazının farzı kılınır. Bu şekilde yapılan cem'e; cem-i tehir denir. Yani akşam ile yatsı

1 Ğunyetu'n-Nasik fı Buğyeti'l-Menasik s:161

vaktinde kılındığından akşam namazı tehir edilmiş olur.

Kişi, cemaatle bu cem'i yapabildiği gibi münferiden de yapabilir. Bununla beraber bu cem'in cemaatle yapılması sünneti müekkededir¹. Akşam ile yatsı namazları arasında nafil kılınmadığı gibi başka bir şeyle de meşgul olunmaz. Akşam ve yatsı namazlarının sünnetleri ve vitir namazı, farzların cem edilerek kılınmasından sonra kılınır. Şayet cem yaparken arada nafil namazla veya fasıla sayılacak her hangi bir şeyle meşgul olursa kamet ve yatsı namazı iade edilir. Ezanı iade etmeye gerek yoktur. İmam Züfer'e (Allah ona rahmet etsin) göre her ikisini de iade eder.

Cem'i tehir bir ezan ve bir kametle yapılır. İmam Züfer'e (Allah ona rahmet etsin) göre ise iki ezan ve iki kametle yapılır. Aynı zamanda bu görüş İmam et-Tahavî (ö.321) ve Kemal İbnu'l-Humam (ö.861)'ın da tercih ettiği görüştür.² Akşam namazının vakti çıktığı için kaza niyetiyle kılınmaz. Bilakis her iki namaz da eda olarak kılınır.³

901-SUÂL:

MÜZDELİFE'DE YAPILAN CEM-I TEHİR İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Akşam namazı ile yatsı namazının yatsı vaktinde cem' edilmesine geride de geçtiği üzere cem'i tehir denir. Bunun caiz olabilmesi için altı şart aranmaktadır:

Namazları cem etmeden önce hac için ihrama girmek. Kişi hac için ihrama girmeden önce cem' yapması caiz değildir.

Cem yapmadan önce Arafat vakfesinin yapılmış olması. Buna göre kişi önce Müzdelife'de cem yapsa sonra Arafat'ta vakfeye dursa yaptığı cem caiz olmayacaktır.

Cem'in nahr gününün gecesinde olması. Yani arife gününü bayram gününe bağlayan gecede yapılması.

1 A.g.e

2 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 214

3 El-Haskefi, ed-Dürü'l-Muhtâr

Cem'in Müzdelife'de yapılması. Buna göre kişi her iki namazı veya birini Müzdelife'ye girmeden veya Müzdelife'den Mina'ya geçtikten sonra kılacak olsa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; imsak girmeden Müzdelife'ye gelmesi durumunda he iki namazı iade etmesi gerekir. Şayet iade etmeden imsak girecek olsa kaza yapmasına gerek kalmaz, namazları caiz olur. Şu kadar var ki; cem-i tehir vacibini terk ettiğinden günahkâr olur. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise namazlardan hiçbirini iade etmesine gerek yoktur.¹ Şu kadar var ki cem-i tehir sünnetini terk etmiş olduğundan kötü yapmış olur. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan bir rivayete göre gecenin yarısının geçmesiyle iade mutlak olarak düşer. Zira gecenin yarısının geçmesiyle müstehap vakit çıkmış olur. Kişi, akşam namazını Arafat'ta kılacak olsa bakılır; şayet yatsı vaktinde Müzdelife'ye gidecek olsa kıldığı namaz nafil olur. Müzdelife'de akşam namazını yatsı namazıyla beraber iade eder. Şayet bu kişi Müzdelife'ye uğramadan başka bir yoldan Mekte'ye gidecek olursa Arafat'ta kıldığı akşam namazı sahih olur.²

Cem'in yatsı vaktinde yapılması. Buna göre kişi yatsı namazının vakti girmeden Müzdelife'ye gelecek olsa Akşam namazını kılmaz. Yatsı vaktinin girmesini bekler.

Akşam ile yatsı namazları arasında tertibe riayet etmek. Buna göre kişi, Müzdelife'de akşam namazını kılmadan yatsı namazını kılacak olsa önce akşam namazını kılar sonra yatsı namazını iade eder. Şayet yatsı namazını iade etmeden sabah namazının vakti girecek olsa namazlar arasında ki terip düştüğünden kıldığı yatsı namazı caize dönüşür.³

902-SUAL:

MÜZDELİFE'DE GECELEMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Hanefi mezhebine göre imsak vaktine kadar müzdelife'de geceleme sünnet-i müekkededir. Bu gecede birçok şeref ve fazilet toplandığından dua, zikrullah, Kur'an tilaveti ve namaz emsali ibadetlerle bu gece-

1 Şemsu'l-Eimme Ebu Bekir Muhammed b. Es-Sehl es-Serahsî, el-Mebsub

2 Ekmeluddin Muhammed b. Mahmud el-Ba bertî; El-'inâye ale'l-Hidâye

3 Ğunyetu'n-Nasik fî Buğyeti'l-Menasik s:163-164

yi ihya eder. Zira Müzdelife gecesi bayram gecesi olduğu gibi hac aylarının son gecesidir.¹

903-SUÂL:

MÜZDELİFE VAKFESİ NE ZAMAN YAPILIR VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bayram sabahı imsak girdiğinde vakfeye durmak için yıkanmak menduptur. Aynı şekilde vakfe zamanı uzun olsun diye sabah namazını ilk vaktinde kılmak da müstehaptır.² Hanefi mezhebine göre evla olan sabah namazını son vaktinde kılmaktır. Şu kadar var ki Müzdelife'de bunun aksi olarak ilk vaktinde kılınması daha iyi görülmüştür. Nitekim bununla alakalı detaylı bilgi ilgili bölümde verilmiştir.³ Sabah namazı, bu vakitte cemaatle kılınabildiği gibi münferiden kılınması da caizdir. Namaz kıldıktan sonra kıbleye karşı yönelerek tekbir, tehlil, telbiye, hamd ve senada bulunulur. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e salat-u selam getirilir. Avuçların içi yukarı baktığı halde eller kaldırılarak dua edilir. Allah Teâlâ Hazretlerinden dünyevî ve uhrevî ihtiyaçlarını gidermesini, hasımlarını razı etmesini ister bu şekilde dua yapmaktan geri durmaz. Zira dualara icabet edileceğini ifade eden birçok eser mevcuttur. Güneşin doğmasına iki rekât namaz kılacak zaman kalana kadar bu halini devam ettirir.

Müzdelife vakfesinin sabah namazını ilk vaktinde kıldıktan sonra yapılması evla olsa da namazını son vakte bırakarak namazdan önce de yapılması caizdir. Müzdelife vakfesi Hanefi Mezhebine göre vaciptir.⁴ İlk vakti bayramın birinci gününün imsak vaktidir. Son vakti ise aynı günün güneşinin doğmasıylaadır. İmsakten önce veya güneş doğduktan sonra yapılan vakfeye itibar edilmez. Müzdelife vakfesinde vacip olan zaman miktarı; fecrin doğumu ile güneşin doğumu arasında bir anlık zaman dilimidir. Buna göre kişi bu vakitte bir an Müzdelife'de bulunacak olsa vacibi yerine getirmiş olur. Şu kadar var ki sünneti terk etmiş olur. Zira vakfenin güneş doğmasına az bir zaman kalana kadar devam ettirilmesi sünnettir.

1 A.ge

2 Vehbe ez-Zühaylî, El-Fikhu'l İslami ve Edilletuhu

3 Suâlin cevabı İslam Fıkhi 2. cilt 304. suâlin cevabına bak.

4 Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

904-SUÂL:

**GÜNÜMÜZDE HACCA GETİREN BAZI KURUMLAR
TARAFINDAN YAPILDIĞI GIBI IMSAK YANI SABAH
NAMAZININ VAKTI GİRMEDEN MÜZDELİFE'DEN
ÇIKMAK CAİZ OLUR MU?**

Cevap: Kişi imsak girmeden Müzdelife'den çıkacak olsa diğer bir ifadeyle Müzdelife vakfesini terk edecek olsa üzerine ceza kurbanı gerekir. Zira bir evvelki suâlin cevabında da ifade edildiği gibi Müzdelife vakfesi vaciptir. Hastalığı, yaşının büyük veya çok küçük olmasından dolayı bünyesinin zayıflığı veya bayanlar için¹ izdiham korkusundan dolayı bunu terk etmesine izin verilmiştir. Yani bu kişiler, imsak vaktini beklemeden Müzdelife'den çıkabilirler. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'den; bünyesi zayıf olan kadınlara geceden Müzdelife'yi terk etmelerine ruhsat verildiği rivayet edilmiştir.²

1 El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s: 218

2 Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

DELİFE'DEN MİNA'YA GİDİŞ

905-SUÂL:

MİNA'YA NE ZAMAN
HAREKET EDİLMELİDİR?

Cevap: Müzdelife vakfesinden sonra hava sararıp güneş doğmasına az bir zaman kala, Mina'ya doğru harekete geçilmesi sünnettir. Kişi, vakarlı bir şekilde telbiye ve zikir yaparak Mina'ya doğru gider. Cemrelere atacağı taşları Müzdelife'den veya Müzdelife'den Mina'ya gelirken yoldan toplar. Kaynaklarımızın bazılarında bu taşların, Müzdelife'den toplamasının müstehap olduğu bazılarında da birinci gün kullanacağı yedi taşı Müzdelife'den toplamasının müstehap olduğu ifade edilmiştir. Bu taşları Mescidi'l-Hayf'ın bulunduğu yerden toplanması güzel olmayacağı gibi, cemrelerin bulunduğu ve necis olan yerlerden toplaması da tenzihen mekruhtur. Bu yerlerin dışında dilediği yerden toplamasında kerahet söz konusu değildir.¹

1 Ğunyetu'n-Nasik ı Buğyetti'l-Merakib s:168, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit s:222

ZİYARET TAVAFI

906-SUAL:

KAÇ ÇEŞİT TAVAF VARDIR?

Cevap: Yedi çeşit tavaf vardır.

Ziyaret tavafı: Bu tavaf, haccın rükünlerindendir. Halk arasında farz diye bilinen tavaftır.

Kudüm tavafı: Bu tavafa tavafu'l-lika ve tavafu't-tahiyye yani selamlama tavafı da denir. Bu tavaf, ilk varıldığında Beytullah'ı selamlama kastıyla yapılan tavaf olup sünnettir.

Veda tavafı: Bu tavaf, memlekete dönerken yapılan bir tavaf olup bize göre vacip, Şafi'lere göre sünnettir.

Umre tavafı: Bu tavaf, umrenin rüknüdür. Umrede ziyaret ve kudüm tavafı yoktur.¹

Adanmış tavaf: Bu, adanmış olması sebebiyle vacip olan bir tavaftır. Adayan kişi tarafından zamanı belirtilmedikçe bu tür tavafın belli bir vakti yoktur.

Tahiyyetü'l-Mescid/mescidi selamlama tavafı: Bu tavaf, Mescidi Haram'a giren her kişi için müstehaptır. Ancak üzerinde başka bir tavaf varsa onu yerine getirmesiyle de bu müstehap işlenmiş olur.

1 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

Nafile tavaflar: Belli bir vakte ait olmayan yani vakti belirlenmemiş olan tavaflardır. Başlanılmasıyla vacibe dönerler. Şöyle ki artık terki durumunda kaza edilmesi gerekir.¹

907-SUÂL:

ZİYARET TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Ziyaret tavafi hac ibadetinin rükünlerindendir. Yapılmayacak olursa hac tamam olmaz. Hac için olmazsa olmaz bir farzdır. Bu tavafa ziyaret tavafi isminin yanı sıra ifâda ve farz tavafi da denilmiştir. Farz oluşuna delili şu ayet-i kerimedir.

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُدُورَهُمْ وَلِيَطَّوُّوا بِالْبَيْتِ
الْعَتِيقِ

“Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik’i (Kâbe’yi) tavaf etsinler.”²

Ayrıca bunu açıklayan birçok hadis-i şerif vardır.

908-SUÂL:

ZİYARET TAVAFI HANGİ VAKİTLERDE YAPILABİLİR?

Cevap: Ziyaret tavafi kurban bayramının birinci günü sabah namazı vakti olan fecri sadığın doğuşuyla başlar. Bu vakitten önce yapılması caiz değildir. Yapılacak olursa geçersiz olur. Zira fecrin doğmasından evvelki gece, Arafat’ta vakfe yapmanın vaktidir. Ziyaret tavafi ise bunun üzerine

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku’l-Mütekassit fi’l-Menseki’l-Mütevassit

2 Hacc 29

yapılması gerekli bir ibadettir.¹ Ziyaret tavafı, hac için ihrama girmekle kişiye farz olan bir tavaf olup yerine getirilmesi için yani sahih olması için belirli bir zaman şart değildir. Bu yüzden bu tavafı ömrünün her döneminde yapabilir. Ne zaman yaparsa yapsın farz üzerinden düşer. Ancak bu tavafın kurban bayramının ilk üç gününde yapılması kişinin hem farzı yerine getirmesine hem de en faziletli zamanda bu görevi yapıp kerahetten kurtulmasına sebep olur. Zira bir özür bulunmaksızın bu üç günden sonra yapılması tahrimen mekruhtur. Bu yüzden bir kimse kurban bayramının birinci günü şeytan taşlama, kurbanını kesme ve tıraş olma işlerini yerine getirdikten sonra aynı gün ziyaret tavafını yapmak için Mekke'ye döner. En faziletli olan budur.

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bu tavafı bayram günleri içerisinde ifa etmek vaciptir. Aksi halde her ne kadar sahih olacak olsa da kişi günahkâr olur.

عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بِمِنَى. قَالَ نَافِعٌ فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُفِيضُ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُصَلِّي الظُّهْرَ بِمِنَى وَيَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَهُ.

Nafi'den O'da İbn Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kurban bayramının birinci günü (Mina'dan Mekke'ye ziyaret tavafı için) gelir, sonra Mina'ya döner ve öğle namazını orada kılar. Nafi şöyle dedi: İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) de kurban bayramının birinci günü (Mina'dan Mekke'ye ziyaret tavafı için) gelir, sonra Mina'ya dönüp öğle namazını orada kılar. Ve Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını söylediler.²

Bir sebepten ötürü birinci gün ziyaret tavafını yapamayacak olursa kurban bayramının ikinci veya üçüncü günlerinde ya da gecelerinde bu tavafı

1 Ali el-Kâri, Fethu bâbî'l-İnâye cerhu'n-Nukâye

2 Müslim 3225

yapar. Birinci günün, ikinci veya üçüncü günden fazilet bakımından üstün olup olmadığına dair fakihler arasında ihtilaf vardır. Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye* kitabında şöyle demiştir: Birinci günün daha faziletli olduğu iddiası *el-Hidaye* sahibinin görüşü olup bilinen bir görüş değildir.

909-SUAL:

ZİYARET TAVAFININ SAHİH OLMASI İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Ziyaret tavafının sahih olabilmesi için gerekli olan şartların bazı- sı tüm tavafılarla ilgili şartlar olup her tavafın sahih olabilmesi için gereklidirler. Diğer bir kısım şartlar ise sadece ziyaret tavafının sahih olması için gerekli olan şartlardır.

Şimdi sırası ile bunları zikredelim:

İslam: Tavaf bir ibadet olması hasebiyle Müslüman olmayan kişi tarafından yapılması durumunda sahih olmaz.

Akıllı ve buluş çağına girmiş olmak: Fakihler, bu ikisinin tavafın sahih olması için gerekli olan şartlardan olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca bu iki şartın her bir tavafın sıhhati için gerekli şart olduğunu söylemişler ve gerekçe olarak da şunu göstermişlerdir: Niyet, tavaf için gerekli olduğuna göre akıllı olmak veya en azından temyiz çağına girmiş olmak tavafın sahih olması için aranan şartlar olmaları gerektir.

Niyet: Burada esas aranan niyetin aslı olan kast etmenin yani mutlak tavafa niyetin bulunmasıdır. Ayrıca “ziyaret tavafı” şeklinde tayin şart değildir.

Mekân: Mescidin içinde Beytullah'ın çevresinde dönülmelidir. Tavafın üst katlardan yapılmasında bir beis yoktur.

Kendisinin yapması: Bir başkasına vekâlet vermeksizin bizzat kendisinin yapması da tavafın rükünlerindendir. Özürlü olması durumunda araba emsali bir şeyle başkasının onu taşıyarak yaptırmasında bir beis yoktur.

Sahih olan görüşe göre ihramdan evvel baygınlık geçirip tavafın yapılamaması ihtimalinin bulunması durumunda başkasına vekâlet vererek yaptırması caizdir. Bazıları baygın da olsa kendisinin tavaf işleminde bulunmasını şart koşmuşlardır.

Yedi şavtın çoğunu yapmak: Bu da tavafın rükünlerindendir.

İhramlı olmak ve vakfeyi yapmış olmak: Ziyaret tavafına başlamadan önce hac için ihrama girmiş olmak ve Arafat'ta vakfeyi yapmış olmak gereklidir.¹

910-SUÂL:

ZİYARET TAVAFININ VACİPLERİ NELERDİR?

Cevap: Bunlar, terki durumunda tavafi geçersiz kılmazlar. Ancak cezayı gerektirirler. Molla Ali el-Kârî, *Menasik* nam kitabında bunları sırası ile şöyle zikretmiştir:

Gücü ve sıhhati yetenin tavafi yürüyerek yapması

Hecerü'l-Esved'i sol tarafına alıp kendi sağından başlayarak tavafi yapması

Yedi şavtı tamamlamak

Cünüp ve abdestsiz olmamak

Setrü'l avret (örtülmesi gerekli olan yerleri örtmek)

Kurban bayramı günlerinde yapmak

Not: Ziyaret tavafiyla şeytan taşlama ve başını tıraş etmek arasında tertip vacip değildir. Buna göre; şayet birisi şeytanı taşlamadan ve başını tıraş etmeden önce tavaf yapacak olursa vacip veya farzı değil de sünneti terk

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

etmiş olacağına binaen ona herhangi bir ceza gerekmeyecektir.

911-SUÂL:

ZİYARET TAVAFI VE DİĞER TAVAFLARDA SAKINILMASI GEREKEN ŞEYLER NELERDİR?

Cevap: Malum olduğu üzere tavaf yapacak kişi Hacerü'l-Esved'in bulunduğu yerden ve kendi sağından Kâbe'nin kapısına doğru tavafını yedi şavt olarak yapar. Bir dönüş, bir şavttır. Şayet Hacerü'l-Esved'i sağma alarak kendi solundan başlayarak tur yapacak olursa Mekke'den ayrılmadıkça tavafını iade etmesi gerekir. Ayrılması durumunda ceza kurbanı keser.

Uygun olan ziyaret tavafını yürüyerek yapmaktır. Özürsüz olarak binek üzerinde ya da başkasının taşımasıyla yapılmış olması durumunda Mekke'den ayrılmadıkça iadesi gerekir. Ayrılması durumunda ceza kurbanı keser. Tavaf esnasında başkasını taşıyan kimsenin tavafı Hanefi mezhebine göre taşıyanın adına da geçerli olur. En-Nesefî'den böyle nakledilmiştir. Bazı fakihler “kendi yerine de niyet etmiş olursa kendi tavafı da olur, aksi takdirde olmaz” demişlerdir.

Tavafı, Hatim denilen bölgenin içerisinde yapmamalıdır. Yapması durumunda Mekke'den ayrılmadıkça iade etmesi gerekir. Ayrılması durumunda tavafı geçerli olmakla beraber ceza kurbanı kesmesi gerekir. Zira bu durumda tavafın vaciplerinden birisini terk etmiş olduğundan dem ki-fayet eder.¹

912-SUÂL:

TAVAF İÇİN, NAMAZ VE ORUÇ İBADETLERİNDE OLDUĞU GİBİ BOZULMA SÖZ KONUSU MUDUR?

Cevap: Dinden çıkmak dışında hiçbir şeyle tavaf bozulmaz. Ayrıca kişi ölmedikçe üzerindeki tavaf vazifesini her ne zaman isterse yapabilir. Bu tavafı ne zaman yaparsa yapsın ona kaza denmez. Arafat'ta vakfeye dur-

1 Burhanuddîn Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

duktan sonra ölmesi durumu dışında tavafı yapmayıp onun yerine bedel olarak hiçbir şey veremez. Bu durumda ise; şayet vasiyet etmişse onun adına bir bedene kesilir ve hacı da sahih olmuş olur.¹

913-SUAL:

ZİYARET TAVAFINDA YAPILAN REMEL TERKEDİLEBİLİR Mİ?

Cevap: Büyük şeytanı taşılayıp Mescid-i Haram'a girince her şeyden önce ziyaret tavafını yapmalıdır. Şayet ziyaret tavafından önce sa'yını yapmışsa bu durumda remel yapmaksızın yedi şavt olarak tavafını yapar. Sonrasında Safa-Merve arasında tekrar sa'y yapmaz. Şayet önceden sa'yını yapmamışsa; remel ve tavaftan sonra sa'yını yapar. Daha önce yapmış olduğu tavafta remel yapmış ama sonrasında sa'y yapmamış olursa yaptığı bu remel'in hiç bir önemi yoktur. Bu yüzden ziyaret tavafının sonrasında sa'y yapması gerekli olacağından bu tavaf esnasında remel yapar. Zira sonrasında sa'y olmayan tavaflarda remel caiz olmayıp sa'y olanlarındaysa sünnettir.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَلَ مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ
ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ قَالَ مَالِكٌ وَذَلِكَ الْأَمْرُ الَّذِي لَمْ يَزَلْ عَلَيْهِ
أَهْلُ الْعِلْمِ بَلَدَنَا

Cabir b. Abdullah'tan (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'i Haceru'l-Esved'ten başlayarak tekrar ona ulaşana kadar üç şavt remel yaptığını gördüm.² İmam Malik (Allah Teâlâ ona rahmet etsin) şöyle dedi: Bu, bizim beldemizde ilim ehlinin devam edegeldiği bir uygulamadır.

¹ Molia Ali el Kârî, El Meslekü'l-Mütেকassî: rî'l-Mensekî'l-Mütevassit

² Muvatta 810

Bir diğer hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

• عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَلَ مِنَ الْحَجَرِ
إِلَى الْحَجَرِ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا

Cabir b. Abdullah'tan (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Haceru'l-Esved'ten başlayıp tekrar ona ulaşarak yaptığı üç şavtta remel yapmıştır. Kalan dört şavtta ise yürümüştür.¹

Remelin yapılmaması durumunda bir ceza terettüp etmez. Bir hadisi şerifte şöyle gelmiştir:

• عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَرْمُلْ
فِي السَّبْعِ الَّذِي أَفَاضَ فِيهِ

İbn Abbas'tan (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in ifâda/ziyaret tavafında remel yapmadığı rivayet edilmiştir.

914-SUÂL:

**ZİYARET TAVAFINDA SA'Y VE REMEL
YAPMAYAN, DAHA ÖNCESİNDE Kİ
TAVAFU'L-KUDUMDA DA BUNLARI
YAPMAMIŞSA DAHA SONRAKİ
TAVAFU'S-SADIR'DA YAPABİLİR Mİ?**

Cevap: Sa'y ve remel'in tavafu'l-kudum ve ziyaret tavafında yapılması durumunda daha sonraki tavafu's-sadır'da yapılmasında bir mahzur yoktur. Her hangi bir cezayı da gerektirmez. Çünkü sa'yin belli bir vakti

yoktur. Hangi tavaf ki kendisinden sonra sa'y gerekli ise o tavafta remel yapmak sünnet olunca, ziyaret tavafı gibi kendinden sonra sa'y vacip olan bir tavafta sa'y, terk edilmişse daha sonraki tavafta remelle beraber yapılabilir. Ancak sa'yı önceden yapmış, remeli ise tavaf esnasında terk etmişse daha sonra remeli başka bir tavafta yapamaz. Zira söylediğimiz gibi remel kendisinden sonra sa'y yapılan tavaflarda yapılır. Hâlbuki bu durumdan sonra yapacağı tavaflardan sonra sa'y yoktur. Ayrıca bu durumda ıztıba da yapılmaz. Zira ihramdan çıkmış ve dikişli elbise giymiştir. *El-Bahrü'z-Zacir*'de de böyle ifade edilmiştir. Bundan şöyle bir şey anlaşılır: tavafu's-sadr'ı saç kesmeden önce yapacak olursa ihramdan çıkmamış olacağı için ıztıba sünneti devam eder. Dolayısıyla bu halde yapacağı veda tavafında ıztıba sünnetini de yerine getirir.¹

915-SUÂL:

SA'Y VE REMEL NE ZAMAN YAPILIRLARSA DAHA FAZİLETLİ OLURLAR?

Cevap: Remel kendinden sonra sa'y yapılan tavaflarda gerekli olduğuna göre sa'y için faziletli olan zaman remel için de faziletli olan zamandır. Sa'ya gelince; en faziletli olan ziyaret tavafının önüne almayıp belki tavaf-tan sonra yapılmasıdır. Bunun sebebini Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik* nam eserinde şöyle açıklamıştır: En faziletli olan remelin ziyaret tavafı esnasında sa'yın ise bu tavafın akabinde yapılmasıdır. Zira böylece bu ikisi bir sünnet ile birlikte değil belki bir farz ile birlikte eda edilmiş olurlar.

916-SUÂL:

HANGİ SA'Y GEÇERLİ DEĞİLDİR?

Cevap: Tavafu'l-kudumdan sonra yapılan sa'yın geçerli olabilmesi sadece hac aylarına ait bir durumdur. Buna göre hac ayları dışında umre tavafını yapmadan sa'yı öne alarak yapacak olursa geçerli olmaz. Bilakis

1 Ğunyetu'n-Nâsik Buğyetu'l-Menasik

sa'yın tekrarlanması gerekir.

Sa'yın muteber olabilmesi için kâmil/tam bir tavaftan sonra yapılması gerekir. Buna göre; cünüp veya abdestsiz olarak tavafını yapacak olursa bu tavaf esnasında yaptığı remel ve sonrasında yapacağı sa'y muteber olmaz. Remeli ve abdestsiz yaptığı tavaftan sonrasındaki sa'yı iade etmesi menduptur. Cünüp olarak yaptığı tavafın remelinin iadesi sünnet, sa'yının iadesi ise vaciptir.

917-SUÂL:

ZİYARET TAVAFI YAPILINCA İHRAMLA BİRLİKTE GELEN YASAKLAR KALKAR MI?

Cevap: Malum olduğu üzere tıraş olup ihramdan çıkmakla hanımına yaklaşmak dışında her şey helal olur. Farz olan tavafın rükün olan kısmı ki ilk dört şavttır, Bu kadarını yapınca artık hanımıyla ilişkiye girmesi de helal olur. Ancak hanımıyla ilişkiye girmesinin helal olmasını sağlayan sebep; yapmış olduğu tavaf değil, belki evvelde yaptığı tıraştır. Yani diğer yasakların kalkmasını sağlayan nasıl tıraş ise hanımıyla ilişkiye girmesinin artık helal olmasını sağlayan sebep de odur. Çünkü ihramdan çıkaran asıl sebep, tıraştır. Buna göre tıraş olmadan tavafın çoğunu yapacak olursa diğer yasaklar gibi hanımıyla ilişkiye girme yasağı devam edecektir. Yine tavafı tıraş olmadan yapar ve ardından ihramdan çıkma niyetiyle tırnaklarını kesecek olursa cinayet işlemiş olur.¹

عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ قَالَ : إِذَا رَمَى الرَّجُلُ
الْجَمْرَةَ بِسَبْعِ حَصَيَّاتٍ وَذَبَحَ وَحَلَقَ فَقَدْ حَلَّ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا
النِّسَاءَ وَالطَّيْبُ قَالَ سَالِمٌ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ قَدْ حَلَّ
لَهُ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا النِّسَاءَ وَقَالَتْ : طَيَّبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

1 Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Salim, İbn Ömer'den, O da Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kişi, büyük şeytanı yedi taş ile taşlar, kurbanını keser ve tıraşını olursa artık ona kadınlar (hanımı) ve koku sürünmek dışında her şey helal olur. Salim şöyle dedi: Aişe (Allah ondan razı olsun) şöyle derdi: Artık ona kadınlar dışında her şey helal olur. Ayrıca Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle dedi: Ben Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e koku sürdüm.¹

Bu hadisi rivayet eden Ebu Bekr es-Selimi en-Nisaburi hadisin sonunda şöyle demiştir: Hazreti Ayşe'den (Allah onlardan razı olsun) gelen bir başka rivayette şöyledir.

عَنْ عَائِشَةَ: طَبَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
لِحَرَمِهِ حِينَ أُحْرِمَ وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ

“Ben, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ihrama gireceği zaman ve Beytullah'ı tavaf etmeden ihramdan çıktığında O'na koku sürdüm”²

Bu hadisi şeriften şu sonuçlar çıkarılmıştır:

Kişi büyük şeytanı taşlar, kurbanını keser ardından tıraş da olursa ziyaret tavafını yapmadan ihramdan çıkmış olur. Ancak hanımına yaklaşması hala yasaktır. Ziyaret tavafını yapana kadar hanımına yaklaşılamayacağı konusunda âlimlerin ittifakı vardır.

Bir de şu var: aslında mücerret ziyaret tavafı hanımıyla cinsel ilişkiye girmesini helal yapmak için yeterli değildir. Belki vacip olan iki rekât tavaf namazını kıldıktan sonra hanımıyla ilişkiye girmesinin helal olacağıdır. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) Kitabul-Asl'da böyle söylemiştir. Bu konuya delil olarak şu hadisi şerif getirilmiştir:

1 Sahihu İbn-i Hüzeyme 2939

2 Sahihu İbn-i Hüzeyme 2581

عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَزُورُ الْبَيْتَ فَيَطُوفُ بِهِ أُسْبُوعًا ، وَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَتَحِلُّ لَهُ النِّسَاءُ.

Nafi, İbni Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Beytullah'ı ziyaret edip yedi şavt tavaf eder ve iki rekât namaz kılar sonrasında kendisine kadınlar helal olurdu.¹

918-SUÂL:

ZİYARET TAVAFI TAMAMEN TERK EDİLECEK OLURSA NE OLUR?

Cevap: Geride beyan ettiğimiz üzere tıraştan sonra ziyaret tavafı yapılmadıkça kişinin hanımına yaklaşması dışında her yasak kalkmış olur. Tavafı yapmadan evine dönecek olsa aradan seneler geçse bile tavafı yapmadığı için kadınlara yaklaşmama yasağı devam edecektir.

Kurban bayramının ilk üç gününde bu tavafın yapılmaması durumunda dördüncü gün de dâhil olmak üzere diğer günlerin herhangi birisinde bu tavafı yapmakla kadınlara yaklaşmama yasağı kalkar. Ancak bu geciktirme sebebiyle sahih olan görüşe göre harama yakın bir kerahet işlemiş ve kendisine ceza kurbanı vacip olmuştur.

Bayram günlerinde tavafı terk eder ve ölümün kendisine yaklaştığını hissedecek olursa fakihlerden bazılarına göre ölmeden önce adına bedene kesilmesini vasiyet etmesi vacip olur.² Kadınların hayız ve nifastan dolayı bu tavafı geciktirmelerinde her hangi bir ceza yoktur. Zira onlar yukarıda bahsedilen kişinin aksine bu tavafı yapmaya imkân bulamadıkları için kasıtlı olarak bir şeyi terk etmemişlerdir.

1 A.g.e: 2942

2 Muhammed Emin ibn Abidîn, Reddu'l-Muhtâr

919-SUÂL:

BAYRAM GÜNLERİNDE FARZ OLAN TAVAFI HAYIZ VE NİFAS GİBİ SEBEPLERLE YERİNE GETİREMİYEN KADINLARIN ZORUNLU OLARAK MEMLEKETLERİNE DÖNMELERİ DURUMUNDA NE YAPMALARI GEREKİR?

Cevap: Ziyaret tavafinın haccın rükünlerinden olduğunda ve o yapılmadan haccın tamam olmayacağına ittifak olduğu gibi yapılması mümkün oldukça başka bir şeyin onun yerine kaim olamayacağına da fakihler arasında ittifak vardır. İhtilaf edilen husus; ziyaret tavafinın şartları ve keyfiyetidir. Suâlin cevabı şartlarla alakalı ihtilafın bilinmesiyle anlaşılabilir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre; kişinin abdestsiz, cünüp ya da setri avret yapmaksızın hac fiillerini yerine getirmesi ihramdan çıkmasına engel değildir. Dolayısıyla kadınların özürlü halleriyle bu tavafi yapmaları ihramdan çıkmalarını sağlayacaktır. Ancak bu durumda ceza olarak bir bedene kesmeleri gerekecektir. Şüphesiz ki mecbur kalmadıkça bu şekilde davranmamak gerekir. Şayet bu hallerden biri kendisinde bulunur ve bu halde ziyaret tavafinı yapacak olursa, daha sonra temizlendikten sonra veya elbise bulduktan sonra tavafi yapma imkânı olsa iade etmesi vaciptir. Böylece bedene kesmesine de gerek yoktur. Ancak imkân bulunduğu halde iade etmese haccı sahih olmuş ve ihramdan çıkmış olur. Şu kadar var ki; bir bedene kesmesi vacip olur.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; abdestsiz, cünüp ya da avret yerlerini örtmeden yapılan tavaf yok hükmünde olacağından bu tavaf ile ihramdan çıkmak mümkün olmaz. Zira İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre tavaf, namaz gibidir. Böylece namaz gibi, tavaf için de taharet şarttır. Delil olarak şu hadisi şerifi getirmişlerdir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . إِنَّ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ مِثْلُ الصَّلَاةِ إِلَّا أَنْكُمْ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ . فَمَنْ تَكَلَّمَ لَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِخَيْرٍ

İbn Abbas'tan (Allah onlardan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Beytullah'ı tavaf namaz gibidir. Şu kadar var ki; tavaf esnasında konuşabiliyorsunuz. Her kim konuşacak olursa sadece hayırla konuşsun.¹

İmam Ebu Hanife (Allah ondan razı olsun) şu ayeti delil almıştır:

وَلْيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ •

“Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler.”²

Lügatte tavaf: Beytullah'ın çevresinde dönmek demektir. Bu bir emir olup sadece ibadet maksadıyla beytin etrafında dönmeyi anlatmaktadır. Ve has bir lafızdır. Manası açık olup her hangi başka bir delille açıklanma ihtiyacı yoktur. Bu yüzden böyle has olan bir lafza ziyade eklemek nesh hükümündedir. Nesh ise ancak meşhur ya da mütevatir hadisle olabilir. Haberi vahitle olamaz. Şu halde ayet-i kerimede gelen “beyti tavaf edin” emrine haberi vahitle gelen “beyti tavaf namazdır” hadisini esas alarak tavaf için abdestte şarttır demek bu ayetin açıkça ifade ettiği manaya ziyade etmektir. Ve bu nesh olur. Bu yüzden biz bu hadisi ayete ziyade edecek şekilde almadık fakat tamamen de terk etmedik. Zira hadisin ifade ettiği tavaf için abdest alma şartını vacip kıldık. Ayetin ifade ettiğini ise farz³ kıldık.⁴

920-SUÂL:

ZİYARET TAVAFINDAN SONRA YAPILACAK İŞLER NELERDİR?

Cevap: Ziyaret tavafinı yaptıktan sonra iki rekât tavaf namazı kılması vaciptir. En güzeli imkân bulması halinde bu namazı Makamı İbrahim'de kılmasıdır. Daha sonra Hacerü'l-Esved'i istilam eder ve şayet sa'yı takdim etmemişse sa'y yapmaya gider. Bu da bittikten sonra yukarıda da zikrettiğimiz gibi derhal öğlen namazını Mina'da kılabilmek için Mina'ya döner. Bu,

1 El-Beyhakî, Es-Sünenü'l-Kübrâ; 9303

2 El-Hac 29

3 Mir'atu'l-Uşûl

4 Ali el-Kârî, Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye

el-Hidaye sahibinin görüşü olup yukarıda *Müslim*'in rivayet ettiği hadis-i şerifi delil olarak getirmiştir. Ancak sünen kitaplarının birçoğunun Hz. Cabir'den (Allah ondan razı olsun) rivayet edilen uzun bir hadiste öğle namazının Mekke'de kılınmasının daha faziletli olduğu ve *Müslim* hadisinin bu kadar çok rivayetle gelen bu hadise muarız olamayacağı söylenmiştir.

حَدَّثَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ •
: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ حَجَّةِ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَفَاضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْبَيْتِ فَصَلَّى الظُّهْرَ بِمَكَّةَ

Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin (Allah onlardan razı olsun) babasından şöyle rivayet etmiştir: Cafer b. Abdillâh'ın yanına geldik ve ona Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in haccından haber ver dedim. Şöyle dedi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi ve öğle namazını Mekke'de kıldı.¹

Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de bu iki hadisin muarazasına dair şöyle demiştir: Şüphe yok ki iki hadisten bir tanesi zayıftır. Hz. Ayşe'den Hz. Cabir'in (Allah onlardan razı olsun) uzun hadisi gibi bir başka hadis rivayet edilmiştir. Bu hadiste İbn İshak vardır. Bu zat hadislerle hüküm verme konusunda hüccettir. Bundan dolayı el-Münziri muhtasarında bu hadis için "bu hasen bir hadistir" demiştir. Ayrıca öğle namazının nerede kılınacağı konusunda muarazanın kalkmasına delil olarak şöyle de denilmiştir: Mekke'de Mescid-i Haram'da kılınması daha faziletlidir. Zira orada kılınan farz namazların sevabı kat kat fazladır. Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazını Mina'ya dönüp orada kılması şu şekilde tevîl edilebilir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in Mina'da kıldığı namaz, Mekke'de kıldığı namazın iadesi olan namazdır.

Öğle namazı Mekke'de kılındıktan sonra Mina'ya dönülüp o gün ve on-

dan sonraki günlerde orada kalınması sünnettir. Zira taşlama günlerinin gecelerinde Mina'da kalmak sünnettir. Kalınmaması durumunda mekruh işlenmiş olur ve her hangi bir ceza gerekmez. İmam Malik ve İmam eş-Şafi'ye (Allah onlara rahmet etsin) göre taşlama günlerinin gecelerinde Mina'da kalmak vaciptir. Gecelememesi durumunda dem gerekir.¹

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

ZİYARET TAVAFINDAN SONRA SAFA MERVE ARASINDA SA'Y ETMEK

921-Suâl: Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü nedir?

Cevap: Hac ve umrede Safa-Merve arasında sa'y etmek kadın erkek bütün mükelleflere vaciptir. Bu sa'yın her hangi bir tavafın akabinde yapılması da sıhhati için mutlaka gerekli bir şarttır. Haccın rüknü olan ziyaret tavafının akabinde yapılması en iyisidir. Umrenin sa'yinin ise farz olan tavafının akabinde yapılması vaciptir. Tavaf ile sa'y arasını ayırmamak sünnettir. Bir özürden dolayı veya dinlenmek için geciktirmesinde bir beis yoktur. Özür bulunmaksızın geciktirmesinde ise sünnetin terk edilmesi söz konusudur. Ancak bir ceza tahakkuk etmez.¹

922-SUÂL:

SAFA İLE MERVE ARASINDA SA'Y NASIL YAPILIR?

Cevap: Tavafı bitirdikten sonra Safa tepesine yönelir. Allah Teâlâ Kur'an Kerim'de ilk önce neyi zikretmişse sa'y yapmaya onunla başlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ
اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve (yapılanı) hakkıyla bilir.¹

Kâbe'yi görecek kadar Safa tepesine çıkar. Günümüzde Safa yerden çok yüksek değildir. Tepeye çıktığında Kabe'ye yönelerek dua yaparken olduğu gibi ellerini omuz hizasına kadar, avuçlarını da semaya doğru kaldırarak Allah Teâlâ'ya hamt ve sena edip, üç defa tekbir getirir. Kelime-i tevhit okuyup Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e salat ve selam getirdikten sonra bütün Müslümanlar ve kendisi için içinden geldiği gibi dua eder. Dua ve zikirleri çokça yapar, acele etmez. Ali el-Kârî, *Menasik*'inde şöyle bir dua nakletmiştir:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، وَلِلَّهِ الْحَمْدُ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا،
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
عَلَى مَا أَوْلَانَا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَلْهَمْنَا الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا
وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا
يَمُوتُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَحْدَهُ صَدَقَ وَعْدُهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ لَا
 إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ
 الْكَافِرُونَ اللَّهُمَّ كَمَا هَدَيْتَنِي لِلْإِسْلَامِ أَسْأَلُكَ أَنْ لَا تَنْزِعَهُ
 مِنِّي حَتَّى تَوْفَّاقَنِي وَأَنَا مُسْلِمٌ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا
 إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ، وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
 الْعَظِيمِ اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
 وَصَحْبِهِ وَاتَّبَاعِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ
 وَلِمَشَايِخِي وَلِلْمُسْلِمِينَ أَجْمَعِينَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Allah en büyüktür. Bütün hamtlar onadır. Büyük Allah en büyüktür. Bütün hamtlar çokça onadır. Bize hidayet etmesi üzere Allah en büyüktür. Bizi en üstün kılması üzere Allah en büyüktür. Bize ilham edip bu dine hidayet etmesinden dolayı bütün hamtlar Allah'adır. Eğer Allah hidayet etmeseydi biz hidayet olacak değildik. Tek olup ortağı olmayan Allah'tan başka ilah yoktur. Bütün hamtlar onadır. Dirilten ve öldürenidir. O canlıdır ölmez. Bütün hayırlar onun elindedir. Onun her şeye gücü yeter. Tek olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vadine sadık oldu. Kuluna yardım etti. Tek olarak orduları hezimete uğrattı. Allah'tan başka ilah yoktur. Kâfirler istemese de biz dinimizde samimi olarak sadece ona ibadet ederiz. Allahım beni İslam'a hidayet ettiğin gibi senden, ölene kadar onu benden çekip almamanı istiyorum. Ben Müslümanım. Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Bütün hamtlar Allah'adır. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür. Hiçbir güç ve kuvvet yoktur, ancak yüce ve büyük Allah'ladır. Allah'ım, efendimiz Muhammed'e ve onun ehliyle sahabeleri ve kıyamete kadar gelen tabilerine salat ve selam

et. Allah'ım beni, anne babamı, hocalarımı ve tüm Müslümanları affet. Selam peygamberlerin üzerlerine olsun. Bütün hamtlar âlemlerin rabbi olan Allah'adır.

Daha sonra acele etmeksizin dua ve zikirleri okuyarak Merve'ye doğru iner. İki tepe arasındaki vadinin ortasındaki yeşil ışıkların olduğu bölüme gelindiğinde erkekler iki direk arasında süratlenirler. Bu sünnettir. Özürsüz terki halinde isabet edilmiş olsa da ceza gerektirmez. Direkleri geçince tekrar sürat yapmaksızın Merve'ye kadar yürür. Safa'da yaptıklarının ay-nını Merve'de de yapar. Bu şekilde yedi şavtı tamamlar. Böylece dört defa Merve'ye gidip, üç defa Safa'ya geri dönmüş, Safa ile başlamış Merve ile bitirmiş olur. Haccın sayını yaparken telbiye getirilir. Umre için olanda ise getirilmez.¹

923-SUÂL:

SAFA İLE MERVE ARASINDA YAPILAN SA'YIN SAHİH OLMASI İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Sa'yın sahih olması için aranan altı şart vardır;

Kendi adına veya başkasının adına nasıl olursa olsun hac yapan kişi Safâ-Merve arasında sa'y yapmalıdır.

Sa'yı tavafın tamamı ya da çoğu bittikten sonra yapmak. Bu yüzden tavafın tamamını veya çoğunu yapmadan sa'y yapacak olursa sahih olmaz.

Sa'yın evvelinde hac ya da umre ihramının geçmesi gerekir. Aksi takdirde sahih olmaz.

Peki, sa'y esnasında ihramlı olmak şart mıdır? Bakılır; hac için olan sa'yı Arafat vakfesinden önce yapacaksa ihramlı olması şarttır. Ziyaret tavafından sonra yapacak olursa ihramlı olması şart koşulmaz. Umre için olan sa'yı yapacaksa ihramlı olarak yapması şart değildir. Yani önce umre tavafını yapsa, sonra tıraş olsa, sonra da sa'y yapsa yaptığı sa'y geçerli olur. Ancak vaktinden önce ihramdan çıktığı için ceza kurbanı gerekir.

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

Sa'yı yapmaya Safa'dan başlayıp Merve'de bitirmesi gerekir. Merve'de başlaması durumunda bu şavt geçersiz olur. Safa'ya varmasıyla sa'y daha yeni başlamış sayılır. Yani bir şavt daha eklemesi gerekir.

Hac için olan sa'y hac aylarından önce yapılmamalıdır. Aksi takdirde caiz olmaz. Buna göre hac için olan sa'yın sıhhat şartlarından biri de vakit olmuş olur.

Sa'ya ait yedi turun çoğunu yapmak. Şayet azını yapacak olursa sa'yını yapmamış hükmünde olur.¹

924-SUÂL:

SA'YA AİT VACİPLER NELERDİR?

Cevap: Sa'yın vaciplerinin terkiyle diğer ibadetlerde olduğu gibi fesat gerekme de cezayı mucip olacaktır. Bunlar dört tanedir.

Sa'ya ait yedi turun ekserisini yani en az dört tanesini yapmak farzdır. Geri kalan üç taneyi yapmak ise vaciptir. Bunları terk etmesi durumunda sa'y sahih olur. Şu kadar var ki terk etmiş olduğu her bir tur için sadaka vermesi vacip olur. Sa'yın turlarının kalan üçünü terk etmesi durumunda kurban kesmesi gerekmiyorsa da tavafın turlarının kalan üçünü terk ettiği zaman kurban kesmesi gerekiyor. Bu nedendir? Ve aradaki fark nedir? Öncelikle şunu söyleyelim: tavaf farz, sa'y ise vaciptir. Bunlara ait olan turlar ise; farz olan tavafa ait turlar, farzı tamamlamaktadır. Vacip olan sa'ya ait turlar ise vacibi tamamlamaktadır. Her ikisinde de kalan üç turun yapılması vacip olsa da tamamladıkları ibadetlerin farklı olmaları açısından farklı hükümler almışlardır. Bu yüzden tavafın kalan üç turunu terk etmekten dolayı kurban gerekir. Zira farzı tamamlayandırlar. Fakat sa'yın kalan üç turunu terk eden kişinin kurban kesmesi gerekmez. Zira vacip olan sa'yın tamamlayıcılarıdırlar. Vacip rütbe bakımından farzdan düşük olduğu için sadaka yeterli görülmüştür.

Sa'yı yürüyerek yapmak; bu yüzden özü bulunmaksızın binek üzerinde veya birisinin taşımasıyla sa'y yapacak olursa ceza kurbanı kesmesi vacip

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassıt

olur.

Umrenin sa'yını ihramlı iken yapmak. Bu mesele sıhhat şartlarında açıklanmıştı.

Safa Merve arasındaki mesafenin tamamını kat etmek.¹

925-SUÂL:

SAY'IN SÜNNETLERİ NELERDİR?

Cevap: Say'ın sünnetleri dörttür.

Say'ı, tavaftan hemen sonra yapmak.

Safa-Merve tepelerine çıkmak

Şavtları peş peşe yapmak. Buna göre her gün bir şavt yapsa sa'y yerine gelir, herhangi bir ceza da gerekmez.

İki yeşil direk arasında koşmak. Bu erkeklere ait bir sünnettir. Buradaki koşmak, tavaflardaki remelden hızlı olması gerekse de çok süratli olması gerekmez.²

926-SUÂL:

SAY'IN MÜSTEHAPLARI NELERDİR?

Cevap: Safa ile Merve arasındaki say'ın müstehapları altıdır.

Say esnasında zikir ve dua yapmak.

Abdestsizlik, cünüplük ve necasetlerden temiz olması

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 A.g.e

Say için niyet etmek.

Huşu üzere olmak

Zikirleri üçer defa tekrarlamak

Say bittikten sonra kerahet vakti değilse mescitte iki rekât namaz kılmak.¹

927-SUÂL:

SA'Y ESNASINDA YAPILMASI MUBAH OLAN ŞEYLER NELERDİR.

Cevap: Safa ile Merve arasındaki sa'y esnasında şunlar mubahtır.

Gerekmesi durumunda konuşmak.

Yemek ve içmek; bundan maksat turların aralıksız yapılmasını engellemeyecek şekilde yemek ve içmektir.²

Farz vacip, sünnet veya müstehap bir namaz için sa'yden çıkmak da mubahtır. Şu kadar var ki farz veya vacip olan bir namazın vakti çıkacak olursa bu durumda sa'yden çıkması farz veya vacip olur. Ayrıca farz olan bir namazı vaktin başında cemaatle kılmak için sa'yden çıkmanın sünnet olacağı açıktır.

928-SUÂL:

SA'Y ESNASINDA YAPILMASI MEKRUH OLAN ŞEYLER NELERDİR?

Cevap: Sa'y yapma esnasında şunlar mekruhtur.

Özürsüz olduğu halde binek üzerinde sa'y etmek. Şu kadar var ki bu va-

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 A.g.e

cibin terki olduğundan dolayı harama yakın bir mekruh olup cezayı gerektirir.¹

Turlar arasında özür bulunmaksızın uzun bir süre ara vermek.

Kalbi meşgul edecek şekilde alış-veriş yapmak ve konuşmak.

Özür bulunmaksızın Kâbe'yi görebilecek kadar tepeye çıkmayı terk etmek.

Erkeklerin özür bulunmaksızın iki yeşil direk arasında koşmayı terk etmeleri mekruhtur. Kadınlar için zaten meşru değildir.

Tavafı yaptıktan sonra özür bulunmaksızın sa'yı geciktirmek.

Setr-i avrete dikkat etmemek. Esasen bu, haramdır. Kişinin toplum içerisinde setr-i avrete dikkat etmesi farz iken sa'y esnasında farz olması daha bir lazımdır. Şu halde farz olan bir şeye dikkat etmemenin harama yakın mekruh olması gerekir. Ancak burada bu şekilde zikredilmesi şundandır: Birisi avret yerini örtmeden sa'y yapacak olursa sahih olur. Yani sa'yın sıhhati için avret yerlerinin örtülü olması lazım değildir.

929-SUÂL:

SA'Y YAPMANIN AKABİNDE NELERİN YAPILMASI GÜZELDİR?

Cevap: Sa'y yapıldıktan sonra mescitte iki rekât namaz kılınması güzeldir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) say'den ayrılınca mescitte iki rekât namaz kılmıştır.

عَنِ الْمُطَّلِبِ ، قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ سَبْعِهِ جَاءَ ، حَتَّى يُحَازِيَ بِالرُّكْنِ ، فَصَلَّى

رَكَعَتَيْنِ فِي حَاشِيَةِ الْمَطَافِ ، وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطُّوَافِ
أَحَدٌ.

El-Muttalip'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'i gördüm; say'dan ayrılınca rüknün hizasına kadar geldi, sonra kendisiyle tavaf edenler arasında kimse yokken metaftm kenarında iki rekât namaz kıldı. ¹

Umre say'ını tamamladıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkar. Kıran hac-cı yapan, hayvanını sevk ederek temettü hac-cı yapan veya ifrat hac-cı yapan bayramın birinci gününe kadar ihramlı olarak Mekke'de bekler. Bu zaman zarfında dilediği zaman, dilediği kadar tavaf yapabilir. Ancak bu tavaflarda remel ve ıztıba yapmaz. Zira bu tavafların sonrasında artık sa'y yoktur. Her tavaftan sonra iki rekât namaz kılar. Büyük şeytanı taşılayıncaya kadar mes-citte alçak sesle ve mescit dışında normal olarak telbiye getirmeye devam eder.

Kıran hac-cı yapan, hayvanını sevk ederek temettü hac-cı yapan veya ifrat hac-cı yapan kişi, bu esnada umre yapamaz. Zira bu kişi ihramlıdır. İhramlı olan kişi umre yapmaya kalkışacak olursa önceden girmiş olduğu ihramı kalkar/iptal olur. Mekkeli olanlar ise zaten bu durumda umre yapamazlar. Diğerleri de Mekke'de ikamet ettikleri ve ihramlı oldukları için umre yapamazlar. Yapacak olurlarsa ceza kurbanı kesmeleri gerekir. Bu kurbanını ihramını refz/kaldırdığı için yani ihramını iptal ettiği için kesmesi gerekir.

Şayet sa'ydan çıkan kişi, hayvan sevk etmemiş bir mutemetti ise bayramı beklemeden umre ihramından çıkıp helal olarak hac ihramını bekler. Bu kişi umre tavafını yaparken telbiyeyi keser.

Kıran hac-cı yapan, hayvanını sevk ederek temettü hac-cı yapan veya ifrat hac-cı yapan kişiler, say'ı, ziyaret tavafından sonra yapmaları durumunda hayvan kesilmesinden sonra tıraş olup ihramdan çıkarlar.

Temettü hac-cı yapan kişi umresini bitirdikten sonra tekrar umre yapmak için Mekke dışından gelenlerin mîkat bölgesine giderek ihrama girmesini fakihlerden bazıları temettü'ü iptal edeceği gerekçesiyle mekruh görmüş-

lerdir.¹

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit; Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi

ŞEYTAN TAŞLAMAK

930-SUAL:

**ŞEYTAN TAŞLAMANIN İSLAM DİNİNDEKİ YERİ NEDİR?
GÜNÜMÜZDE ŞEYTANIN BAYRAKTARLIĞINI
YAPAN BAZI KİMSELERİN İSLAM DİNİNDE
BÖYLE BİR UYGULAMANIN OLMADIĞINI
SÖYLEMELERİNİN ASLI VAR MIDIR?**

Cevap: Şeytanın bayraktarlığını yapan bir kimseden sembolik dahi olsa şeytan taşlamaya rıza göstermesi beklenmemelidir. Sözü gelmişken şeytanın bayraktarlığını yapan kişi ve kişilere Hazreti Ali'nin (Allah ondan razı olsun) şu meşhur sözünü hatırlatmayı uygun buluyoruz. "Din şayet akılla sabit olsaydı mestlerin üstlerinin değil, altlarının mesh edilmeleri gerekirdi." Ayrıca malum olduğu üzere Allah Teâlâ ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in emretmiş oldukları her şeyin hikmetini bilebilmemiz mümkün değildir. Zira bu, insanın takatını aşar. Aciz olan insana vacip olan hikmetini bilmese de Allah Resulünün (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) her getirdiğine iman etmesidir. Her ibadette olduğu gibi hac ibadetinde de menasik denilen hacca dair vazifeleri anlamak hususunda temel prensip; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in getirmiş olduğu şeriata tabi olmaktır. Şeytan taşlamada da bu asıl geçerli olup, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in getirdiği bu uygulamayı onun yaptığı gibi yapmak bizim üzerimize bir görevdir. Ayrıca bin dört yüz yıldır dünyanın dört bir köşesinden âlim olanı da olmayanı da hacca gelip gitmekte ve şeytan taşlama işlemini aynen bu günkü gibi yapmaktadırlar. Bunu bu güne kadar dünyanın değişik ülkelerinden gelen insanlardan âlim olanı da olmayanı da hiç kimse inkâr etmemişken sormak

lazım; bu gün bunu inkâr edenlerin maksatları nedir? Ve bu fikri onlara veren şey nedir ve kimdir? Şeytan olmasın!

Bahsettiğimiz kişiler gibi şeytana bayraktarlık yapan ve bayraktarlık yapma hevesinde olanlara başka bir cevap vermeyi vakit kaybı olarak gördüğümüz için bu konuya burada son vererek şeytan taşlamanın delillerini getirmeye başlayalım:

Allah Teâlâ Kur'an-ı Keriminde şeytanın taşlanması hac yapanlara ait yerine getirilmesi gerekli bir vazife olduğuna işaret etmiştir:

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا
إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى

Sayıli günlerde (eyyam-ı teşrikte telbiye ve tekbir getirerek) Allah'ı anın. Kim iki gün içinde acele edip (Mina'dan Mekke'ye) dönmek isterse, ona günah yoktur. Kim geri kalırsa ona da günah yoktur. Bunlar gûnahtan sakınanlar içindir.¹

Buradaki sayılı günlerden kast edilenin taşlama günlerinin olduğuna dair söz birliğı vardır.

Hadis-i şerifte de şeytan taşlamaya dair sorulan bir soruya Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cevap vermesi şeytan taşlama fiilinin İslam dininin emrettiğı fiillerden olmasının açık delilidir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِنَى لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ
فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ فَقَالَ أَذْبَحْ
، وَلَا حَرَجَ فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ

قَالَ أَرُمْ، وَلَا حَرَجَ فَمَا سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَنْ شَيْءٍ قَدِيمٍ، وَلَا أُخْرِجَ إِلَّا قَالَ أَفْعَلُ، وَلَا حَرَجَ.

Abdullah b. Amr bin el-As'dan (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Mina'da Veda Haccı esnasında insanlar ona gelip sorularını sorsunlar diye durduğunda bir adam geldi ve şöyle dedi: “Bilmiyordum; kurbanı kesmeden tıraş oldum?” Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Kes, zira bir beis yok. Akabinde başka bir adam geldi ve şöyle dedi: “Bilmiyordum; şeytan taşlamadan önce kurbanımı kestim?” Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Taşla, zira bir beis yok. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e hiçbir şey sorulmuyor sadece tehir edilmeyip vaktinden evvel yapılan şeylerden soruluyordu. O’da (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sadece şöyle buyurdu: Yap, zira bir beis yok.¹

Bir başka hadisi şerifte ise Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّمَا
جُعِلَ رَمْيُ الْجِمَارِ، وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ لِإِقَامَةِ
ذِكْرِ اللَّهِ

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Hiç şüphesiz şeytanları taşlamak ve Safa-Merve arasında sa’y yapmak Allah Teâlâ’nın zikrini yerine getirmek içindir.²

أَخْرَجَ الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ عُمرَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى

1 Sahihu'l-Buhari, Kitabu bed'i-l vahy

2 Et-Tirmizî 902

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَمِي الْجِمَارِ وَمَا لَنَا فِيهِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ
: تَجِدُ ذَلِكَ عِنْدَ رَبِّكَ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ.

Et-Taberânî, İbn Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: Bir adam Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e şeytan taşlamanın kendileri için ne faydası olduğunu sordu. Ben işittim, ona şöyle dedi: Bunu (şeytan taşlamayı) Rabbının katında en fazla ihtiyaç duyduğun şey olarak bulacaksın.¹

931-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMANIN ŞARTLARI NELERDİR?

Cevap: Şeytan taşlamanın şartları sekizdir. Bunlar aynı zamanda şeytan taşlamanın sahih olması için de gerekli şartlardır.

Taşı el ile atmak; şayet taşı cemreye eliyle bıraksa ya da ok veya sapan gibi bir şeyle atsa caiz olmaz.

Taşın cemreye isabet etmesi ya da yakınına düşmesi; taşı atan ile taşın düştüğü yer arasında beş zira yani yaklaşık iki buçuk metre mesafe olması müstehaptır. Taşlar isabet etmeyip yakına düşmesi durumunda caiz olur. Uzağa düşmesi durumunda caiz olmayacağı için onun yerine başka taş atması gerekir. Üç zirâ' (yaklaşık 1,5-2 metre) yakın görülmüş, daha fazlası ise uzak sayılmıştır. Cemre taşın atıldığı mahaldir. Yoksa oraya dikilen şey değildir. Taşın başkasına çarpıp mahalle ulaşmasında bir beis yoktur.

Her taşı ayrı atmak; şayet hepsini bir defada atacak olsa tek taş atmış sayılır.

Gücü yetmesi durumunda kişinin kendisinin atması; dolayısıyla hastalık, baygınlık gibi bir özür bulunmadıkça vekâlet caiz olmaz. Eğer mümkünse evla olan bu durumlarda da hasta veya baygın kişinin avucuna konularak yapılmasıdır. Kadınlar veya taşlama işlemini yapabilecek kadar ağır olma-

1 Et-Tabarani, el-Mucemu'l-Kebir 13297

yan hastalar için izdiham, taşlamayı geceden yapmalarına ruhsat sağlasa da bu işlemi yapmak için başkasına vekâlet vermeye ruhsat sağlamaz.¹

Atılacak şeyin yer cinsinden olması. Bu mesele ileride müstakil bir Suâl: olarak ele alınacaktır.

Şeytan taşlama vakitlerine riayet etmek. Vakitler meselesi de ileride gelecektir.

Taşlamanın vaktinde yapılmaması durumunda belirli günlerde kaza edilmeleri. Bayramın dördüncü gününden sonra taşlama, ne eda olarak ne de kaza olarak yapılamaz.

Sayıyı tamamlamak veya en azından atılması gereken sayının yarısından çoğunu atmış olmak. Söz gelimi birinci gün yedi ayrı taş atması gerekir; Şayet yedi taştan daha az sayıda taş atarsa bakarız; dört veya daha fazlaysa eksik bıraktığı her bir taş için ayrı bir sadaka verir. Dörtten daha az atacak olursa kurban kesmesi gerekir. Zira bu durumda hiç taş atmamış hükmündedir. Yine söz gelimi ikinci veya üçüncü günde üç şeytana toplam yirmi bir ($7 \times 3 = 21$) taş atmak gerekir. Mesela ikinci günde on bir taş atacak olursa; birinci şeytana dört ikincisine dört üçüncüsüne üç tane taş atılması durumunda toplam olarak atılması gereken taş sayısının yarısından bir fazlası atılmış olduğu için vacip olan miktar yerine getirilmiştir. Eksik bıraktığı her bir taş için ayrı bir sadaka verir². Ama anlatılan misalde bir taş daha eksik bırakacak olursa atılması gerekenin yarısından çoğunu atmamış olacağından dolayı kurban kesmesi gerekir.

Ayrıca Ebu Hanife'ye (Allah ondan razı olsun) göre şeytan taşlamayı tıraştan evvel yapmak da vaciptir.

932-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMA HANGİ GÜNLERDE YAPILIR VE HÜKMÜ NEDİR?

1 Ğunyetu'n-Nasık Buğyetu'l-Menasik

2 Bu sadakaların toplamı bir kurban değerine ulaşacak veya aşacak olursa sadece bir kurban kesmek yeterli olur. Bir sadaka; buğdaydan yarım sa', hurmadan bir sa' olarak verilir. Yani sadaka-i fitır olarak verilen şeyin aynısıdır.

Cevap: Şeytan taşlama ileride açıklanacağı üzere Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in yaptığı gibi Mina’da kurban bayramının ilk günü ve onu takip eden üç günde yapılır. Böylece toplam dört günde yapılmış olur. Birinci güne yevmu’n-nahr, sonrasındaki üç güne ise eyyamu’t-teşrik ve eyyam-u Mina denilir. Bazıları ilk üç güne eyyamu’n-nahr, iki, üç ve dördüncü günlere eyyamu’t-teşrik demişlerdir. Buna göre ilk gün sadece nahr, son gün de sadece teşrik günü olup, ortadaki günler hem nahr hem de teşrik günleri olmuş olurlar. Birinci gün olan yevmu’n-nahr’da Cemretu’l-Akabe denilen büyük şeytan, kalan üç günde ise el-Cimar diye tabir edilen üç şeytanın üçü de taşlanır. Bu günlerde şeytan taşlama görevini yerine getirmek hac yapan için vaciptir. Dolayısıyla vaktinde yapılması durumunda hem ceza hem de kaza gerekir. Ayrıca dördüncü günü güneş batımına kadar kaza yapılmamışsa artık kaza da yapamayacaktır. Zira kaza vakitleri sona ermiştir.¹

933-SUÂL:

BİRİNCİ GÜN ŞEYTAN TAŞLAMA GÖREVİ HANGİ VAKİTLERDE YERİNE GETİRİLİR?

Cevap: Birinci gün büyük şeytanı taşlama görevinin caiz olabilmesi için yevmu’n-nahr denilen bayramın birinci gününün sabah namazı vaktinden yani fecri sadığın doğmasından ikinci günün imsak vaktine kadar devam eder. Bu vakitten daha önce yani geceden şeytan taşlamak Hanefi mezhebine göre caiz olmaz.

Cemre-i akabenin taşlanması caiz, müstahap ve mekruh olduğu vakitler vardır.

Caiz olduğu vakit: Bayram gününün fecri sadığından yani imsaktan ertesi günün fecri sadığına kadar olan vakittir. Bu vaktin haricinde taşlamak caiz değildir. Lakin bu vakitte zaruret olmaksızın taşlamayı zeval vaktinden sonraya bırakmak sünneti terk etmek, güneş battıktan sonraya bırakmak ise mekruhtur.

Cemreyi akabenin taşlanması sünnet olduğu vakit: Güneşin doğumundan zeval vaktine kadar olan vakittir.

1 Ğunyetu’n-Nasik Buğyetu’l-Menasik

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ .
وَسَلَّمَ . يُقَدِّمُ ضُعَفَاءَ أَهْلِهِ بِغَلَسٍ وَيَأْمُرُهُمْ يَغْنَى لَا يَزْمُونَ
الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ .

İbn Abbas'tan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Salallahu Aleyhi ve Sellem) ailede güçsüz olanları gecenin son karanlığında¹ önden gönderir ve onlara şöyle emrederdi: Güneş doğmadıkça şeytanı taşlamayın.²

Kerahetsiz mübah olan vakit: Zevalden güneşin batışına kadar olan vakittir.

Mekruh olan vakit: Güneşin batışından diğer günün imsağına kadar olan vakittir. Bu vakitlerde taşlama yapmak mekruh olsa da yapılan taşlama geçerli olur. Fakat özürsüz kerahet işlenmiş olduğu için istiğfar edilmelidir.

Kadın ve zayıfların yani acizlerin haricinde olan kimselerin taşlamayı geceye bırakması mekruhtur. Şu kadar var ki sünneti ve mübah vakti terk etmiş olur. Bu yüzden günahkar olur. Fakat başka herhangi bir kefaret gerekmez.

Kişinin özürden dolayı taşlamayı geceye bırakması mekruh değildir.

Şayet kişi taşlamayı ertesi güne bırakacak olursa hem kaza hem de kurban gerekir.

Bayramın ikinci ve üçüncü günleri, üç şeytanı taşlamanın vakti; güneşin zevalinden sonradır. Zevalden önce şeytanları taşlamak meşhur olan görüşe göre caiz değildir. Bu iki günde şeytanları taşlamanın sünnet olduğu vakitler ise zevalden güneşin batımına kadar olan vakitlerdir. Güneşin batışından diğer günün fecri sadığına kadar olan vakitler ise ittifakla mekruhtur.³

1 Galas gecenin son karanlığı olup bu vakitten sonra yavaş yavaş gün ağarmaya başlar. Dolayısıyla galas; fecri sadıktan sonra gün açmaya başlayıncaya kadar olan alaca karanlık vakte denir.

2 Sünenu Ebî Dâvud 1943

3 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

Üçüncü günün akşamında Mina'da geceleyecek olursa dördüncü gün ilaveten bir taşlama daha yapmak zorunda olur. Bu taşlamayı zevalden önce yapması hoş olmasa da caizdir. Zevalden sonra sünnettir. Güneş batımına kadar devam eder. Güneş batınca artık taşlama işlemi yapılamaz.

934-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMA, HAC KURBANINI KESME VE TIRAŞ VAZİFELERİNİN SIRASIYLA YAPILMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Mina'ya vardığında önce büyük şeytani taşlamalı sonrasında hayvanı kurban edip ardından da tıraş olup ihramdan çıkmalıdır. Bu sıranın gözetilmemesi durumunda bir ceza terettüp etmez. Bu görüş İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göreler. Bir hadis-i şeriflerinde Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفًا عَلَى رَاحِلَتِهِ بِمِنَى قَالَ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَرَى أَنَّ الْحَلْقَ قَبْلَ الذَّبْحِ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ فَقَالَ إِذْبَحْ وَلَا حَرَجَ قَالَ ثُمَّ جَاءَهُ آخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ أَرَى أَنَّ الذَّبْحَ قَبْلَ الرَّمْيِ فَذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ فَارْمِ وَلَا حَرَجَ قَالَ فَمَا سُئِلَ عَنْ شَيْءٍ قَدَّمَهُ رَجُلٌ قَبْلَ شَيْءٍ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ

قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَجَاءَهُ آخِرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ
أَظُنُّ أَنَّ الْحَلْقَ قَبْلَ الرَّمْيِ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمَى قَالَ أَرَمَ
وَلَا حَرَجَ

Abdullah b. Amr b. el-‘As’dan (Allah onlardan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’i Mina’da yükünün yanı başında dururken gördüm. O’na bir adam geldi ve şöyle dedi: Ey Allah’ın Peygamberi ben tıraş olmayı hayvan kesmekten önce zannediyordum. Bundan dolayı hayvanımı kesmeden tıraş oldum. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “kes, zorluk yok” dedi. Sonra başka biri geldi ve şöyle dedi: Ey Allah’ın Peygamberi ben hayvan kesmeyi şeytan taşlamaktan önce zannediyordum. Bundan dolayı şeytan taşlamadan hayvanımı kestim. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “Taşla, zorluk yok” dedi. Abdullah b. Amr b. el-‘As (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedi: Hangi şey ki vaktinden evvel yapılmış ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) sorulmuştu “yap zorluk yok” dedi.

Abdurrezzak şöyle rivayet etti: Başka bir adam geldi ve şöyle dedi: Ben hayvan kesmenin şeytan taşlamaktan önce olduğunu zannediyordum. Bundan dolayı hayvanımı şeytan taşlamadan önce kestim. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem): “Taşla, zorluk yok” dedi.¹

Ancak bu sıranın gözetilmesi İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre sünnet olsa da İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre vaciptir ve terk edilmesi durumunda kurban kesilmesini gerektirir.²

935-SUÂL:

İKİNCİ VE ÜÇÜNCÜ GÜN ŞEYTAN TAŞLAMA GÖREVİ HANGİ VAKİTLERDE YERİNE GETİRİLİR?

1 Müsnedu Ahmed b. Hanbel 6887

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu’l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

Cevap: Şeytan taşlamak için iki ve üçüncü günlerde caiz olan vakit zeval vakti yani öğlen namazının vaktinden ertesi gün akşama kadardır. Zahirü'r-Rivayede de böyledir. Ayrıca, metin şerh ve fetava sahipleri de bu görüş üzerinde ittifak etmişlerdir. El-Feyz adlı kitapta da bu görüşün doğru olduğu söylenmiş ve akabinde şöyle denilmiştir: “Hasen b. Ziyad, Ebu Hanife'den (Allah onlardan razı olsun) üçüncü gün erken dönmek isteyenlerin zevalden evvel bu görevi yerine getirebileceklerini ancak bekleyip te zevalden sonra yerine getirmelerinin daha faziletli olduğunu nakletmiştir. Ancak Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de ikinci ve üçüncü gün mutlak olarak zevalden önce taşlamanın sahih olmadığını söylemiştir.¹

936-SUÂL:

DÖRDÜNCÜ GÜN ŞEYTAN TAŞLAMA GÖREVİ HANGİ VAKİTLERDE YERİNE GETİRİLİR?

Cevap: Şeytan taşlamak için dördüncü günde caiz olan vakit o günün fecri sadığından güneş batımına kadar devam eder. Ancak zevalden evvel taşlanması hoş değildir. Dördüncü günün güneşinin batmasıyla eda ve kaza imkânı bitmiştir. Artık taşlama hiçbir şekilde yapılamaz. Dördüncü güne ait taşlama eda edilemeyeceği gibi diğer günlerde eda edilemeyip kazaya kalan taşlamaların kazası da yapılamaz.²

937-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMA GÖREVİ NASIL YAPILIR?

Cevap: Taşlayacak olan kişi, önce yedi adet nohut büyüklüğünde taşları toplar. Daha sonra büyük şeytanın taşlanacağı mahalle gelir. Sağ elinin başparmağı ile işaret parmağı arasına ilk taşı yerleştirir. Her bir taşı atarken tekbir getirir. Müslim'de uzun bir hadisin bir bölümünde bu konuya dair şu rivayet edilmiştir:

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

2 A.g.e

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ... ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَى •
الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَى حَتَّى أَتَى الْجَمْرَةَ الَّتِي
عِنْدَ الشَّجَرَةِ فَرَمَاهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ
مِنْهَا مِثْلَ حَصَى الْخَذْفِ رَمَى مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ثُمَّ انْصَرَفَ
إِلَى الْمَنْحَرِ

Muhammed b. Ali b. Hüseyin'den (Allah onlardan razı olsun) rivayet edilmiştir: ()... Sonra Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ağacın yanındaki şeytana gelene kadar büyük şeytana çıkan orta yolda yürüdü. Küçük şeytanı Akabinde başparmağının tırnağı ve işaret parmağının tırnağıyla kavrayabileceği kadar büyüklükteki yedi taşı her birinde tekbir getirerek vadinin ortasından ona attı. Daha sonra kesim yerine geldi.¹

Ebu Davud'un rivayet ettiği bir başka hadîs-i şerif şöyledir:

سُلَيْمَانُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْأَخْوَصِ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ رَأَيْتُ •
رَسُولَ اللَّهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . يَرْمِي الْجَمْرَةَ مِنْ
بَطْنِ الْوَادِي وَهُوَ رَاكِبٌ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ وَرَجُلٌ مِنْ
خَلْفِهِ يَسْتُرُهُ فَسَأَلْتُ عَنِ الرَّجُلِ فَقَالُوا الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ
وَأَزْدَحَمَ النَّاسُ فَقَالَ النَّبِيُّ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . يَا أَيُّهَا
النَّاسُ لَا يَقْتُلْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَإِذَا رَمَيْتُمُ الْجَمْرَةَ فَارْمُوا

بِمِثْلِ حَصَى الْخَذْفِ .

Süleyman b. Amr b. el-Ehvas annesinden şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i vadinin ortasından binek üzerinde şeytanı taşlarken gördüm. Her taşı arterken tekbir getiriyordu. Arkasından bir adam onun görülmesini engelliyordu. O adamı sordum. El-Fazl b. el-Abbas dediler. İnsanlar izdiham yapınca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Ey insanlar bazınız bazınızı öldürmesin. Şeytanı taşlamayı murat ettiğinizde başparmağınızın tırnağı ve işaret parmağınızın tırnağı ile kavrayabilecek kadar büyüklükteki taşları atın.¹

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَدَاةَ جَمْعٍ: هَلَمْ الْقُطْ لِي فَلَقَطْتُ لَهُ حَصَيَاتٍ هُنَّ حَصَى الْخَذْفِ، فَلَمَّا وَضَعَهُنَّ فِي يَدِهِ، قَالَ: نَعَمْ بِأَمْثَالِ هَؤُلَاءِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْغُلُوفَ فِي الدِّينِ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْغُلُوفِ فِي الدِّينِ

İbn Abbas'dan şöyle dediği rivayet edildi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Müzdelife'de² bana şöyle buyurdu: Gel. Benim içinde (taş) topla. Bunun üzerine bende onun için taş topladım. Topladığım taşlar başparmak tırnağı ve işaret parmak tırnağı ile kavrayabilecek kadar büyüklükteydi. Onları eline bıraktığımda şöyle buyurdu: Evet bunlar gibi olacak. Dinde aşırılıktan sakının. Sizden önceki helak olanlar dindeki aşırılıkları sebebiyle helak oldular.³

Taşın küçük veya büyüklüğüne dair verilen ölçüye uymak faziletli olanıdır. Bu ölçülerden daha küçük veya daha büyük olursa faziletli olan terk

1 Ebu Davud 1968

2 En-Nevevi Müslim şerhinde bundan maksadın Müzdelife olduğunu söylemiştir.

3 Müsnedu Ahmed b. Hanbel 1851

edilmiş olsa da caizdir. Şu kadar var ki insanlar için tehlike doğuracak şekilde büyük taş atmak doğru değildir.

Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de tek bir taşı yetmiş parçaya bölüp yedişer yedişer atmayı mekruh görmüş, güzel olanın ayrı ayrı taşlar toplamak olduğunu söylemiştir. Bundan anlaşılan taş toplamanın ayrı bir fazilet olduğudur. Atmak için toplayacağı taşları daha önce atılmış taşlardan toplayacak olursa caizdir. Şu kadar var ki bu mekruh görülmüştür. Zira bu durumda haccı kabul olmayanların attığı taşları toplamış olma ihtimali de vardır.¹ Bu konuda şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ : قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذِهِ الْجِمَارُ الَّتِي يُرْمَى بِهَا كُلُّ عَامٍ فَنَحْتَسِبُ أَنَّهَا تَنْقُصُ فَقَالَ : إِنَّهُ مَا يُقْبَلُ مِنْهَا رُفِعَ وَلَوْ لَا ذَلِكَ لَرَأَيْتَهَا أَمْثَالَ الْجِبَالِ .

Ebi Said el-Hudrî'den (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: Biz Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e şöyle dedik: Ey Allah'ın Resulü! Biz her sene atılan şu taşların (artması lazım geldiğini düşünürken) eksildiği kanaatindeyiz. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Muhakkak bunlardan kabul edilenler kaldırılıyor. Eğer böyle olmasaydı sen onları dağ gibi (birikmiş) görürdün.²

Dua yapmak için büyük şeytanın taşlandığı yerde beklenmesi caiz değildir. Çünkü sonrasında taşlama yoktur. Fakat diğerlerinde ise sünnettir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) büyük şeytanı taşlamayı yapar ve dönerdi. Orada bekleme yapmazdı. Bu konuda şöyle bir hadis varit olmuştur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَرْمِي الْجَمْرَةَ .

1 Ali el-Kârî, *Fethu bâbî'l-Înâye şerhu'n-Nukâye*

2 Sünenu'd-Dârakutnî; 2822

الدُّنْيَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ يُكَبِّرُ عَلَى إِثْرِ كُلِّ حَصَاةٍ ثُمَّ يَتَقَدَّمُ
 حَتَّى يُسْهَلَ فَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا وَيَدْعُو
 وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ ثُمَّ يَرْمِي الْوُسْطَى ثُمَّ يَأْخُذُ ذَاتَ الشِّمَالِ
 فَيَسْتَهِلُ وَيَقُومُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَيَقُومُ طَوِيلًا وَيَدْعُو
 وَيَرْفَعُ يَدَيْهِ وَيَقُومُ طَوِيلًا ثُمَّ يَرْمِي جَمْرَةَ ذَاتِ الْعَقَبَةِ مِنْ
 بَطْنِ الْوَادِي، وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا ثُمَّ يَنْصَرِفُ فَيَقُولُ هَكَذَا
 رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ.

İbn Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: O, (Mescidi'l-Hayf'a) yakın şeytana yedi tane taş atardı.¹ Her taşın akabinde tekbir getirirdi. Sonra döner (kendisine taş isabet etmesin diye) yüksek olmayan bir yer bulur ve kibleye doğru ayakta uzunca durarak ellerini açıp dua ederdi. Daha sonra ortadaki şeytanı taşlar, sol tarafa geçer ve (kendisine taş isabet etmesin diye) yüksek olmayan bir yer bulur ve kibleye doğru ayakta uzunca durarak ellerini açıp dua ederdi. Daha sonra vadinin ortasından büyük şeytanı taşlar ve onun yanında bekleme yapmaksızın dönerdi. Daha sonrasında şöyle diyordu: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i böyle yaparken gördüm.²

Büyük şeytanı taşlamaya başlayınca telbiye yapmayı kesmesi sünnettir. Bu konuda şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ أَسَامَةَ، رَضِيَ اللَّهُ
 عَنْهُ، كَانَ رَدَفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَرَفَةِ

1 Bu, Mina'ya en yakın Mekke'ye en uzak olan şeytan olup, bayramın ikinci günü taşlanacak ilk şeytandır. Yani küçük şeytandır. Umdetü'l-Kari

2 El-Buhârî 1751

إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ ثُمَّ أُرْدِفَ الْفَضْلَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنَى قَالَ
فَكَلَاهُمَا قَالَ لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي
حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

İbn Abbas'tan (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: Üsâme (Allah ondan razı olsun), Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in peşi sıra onu takip ediyordu. Daha sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar da el-Fazl'ı peşlerine kattı. İbni Abbas (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedi: Her ikisi de şöyle dediler: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) büyük şeytanı taşılayana kadar telbiye getirmeye devam etti.¹

938-SUÂL:

ŞEYTANLARI TAŞLAMAYI ZİKREDİLEN TERTİP ÜZERE YAPMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İbnü'l-Humam bu Suâli sorup, şöyle cevaplandırmıştır: Bu konuda ihtilaf edilmiştir. Bana göre kuvvetli olan görüş şeytanlar arasında taşlama tertibine riayet etmek vacip değil, sünnettir. Allah en doğruyu bilendir. Ali el-Kârî'de bu konuda şöyle demiştir: İhtiyatlı olan tertibe riayet etmektir. Zira Şafiî mezhebinde tertip vaciptir.

939-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMAK İÇİN TAŞTAN BAŞKA ŞEYLER ATILABİLİR Mİ?

Cevap: Şeytan taşlamak için atılacak şeylerin yer cinsinden olmaları gerekir. Buna göre; katılaşmış yani taşlaşmış çamur, bir avuç toprak, kaya

tuzu, yakut gibi değerli taşlar ve yer türü benzeri şeyleri atmakta bir beis yoktur. Zira maksat şeytanlara yer cinsinden bir şey atmaktır. Bu da hâsıl olmuştur. Bazıları bu gibi değerli taşlarla taşlama yapmanın doğru olmadığını söylemiştir. Zira atılacak şeyle şeytanı aşağılayıcı değer vermeyen bir şey olmalıdır. Odun, inci, cevher, altın veya gümüş gibi şeylerin atılması caiz değildir. Zira bunlar yer cinsinden değildirler.¹ Atılacak şeylerin temiz olması şart değildir. Ancak evla olan yıkandıktan sonra atılmalarıdır.

İmam Malik ve İmam Şafî'ye (Allah onlara rahmet etsin) göre sadece taş türü şeylerin atılmaları caizdir.²

940-SUÂL:

ŞEYTANLARDAN BİRİNİN TAŞLAMAYI EKSİK YAPTIĞINI FAKAT BUNUN HANGİ ŞEYTAN OLDUĞUNU HATIRLA- MAYAN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Taşladığı şeytanlardan birine eksik bir taş attığını hatırlayıp hangisini eksik bıraktığını bilemeyecek olursa ihtiyaten her bir şeytana birer taş daha atar. Zira hangisinin eksik bırakıldığı bilinmeyen durumlarda ihtiyatın gereği hepsi eksik kalmış gibi hareket etmektir. Bu yönüyle tıpkı beş vakit farz namazlardan birinde bir secdeyi eksik yaptığını hatırlayıp, hangi namazda eksik olduğunu hatırlamaması gibidir. Çünkü bu durumda da beş vakit namazın hangisini eksik bıraktığını bilmediği için ihtiyaten beşini de iade eder. Fakat şeytanlardan birine veya üçüne fazla taş atmasında bir beis yoktur. Zira vacip yerine gelmiştir.³

941-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMA GÜNLERİNDE GECEYİ MİNA'DA GE- ÇİRMEMESİ DURUMUNDA NE GEREKİR?

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

Cevap: Şeytan taşlama günlerinin gecelerinde Mina'da gecelemeden gündüz taşlamaya gelip taşladıktan sonra Mekke'ye geri dönecek olursa sünneti terk etmiş olacağından kötü davranmış olur. Fakat her hangi bir ceza gerekmez. Bu konuda şöyle bir hadîs-i şerîf rivayet edilmiştir:¹

عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمَرَ، أَنَّ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ •
اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ
لَيْلِي مَنْى، فَأْذَنَ لَهُ مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ.

Nâfi'den o da İbn Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: Abbas b. Abdulmuttalip, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'den Mina gecelerinde Mekke'de kalmak için izin istedi. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) hacıların su ihtiyaçlarının giderilmesi için ona izin verdi.²

942-SUÂL:

BULUĞA ERMEMİŞ ÇOCUKLAR ŞEYTANI TAŞLAMALILAR MI?

Cevap: Babasıyla, velisiyle veya bir şekilde hacca gelen buluğa ermemiş çocuklar, şeytan taşlamayı da diğer tüm hac görevleri gibi yaparlar. Zaten çocukların hacca getirilmelerindeki asıl amaç hac vazifelerini gerektiği gibi öğrenmeleri ve hac ile ilgili ahlaki edinmeleridir. İleride buluğa erip hac kendilerine farz olduğunda daha kolay ve adabı üzere hac yapabilmelerini sağlamaktır. Fakat çocuklar şeytan taşlamayı tamamen terk etse herhangi bir ceza terettüp etmez. Deliler için durum aynıdır. Bu tür çocukların hac yapmalarının caiz olmasının delili olarak şu hadisi şerif getirilmiştir:³

1 A.g.e

2 Müsnedu Ahmed b. Hanbel 4691

3 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . لَقِيَ .
 رَكْبًا بِالرَّوْحَاءِ فَقَالَ "مَنِ الْقَوْمُ" . قَالُوا الْمُسْلِمُونَ . فَقَالُوا
 مَنْ أَنْتَ قَالَ "رَسُولُ اللَّهِ" . فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فَقَالَتْ
 أَلْهَذَا حَجٌّ قَالَ "نَعَمْ وَلَكَ أَجْرٌ" .

İbn Abbas (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den şöyle rivayet etmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) er-Revha denilen yerde bir kısım yolcularla karşılaştı. Ve şöyle sordu: Bu topluluk kim? Dediler ki: Müslümanlardır. Sonra onlar: “Sen kimsin” dediler. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Allah’ın Peygamberiyim dedi: Bir kadın Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)e doğru bir çocuğu uzattı ve “buna hac var mı?” diye sordu. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Evet vardır. Sevabı sanadır dedi.¹

VEDA TAVAFI

943-SUÂL:

VEDA TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Veda tavafi Ebu Hanife'ye göre (Allah ondan razı olsun), afâkî yani Mekke ve Mîkat bölgeleri içerisinde yaşamayıp dışarıdan hac etmeye gelen kişiler için vaciptir. Buna göre; ifrat, temettü ya da kıran hacı yapan her bir afakinin bu tavafi yapması gerekir. Ancak *ed-Durru'l-Muntekâ*, *en-Nehru'l-Fâik* ve diğer bazı eserlerde Mekkî ve Mekkî hükmünde olanlar için mendup olduğu söylenmiştir. Bu tavafa veda tavafi denildiği gibi tavafu's-sader de denilir.¹

Veda tavafinın vacip oluşunun delili şu hadîs-i şerîftir.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ كُلَّ وَجْهِ ،
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَنْفِرَنَّ أَحَدُكُمْ
حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ .

İbn Abbas'dan (Allah onlardan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: İnsanlar değişik yönlerle dağılmaya başlamışlardı ki Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Son vazife olan beyti

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

tavaf etmeyi yerine getirmedikçe kimse bir yere gitmesin.¹

Veda tavafı şu kişilere vacip değildir:

Afakî de olsa umre yapmak için gelenlere, yani yalnızca umre yapacak olanlara

Mekkeli olanlara

Harem, Hill veya Mîkat bölgelerinde yaşayanlara,

Haccı kaçıranlara. Söz gelimi; hacca gidip vaktinde vakfeye yetişemeyenlere

Muhsar olanlara²

Deli veya buluğa ermemiş olanlara

Adet günlerinde veya loğusa olan kadınlara

Yukarıda zikredilen hadîs-i şerîfin başka rivayetlerinde şöyle bir ziyade vardır:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: مَنْ حَجَّ الْبَيْتَ فَلْيَكُنْ آخِرَ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ •
إِلَّا الْحَيْضَ وَرَخَّصَ لَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

İbn Abbas'dan (Allah onlardan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Kim hac yapmak isterse son vazifesi beyti tavaf etmek olsun. Ancak adet halinde olan ve loğusa kadınlar müstesna. Onlara, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ruhsat vermiştir.³

1 Müsnedu Ebî Yâ'la 2403

2 İhsar lügatta, bir kimseyi arzusuna-isteğine kavuşmaktan men etmek ve hapsetmek manasındadır. Şer'an «hac için ihrama girmiş bir şahsın Arafat'ta vakfe ile tavaf-ı ziyaretten, umre için ihrama girmiş bir şahsın da tavaftan men edilmesi» demektir. Böyle men edilen kişiye «muhsar» denir. Hac yolunda kocası veya mahremi vefat eden ihramlı bir kadın da «muhsar» sayılır. (Büyük İslam İlmihali, Ö.N.B)

3 Sünenü't-Tirmizî 944

944-SUÂL:

VEDA TAVAFININ SAHİH OLMASI İÇİN ARANAN ŞART-
LAR NELERDİR?**Cevap:**

Ziyaret tavafından sonra yapılması gerekir.

Tavafa niyet etmek, veda tavafi şeklinde kayıtlanması vacip değildir.

Tavaf için gerekli olan yedi şavtın/turun çoğu olan dört şavtı yapmak.

945-SUÂL:

VEDA TAVAFI NASIL YAPILIR?

Cevap: Kişi, evine dönme vakti geldiğinde mescide girer Haceru'l-Esved'i istilam edip tavaf yapar. Bu esnada remel veya ıztıba yapmayacağı gibi tavaftan sonra sa'y da yapmaz. Zira farz olan tavaf dışında bu üçü yapılmaz. Sonra mekruh olmayan vakitte iki rekât tavaf namazı kılar. Mümkün olursa Makam-ı İbrahim'in yanında kılması faziletlidir. Sonra Kâbe'ye yönelir ve ayakta veya oturarak zemzem suyu içer. Ve eserde varit olan şu duayı okur;

عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِذَا شَرِبَ مِنْ زَمْزَمَ قَالَ •
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ
كُلِّ دَاءٍ

İkrime'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) zemzemden içtiğinde şöyle derdi: Ya rabbi! Ben senden fayda veren ilim, geniş rızık ve her hastalıktan şifa diliyorum.¹

Daha sonra bereketlenmek kastıyla zemzem suyundan başına, yüzüne ve bedenine döker. Sonrasında dua etmek için Mültezem'e gelir. Kâbe kapısının eşiğini öper ardından mültezem'e yapışır ve dua eder. Mültezem'de Kâbe'nin duvarına yapışmak şöyle olur; göğsünü ve sağ yanağını Kâbe'nin duvarına yaslar, sağ elini kapının eşiğine uzatır ve bir müddet Kâbe'nin örtüsüne tutunur. Bu haldeyken tezarru ve huşu içinde ağlayarak, tekbir, hamd ve Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e salat getirerek dua eder. Sonra Haceru'l-Esved'i istilam ederek, yüzü Kâbe'ye baktığı halde ağlayarak ve ayrılmasından dolayı üzüntülü olarak gerisin geri gidecek mescitten çıkar.

Adet günlerinde veya loğusa olan kadınlar mescidin kapısına gelir dua eder ve üzüntülü olarak ayrılırlar. Kadın olsun, erkek olsun ayrılmadan bir miktar sadaka verir. Sonra Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şehri Medine'ye döner. Bunu yapar ki sonu da başı gibi misk olsun. Neticede her iki haremi de ziyaret etmiş olur.¹

Tenbih: Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik'da şöyle denilmiştir: Kâbe'nin eşiğini öpmek, Kâbe'ye dönük olarak gerisin geri çıkmak Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in kendisinden rivayet edilmemiştir. Ancak Âlimler Kâbe'ye tazim olarak böyle yapmayı güzel görmüşlerdir.

946-SUÂL:

VEDA TAVAFI NE ZAMAN YAPILMALIDIR?

Cevap: Veda tavafının yapılabileceği ilk vakit, farz olan ziyaret tavafının hemen sonrasındır. Dolayısıyla ziyaret tavafından önce yapılacak olursa kişinin yükümlülüğünden düşmüş olmayacaktır. Veda tavafını yapmanın son vakti yoktur. Şu halde Mekke'den ayrılmadıkça ömrünün sonuna kadar onu yapabilir. Ne zaman yaparsa yapsın kaza değil eda olur. Fakat veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılacak olursa yani evine dönecek olursa vacibi terk etmiş olacağından dolayı kurban kesmesi gerekir.

Ziyaret tavafından sonra ne niyetle olursa olsun herhangi bir tavaf yapacak olursa veda tavafı yerine geçer. Hatta bayramın birinci günü ziyaret

1 Molla Ali el-Kâri, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

tavafını yaptıktan sonra hac vazifelerini bitirmemiş olsa bile bu tavafı yapması mümkündür. Fakat en doğrusu; veda tavafını, hac görevlerini bitirdikten sonra yapmasıdır.¹

947-SUÂL:

VEDA TAVAFINI YAPTIKTAN SONRA BİR MÜDDET DAHA MEKKE'DE KALAN KİŞİNİN BU TAVAFI İADE ETMESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: Veda tavafını yaptıktan sonra Mekke'de kalmasında hiçbir beis yoktur. Ayrıca veda tavafını iade etmesine de gerek yoktur. Ancak tekrar etmesi daha güzeldir. Veda tavafını yaptıktan sonra senelerce Mekke'de kalmaya niyet etse de hüküm aynıdır.

948-SUÂL:

VEDA TAVAFI YAPILMADIĞI HALDE KİŞİNİN ZİMME- TİNDEN DÜŞER Mİ?

Cevap: Veda tavafı, ancak kişinin nefr-i evvel denilen teşrik günlerinin ikinci gününden önce Mekke'yi vatan-ı asli edinmesiyle düşer. Fakat niyetini bu vakitten sonra yapması bir şeyi değiştirmeyecektir. Şayet bu vakitten (nefr-i evvelden) evvel Mekke'yi asıl vatanı edinmeye niyet etse, daha sonra bir sebeple Mekke'de kalmayacağına karar verse diğer Mekkeli-ler gibi bu tavaf kendisine vacip olmaz. Buna göre Mekke'yi terk etmesiyle üzerine her hangi bir ceza gerekmez.

Fakat aynı meselede asıl vatan yerine vatan-ı ikameye niyet edecek olursa veda tavafı zimmetinden düşmeyecektir. Şöyle ki; nefr-i evvelden önce Mekke'de beş on yıl kalmaya niyet edecek olursa yine de veda tavafını yapmalıdır.²

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 A.g.e

949-SUÂL:

VEDA TAVAFINI YAPMADAN MEKKE'DEN
AYRILAN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Kişi, mikat sınırlarını geçmedikçe ihramsız olarak geri dönüp veda tavafını yapmalıdır. Şayet mikatı geçmişse geri dönmez ve ceza kurbanı keser. Evla olan budur. Zira bu fakirler için daha faydalıdır. Şayet geri dönecek olursa ihrama girip geri döner. Zira Harem Bölgesini kast eden kişinin hac ya da umre ihramı olmaksızın oraya girmesi caiz değildir. İhrama girip Harem'e varınca önce umre tavafını yapmalı daha sonra üzerindeki veda tavafını yerine getirmelidir. Daha öncede geçtiği üzere veda tavafını yaptıktan sonra eda sayılacağından her hangi bir ceza terettüp etmez. Ancak geciktirdiğinden dolayı güzel olanı terk etmiştir.¹

950-SUÂL:

ZİYARET TAVAFINI YAPTIKTAN SONRA AYBAŞI VEYA LOĞUSA OLAN KADIN İÇİN VEDA
TAVAFININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Ziyaret tavafının ardından herhangi bir nafile tavaf yapar ve sonrasında aybaşı veya loğusa olursa yapılan bu tavaf, veda tavafı yerine geçeceği için başka bir şey gerekmez. Şayet başka bir tavaf yapmadan aybaşı veya loğusa olduysa bu durumda bakılır; Mekke çevresindeki binaları geçmeden temizlendiyse geri dönüp veda tavafını yapması gerekir. Mekke çevresindeki binaları geçtikten sonra temizlenmişse veda tavafı için geri dönmesi gerekmez. Ayrıca ona, ceza da lazım gelmez. Aybaşı veya loğusa olduğu halde Mekke çevresindeki binaları geçtikten sonra temizlenince mikat sınırlarını geçmeden geri dönmesi vacip değildir. Buna rağmen Mekke'ye geri dönecek olursa veda tavafını yapması gerekir. Zira geri dönmekle sanki Mekke'den çıkmamış hükmündedir.

HACCIN FAZİLETLERİ

951-SUÂL:

HAC İBADETİNİN FAZİLETLERİ NELERDİR?

Cevap: Muhammed Hasan Şâh el-Mühacîr el-Mekkî' Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik isimli eserinde hac ibadetinin faziletleri hakkında şöyle der:

Hac, zimmette sabit olan haklar dışında küçük-büyük bütün günahların affına sebeptir. Gasp edilen bir maldan sabit olan hak veya kazaya bıraktığı bir namaz ve benzerleri; misli mümkünse misliyle, değilse şeriatın tayin ettiği bir başka bedel ile kaza edilmedikçe hac da dâhil olmak üzere hiçbir ibadet sebebiyle af edilmez. Ancak bu hakların oluşmasına sebep olan gevşeklik, namazı kazaya bırakma ve bizzat gasp fiili gibileri hac ibadeti ile af edilebileceklerdendir. Zira bunlarda muayyen bir hak değil belki sadece şeriatın tayin ettiği sınırları aşmak vardır. Bu izahtan anlaşıldığı üzere; sabit olan Allah Teâlâ ve kul haklarını iade imkânı var oldukça af olmaz. Ancak niyetinde bu sabit olan hakların sahiplerine iade etme arzusu bulunsa fakat buna kudret yetiremese bu durumda hac ibadeti bu tür hakların da affına sebep olabilir. Allah haklarının durumu açıktır. Zira Allah Teâlâ af edicidir. Kul haklarına gelince; Allah Teâlâ hak sahiplerini razı edip bu haklarından vaz geçmelerini sağlayabilir. Ancak haccın bu gibi durumlarda sabit olan hakların ıskatına sebep olması tövbede olduğu gibi zannî olup kesin olarak affına sebeptir denilemez. Çünkü kul sürekli korku-ümit arasında olmalıdır. Zira korkusu ve ümidi olmayan kişinin küfre düşmesinden korkulur. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

952-SUÂL:

HARAM PARA İLE YAPILAN HAC
SAHİH OLUR MU?

Cevap: Bir ibadetin sıhhati ile kabulü iç içe olmayıp birbirlerinden ayrılmaları mümkündür. Şöyle ki; bir ibadet sahih olmakla beraber kabul edilmeyebilir. Zira sıhhat şeriatın tayin etiği zahiri şartların yerine gelmesinden ibarettir. Kabul ise yapılan ibadetten Allah Teâlâ'nın razı olmasından ibarettir. Buna göre kabul sıhatsız olmasa da, sıhhat kabul olmaksızın olabilir. Mesela; haram parayla hac yapan kişi haccın sahih olması için aranan şartları yerine getirmiştir. Fakat yaptığı bu hac için sahih (zimmetinden hac borcu sakıt oldu) denilse de "Allah Teâlâ bu haccı kabul etmiştir" denemez. Hatta yaptığı bu hac sebebiyle asi bile olmuştur. Cumhura göre yaptığı hac kabul olması bir yana sahih bile değildir. Cumhur delil olarak şu hadisi getirmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ حَاجًّا بِنَفَقَةٍ طَيِّبَةٍ، وَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرَزِ، فَنَادَى: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، زَاذَكَ حَلَالٌ، وَرَاحِلَتُكَ حَلَالٌ، وَحُجُّكَ مَبْرُورٌ غَيْرُ مَأْزُورٍ، وَإِذَا خَرَجَ بِالنَّفَقَةِ الْخَبِيثَةِ، فَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغَرَزِ، فَنَادَى: لَبَّيْكَ، نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ، زَاذَكَ حَرَامٌ وَنَفَقَتُكَ حَرَامٌ، وَحُجُّكَ غَيْرُ مَبْرُورٍ

Ebu Hüreyre'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Kişi, helal nafakayla hac etmek için yola çıkarken ayağını hayvanın üzengisine basar ve akabinde “Emret Allah’ım! Emrine hazırım” diye nida ederse semadan bir münadi ona şöyle seslenir: “İste (dilediğini), saadetler olsun sana. Senin azığın helal, bineğin helal, haccın makbul olup zayıf değildir.” Haram bir nafakayla çıkarken ayağını hayvanın üzengisine basar ve akabinde “Emret Allah’ım! Emrine hazırım” diye nida ederse semadan bir münadi ona şöyle seslenir: Sana dileme hakkı yok, sana saadetler olmasın, senin azığın haram, nafakan haram ve haccın da makbul değildir.¹

Aslında bu hadis Hanefi mezhebini daha fazla teyit eden bir hadistir. Zira hadisin sonunda Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) “haccın da makbul değildir” demiş sahih değildir dememiştir. Allah Teâlâ en doğruyu bilendir.

953-SUAL:

FAKİR OLAN KİŞİ HAC YAPTIKTAN SONRA ZENGİN OLSA TEKRAR HAC YAPMASI GEREKİR Mİ?

Cevap: Fakir olduğu halde hac yapan kişi, zengin olduktan sonra tekrar hac yapması farz değildir. Zira haccın vacip olmasının şartı; haccın eda edilebileceği mekânlara ulaşabilme imkânına bağlıdır. Hatta bundan dolayı Mekke’li olan kişiye haccın vacip olması için ayrıca yol masrafına malik olması şart değildir.²

Zengin olan kişinin haccı fakir olana göre daha faziletlidir. Çünkü fakir olanın hac görevi Mekke’ye varmakla başlar. Mekke’ye ulaşmak için yaptığı sefer nafiledir. Zengininin durumu ise böyle değildir. Zira yapmış olduğu sefer de dâhil olmak üzere haccın ifası için gerekli olan her şey onun için nafile değil belki farzdır. Farzın nafile üzerine olan fazileti ise malumdur.³

1 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, el-Mucemu’l-Kebîr 1299

2 Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau’l-Enhur

3 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

954-SUÂL:

**FARZ HACCINI EDA ETMİŞ BİRİSİNİN İKİNCİ DEFA
NAFİLE OLARAK HAC YAPMASI MI, YOKSA O MİKTAR
PARAYI FAKİRLERE SADAKA VERMESİ Mİ DAHA FAZİ-
LETLİDİR?**

Cevap: Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik'de bu konuda şöyle denilmiştir: İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)^e göre farz haccını yapmış olup da nafile olarak tekrar hac yapmak isteyen biri için o miktar parayı ihtiyaç sahiplerine sadaka olarak vermesi daha faziletlidir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)^a göre ise hac yapması daha faziletlidir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) ilk başta İmam Muhammed ile aynı görüşteydi. Daha sonra hac yaptığında bu ibadet esnasındaki zorlukları görünce hac yapmanın daha faziletli olduğu görüşüne dönmüştür.

UMRE

955-SUÂL:

UMRE YAPMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Umrenin farz mı sünnet mi olduğuna dair mezhepler arasında farklı görüşler söz konusudur. Hanefi fakihlerinden bazıları vacip olduğunu söylemişlerdir. *Bedâyi'u's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi* kitabının müellifi Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî bu görüşü almış ve Kâdıhan'da *Fetava'sında* bu görüşü sahih kabul etmiştir.¹ Ancak mezhepte asıl olan görüş; güç yetiren için umreye gitmenin vacip olmayacağıdır. Belki umre yapmak sünnet-i müekkededir. İmam Malik'e (Allah ondan razı olsun) göre de umre sünnettir. İmam Şafî'nin kavli ceditine göre ise umre farzdır. Ayet-i kerime umrenin farz olan hac ile beraber zikredilmesi buna delil gösterilmiştir.

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ •

Haccı ve umreyi Allah için tam yapın.²

Ayrıca El-Hâkim en-Neysâburî'nin *el-Müstedrek ale's-Sahihayn'inde* *El-Buhârî ve Müslim'in* şartı üzere Ebu Rezîn el-Ukeylî'den (Allah onlardan razı olsun) rivayet ettiği şu hadîs-i şerifte umrenin farz oluşunun delili

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

2 Bakara/196

olarak getirilmiştir:

عَنْ أَبِي رَزِينِ الْعُقَيْلِيِّ: أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَبِي •
شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ الْحَجَّ وَلَا الْعُمْرَةَ وَلَا الظُّعْنَ، - أَيْ
الْإِرْتِحَالَ - فَقَالَ: أَحْجُجْ عَنْ أَبِيكَ وَاعْتَمِرْ

Ebu Rezin el-Ukeyli'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ey Allah'ın Resu-
lü! Benim babam iyice yaşlandı. Hac, umre ve yolculuk sıkıntılarına güç
yetiremez. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle bu-
yurdu: Babanın yerine hac ve umre yap.¹

Bizim için delil olarak şu hadis ve eserler vardır.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ •
وَسَلَّمَ عَنِ الْعُمْرَةِ أَوْاجِبَةٌ؟ قَالَ: لَا، وَإِنْ تَعْتَمِرُوا هُوَ أَفْضَلُ

Cabir b. Abdillâh'dan (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edil-
miştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e "umre vacip
mi?" diye sorulduğunda şöyle cevap verdi: Hayır vacip değildir. Ama yapa-
cak olursanız fazilet işlemiş olursunuz.

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ •
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْحَجُّ جِهَادٌ، وَالْعُمْرَةُ تَطَوُّعٌ

Talha b. Ubeydillâh'dan (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:
O Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den şöyle dediğini

1 El-Hâkim en-Neysâburî, el-Müstedrek ale's-Sahihayn 1768

işitti: Hac cihattır. Umre nafiledir.¹

عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: الْحَجُّ فَرِيضَةٌ، وَالْعُمْرَةُ تَطَوُّعٌ

İbrahim'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah şöyle dedi: Hac farzdır. Umre nafiledir.²

Ayrıca Şafîî'lerin delil olarak getirdikleri ayet-i kerimeye şöyle cevap verilmiştir: Umrenin, farz olan hac ile beraber zikredilmesi farz olmasını gerektirmez. Farz olduğuna dair ayrıca başka deliller gerekmektedir.³

956-SUÂL:

UMRENİN FARZLARI NELERDİR?

Cevap: Umrenin farzları Tavaf, niyet ve ihram olmak üzere üçtür. Tavafın umrenin rüknü olduğunda ittifak vardır. Alaaddin es-Semerkindî, *Tuhfetu'l-Fukahâ* nam eserinde sa'yı da umrenin rükünlerinden saymıştır. İhram ise ittifakla umrenin edasının şartlarından. Molla Ali el-Kârî, *El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit* adlı eserinde saç tıraş etmek veya kısaltmayla birlikte sa'yı da umrenin vaciplerinden saymış, umrenin rüknü olarak ise sadece tavafı zikretmiştir. Ayrıca Molla Ali el-Kârî, *Tuhfetu'l-Fukahâ* isimli eserde sa'yın rükün sayılmasını meşhur olmayan bir görüş olduğunu belirtmiştir. Yine Molla Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye* isimli eserinde şöyle der: Umre, tavaf ve sa'ydan ibarettir. Umre tavafının rükün olduğuna dair icma vardır. Hanefî mezhebine göre sa'y yapmak vaciptir. Sahih olan görüşe göre ihramdan çıkmak için saçları kesmek veya kısaltmak vaciptir.⁴

1 Sünenu İbn Mâce 2989

2 Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe, el-Musannef 13827

3 Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye*

4 A.ge

957-SUÂL:

**HAC İLE UMRE ARASINDAKİ ORTAK VE FARKLI
YÖNLER NELERDİR?**

Cevap: Bütün yönleriyle umrenin ihramının hükümleri haccın ihramının hükümleri gibidir. Şöyle ki; hac ihramında yasak olan şeyler umre ihramında da yasaktırlar. Aynı şekilde hac ihramında farz, vacip, sünnet, haram, ifsat edici ve mekruh olan şeylerin çoğu, umre ihramı içinde geçerlidir. Ayrıca ihsar, ve emsali birçok mesele de umre ile hac aynıdır. Umre ile hac arasında hükümleri farklı birçok mesele vardır;

Hac farzdır. Umre farz değildir.

Hac için belirli bir vakit vardır. Umre için yoktur. Senenin tamamında umre yapılabilir. Ancak eyyamü't-teşrik denilen (Arife günü, bayram günleri ve dördüncü gün) beş günde umre yapmak mekruhtur.

Umrenin hac gibi çeşitleri yoktur.

Umre için Arafat ve Müzdelife'de vakfe, şeytan taşlama, namazları cem ve hutbe yoktur.

Umreci için kudüm tavafı yoktur.

Umre için veda tavafı yoktur.

Umre tavafından sonra cinsel ilişkiye girmekle büyükbaş vacip olmadığı gibi umresi de fasit olmaz. Şu kadar var ki ceza olarak küçükbaş keser.

Cünüp, aybaşı veya loğusa olarak umre tavafı yapılması durumunda büyükbaş hayvan kesilmesi gerekmez.

Mekkeli olan veya olmayan herkes, umre için ihrama Hill bölgesinden girer. Hâlbuki hac için Mekkeli olan kişi, ihrama haremnden girer.

Sahih olan görüşe göre umre tavafını yapmaya başlamasıyla kişi telbiyeyi keser. Hâlbuki haccı ifrat veya haccı kıran yapan telbiyeye büyük şeytanı taşıyana kadar devam eder.¹

1 Ali el-Kârî, İrşadu's-Sâri ila Menasiki el-Molla Aliyyü'l-Kari

958-SUÂL:

UMRE NASIL YAPILIR?

Cevap: Mekkeli kişi, öncelikle Hill bölgesinden ihrama girer. Mekkeli olmayan ise mikattan girer. Sonrasında ihram yasaklarından kendini korumaya çalışır. Mekke'ye girdiğinde Babu's-Selam'dan Mescid-i Haram'a girer. Faziletli olan budur. Başka bir kapıdan girmesinde bir beis yoktur. Öncelikle umre tavafını, ilk üç şavtında remel ve bütün şavtlarında ıztıba yaparak tamamlar. Tavaf niyeti yapıp tavafa başladıktan sonra Hacer'i is-tilam etmesi ile telbiyeyi keser. Yedi şavt ile tavafını tamamlar. Bunların çoğu olan ilk dördünü yapması, kişinin ihramdan çıkıp umresinin bozulmaması için gereklidir. Yani bu dört şavtı yapmadan umresi henüz sahih sayılamaz.

Daha sonrasında kerahet vakti değilse iki rekât tavaf namazı kılar. Kerahet vakti ise namazı sonraya bırakır. Sonrasında kılması kaza değil edadır. Hanefi mezhebine göre bu namazı kılmak vaciptir. Sonrasında sa'y yapmak için Safa kapısından sa'y mahalline gider. Başka kapıdan girmesinde bir beis yoktur. Şu kadar var ki güzel olanı terk etmiştir. Sa'y yapıktan sonra saçını tıraş ederek veya kısaltarak ihramdan çıkar.

959-SUÂL:

BİRDEN FAZLA UMRE YAPMANIN
HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bazı fakihler bir senede birden fazla umre yapılmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Maliki mezhebinin meşhur olan görüşü de böyledir. Ancak ticaret veya benzeri bir sebeple Mekke'ye birkaç kez girip çıkması gerekirse bu durumda her sefer için yeni bir ihram ve umre yapması zorunlu olacağından bir yıl içerisinde birden fazla umre yapması mekruh olmayacaktır.¹

En meşhur görüşe göre tavafı fazla yapmak umreyi fazla yapmaktan daha faziletlidir. Zira tavaf bizzat maksut bir ibadet olup her vakit yapılabilir. Umrenin asıl rükündür. Ayrıca umrenin mekruh olduğu vakitler vardır.

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

Tavaf için ise böyle bir şey söz konusu değildir.

“İki rekât namaz bir tavaftan faziletli midir?” sorusuna tavafın daha faziletli olduğu cevabı verilmiştir. Gerekçe olarak; “her bir tavaf içerisinde zaten iki rekât tavaf namazı vardır. Öyleyse tavaf daha faziletli olmalıdır”, denmiştir. Ancak bir tavaf süresince namaz kılınması durumunda namazın daha faziletli olacağını ifade edenler de olmuştur. Allah en doğruyu bilendir.¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tümü hicretten sonra olmak üzere toplam dört defa umre yapmıştır. Nübüvvetten sonra Mekte’de kaldığı on üç senelik dönemde hiç umre yapmamıştır.²

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla’î, Tebyinu’l Hakâik

2 Kemal İbnu’l-Hümâm, Fethu’l-Kadîr

HACCI KIRAN

960-SUÂL:

HACCI KIRAN NEDİR VE NASIL YAPILIR?

Cevap: Kıran haccı: Hac ve umreye birlikte niyet edilerek aynı yılın hac ayları içinde umre ve haccı bir İhramda birleştirmektir. Hac ve umre tek ihramla yapıldığı için “birleştirmeli hac” anlamında bu adı almıştır. Umre ve hacca, ikisine birden niyet edip umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkmadan, aynı ihramla hac vazifelerini de tamamlayan Afakiler “kıran haccı” yapmış olurlar.¹

Bahsettiğimiz cem etme işlemi hac ve umreden her birisinin niyetini beraberce veya arka arkaya yapılabileceği gibi, umreye niyet edip umre tavafının çoğu olan dört şavt bitmeden üzerine hac niyetini dâhil ederek de olur. En üstün olanı mikattan ya da daha mikata varmadan hem umre hem de hac için niyet ederek ihrama girmektir.

961-SUÂL:

HACCI KIRAN YAPACAK OLAN NASIL NİYET YAPAR?

Cevap: Niyeti şöyle yapar:

1 Büyük İslam ilmihali, Ö.N.B

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُمَا لِي وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّي

Allah'ım! Ben hac ve umre yapmayı kast ediyorum. Onları bana kolay et ve onları benden kabul et.¹

En güzeli bu niyetin kalp ile yapılmasıdır. Zira bu şekilde niyeti aşikâr yapan birine İbn Ömer şöyle demiştir: İnsanlara talim mi yapıyorsun! Allah senin kalbindekini bilir. Niyeti içinden yap.²

Niyet ederken hacı diliyle önce söylese de kalben önce umre yapmayı kastetmesi müstehaptır. Zira fiiliyatta önce umre ile başlanacaktır. Şayet önce hac niyetini yapıp daha sonra umre niyetini ona eklese mekruh olur. Zira sünnet olan bunun aksidir.

Başkası adına hacı kıran yapıyorsa niyeti şöyle yapar:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ عَنْ فُلَانٍ فَيَسِّرْهُمَا لِي وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّي

Allah'ım! Ben falan kişi için hac ve umre yapmayı kast ediyorum. Onları bana kolay et ve onları benden kabul et.

Mekke'ye girdiğinde önce umre fiillerini yapar. Umre niyetini hac niyetinden sonra yapması bu durumu değiştirmez. Umre tavafinın yedi şavtında ıztıba, ilk üç şavtında ise remel yapar. Sonrasında iki rekât tavaf namazı kılıp umre için sa'y yapar. Böylece umre fiillerini bitirmiş olur. Şu kadar ki ihramdan çıkmaz. Sonrasında hacın sünnetlerinden olan kudüm tavafinı yapar. Bu tavafin tamamında da ıztıba yapar. Şayet hacın sa'yını öne alacaksa kudüm tavafinın ilk üç şavtında remel yapar. Zira sonrasında sa'y yapılacak tavaflarda remel yapmak sünnettir.

Kıran hacı yapan, arka arkaya iki tavaf, iki sa'y yapsa ve hangisini hangi

1 Ali el-Kârî, İrşadu's-Sari ila Menasiki el-Molla Aliyyü'l-Kari

2 Camiu'l-Ulum ve'l-Ahkam, İbni Recebi'l-Hanbeli

niyetle yaparsa yapsın sahih olur. Yani birinciye umre, ikinciye hac için niyet etse veya ters yapıp; birinciye hac, ikinciye umre için niyet etse veya mutlak tavaf ve sa'y niyet edip tayin etmese veya nafîle ya da nezir gibi olan başka bir tavafa niyet etse birinci tavaf ve sa'y umrenin, ikincisi ise kudüm tavafıyla haccın say'ı olur. Şu kadar var ki bu durumlarda birçok yönden sünnetin aksine davrandığı için mekruh işlemiş olur.

962-SUÂL:

HACC-I KIRAN MI, HACC-I TEMETTÜ MÜ YOKSA HACC-I İFRAT MI DAHA FAZİLETLİDİR?

Cevap: Hanefi Mezhebinde tercih edilen görüş; haccı kıranın temettü haccından, temettü haccının da haccı ifrattan daha faziletli olduğudur. Buna göre hac çeşitleri arasında en faziletli olan kıran haccıdır. Hacc-ı kıranın en faziletli olmasının sebebi bir ihramla umre ve hac ibadetlerinin bir araya toplanmasıdır, tıpkı oruçlu olarak itikâf yapmak gibi.

Temettü haccının ifrat haccından daha faziletli olmasının sebebi de bir ihramla olmasa da iki ibadeti bir araya toplamaktır. Her ne kadar iki ibadet arasındaki bağ, haccı kırandaki kadar kuvvetli olmasa da. Bu açıdan haccı kırana benzemiş olur.¹

Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik'de şöyle denilmiştir: Her ne kadar mezhepte haccı kıran haccı temettüden daha faziletli olsa da bizim gibiler için temettü kırandan daha evladır. Çünkü ihramda kalma süresinin çok uzun olması sebebiyle birçok mahzurlara düşülebilir. Zira hac esnasında tartışma, günah ve emsali şeylerden kendini koruyabilenler son derece azdır. Ancak kişinin kendinden emin olması durumunda kıran haccının daha faziletli olacağında şüphe yoktur.

963-SUÂL:

KIRAN HACCININ SAHİH OLMASI İÇİN ARANAN ŞARTLAR NELERDİR?

1 Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsrev, Dureru'l-Hükkâm

Cevap: Kıran haccının sahih olması için şu yedi şartın bulunması gerekir.

Umrenin tavafına başlamadan veya umre tavafının dört şavtını bitirmeden hac ihramı için niyet edilmesi gerekir. Bu sebeple umre tavafının ekserisini veya tamamını yaptıktan sonra niyet dilecek olursa her ne kadar hac ve umreyi birlikte yapmış olsa da kıran haccı şer'i anlamıyla yapılmış olmaz. Belki bu kişinin yaptığı kelime anlamıyla bir kıran sayılabilir. Yalnız böyle yaptığı için yani ihramı ihrama eklediği için ceza gerekecektir. Bu, ileride gelecektir.

Bu niyeti, cinsel ilişkide bulunmak gibi bir sebeple umresi bozulmadan yapılmalıdır.

Tavaftan önce cinsel ilişkide bulunmakla umresi bozulduktan sonra hac ihramına girecek olsa haccı kıran ya da haccı temettü yapmış sayılmaz. Şu kadar var ki umresi fasit olsa da haccı sahih olur. Ayrıca bozulmuş olan umresini tamamlamalı ve sonrasında kaza etmelidir.

Umrenin tavafının tamamını ya da çoğunu Arafat'ta vakfeye durmadan evvel yapmış olması gerekir. Şayet umre tavafını yapmadan zevalden sonra Arafat'ta vakfeye durursa umresini terk etmiş olur. Terk etmeye niyet etmemiş olması terk etmiş olmasına engel değildir. Tabi bu durumda terk ettiği için bir ceza kurbanı keser ve teşrik günlerinden sonra umreyi kaza eder. Ayrıca yapmış olduğu kıran haccı, batıl olacağı için kıran kurbanını kesmesine gerek yoktur.

Umrenin tavafının çoğunu yaptıktan sonra Arafat'ta vakfeye duracak olsa kalan şavtları ziyaret tavafından önce yapmalıdır. Zira kalan üç şavtın vacip oluşu, ziyaret tavafından önce kişinin zimmetinde sabit olmuştur. Yani ziyaret tavafının farz olup kalan şavtların vacip olması ziyaret tavafının önce yapılacağı anlamına gelmez.

Kıran haccını cinsel ilişki ve -Allah korusun- dinden çıkmak gibi sebeplerle bozmaktan sakınmalıdır. Şayet Umre tavafının şavtlarının çoğunu yapmadan cinsel ilişkide bulursa umresi bozulur. Umresi bozulduğu gibi haccı da bozulur. Arafat'ta vakfeye durmadan cinsel ilişkide bulunacak olursa sadece haccı batıl olur. Her iki durumda da haccın bozulma sebebi Arafat'ta vakfeye durmadan önce cinsel ilişkide bulunmuş olmasıdır. Bu durumda kıran için gereken kurban kendisinden düşer.

Umre tavafinın şavtlarının çoğunu hac ayları içerisinde yapması gerekir. Tavafin azını hac aylarından evvel, kalan çoğunu hac aylarından sonra yapması durumunda kıran haccına zarar vermez.

Haccı kıran yapacak kişinin hakikaten veya hükmen afaki olması gerekir. Buna göre; Mekke'li olan bir kişi, hac aylarından evvel mikat bölgelerinin dışına çıkacak olsa hakiki olmasa da hükmen afaki sayılacağı için haccı kıran yapabilir. Afaki olmayan kişinin yaptığı kıran, sünnete uygun olmasa da sahihtir.

Arafat'ta vakfeyi kaçırmayacak. Zira vakfeyi kaçıran haccı kaçırmıştır. Şayet vakfeyi kaçırarak olursa kıran için kesilecek kurbanı kesmesine gerek yoktur. Şu kadar var ki bir sonraki sene gelip kaçırdığı haccı kaza etmelidir.¹

964-SUÂL:

KIRAN VEYA TEMETTÜ HACCI YAPAN İÇİN ŞÜKÜR KURBANININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kıran veya temettü haccı yapanların hac ayları içerisinde tek bir yolculukta hac ve umre ibadetlerinin ikisini birden yapmaya muvaffak kılınmalarına karşı, şükür kurbanı kesmeleri vaciptir. Bu kurban, kurban bayramlarında zengin olan kişiler üzerine vacip olan kurban (udhiyye) değildir. Haccı kıran ya da temettü yapanların kesebilecekleri en düşük kurban koyun ve benzeri küçükbaş hayvanlardır. Bundan daha üstün olanı inek ve benzeri büyükbaş hayvanlardır. Bundan da daha üstünü cezur denilen develerdir. En faziletli olan, Kıran veya temettü haccı yapanların hayvanını yanında getirmesidir. Ancak günümüzde bu uygulama neredeyse imkânsızdır.

Bu kişiler, kestikleri hayvanlardan fakir-zengin herkese yedirebilecekleri gibi kendileri de yiyebilirler. Müstehap olan üçte birini sadaka olarak vermesi, üçte birini yedirmesi kalan üçte birini de kendine saklamasıdır. Buna göre tasadduk etmelerinin vacip olmadığı anlaşılmış olur. Hayvanın kesilmesiyle kişinin üzerine vacip olan yükümlülük düşmüş olacağından, kesildikten sonra çalınsa, kayboldu veya zayi olsa tekrar kesmesi vacip ol-

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

maz.

965-SUÂL:

KESİLECEK ŞÜKÜR KURBANININ VACİP OLMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Şükür kurbanının vacip olması için gereken beş şarttan söz edilir:

Hayvanı kesebilecek mâlî kuvvetinin bulunması. Buna göre hayvanın kendisine veya onu satın alabilecek paraya sahip olmak şarttır.

Yapılan kıran ve temettü haclarının sahih olması şarttır.

Akıllı olmak. Buna göre delinin haccı sahihtir diyenlere göre şükür kurbanı kesmesi vacip olmaz. Delinin haccı sahih değildir görüşüne göre hac vacip olmadığı için şükür kurbanı da vacip olmaz.

Buluğa ermiş olmak.

Hür olmak. Bu durumda Kıran veya temettü haccı yapan kölelerin oruç tutmaları gerekir. Eğer haremde oruç tutmazlarsa zimmetlerine hür olduktan sonra kesmek üzere kurban vacip olur.

966-SUÂL:

VACİP OLAN BU ŞÜKÜR KURBANI NEREDE VE NE ZAMAN KESİLMELİDİR?

Cevap: Kıran veya temettü haccı yapanların şükür kurbanı olarak kescekleri hayvanların Harem Bölgesinde kesilmeleri gerekir. Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, (ö.498) *el-Mebsût* isimli eserinde şöyle der: Sünnet olan bayram günleri çıkmamış ise Mina'da, çıkmış ise Mekke'de kesilmesidir.

Kıran veya temettü haccı yapanların şükür kurbanı olarak kesecekleri hayvanı bayram günlerinden önce kesmeleri kesinlikle caiz değildir. Bayram günlerinden sonra kesmesi ise ittifakla caizdir. Ancak İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bayram günleri içerisinde kesilmesi vacip, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise bayram günlerinde kesilmesi vacip değil, sünnettir.

Her iki görüşe göre; en erken kesilebilecek vakit bayramın birinci günü fecri sadığın doğuşuyla başlar. Ebu Hanife'ye göre kesilmesi vacip olan son vakit; bayramın üçüncü günü güneşin batmasına kadardır. İki görüşe göre de sünnet olan birinci gün güneşin doğmasından sonradır. Ayrıca İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre şeytan taşlamayla tıraş arasında kesilmesi de vaciptir. Yani kurbanı kesmeden ihramdan çıkmaması gerekir. Hayvanı kesmeden vefat etmesi durumunda; şayet vasiyet etmişse geriye bıraktığı malından bu kurban kesilir. Vasiyet etmemişse zimmetinden sakıt olur. Varislerinin onun adına teberru da bulunmaları sahihtir.¹

967-SUÂL:

ŞÜKÜR KURBANİ KESMEYE MADDİ İMKÂNİ OLMAYAN NE YAPAR?

Cevap: Şükür kurbanı kesmeye maddi imkânı olmayan Kıran veya temettü haccı yapanlar; vakfeden önce üç gün oruç tutarlar. En güzeli; art arda üç gün ve son günü arife gününe denk getirecek şekilde Zilhicce'nin yedi, sekiz ve dokuzuncu günlerinde oruç tutmaktır. Kıran haccı yapan her iki ihrama, temettü haccı yapan da umre ihramına girdikten sonra Zilhicce'nin yedinci gününden önce bu oruçları tutabilir. Her ikisi de umre ihramından sonra tutmalıdırlar. Bu oruçlara geceden niyet yapılmalıdır. Şafî mezhebinde hac ihramında olmaksızın bu oruçlar tutulamaz. Dolayısıyla her iki mezhebin söz birliğiyle umre ihramından önce bu oruçları tutamaz. Ayrıca hac aylarından önce haccı kıran ihramına girse hac ayları gelmeden bu oruçları tutması caiz olmaz. Dolayısıyla hac aylarını beklemesi gerekir. Daha sonra dilediği yerde yedi gün daha oruç tutması vaciptir. Memleketinde tutması müstehaptır. Cenabı Hak şöyle buyurmuştur:

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ
الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا
رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ

Güvende olduğunuz zaman hacca kadar umreyle faydalanmak isteyen kimse, kolayına gelen kurbanı keser. Kurban bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de döndüğünüz zaman (olmak üzere) tam on gün oruç tutar.¹

Kalan yedi günü memleketine döndükten sonra art arda tutması müstehaptır. Peş peşe tutmayıp arayla tutacak olursa da bir şey gerekmez.

Şayet üç gün orucu tuttuktan sonra ihramdan çıkmadan maddi imkân bulsa bu durumda kurban kesmesi vacip olur. İhramdan çıktıktan sonra imkân bulması durumunda kesmesi gerekmez.

Şayet kurban kesme günleri gelene kadar üç gün orucunu tutmazsa artık kurban kesmesi vacip olur.²

1 Bakara 196

2 Ali el-Kârî, Fethu bâbî'l-Înâye şerhu'n-Nukâye, Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

TEMETTÜ HACCI

968-SUÂL:

TEMETTÜ' HACCI NEDİR VE NASIL YAPILIR?

Cevap: Temettü' haccı: Temettü", istifade etmek" anlamına gelir. Aynı yılın hac aylarında umre ayrı, hac ayrı ihramla yapıldığı zaman iki ihram arasında, ihramsız, yani ihram yasaklarının bulunmadığı yasaksız bir zaman dilimi, umre ile hac arasında hac yasaklarının söz konusu olmadığı serbest bir vakit bulunduğu için bu ad verilmiştir.

Temettü" haccı; aynı yılın hac ayları içinde, umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramla yapmaktır. Hac ayları içinde umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra, aynı yıl hac için yeniden ihrama girip hac vazifelerini de eda eden mîkat dışından gelmiş hacılar Temettü" haccı yapmış olurlar.

Burada önemli olan umre ihramı ile hac ihramı arasında evine dönmesidir. Evine dönebilmesi ancak hac vazifelerini tamamen bitirdikten sonra olur. Buna rağmen umre ihramından çıktıktan sonra evine dönecek olursa henüz hac ihramına başlamadığı için ilmamı yani evine dönüşü sahih olur. Fakat evinden dönüp geldikten sonra önceden yapmış olduğu umre temettü' haccının umresi olamaz. Yeniden temettü haccı yapmak istiyorsa yeniden umre ihramına girmeli ve temettü haccının gereklerini yapmalıdır. Bunun yanı sıra diğer hac türlerini de yapabilir.

Haccı kıran yapan kişinin durumu böyle değildir. Yani umreyi bitirdikten sonra hac ihramı devam ettiği için bu arada evine dönmesi yapmış olduğu haccın, kıran haccı olmasına zarar vermez. Zira ilmamı sahih de-

ğildir. Yani evine dönüşü tam bir dönüş değildir.

Sahih olmayan ilmam ne Temettü'ü ne de kıranı iptal edemez. Hatta bu yüzden temettü haccı yapan kişi, beldesinden hedy/kurbanlık getirmiş olsa ve umresini yaptıktan sonra evine dönse getirdiği kurbanlık, ilmamının sahih olmasına mani olacağı için yapacağı temettü' hac zarar görmez. Zira bayramın ilk günü kurbanını kesene kadar umre ihramından çıkamayacağı için bu durumda evine dönmesi gayrı sahih bir ilmam olur.

969-SUAL:

TEMETTÜ' HACCININ SIHHAT ŞARTLARI NELERDİR?

Cevap: Temettü' haccının sahih olabilmesi için on şart gereklidir.

Aynı senenin hac ayları içerisinde hacdan önce yapılacak umrenin tavaf-
larının tamamını veya çoğunu yapmış olmalıdır.

Aynı senenin hac ayları içerisinde hacdan önce yapılacak umrenin tavaf-
larının tamamını veya çoğunu hac ihramını yapmadan evvel bitirmelidir.
Şayet bitirmezse haccı, temettü' değil kıran olur.

Hac vazifelerine başlamadan önce yapacağı umreyi ifsat etse ve fasit ola-
rak tamamlayıp kaza da yapmasa haccı temettü olmaktan çıkar. Umreden
sonra yapacağı haccı da ifsat etmemesi gerekir. İfsat etmesi durumunda
temettü" olamaz.

Geride de beyan ettiğimiz gibi; umreden sonra ihramdan çıkmış olarak
ehline dönmemesi gerekir. Zira bu durumda sahih bir ilmamla vatanına
dönmüş olur ki bu da temettü' haccının son bulması demektir. Şayet afakî
ailesi yanındayken Temettü' yapsa sahih olur. Mekkeli ise ailesi yanında
olmasa bile temettü' yapsa sahih olmaz. Zira ilmamın tahakkuku için va-
tanına dönmesi gerekir. Ehlinin yanında olması veya olmaması bir şeyi
değiştirmez.

Mikat bölgesinin dışından gelen kişi, umre ihramından çıkmak için he-
nüz tıraş olmamışken evine dönse, aynı sene aynı ihramla hac yapmak için
geri dönecek olsa bu kişi hala temettü haccı yapabilir. Zira ihramlının il-

mamı sahih olmayacağından mutemetti olmaya devam eder. Zira ihramlı iken yapılacak ilmam fasit olur.

Meselenin akılda kalmasını kolaylaştırmak adına birkaç kuraldan bahsedelim;

Sahih ilmam başlanılan temettü' haccını bitirir, fasit ilmam bitirmez.

Mikat sınırları içerisine yani hill bölgesine gitmesi ilmam değildir. Adeta Mekke'deymiş gibidir. Bu yüzden haccının temettü olmasına zarar vermez.

“Evine yani vatanına dönmese fakat mikat sınırlarının dışına çıkacak olsa ilmam sayılır mı?” buna dair fakihler ihtilaf etmişlerdir. Kimi, bunu vatanına dönmek olarak yani ilmam olarak görürken kimi de Mekke dışına yani hill bölgesine çıkmak olarak görmüşlerdir.

Umre tavaflarının tamamı ya da çoğu ve sonrasındaki hac, aynı yolculukla yapılmış olmalıdır. Şayet umre tavaflarının çoğunu ilk yolculukta yapıp vatanına dönse ve sonra ikinci yolculuğu hac için yapsa iki ayrı yolculuğun birinde umre diğerinde hac yaptığı için mutemetti olmaz. Ancak umre tavaflarının azını birinci yolculukta, kalan çoğunu ve haccı ikinci yolculukta yapsa mutemetti olur. Zira bu durumda her iki görevi tek yolculukta yapmıştır. El-Kadıhan, *el-Muhit* ve *el-Mebsut* sahipleri bu görüşü kimseye nispet etmeden zikretmişler ve bu konuda herhangi bir hilaf zikretmemişlerdir. *Lubabu'l-Menasik* sahibi ise “meşhur olan bu görüşün İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in görüşü olmasıdır” demiştir.

Her iki görevi de aynı senede yapması gerekir. Şayet hac aylarında umre tavaflarını yapsa haccı da bir sonraki sene yapsa mutemetti olmaz. Bu durumda ilmamı sahih yapıp yapmaması, umre ihramından çıkmayıp ikinci seneye kadar haremde kalması hükmü değiştirmez. Zira aynı senede yapılıma şartı ortadan kalkmıştır.

Mekke'yi vatanı asli edinmemek; hac aylarında umresini yaptıktan sonra Mekke'yi ebedi vatan edinirse mutemetti olmaz. Ancak söz gelimi iki ay gibi belirli bir müddet kalmaya niyet edip bu zaman esnasında hac yapacak olursa haccının temettü haccı olmasına zarar vermez. Zira vatanı ikame ebedi vatan değildir.

Temettü haccı yapacak olan kişi hac aylarından evvel ihramsız olarak Mekke'de bulunsa, hac ayları girdikten sonra temettü' için ihrama girmek kastıyla mikata gidip umre ihramına girse mütemetti olamaz. Bilakis İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre ehline dönüp umre ihramına girmelidir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre mikatın ötesine çıkması yeterlidir. Temettü'u kast eden kişi hac aylarından evvel umre ihramıyla Mekke'de bulunsa ve umre tavafinın çoğunu hac aylarından önce yapmış olsa hac ayları girdikten sonra temettü' yapmak kastıyla mikata gidip ikinci bir umre için ihrama girse yine mütemetti olamaz. Burada kast edilen birinci umrenin ihramından çıkıp hac ayları girdikten sonra ikinci umre için mikata gitmesidir. Ancak bu durumda da ilk umrenin ihramından çıktıktan sonra hac ayları geldiğinde evine dönüp oradan umre ihramına girse ittifakla mütemetti olur.

Temettü' yapacak kişi âfâkî yani evi mikat bölgesinin ötesinde olmalıdır. Aslolan; kişinin herhangi bir yeri vatan edinmesidir. Yoksa orada bulunması ya da doğması değil. Buna göre Medine'deki Mekkeli Medine'yi vatan edinmekle âfâkî olmuş, Mekke'deki Medineli de Mekke'yi vatan edinmekle Mekkeli olmuş olur.

Mekke ve Medine'de iki ayrı hanımı olan kişi her iki şehirde de eşit zaman kalıyorsa temettü haccı yapamaz. Şayet birinde daha fazla kalıyorsa; *el-Bahr* sahibi hangisinde daha çok kalıyorsa o esas vatan kabul edilerek hüküm ona göre verilir söylemiştir. *Hazanetu'l-Ekme'l*'de ise Temettü' yapamayacağı söylenmiştir. Şu ayetin zahiride bu görüşü teyit etmektedir.¹

ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ •

“Bu söylenenler, ailesi Mescid-i Haram civarında oturmayanlar içindir.”²

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 Bakara 196

970-SUÂL:

**MEKKELİ OLAN VEYA MİKAT BÖLGELERİNDE
YAŞAYANLARIN TEMETTÜ' HACCI YAPMALARI
DURUMUNDA NE GEREKİR?**

Cevap: Mekke, mikat bölgeleri ve ikisi arasında yaşayanların Temettü' haccı yapmalarının caiz olmasına dair fakihler arasında ciddi ihtilaflar cereyan etmiş hatta bazıları tarafından bu meseleye dair müstakil risaleler yazılmıştır. Biz burada bu kadar derin ve bol ihtilaflı bir meselenin detaylarına girmek yerine kısaca görüşleri zikredip hangisiyle amel edilmesinin daha doğru olduğunu vurgulamakla yetineceğiz. Bu meseleye dair olan ihtilafları temel olarak üç görüş halinde zikredebiliriz.

Mekke, mikat bölgeleri ve ikisi arasında yaşayanların Temettü' haccı yapmaları caiz değildir. Bu görüş en meşhur olan görüş olup fakihlerin ekserisinin görüşüdür. Yani bu kişilerin hac aylarında umre yapıp sonrasında da haccı kast etmeleri caiz değildir. Yapmaları durumunda hacları caiz olmakla beraber ayet-i kerimeye aykırı davrandıkları için âsi olurlar ve bunun telafisi için kendilerine dem vacip olur.

ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ •

“Bu söylenenler, ailesi Mescit-i Haram civarında oturmayanlar içindir.”¹

Bu kişilerin yaptıkları temettü' haccının zikredilen mahzurla beraber caiz olmasının sebebi; bu kişilerin Temettü' ya da kıran haccı yapmaya ehil olmalarındandır. Ancak Temettü' yapmaları durumunda sahih ilmam olacağı için asi olmuş olurlar.

Mikat bölgesi dâhilinde yaşayanların hac ayları içerisinde hac olmaksızın sadece umre yapmaları mekruhtur. Tabi bu görüşe göre ardından hac yapmayı kast etmeleri durumunda da umre yapmaları yine mekruh olacaktır. Bu görüş *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi* sahibi Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî'nin görüşüdür. *Fethu'l-Kadîr* sahibi Kemal İbnu'l-Hümâm'da bu görüşe rücu etmiştir.

Mikat bölgesi dâhilinde yaşayanların hac ayları içerisinde ardından hac yapmayı kast etseler dahi umre yapmaları mekruh değildir. Caizdir. Dolaşısıyla böyle yaptıkları için ayrıca kurban gerekmez. Şu kadar var ki böyle yapılması durumunda temettü' haccı faziletini alamazlar. Zira ilmamın sahih olması buna engel olmuştur. Bu görüş El-Kâdı Ebu Zeyd ed-Debbusi'nin görüşüdür.¹

971-Suâl: Mekkeli olan veya mikat bölgelerinde yaşayanların haccı kıran yapmaları mümkün müdür?

Cevap: Normalde haccı kıran âfâkî içindir. Ancak Mekkeli olan veya mikat bölgelerinde yaşayanlar bir ihtiyaçtan dolayı mikat dışında bir bölgeye gitseler ve orada haccı kırana niyet etseler, sahih olur. Zira bu durumda âfâkî konumundadırlar. Hac için Mekke veya zikredilen yerlere dönmele-ri durumunda ilmam sahih olmayacağı için haccın, kıran olmasına zarar vermeyecektir. Geride geçtiği üzere; ihramlıyken yapılan ilmam sahih olmadığı için haccın, kıran haccı olmasına zarar vermez.²

972-Suâl: Temettü' haccının sahih olması için umre ihramına mikattan girilmesi şart mıdır?

Cevap: Temettü' haccının sahih olması için umre ihramına mikattan girilmesi şart değildir. Ancak mikatı geçtikten sonra ihrama girilmesi durumunda mikatı ihramsız geçmiş olacağından dolayı ceza kurbanı kesmesi gerekir. Ayrıca temettü' umresinin ihramına hac aylarından önce girecek olsa temettü'ü zarar görmez. Yalnız bu durumda umre tavafının çoğunu hac ayları içerisinde yapması gerekir. Ayrıca temettü haccı yapacak kişi temettü' umresini yaptıktan sonra hac ihramını haremde yapması da şart değildir. Dolayısıyla hac ihramını harem dışından da yapabilir. Ancak sahih bir ilmam ile vatanına dönmek şartıyla.³

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

3 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

973-SUÂL:

**BİR KİŞİDEN UMRE DİĞER BİR KİŞİDEN HAC
VEKÂLETİ ALAN BİRİSİ İKİSİNİ BİRLEŞTİRİP
TEMETTÜ' HACCI YAPABİLİR Mİ?**

Cevap: Bu soruya birini kendisi için diğerini vekâlet aldığı kişi için yaparak temettü' haccı yapabilir mi diye bir başka soru eklemekte mümkündür. Zira her iki sorunun cevabı da aynıdır. İlk soruya göre vekâlet veren iki şahıs, vekilin temettü' yapmasından razı olurlarsa vekil temettü' haccı yapabilir. Ancak temettü haccı için gereken şükür kurbanı vekil üzerine vacip olur. Diğer soruda da diğer kişi izin vermesi durumunda temettü' yapmasında bir sorun yoktur. Ancak bu durumda da şükür kurbanı vekil üzerine vacip olur.¹

İHRAMI İHRAMA KATMAK**974-SUAL:****BİR İHRAMI BİR BAŞKA İHRAMA KATMAK CAİZ MİDİR?**

Cevap: İhramı ihrama katmak dört surette düşünülebilir. Mekkeli olan kişi açısından bu dört suretin hiç biri caiz değildir. Bunun mekruh ya da haram olduğuna dair fakihlerin farklı görüşleri vardır. Âfâkî yani mikat bölgelerinin dışından gelenler için umre ihramına hac ihramını katmaktaki bir beis yoktur. Diğer suretler, mekruh mu haram mı veya caiz mi? Bu hususta farklı görüşler vardır.

Dört suret şunlardır:

Umre ihramına hac ihramını katmak

Hac ihramına başka bir hac ihramını katmak

Umre ihramına başka bir umre ihramını katmak

Hac ihramına umre ihramını katmak

975-SUAL:**BİRİNCİ SURET OLAN; UMRE İHRAMINA
HAC İHRAMINI KATMAK DURUMUNDA NE GEREKİR?**

Cevap: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre Mekkeli olan, umre ihramına girdikten sonra tavafının şavtlarından birini yapmış olsa ve sonrasında hac için tekrar ihrama girse hacı refz yani terk etmelidir. Terk etmesine ceza olarak bir kurban kesmesi vacip olur. Bu görüşün teyidi adına Ebu Hanife'den (Allah ona rahmet etsin) şu hadis rivayet edilmiştir:

رَوَى أَبُو حَنِيفَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَائِشَةَ •
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ لِرَفْضِهَا
الْعُمْرَةَ بِدَمٍ

Ebu Hanife, Abdülmelik bin Umeyr'den O'da Ayşe'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir: “Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Hz. Ayşe'ye umreyi terk ettiği için kurban kesmesini emretti.”¹

Ayrıca bu kişinin zimmetinde borç olarak bir hac ve bir umre sabit olur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre umrenin terk edilip sonradan kaza edilmesi daha güzel görülmüştür. Ayrıca terk ettiğinden dolayı bir kurban kesmesi vacip olur. Zira Mekkeli hakkında ikisini cem etmek caiz değildir. Umrenin terk edilmesinin daha güzel olmasının sebebi olarak şöyle denilmiştir: Zira umre, hacdan mer-tebe bakımından daha düşük ve kaza edilmesi daha kolaydır. Çünkü umre için muayyen bir vakit yoktur. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) adına şöyle cevap verilmiştir: Umre amellerinin bir tanesinin bile yapılması ile yani başlanmasıyla kesinleşmiş vacip olmuştur. Hâlbuki hac henüz kesinleşmemiştir. Kesinleşmemiş olanı terk daha kolaydır. Ayrıca başlanılmış umreyi terk etmekte yapılmış amelin iptal edilmesi söz konusudur.

Umre ihramına girip umre tavafına başlamadan hac ihramına girmesi durumunun umrenin terk edilmesi gerektiğine dair âlimlerin söz birliği vardır.

Umre tavafının dört şavtını yaptıktan sonra hac ihramına girecek olursa hacı refz etmesinin yani hac yapmayı terk etmesinin gerekli olduğuna dair âlimlerin ittifakı vardır. Zira bir şeyin çoğu o şeyin tamamı hükmün-

1 Ali el-Kârî, Şerhu Müsnedi Ebi Hanife

dedir. Burada da şavtların çoğunu yaptığı için adeta rükün olan tavafın tamamını yapmıştır. bu durumda umreyi eksik de olsa yapmış olacağından onu terk etmesi söz konusu olamaz.

Şayet hiç birisini terk etmezse ve ikisini de tamamlasa ikisi de geçerli olur ve yapmış olduğu cemden dolayı ceza kurbanı kesmesi gerekir.

Ezcümle: Önümüze iki ittifak bir de ihtilaf edilen üç durum çıkmıştır.

İttifak edilenler;

Umre ihramına girip tavafından hiçbir şavt yapmadan hac ihramına girmesi. Bu durumda ittifakla umreyi terk eder.

Umre tavafının çoğunu yaptıktan sonra hac ihramına girmesi; bu durumda ise ittifakla hac terk edilir.

İhtilafı olan;

Umre tavafının şavtlarının azını yaptıktan sonra hac ihramına girmesi. Bu durumda âlimler arasında ihtilaf söz konusudur. Bu ihtilaf yukarıda geçti.

Bahis konusu olan iki ihramı cem etmek âfâkî için yasak olamamakla beraber onun da şükür kurbanı kesmesi vaciptir. Zira hac ihramını umre ihramına katmasıyla adeta kıran haccı yapmış olur.¹

976-SUÂL:

İKİNCİ SURET OLAN; HAC İHRAMINA BAŞKA BİR HAC İHRAMINI KATMAK DURUMUNDA NE GEREKİR?

Cevap: Bir kimse birden fazla söz gelimi yirmi tane hac ihramına niyet etse bakılır; Bunların niyetini beraber yani tek niyetle yapmışsa veya birinci için Arafat'ta vakfeye durmadan diğerlerinin niyetini yapmışsa İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre hepsi vacip olur. Ancak niyeti her birine ayrı ayrı yapmışsa niyetinde birinci ola-

1 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye; Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

rak söylediğini eda edip diğerlerini terk eder.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre hepsinin niyetini tek niyetle yapması durumunda tek bir hac vacip olur. Peş peşe niyet etmesi durumunda ise ilk zikredileni vacip olur.¹ Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* adlı kitabında; Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den bu kişinin Mekke'ye varınca diğer hacları terk etmesi gerektiğini nakletmiştir. Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den başka bir rivayette ise haccın; tavaf veya Arafat'ta vakfe gibi herhangi bir ameline başlamakla terk edilmesi gerektiği rivayet edilmiştir.²

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bir kişi hac ihramına girdikten ve vazifeleri bitirip bayramın birinci günü tıraş olduktan sonra bir başka hac için tekrar ihrama girecek olsa üzerine ikinci hac farz olur. Yaptığı cem ve tıraştan dolayı ceza gerekmez. Zira birinci ihramdan çıkmış, akabinde ikinci hac ihramına girmiştir. Şayet birinci ihramdan sonra tıraş olmadan bayramın birinci günü ikinci ihrama girse; arkasından birinci ihramdan çıkmak için tıraş olsun veya olmasın kurban kesmesi vacip olur. Tıraş olursa ikinci ihramında cinayet işlemiş olduğu için, tıraş olmazsa bir sonraki sene ikinci ihramdan çıkmasıyla birinci ihramdan da çıkmış ve birinci ihramın tıraş vaktini geçirmiş olduğu için kurban kesmesi gerekir. Tıraş vaktini geçirmek İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre kurban kesmeyi gerektirir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; birinci ihramdan sonra tıraş olmadan ikinci ihrama girse ve ikinci ihramdan çıkana kadar tıraş olmayıp ikinci ihramın tıraşıyla her iki ihramdan çıkmış olsa her hangi bir ceza gerekmez. Zira İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre tıraşı tehir etmek cezayı mucip değildir. Ancak birinci ihramın tıraşını olmadan ikinci ihrama girdikten sonra tıraş olsa bu durumda İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre de kurban kesmesi gerekir. Zira ikinci ihramdan çıkmadan birinci ihramdan çıkma adına cinayet işlemiştir.³

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

2 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

3 Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeylaî, Tebyinu'l Hakâik

977-SUÂL:

ÜÇÜNCÜ SURET OLAN; UMRE İHRAMINA BAŞKA BİR UMRE İHRAMINI KATMAK DURUMUNDA NE GEREKİR?

Cevap: Bir kimse tıraş hariç umresinin diğer görevlerini bitirdikten sonra bir başka umrenin ihramına girse üç imamın ittifakıyla ikinci umre üzerine vacip olur. Vaktinden evvel ikinci ihrama girse iki ihramı cem etmesinden dolayı ceza kurbanı kesmesi gerekir. Zira ikinci ihramın vakti birinci umrenin tıraşından sonradır.¹ Bu durumda umreyi terk etmesine gerek kalmamıştır. Zira tıraştan başka görev kalmamıştır. Ancak sa'ydan ayrılmadan ikinci ihrama niyet etmesi durumunda umreyi terk eder ve bunun için ceza kurbanı keser. Buna göre; bir kimse iki umre ihramını beraberce veya peş peşe veya ikinciye birincinin sa'yından ayrılmadan önce yapacak olursa ikisi de vacip olur, tıpkı iki haccın ihramını birleştirme durumunda olduğu gibi. Bunlardan birini terk etmesi gerekir.

Şayet iki ihramı beraber yapmışsa herhangi birini, peş peşe ya da birincinin sa'yından ayrılmadan yapmışsa ikinciye terk etmesi gerekir. Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre- dir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre iki ihramı beraber yapması durumunda sadece bir umre vacip olur. Niyeti peş peşe yapması durumunda birincisi vacip olup, diğerini terk eder. Daha sonra terkten dolayı ceza kurbanı kesip, o sene veya daha sonra terk ettiğini kaza eder.

Şayet ikinciye başlasa ve bitirmeden birincinin tıraşını olsa ittifakla dem vacip olur. Şayet birinciye ifsat etse sonra ikincinin ihramına girse ikinciye terk edip birinciye devam eder. Şayet birinciye terk edip yaptığı amellerin ikinci için olmasını kast etse bu niyeti geçersiz olup yaptığı ameller birinci için olur. İki haccı cem etmesi durumunda da böyledir.²

978-SUÂL:

DÖRDÜNCÜ SURET OLAN; HAC İHRAMINA UMRE İHRAMINI KATMAK DURUMUNDA NE GEREKİR?

1 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye; Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

Cevap: Malum olduğu üzere hac ihramıyla umre ihramını cem etmek haccı kıran olacağı için afakiler dışındakilerin bunu yapmaları caiz değildir. Afakilerin yapması durumunda ise geride de beyan ettiğimiz üzere sünnet olana aykırı hareket edildiği için ceza gerekmesi de doğru yapmamış olur. Zira sünnet olan umre ihramını önce yapmak veya her iki ihrama beraberce niyet etmektir.

Bu durumdaki âfâkî önce Mekke'ye gelir ve umre tavafını yapar ve hac-cını beklerse normal olan haccı kıran yolu üzere devam etmiş olur. Ancak önce Mekke'ye gelmeyip doğrudan Arafat'a çıkıp vakfe yaparsa umresini terk etmiş olur. Arafat'a yönelse ancak vakfe yapmamış olsa umresini terk etmiş olmaz. Mekke'ye gidip umresini yapabilir. Zira hala kıran haccı yapandır. Bu ise âfâkî hakkında meşrudur. Bu açıklamadan şu anlaşılır: Umrenin terki Arafat'a yönelmek değil belki orada vakfe yapmakla vacip olur.

Şayet hac için olan kudüm yani tahiyye tavafını yaptıktan sonra umre ihramına girerse ve sonrasında; önce umre sonra hac görevlerini yerine getirirse haccı kıran yapmış olur. Ancak bu durumda umre ihramını, hac-cın nafîle olan kudüm tavafından sonra yaptığı güzel olanı terk etmiş olduğundan telafi etmek için kurban keser. Bu, Fahru'l-İslam'ın görüşüdür. Şemsu'l-Eimme'ye göre ise şükür kurbanıdır. Zira haccı kıran yapmıştır. İhtilafın semeresi geride de söylendiği gibi kesilen kurbanda yapılacak tasarrufta; söz gelimi kesenin ondan yiyebileceği ya da yiyemeyeceği konusunda ortaya çıkar. Fahru'l-İslam'a göre göre yiyemez. Şemsu'l-Eimme'ye göre yiyebilir. Yine kurban kesme imkânı bulamayan kişinin bu kurban yerine oruç tutup tutamayacağı da bu ihtilafın bir sonucudur. Fahru'l-İslam'a göre oruç tutamaz, imkân bulduğunda ceza kurbanı kesmesi gerekir. Hiç bulamazsa bunu vasiyet etmelidir. Şemsu'l-Eimme'ye göre ise kurban kesme imkânı olmayan onun yerine oruç tutabilir.

Böyle bir durumda umreyi terk etmek müstehap görülmüştür. Zira hac-cın fiillerinden birisi umrenin önüne geçmiştir. Umreyi, terk ettikten sonra kaza etmesi vaciptir. Zira umre ihramı meşru idi. Ayrıca bu durumda umreyi terk etmiş olacağından ceza kurbanı kesecektir.

Şayet bayramın ilk üç gününde umre ihramına girse; bu niyetiyle umresi

sahih olur. Fakat bu umreyi terk etmesi ve sonrasında kazasını yapması bir de terk ettiğinden dolayı kurban kesmesi vacip olur. Terk etmesinin vacip olma sebebi haccın rükünlerinden olan Arafat'ta vakfenin bitmiş yani eda edilmiş olmasıdır. Bu durumda umrenin fiillerini, haccın fiilleri üzerine bina etmiş olur ki bu açık bir hatadır. Ayrıca bayramın ilk üç gününde hacca hürmeten umre mekruh görülmüştür. Ceza kurbanının sebebi umrenin terki, umrenin kazasının sebebi de mekruh da olsa umreye başlamanın sahih olmasıdır. Şayet terk etmeyip umresine devam etse umresi sahih olur. Ancak devam etmesi durumunda caza kurbanı vacip olur. Bu durumda ceza kurbanının vacip olmasının sebebinde ihtilaf edilmiştir. En doğrusu Fahrettin Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinu'l Hakâik*'de beyan ettiği şu sebeptir: Muhakkak ki bu kişi üzerinde şeytan taşlamak gibi haccın bazı fiilleri kalmıştır. Her ne kadar ihramları cem etmese de haccın bazı fiilleriyle umrenin fiillerini cem etmiş oldu. Bu sebepten ceza kurbanı vacip olmuştur.¹

979-SUÂL:

YUKARIDA GEÇEN DÖRT SURETTE CEZA KURBANİ VACİP OLMASI DURUMUNDA FAKİR OLAN ORUÇ TUTABİLİR Mİ?

Cevap: İki ihramı cem etmek veya iki ihramı cem etmek sebebiyle refz'in vacip olması halinde terkten dolayı ceza olarak kesilmesi gereken kurbanı telafi kurbanı veya kefarete kurbanı denilir. Kişinin fakir olması durumunda dahi bunun yerine oruç tutması, etinden yemesi, usul-fürûuna yedirmesi ve zenginlere yedirmesi caiz değildir. Şükür kurbanında ise durum tam tersine olup parası olmaması durumunda oruç tutabilir, kendisi yiyebilir ve fakir-zengin herkese yedirebilir.

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinu'l Hakâik*

HAC VE UMREDE İŞLENEN MAHZURLAR SEBEBİYLE GEREKEN CEZALAR

980-SUAL:

HAC VE UMREDE CEZAYI GEREKTİREN MAHZURLAR KAÇ KISMA AYRILIR?

Cevap: Hac ve umrede gereken cezalar; ihram sebebiyle gereken cezalar ve Harem Bölgesinde işlenmesi sebebiyle gereken cezalar olmak üzere iki kısma ayrılır.

İhram sebebiyle gereken cezaları sekiz başlık altında toplayabiliriz.

Vacibi terk etmek

İhramlıyken koku sürünmek

İhramlıyken dikişli elbise giymek

İhramlıyken erkeklerin baş ve yüzlerini, kadınların yüzlerini örtmesi

İhramlıyken bedenden kıl kopartmak veya kesmek

İhramlıyken tırnakları kısaltmak

İhramlıyken sureten ve manen veya manen cinsel ilişkide bulunmak

İhramlıyken kara hayvanı avlamaya kalkışmak

İkinci kısım Harem Bölgesindeki av hayvanları ve ağaçlara zarar vermek olmak üzere iki kısımda toplanır. Detayları ileride gelecektir.¹

981-SUÂL:

YUKARIDA ZİKREDİLEN CİNAYETLERDEN BİRİNİ
İŞLEYEN KİŞİ İÇİN NE TÜR CEZALAR VARDIR?

Cevap: İşlenen cinayetler sebebiyle gereken cezalar şunlardır:

Kurban yani bir hayvan kesmenin vacip olması; bunun yerine başka bir şeyin bedel olarak yapılması caiz değildir. Bu tür cezalar özürsüz olarak herhangi bir mahzuru tam olarak işleme durumunda gerekir. Bir azanın tamamına koku sürmek veya bir azanın tamamını kokulu sabunla yıkamak gibi.

Fakirlere sadaka vermenin vacip olması; bunun yerine de başka bir şeyin bedel olarak yapılması caiz değildir. Bu tür cezalar, özürsüz olarak herhangi bir mahzurun eksik bir şekilde işlenmesi durumunda olur. Bir uзыn yarısını kokulu sabunla yıkamak veya koku sürmek gibi.

Kıran veya temettü haccı yapanın sırasıyla imkân bulması durumunda hayvan kesmesi, imkân bulamaması durumunda ise üçü hac esnasında bayram gününden önce bitmesi şartıyla, yedisi de memleketine dönünce olmak üzere tam on gün oruç tutması gibi.

Oruç, sadaka veya bir hayvan kesme cezalarından herhangi birinin kişinin tercihinin bırakıldığı durumlar; bu tür cezalar, özür bulunan kişinin herhangi bir mahzuru kâmil olarak işlemesi takdirinde olur. Bir özür sebebiyle bir azanın tamamına koku sürmek veya kokulu sabunla yıkamak gibi².

Oruç veya sadakadan herhangi birinin kişinin tercihinin bırakıldığı durumlar; bu tür cezalar herhangi bir mahzuru bir özür sebebiyle nakıs olarak işleme durumunda olur. Serçe ve emsali bir hayvanı öldürmek gibi³

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 El-Muhtar, el-Mavsili

3 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

Ceza olarak sadece hayvan kesmenin yeterli olacağı durumlarda, hayvan kesmek yerine kıymetini vermek veya oruç tutmak veya sadaka vermek caiz olmaz.

Karınca ve çekirge emsali hayvanları öldürmeye karşı verilecek sadakalar takdir edilmiş ve kişinin dilediği kadar verebileceği söylenmiştir. Sadaka ile ilgili olarak şöyle bir kural zikredilir; ihram halindeyken işlenen ve ceza olarak sadaka gereken fakat miktarı belirtilmeyen her bir suçun kefareti, yarım sa' buğday veya bir sa' arpa ya da hurmadır.¹ Yani bu tür sadakalar, fitre miktarıdır.

Ancak sıtma olmak, başın bitlenmesi, aşırı soğuk-sıcak, baş yarılması veya şiddetli baş ağrısı gibi biz özürden dolayı mecbur kalan kişi; tam gün dikişli elbise giymesi veya bir azanın tamamına koku sürmesi yahut tıraş olması yahut da el ya da ayak tırnaklarının tamamını kesmesi gibi durumlarda işlemiş olduğu cinayetin kefareti şu üç şeyden her hangi biri ile yerine getirebilir; a)kurban kesmek b) üç gün oruç tutmak c) her birine yarım sa' olmak üzere altı fakire toplam üç sa' buğdayı sadaka olarak vermek.

Sadaka yerine fakirlere yedirmek kastıyla hayvan kesmesi de caizdir. Ancak her bir fakire verdiği etin kıymeti yarım sa' buğdaydan daha az değerde olamamalıdır. Aynı şekilde yarım sa' buğday yerine kıymetini vermesi de caizdir.

Ceza olarak sadece sadaka vermenin yeterli olacağı durumlarda buğday, arpa gibi sadaka verilebileceği gibi kıymetini sadaka olarak vermek de caizdir. Fakat bunu da yapamayacak durumda olursa alternatif olarak oruç tutması caiz olmaz.

Hayvan kesmek veya oruç tutmanın vacip olduğu durumlarda hayvanın kıymetini sadaka olarak vermek veya oruç yerine sadaka vermek caiz olmaz.

Hayvan kesmek, sadaka vermek veya oruç tutmaktan her hangi birini yapmakta serbest olduğu durumlarda; hayvan kesmenin yerine kıymetini; her bir fakire en az yarım sa' buğday sadaka olarak dağıtmak veya oruç tutmak caizdir. Hangisini yapsa sorumluluktan kurtulmuş olur. Üçünü birden kefaret kastıyla yapsa değerce en yüksek olan kefaret olur. Üçünü birden terk etse kıymet bakımından en düşüğü ile cezalandırılır. Zira farz,

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

en düşük olanla hâsıl olur. Sonraki âlimlere göre kıymetin caiz olduğu durumlarda kıymet vermek daha evladır. *En-Nuhbe* kitabında fetvanın bu görüğe göre olduğu söylenmiştir.¹

Tavaf sebebiyle oluşan cinayetlerde her bir şavt için tasadduk vacip olan durumlarda yarım sa'a buğday tasadduk edilir. Mesela ziyaret tavafının azımı abdestsiz yapması durumunda her şavt için yarım sa'a buğday tasadduk eder. Aynı şekilde veda tavafının azının terk edilmesinde de terk edilen her şavt için yarım sa'a buğday tasadduk eder. Şayet ziyaret tavafının azını terk etseydi bu durumda dem/kurban kesmesi vacip olurdu. Zira ziyaret tavafı farzdır.²

982-SUAL:

BİR CİNAYETİ ÖZÜRLÜ OLARAK İŞLEMEK NE DEMEKTİR?

Cevap: Bir cinayetin özür ile yapılmasından maksat o işi yapmaya zorlayan etkenin insanlar değil Allah Teâlâ'dan gelen bir şeyden kaynaklanması demektir. Buna göre; bir kişi bir başkası tarafından ihram yasaklarından birisini yapmak için ikrah edilse özürlü sayılamayacağı için zikredilen üç kefareten her hangi birisini yapmakta muhayyer değildir. Aynı şekilde düşman korkusu sebebiyle Müzdelife vakfesini yapamasa üç kefaret arasında muhayyer olmayıp, belki ceza kurbanı kesmesi gerekir. Çünkü düşman korkusu insan tehdidinden ibarettir. Buna mukabil izdiham korkusuyla veya yırtıcı hayvan korkusuyla Müzdelife vakfesini yapamasa herhangi bir şey gerekmez. Zira bunlar Allah Teâlâ tarafından takdir edilen durumlardır.

983-SUAL:

İHRAMA GİRMİŞ OLAN ÇOCUĞUN İŞLEDİĞİ CİNAYETİN CEZASI VAR MIDIR?

1 A.g.e

2 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylâ'î, Tebyinu'l Hakâik ve Gunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

Cevap: Hac ve umre esnasında işlenen cinayetlerin cezaları kendisine teklif yöneltmiş kişiler üzerine vacip olur. Buna göre kâfir, mecnun, buluğa ermemiş olan kişiler için bu cezalar terettüp etmez. Mecnun ve buluğa ermemiş olan kişilerin velilerine de bunlar sebebiyle herhangi bir vucup terettüp etmez. Kişi ihrama girdikten sonra delirse; seneler sonra bile olsa aklının yerine gelmesi durumunda ihramlı iken işlemiş olduğu cinayetlerin cezalarına kefaret ödemesi gerekir. Köleler için teklif olduğundan hürriyet şart değildir. Buna göre; şayet köle oruç tutmanın vacip olduğu bir cinayet işlese derhal kefaret olarak oruç tutar. Şayet işlediği cinayet bizzat kurban ya da bizzat sadakayı mucip olsa bu cezaları hürriyetine kavuştuktan sonra yerine getirir. Oruç bunların yerine geçmeyeceği gibi köle olmaya devam ettiği müddetçe bu cezaları kendisinin veya efendisinin ya da başka birinin ödemesi caiz değildir. Bazıları caiz olduğunu söylemişlerdir. Allah en doğruyu bilendir.

Muhsar kalmasından dolayı gereken kurban kesme cezasını efendisinin ödemesinde bir beis yoktur. Ancak hür olduğunda hac veya umreden hangesinden men edildiyse onu tekrar yapması gerekir.

Uyuyan veya baygın olan kişilerin bu hallerdeyken işledikleri cinayetlerin cezaları üzerlerine vacip olur. Buna göre; mesela uyuyan birisi bir av hayvanın üzerine düşüp ölümüne sebep olsa cezayı mucip olur.

984-SUÂL:

İŞLENEN CİNAYETLERİN CEZALARININ YERİNE GETİRİLMESİ İÇİN BELLİ BİR VAKİT VAR MIDIR?

Cevap: Hac ve umrede işlenen cinayetlerin cezaları kefaret türünden olduğu için mükellefler üzerine vacip olmaları durumunda hemen yapma şartı bulunmaksızın vacip olurlar. Tabi ki en güzeli mümkün olan en çabuk zamanda yerine getirilmeleridir. Buna göre bu cezalar ne zaman yerine getirilse kaza değil eda olmuş olur ayrıca günah işlemiş olmaz. Ancak öleceği kanaatine varan kişilerin bu cezaları geciktirmeleri caiz olmaz. Geciktirip yapamadan ölecek olurlarsa Allah korusun günahkâr olarak ölürler. Ayrıca bunların yerine getirilmeleri için vasiyet etmesi de vacip olur. Vasiyet etmemesi durumunda geriye kalan malından veya varislerden alınmaz. Va-

risler onun yerine oruç tutamasalar da teberra etmeleri caiz olur.

985-SUÂL:

CİNAYETLERİN TEKRARI CEZALARIN TEKRARINI
GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: Cinayetlerin tekrarı, cezaların tekrarını gerektirir. Ancak bazı durumlar istisna edilmiştir. Şöyle ki; aynı mecliste kokulanma, tıraş olma, cinsel ilişki, farklı günlerde farklı elbise giyilmesi durumunda, mesela; bir gün sarık diğer gün gömlek, bir başka gün mest giyilmesi durumunda her biri için ayrı ayrı ceza kurbanı gerekir. Giyilme sebeplerinin aynı olması cezayı teke düşürmez. Sayılanların hepsini aynı gün, aynı ya da farklı meclislerde giymesi durumunda ve giyme sebebinin bir olması durumunda tek bir ceza gerekir.

Herhangi bir cezanın kefaretni yerine getirdikten sonra tekrarlaması durumunda ceza tekerrür eder. Farklı cinayetleri farklı sebeplerle işlemesi durumunda yukarıda da zikrettiğimiz gibi ceza tekerrür eder. Ancak farklı cinayetleri ihramı kaldırmak için yaparsa yapmış olduğu cinayetlerin tamamından dolayı tek bir ceza terettüp eder.¹

Aslında ihrama girildikten sonra ihramdan çıkmak için amellerin yerine getirilmesi gerekir. Bunun sonucu olarak ameller yapılmadıkça ihramdan çıkılmış olunamayacağından her bir cinayete ayrı bir ceza gerekmeliydi. Bu zorluk sebebiyle istihsan yoluyla tek bir ceza yeterli görülmüştür. Zira işlenen cinayetlerin tamamı sanki tek bir yönden hâsıl olmuştur.²

986-SUÂL:

HAC VEYA UMREDE İŞLENEN CİNAYETLERİN
CEZALARI KİŞİLERE GÖRE DEĞİŞİR Mİ?

Cevap: Bir cinayetin erkek-kadın her ikisine de yasak olması durumun-

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi

da cezanın mükellef üzerine vacip olmasında kadın erkek farkı aranmaz. Mesela koku sürünmek her ikisine de yasak olduğu için her ikisi için de ceza gerekecektir. Ancak başını örtmek erkeğe yasak kadına yasak olmadığı için bu durumda erkeğe ceza gerekip kadına gerekmeyecektir.

Ayrıca bir cinayeti unutarak veya hatırlındayken, bilerek veya bilmeyerek, isteyerek veya zorla, uyurken veya uyanıkken, sarhoşken veya değilken, hatayla veya kast ederek, baygınken veya değilken, dardayken veya değilken, ilk defa yapan ve ya tekrar eden, kendi yapan veya birine yaptıran arasında cezanın vacip olması bakımından fark yoktur. Ancak özür bulunmaksızın bir cinayetin işlenmesi durumunda cezanın yanı sıra günaha da girmiş olur. İbn Cema'a: "Özürsüz olarak işlenen cinayetlerin günahının kefaretille kalmayacağını" söylemiştir.¹ Yani tövbe etmek de vacip olur.

1 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

İHRAM YASAĞI OLARAK KOKU SÜRMEK

987-SUAL:

İHRAMLIYKEN KOKU SÜRÜNMENİN CEZASI NEDİR?

Cevap: İhramlı olanın koku sürünmesi caiz değildir. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُطَيِّبِي وَأَنْتِ مُحْرِمَةٌ

Ümmü Seleme'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: İhramlıyken koku sürünme.¹

İhramlı olan kişinin baş, yüz, sakal gibi azalarından herhangi birisine koku sürmesi durumunda ceza olarak bir küçükbaş hayvan kesmesi vacip olur. Hatırlayıp derhal yıkaması bu hükmü değiştirmez. Bir uzuvdan daha azında sadaka vacip olur. Tamamı kokulanmayan uzvun çoğu veya azı olması arasında bir fark yoktur. Burun, kulak, göz, parmak emsali küçük uzuvlar için sadaka vacip olur. Bu hükümler sürülen kokunun az olması durumunda geçerlidir. Şayet çok olursa uzuv küçük de olsa itibar sürülen kokunun çokluğuna olup kurban kesmek vacip olur. Sahih olan görüş bu-

1 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr 19442

dur. Şöyle bir kural söylenmiştir: Şayet koku az ise itibar uzvadır, çok ise kokuyadır. Azlık ve çokluğun takdiri insanın zannına göredir. Yani insanlar o miktarı çok görüyorlarsa çok, az görüyorlarsa az kabul edilir.¹

İhramlıyken esans gibi bir kokuyu koklamak mekruh olup cezayı mucip değildir. Zira koku sürünmekten maksat bedenine veya elbisesine kokuyu geçirmektir. Koklamakta ise bu durum oluşmaz.²

988-SUÂL:

BÜTÜN AZALARI KOKULANMIŞ OLAN KİŞİYE NE CEZA TERETTÜP EDER?

Cevap: Aynı mecliste bütün azalarına koku sürünen kişiye bir kurban kesmesi vacip olur. Farklı meclislerde koku süründüyse her bir aza için bir dem gerekir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ilk meclisteki için kefarete yapmadıkça tek kurban kesmesi gerekir. İlk mecliste için kefarete yaptıysa ikinci meclis için başka bir tane daha gerekse de üçüncü için ikincinin kefaretinin yapmadıkça gerekmez.

Birçok uzuvdan az kısımlarına koku sürünse bunlar toplanır, şayet bir uzuv büyüklüğüne ulaşıysa dem vacip olur. Ulaşmadıysa sadaka vacip olur. Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*'da büyük uzuvların en küçüğü miktarına ulaşması durumunda kurban kesmenin vacip olacağını söylemiştir.³

989-SUÂL:

ELBİSEYE SÜRÜLEN KOKUNUN AZ VEYA ÇOK OLDUĞUNU NASIL ANLARIZ?

Cevap: Elbiseye sürülen koku kapladığı yer bakımından bir karış ya da daha az olması durumunda az hükmünde sayılır. Bu durumda bir günden

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik ve Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

2 Ali el-Kârî, İrşadu's-Sari ila Menasiki el-Molla Aliyyü'l-Kari

3 Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik

fazla bedenden kokusunun çıkmaması halinde sadaka, daha kısa bir sürede çıkması halinde ise bir avuç buğday veya benzeri ya da o değerde sadaka verir. Ğunyetu'n-Nasik Buğyetu'l-Menasik'de giymiş olduğu elbisede kokunun bir gün kalması durumunda kurban kesmesinin vacip olacağı söylenmiştir.

Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr* eserinde bir karış geçmesi durumunda çok hükmünde sayılacağını ve kurban kesmesinin vacip olacağını belirtmiştir.

Kokulu boyalarla boyanmış bir elbiseyi bir gün ve daha fazla giymesi durumunda kurban kesmek, daha az bir zaman giymesi durumunda sadaka vermek vacip olur. Şayet boya kokusuz olursa herhangi bir ceza gerekmez.

Koku sıkılmış bir eve girdiğinde üzerine sinen koku; çok olursa kurban kesmek, az olursa sadaka vermek vacip olur. Az ve çok olduğunun bilinmesi örfe göre takdir edilir. İnsanların çok kabul ettikleri çok, az kabul ettikleri az olur. Örfün oluşmadığı yerlerde az veya çok olması, üzerine koku sinen kişinin, kanaatine göre değerlendirilir.¹

990-SUÂL:

İHRAMLININ SÜRME ÇEKMESİ VEYA KINA YAKMASINDAN DOLAYI CEZA GEREKİR Mİ?

Cevap: Kına yakmanın yasak oluşunun nedeni Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şu hadis-i şerifi ile beyan edilmiştir.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
وَلَا تَمْسِي الْحِجَاءَ فَإِنَّهُ طِيبٌ.

Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “İhramlıyken kınaya dokun-

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

ma. Zira o hoş bir kokudur”¹

Sıvı olan kına; baş, sakal, el gibi azalara sürülecek olursa erkek-kadın fark etmeksizin kurban kesmek vacip olur. Kına sıvı değilse erkeğin başına yakması durumunda iki tane kurban kesmesi vacip olur. Biri koku sürünmek, diğeri başı örtmek sebebiyledir. Ancak ikinci kurbanın vacip olması için gece veya gündüzün tamamında başında kalması gerekir. Aksi takdirde sadaka verir.

Gözlere çekilen sürme kokuluysa üç ve daha fazla çekilmesi durumunda kurban kesmek bundan azında ise sadaka vermek vacip olur.² Eğer kokulu değilse her hangi bir ceza gerekmez.³

991-SUÂL:

İHRAMA GİRMEDEN ÖNCE GİYECEĞİ İHRAM ELBİSESİNE VEYA BEDENİNE KOKU SÜRÜNMESİ CAİZ MİDİR?

Cevap: İhrama girmeden önce giyeceği ihram elbisesine koku sürüp ihrama onunla girmesinde bir beis yoktur. İhramdan önce bedenine koku sürünmesinde ihtilaf edilmiştir. Mezhepteki görüş bunun müstehap olmasıdır. İmam Malik'e (Allah ondan razı olsun) göre caiz değildir.⁴ Bizim delilimiz şu hadis-i şeriftir:

عَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِإِحْرَامِهِ حِينَ يُحْرِمُ وَلِحِلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ .

Hiz. Ayşe yani Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in ha-

1 Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, el-Mucemu'l-Kebîr 19442

2 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

3 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

4 A.ge

nımı (Allah ondan razı olsun)’nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: İhrama gireceği vakit ve ihramdan çıkacağı vakit Beyt’i tavaf etmeden önce Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’e koku sürüyordum.¹

Giymiş olduğu ihrama asılı bir çantada koku bulunup yayılması durumunda şayet çok ise kurban, az ise sadaka gerekir. Ali el-Kârî, *El-Mesleku’l-Mütekassit fi’l-Menseki’l-Mütevassit* isimli eserinde bir gün kalmadıkça kurban gerekmeyeceğini söylemiştir.

İhrama girmiş olan kişi, koku kullanması sonucunda gereken cezayı yerine getirdikten sonra “nasılsa elbise üzerinde olan bu kokunun cezasını ödemişim, artık bunu çıkarmaya gerek yok” diyemez, çıkarması gerekir. Zira çıkarmaması durumunda günah işlemiş olur. Ayrıca böyle bir elbiseyi çıkartırken dikkat etmelidir. Kokunun üzerine sinmesinden-bulaşmasından sakınmalıdır. Hatta bunu ihramda olmayan birinden yardım alarak çıkarması daha güzeldir. Buna rağmen kendisi bu elbiseyi çıkartırken koku üzerine sinecek olursa kefaret vermesi gerekir. Tabi ki bu cezanın gerekmesi öncesinde gereken cezayı ödemiş olduğu durumdadır. Önceden kefareti yerine getirmemiş olursa bu durumda sonuç olarak tek bir kefaret yeterli olacaktır.²

992-SUÂL:

İHRAMLIYKEN SÜRÜNDÜĞÜ KOKU İÇİN KEFARET VERDİKTEN SONRA TER SEBEBİ İLE BEDENİN BAŞKA UZUVLARINA YAYILAN KOKUDAN DOLAYI TEKRAR KEFARET GEREKİR Mİ?

Cevap: İhramlıyken süründüğü koku için kefaret verdikten sonra ter sebebi ile sürülen bu koku bedeninin başka uzuvlarına yayılacak olursa bazı fakihler tekrar kefaret vermek gerekmeyeceğini söylemişler ve şöyle bir gerekçe sunmuşlardır: Önceden yapılan mahzur kefaret sebebiyle kesilmiş yani yok olmuş hükmündedir. Kalan eserine de itibar yoktur. Diğer fakihler: Tekrar kefaret gerekeceğini söylemişler gerekçesini de şöyle sunmuşlardır: İlk başta ihramlıyken koku sürünmesi mahzurlu bir fiili yapmak olduğu için kefaret vacip oldu. İhtiyatın gereği olarak bu görüşle amel etmek

1 El-Buhârî 1539

2 Ğunyetu’n-Nasik Buğyetu’l-Menasik

gerekir. Bedenin bir başka uzvuna sirayet etmesiyle aynı mahzur kefarete verdikten sonra tekr  r ettiği için tekrar kefarete vermesi gerekir.

İhrama girmeden sürünen kokunun, ihramdan sonra ter veya başka sebeplerle bedene yayılması halinde kefarete gerekmeyeceğine dair söz birliği vardır. Zira ihrama girmeden önce koku kullanmak mahzurlu bir fiil değildir.¹

993-SUAL:

KİŞİNİN, İHRAMLİYKEN KOKUYU AĞZINA DÖKMESİ VEYA İÇMESİ CEZA GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: İhramlı olan birinin kokuyu ağzına dökmesi veya içmesi durumunda   yet ağzının tamamına veya çoğuna yayılacak olsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’a göre kurban kesmesi vacip olur. Daha azına yayılması durumunda ise yayıldığı ölçüde sadaka verir. Mesela; ağzın üçte birine yayılması durumunda bir kurbanın üçte bir kadarını sadaka olarak verir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre ağzın tamamına veya azına yayılması arasında bir fark olmayıp, her iki durumda da ceza gerekmez.² Ağza yayılması ifadesinden hiç ağza değmeden yutulması durumunda ceza gerekmeyeceği anlaşılmaktadır. Allah en doğruyu bilendir.

Zaferan gibi aslında yenilmeyen bir şeyi pişen yemeğe katıp onunla beraber pişirdikten sonra yemesi durumunda ceza gerekmez. İbn   mer’in (Radiyallahu Anh)’in bir     it kokuyu yemek ile pişirip yediği rivayet edilmiştir. Pi irmeksizin tuz ve baharatlar gibi yemeğin üzerine dökülerek yenilmesi durumunda   yet koku yemekte hissediliyor yani yayılıyorsa mekruh olur. Ve yemeğe galebe   almadık  a bir ceza gerekmez. Galebe   aldıysa koku yayılmasa da halis zaferan hükümünde olup cezayı gerektirir.

Kişi koku katılmış me rubatı içecek olursa bakılır; katılan kokunun çok olması durumunda kurban kesmesi gerekir. Az olması durumunda sadaka gerekir. Ancak defalarca içmesi durumunda tekrar dem gerekir.³

1 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed   emsu -Eimme es-Serah  s  , el-Mebsût

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahr  r-Râik

3 Kemal İbnu -Hümâm, Fethu -Kadîr

994-SUÂL:

**BEDENİN HERHANGİ BİR YERİNİN SABUN İLE
YIKANMASI DURUMUNDA CEZA GEREKİR Mİ?**

Cevap: Hac ve umreye gidenlerin en çok sordukları sorulardandır. Zira insanlar kokulanmak kastıyla olmasa da temizlenmek kastıyla bilerek ya da unutarak sabun kullanmaktadır. Şafiî mezhebinde sabun; kokulanmak maksadıyla kullanılmadıkça bir cezayı gerektirmez. Hanefî mezhebine gelince; Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de, Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsrev, *Dureru'l-Hükkâm*'da bu konuda imamlardan bir rivayet olmadığını ve sabunun bir kokulanma maddesi olmayıp, kafada bulunabilecek canlıları da öldürmeyeceğinden yola çıkıp hiçbir cezanın terettüp etmeyeceğini söylemişlerdir. Bu konuda Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*'da şöyle demiştir: El-Feth'in cinayet bölümünde sabunla yıkanmak hakkında şöyle denilmiştir: Sabunla yıkanmaya dair bir rivayet yoktur. Bunlar koku olmayıp baştaki şeyleri de öldürmeyeceği için bir ceza gerekmeyeceği söylenmiştir. Bu talilin gereği ittifakla kurban veya sadakanın gerekmemesidir. Ez-Zahiriyye'de de bir ceza gerekmediğinde icma olduğu söylenmiştir. Aynısı el-Bahr ve el-Kuhustani'de et-Tahavi'den nakledilmiştir.

Bu kitaplarda bahse konu olan sabunlar, eski devirlerde kullanılan koku-suz sabunlardır. Günümüzdeki sabunları bu şekilde anlayıp aynı ibarelerden çözümlemeye çalışmak bir hata olsa gerektir. Buna göre günümüzde kullanılan kokulu sabunların bu hükümden farklı olacağı kaçınılmazdır. Yani günümüzdeki sabunları ihramlı kişinin kullanması yasaktır. Kullanacak olursa ceza gerekecektir.

995-SUÂL:

**PARMAK ARALARINDAKİ YARIKLARA TEDAVİ
MAKSADIYLA KREM SÜRÜLEBİLİR Mİ?**

Cevap: Ayak parmakları arasındaki yarıklara tedavi maksadıyla krem sürmekte bir beis yoktur. Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-Înâye şerhu'n-Nukâye*'de bu konuya dair şöyle demiştir: Tedavi kastıyla ayaklara zeytinyağı sürül-

mesi durumunda bir ceza terettüp etmeyeceğinde icma vardır. Zeytinyağı bir cihetten güzel koku hükmünde olsa da diğer bir cihetten hakiki bir koku yani esans değildir. Buna göre kokulanmak kastıyla sürülmesi durumunda ceza olarak kurban kesmek gerekir. Tedavi maksatlı kullanılması durumundaysa bir ceza terettüp etmeyecektir.

DİKİŞLİ ELBİSE GİYMEK

996-SUÂL:

İHRAMLIYKEN DİKİŞLİ ELBİSE GİYMENİN
CEZASI NEDİR?

Cevap: İhramlıyken dikişli elbise giymek caiz değildir. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ . رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ .
رَسُولَ اللَّهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ
الْثِّيَابِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ . صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . " لَا تَلْبَسُوا
الْقُمُصَ وَلَا الْعَمَائِمَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبَرَائِيسَ
وَلَا الْخِفَافَ إِلَّا أَحَدٌ لَا يَجِدُ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ
وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ
شَيْئًا مَسَّهُ الزَّغْفَرَانُ وَلَا الْوَرُسُ "

Nafi'den o da İbni Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet

etmiştir: Bir adam Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'e ihramdaki kişinin ne giyebileceğinden sordu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Gömlekleri, sarıkları, şalvarları, pamukluları (iç giysileri) ve mestleri giymeyin. Ancak terlik bulamayan mestlerinden tarak kemiği bölümünü kesip giysin. Zaferan ve vers otlarının kokusunun sindiği kumaşları giymeyin.¹

Giyilmesi yasak olan şeylerin tam bir gün veya tam bir gece giyilmesi durumunda ceza kurbanı, daha az giyilmesi durumunda ileride açıklanacağı üzere sadaka vacip olur. Tam bir gün veya gece giyilmedikçe ceza kurbanı gerekmemesi şöyle açıklanmıştır: İhramlıyken dikişli elbise giymek cinayettir. Cinayetin kâmil ve tam olması elbisenin maksut olarak giyilmesi ile olur. Elbisenin maksut olarak giyilmesi ise tam bir gün veya tam bir gece giyilmesi demektir.

Zira sabah yataktan kalkan kişi, elbiselerini giyer ve genellikle yatana kadar onları çıkarmaz. Dolayısıyla bu sürenin tamamında elbiseyi kâmil olarak kullanmış olacağından işlenen cinayet de tam bir cinayet olur. Bundan azı kâmil sayılmadığı için ceza olarak sadaka yeterli görülmüştür.²

997-SUAL:

İHRAMLIYKEN GİYİLMESİ YASAK OLAN DİKİŞLİ ELBİSELERDEN MAKSAT NEDİR?

Cevap: Giyilmesi yasak olan dikişli elbiselerden maksat; bedeni sarıp beden üzerinde duran türden şeylerdir. Buna göre mesela gömleğini şal gibi omuzlarına ve sırtına atsa, gömleği burkarak kemer gibi kullansa veya açarak peştamal yani alt ihram olarak kullansa, cübbesini veya paltosunu kolları girdirmeden ve düğmesini bağlamadan sırtına atacak olsa mekruh olur. Fakat bir ceza gerekmez. Zira bu durumlarda bedeni kaplamadığı için giyilmiş sayılmayacaktır.

Erkekler için başı örtmek veya sarık sarmak, dikişli elbise giymek sayılmıştır. Yani koku sürmek gibi başka bir yasak türünden değildir. Bu yüzden aynı anda hem gömlek giyip hem de başını örtse tek bir ceza yeterli

1 Müslim 2848

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

olur.¹ Buna göre; bir veya birden fazla uzvuna koku sürmesi durumunda ceza olarak tek bir kurban yeterli olduğu gibi, bir veya birden fazla elbise giymesi durumunda da tek bir kurban kesmesi yeterli olur. Keza gündüz bir elbise gece bir başka elbise giyecek olursa ceza olarak tek bir kurban kesmesi yeterli olur.

Ancak işlenen bu mahzurları terk etmeyi kast ederek çıkardıktan sonra tekrar giyecek olursa ikinci bir cinayet işlemiş olacağından ikinci bir ceza gerektirir. Bu durumda işlemiş olduğu birinci cinayet için kefarete vermiş olması sonucu değiştirmez.²

998-SUÂL:

İHRAMA DİKİŞLİ ELBİSEYLE GİRMEK CEZAYI GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: Dikişli elbise giyme yasağının koku sürünme yasağından en önemli farkı şudur; ihramdan önce giymiş olduğu ihram elbisesinin kokulu olması ve bu kokunun ihrama girdikten sonra yayılmaya devam etmesi cezayı gerektirmezken, ihrama girmeden giymiş olduğu dikişli elbiseleri ihrama girdikten sonra çıkarmaması cezayı gerektirir. Şöyle ki; dikişli elbise gündüz veya gece boyunca üzerinde kalacak olursa kurban kesmesi gerekir. Fakat gündüz veya gecenin tamamında değil bir bölümünde dikişli elbise üzerinde kalacak olursa sadaka vermek yeterli olur.³

999-SUÂL:

İHRAMLI OLAN KİŞİNİN AYAKLARINA MEST GİYMESİ CEZAYI GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: Mestleri ayakların tarak kemiği denen yerlerinden kesilerek giyilmesi durumunda bir ceza gerekmecektir. Kesilmeksizin giyilmesi halinde diğer dikişli elbiselerin giyilmesi durumunda gereken cezanın aynıdır

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi

3 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

burada da terettüp edecektir. Yani bir gün veya gecenin tamamı giyilirse dem, daha azmda sadaka gerekir.¹

1000-SUÂL:

KADINLARIN İHRAMLIYKEN YÜZLERİNİ AÇMALARININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kadınlar, hac ve umreye dair bütün görevlerde erkekler gibidirler, aralarında her hangi bir fark yoktur. Şöyle ki; farz, vacip, sünnet, mekruh, müstehap, haram ve benzeri hükümler erkek için hangi durumlarda sabit oluyorsa aynı durumlarda aynı hükümler kadınlar için de sabit olur. Ancak kadın bedeni avret olduğu için erkekler gibi bedenin alt ve üstüne birer parça ihram elbisesi giymekle yetinmeyip normal tesettürlü halleri üzere devam ederler. Zira kadın ibadetlerini namazda olduğu gibi örtülü olarak yapmakla mükellef tutulmuştur.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ : عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ وَإِنَّهَا إِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ وَإِنَّهَا لَا تَكُونُ إِلَّا إِلَى وَجْهِهِ اللَّهُ أَقْرَبَ مِنْهَا فِي قَعْرِ بَيْتِهَا

Abdullah b. Mes'ud'dan (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Kadın (tepeden tırnağa) avrettir. Dışarı çıktığında şeytan onu gözler². Onun Allah'ın rızasına en yakın olduğu yer evinin içidir.³

1 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütekassit fi'l-Menseki'l-Mütevassit

2 Yani şeytan onu kullanmak, onunla diğer insanları avlamak, saptırmak yine kadını yanlış işlere sürüklemek için kullanır. Erkeklerin gözünde onu süslü göstermeye çalışır.

3 Sahihu İbn-i Hüzeyme 1686

Buna göre ihramlı olan kadın yüzü hariç bedenini diğer yerlerini normal yaşantısında örttüğü gibi örter.

• عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ إِحْرَامُ الْمَرْأَةِ فِي وَجْهِهَا وَإِحْرَامُ
الرَّجُلِ فِي رَأْسِهِ

Nafi, İbni Ömer'den (Allah onlardan razı olsun) şöyle dediğini rivayet etmiştir: Kadının ihramı yüzünde, erkeğinki ise başındadır.¹

Bu zikredilenlerden anlaşılan kadının yüzünü örtmemesidir. Ancak yüzüne değmeksizin başından çenesine doğru bir şey sarkıtması en doğru olanıdır.

Bir hadis-i şerifte şöyle rivayet edilmiştir:²

• عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ الرُّكْبَانُ يَمْرُونَ بِنَا وَنَحْنُ مَعَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. مُخْرِمَاتٌ فَإِذَا حَازُوا
بِنَا سَدَلَتْ إِحْدَانَا جِلْبَابَهَا مِنْ رَأْسِهَا إِلَى وَجْهِهَا فَإِذَا
جَاوَزُونَا كَشَفْنَاهَا.

Ayşe'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Biz ihramlı olarak Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ile beraberken bize doğru yolcular yöneldiğinde, hizamıza geldikleri zaman bizden her biri çarşafını başından yüzüne doğru salar, uzaklaştıklarında açardı.³

1 El-Beyhakî, Es-Sünenü'l-Kübrâ 8830

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3 Sünenu Ebi Dâvud 1835

1001-SUÂL:

İHRAMLIL OLAN ERKEKLERİN BAŞLARINI ÖRTMELERİ
DURUMUNDA NE CEZA GEREKİR?

Cevap: İhramlı olan bir erkek başının dörtte birini veya yüzünü tam bir gün ya da gece örtmesi durumunda ceza kurbanı keser. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'tan başının veya yüzünün çoğunu örtmesi durumunda kurban kesmesi daha azında ise sadaka vermesi gerektiği rivayet edilmiştir.¹

1002-SUÂL:

İHRAM YASAKLARINDAN TIRAŞ HAKKINDA GENEL BİR
KURALDAN BAHSEDEBİLİR MİYİZ?

Cevap: Şöyle diyebiliriz: İhramdan çıkabileceği durum gelmeden önce tıraş edilmesi adet olan yerlerin tıraş edilmesi sonucunda ceza olarak kurban kesmek gerekir. Fakat tıraş edilmesi adet olmayan yerlerin tıraş edilmesinde ise sadaka vermek yeterli olur. Baş, yüz, koltuk altı ve kasıklarda bulunan tüylerin tıraş edilmesi adet olan, göğüs ve ayak ve bedeninin sair yerlerinde bulunan tüylerin tıraş edilmesi ise adet olmayan yerlerdir.²

Tıraşı, kendisinin yapması veya emir vererek bir başkasına yaptırması yahut da emir vermediği halde bir başkasının yapması arasında fark olmadığı gibi, isteğiyle veya tehdit altında yapılması arasında da bir fark yoktur.³

Kurban kesilmesinin veya sadaka verilmesinin vacip olduğu tıraşlarda, kısaltmanın hükmü de budur.⁴

1 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3 Cevheretu'n-Neyyire

4 El-Lübab fi Şerhi'l-Kitap

1003-SUÂL:

**BAŞI TIRAŞ ETMEK VEYA SAÇLARI KISALTMAKTAN
DOLAYI NE GİBİ CEZA GEREKİR?**

Cevap: Vazifelerini bitirmeden başın tamamının ya da dörtte birinin tıraş edilmesi kurban kesmeyi gerektiren bir cezadır. Keza her ne zaman olursa olsun yani vazifeleri bitmiş veya bitmemiş olsun ihramlıyken sakalın tamamı ya da dörtte birinin tıraş edilmesiyle de aynı ceza vacip olur. Başının dörtte birinde kısaltma yapması durumunda da hüküm budur. Kadın, saçının dörtte birinden parmak ucu yani parmağın ucundaki ilk boğum miktarı kadar keserse bir kurban kesmesi vacip olur. Nitekim kadın, vazifeleri bitirdikten sonra ihramdan çıkmak istediğinde saçından bu miktarı keserek ihramdan çıkar. Saç kesme cezası da buna kıyas edilmiştir. Tıraş etsin ya da kısaltсын dörtte birden azında ceza olarak sadaka verilir. Dörtte birden azı tıraş ettikten sonra geride bir şey kalsın veya kalmasın hüküm budur, yani sadaka gerekir. Şöyle ki; saçları dörtte birden az olan kel bir kimse başını tıraş etse sadaka vermesi gerekir, kurban kesmesi gerekmez. Ancak başının tamamını tıraş eden bu kişinin başındaki saçlar dörtte bir miktarı kadarsa kurban kesmesi gerekecektir. Sakal ve bıyık bir uzuv olarak kabul edilir. Dörtte bir de, bu ikisinin tamamı itibara alınır.¹

Başın dörtte birden daha azını tıraş etmenin cezası sadakadır. Şu kadar var ki kesilen veya kopartılan saç, üç kıldan fazla yani bir tutam denilebilecek kadar olursa yarım sa' buğday değerinde sadaka verir. Fakat bir tutam kadar olmazsa yani üç kıl olsa her bir kıl için bir avuç buğday değerinde sadaka verir. Zira *el-Haniyye*'de şöyle zikredilmiştir: Başından, burnundan veya sakalından üç kıl koparması durumunda her bir kıl için bir avuç buğday tasadduk eder. Bir tutamda ise yarım sa' tasadduk eder. Bu cezaların gerekli olmaları, ihram yasağı olan fiiller nedeniyle meydana gelmeleri durumundadır. Abdest gibi emredilen bir fiil sebebiyle kıl düşecek olursa ceza olarak üç kıl da bir avuç buğday verilir.

İhramlı bir kimse başından veya sakalından bir şey alacak yahut başı veya sakalına dokunmasıyla kıl dökülecek olursa sadaka vermesi yani dökülen kılları tahmin eder ve her kıl için bir avuç sadaka verir.

İhramlı kişinin başının dörtte bir veya daha fazlasını tıraş etmesi durumunda ceza olarak kurban kesmek, daha azını tıraş etmesi

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

durumunda ise sadaka vermenin gerekli olması kendi başını tıraş etmesi durumundadır. Başkasının başını tıraş etmesi durumunda ise her durumda sadaka vermesi gerekir.

Çünkü kendini tıraş etmekten menedilen kişi başkasını tıraş etmekten de menedilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ

“Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin. Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin...”¹

Bir insan kendi başını tıraş edemez. Şu kadar var ki; başkasının başını tıraş etmek kendisine haram kılınınca, kendi başını tıraş etmesi evleviyetle haram kılınmış olur. Şu halde başkasının başını tıraş etmesi durumunda sadaka vermesi vacip olacaktır. Kurban kesmesi gerekmez. Çünkü dünya nimetlerinden istifade eden tıraş eden değil, tıraş edilendir. İhramlının tıraş ettiği kişinin ihrama girmiş veya girmemiş olması hükmü değiştirmez. Ancak tıraş ettiği kişi ihrama girmemişse ona bir şey gerekmez. İhrama girmişse kurban kesmesi gerekir.²

İhrama girmemiş olan bir kimse, ihramlı olan birinin başını tıraş edecek olsa tıraş eden kişiye, Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir'de, sadaka vermesi gerekir demiş olsa da tercih edilen görüşe göre bir şey gerekmez.³

1004-SUÂL:

**İHRAMLİ BİR KİMSE AYNI YERDE SAÇINI-SAKALINI,
KOLTUK ALTI TÜYLERİNİ VE KASIĞINI TIRAŞ EDECEK
OLSA CEZASI NEDİR?**

1 El-Bakara/196

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

3 Molla Ali el-Kârî, El-Mesleku'l-Mütেকassit fi'l-Menseki'l-Mütevasst

Cevap: İhramlı bir kimse başını, sakalını, iki koltuk altını hatta bütün bedenini bir yerde tıraş edecek olsa bir kurban kesmesi yeterli olacaktır. Çünkü manen mahal birliği vardır. Zira maksut yani dünya nimetlerinden faydalanma birdir. Ancak, başını tıraş ettikten sonra bir kurban keser daha sonra sakalını tıraş edecek olursa yeni bir kurban daha kesmesi vacip olur.

Her bir azasını farklı yerlerde tıraş ederse meselâ; başını bir yerde, sakalını bir başka yerde, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’a göre; her biri için ayrı bir kurban kesmesi gerekir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’e göre; birinci için kurban kesmemiş ise her ikisi için bir kurban kesmesi yeterli olacaktır.

İhramlı bir kimse başının tamamını “her bir yerde dörtte birini tıraş ederek” dört ayrı yerde tıraş edecek olsa ittifakla bir kurban kesmesi gerekir. Ancak birinci dörtte bir tıraştan sonra kurban keserse veya bu dört tıraşı ayrı günlerde yapacak olursa dört ayrı kurban kesmesi gerekecektir.¹

1005-SUÂL:

İHRAMLİ BİR KİMSE AYNİ YERDE FARKLI YASAKLARI İŞLEYECEK OLSA NE GEREKİR?

Cevap: İhramlı bir kimse bir yerde başını tıraş etse, aynı yerde bir uzvun tamamına koku sürünse ve başını tam bir gün örtse üç ayrı kurban kesmesi gerekir. Çünkü cinayet/ihram yasağı çiğnemek farklı olduğundan bu fiillerin yapıldığı yer de manen farklı kabul edilir. Malumdur ki, farklı yerlerde işlenen her bir yasak için ayrı bir kurban kesilmesi gerekir.²

1006-SUÂL:

İHRAMLIYKEN HACAMAT YAPTIRMAK CAİZ MİDİR? AY- RICA HACAMAT YAPTIRMAK İÇİN KESİLEN KILLARDAN DOLAYI CEZA GEREKİR Mİ?

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

2 A.g.e

Cevap: İhrama girdikten sonra hacamat yaptırmak caizdir.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ اخْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وَهُوَ مُحْرِمٌ

İbn Abbas (Allah ondan razı olsun)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ihramlıyken hacamat yaptırmıştı.¹

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre; hacamat yaptıracığı yerin kıllarını tıraş etse sonra da hacamat yaptırса kurban kesmesi vacip olur. Çünkü hacamat, vücuttan kan çıkarmak için yapılan maksut bir fiildir. Şu halde hacamat yerini tıraş etmek maksut bir uzvu tıraş etmek gibi değerlendirilir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; sadaka gerekir. Çünkü hacamat yeri, tıraşı kastedilmeyen tâbi konumda olan bir yerdir. Vücuttaki herhangi bir yerin tıraşı maksut değilse o yere kurban kesme hükmü taalluk etmez. Çünkü o yeri tıraş etmekle tam bir cinayet işlenmiş olmaz. Ayrıca bu, hacamat için yapılan bir tıraştır. İhramlının hacamat yaptırması ihram yasaklarından olmadığına göre, tıraşın da kâmil bir cinayet görülmemesi gerekir. Yani ihramlının hacamat yaptırması kurban kesmeyi vacip kılmadığına göre, hacamat yerini tıraş etmek de böyle bir cezayı gerektirmeyecektir.

Hacamat yerinin kıllarını tıraş ettirir de hacamat yaptırmazsa ittifakla sadaka gerekir. Kurban kesmek gerekmez²

1007-SUÂL:

**ENSE, KOLTUK ALTI VE KASIĞIN DÖRTTE BİRİNİ TIRAŞ
ETMEKLE KURBAN KESMEK GEREKİR Mİ?**

1 El-Buhârî bab;men intezere hatta tûdfene

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

Cevap: İhramlı kişinin ensesi, koltuk altlarının ikisi ya da biri veya kasığının tamamını tıraş etmesiyle kurban kesmesi gerekir. Koltuk altlarından birinin tamamını tıraş etmedikçe -çoğunu tıraş etse bile- kurban kesmesi gerekmez. Ceza olarak sadaka verir. Çünkü bu uzuvların bir kısmını tıraş etmek adet olmadığından dörtte birleri tamamına kıyas edilmez. Saç ve sakal böyle değildir.¹

1008-SUÂL:

**İHRAMLININ GÖĞSÜNDEN, AYAK BİLEĞİNDEN DİZ
KAPAĞINA KADAR OLAN YERDEN, DİZİNDEN,
BALDIRINDAN, EL DİRSEĞİNE KADAR OLAN
YERDEN VE PAZISINDAN TÜYLERİ TIRAŞ
ETMESİ CEZA GEREKTİRİR Mİ?**

Cevap: Bu yerlerin tıraş edilmeleri adetten ve edepten değildir. Bu yüzden işlenen cinayet, kâmil bir yasağı çiğnemek değildir. Şu halde ceza olarak kurban kesmek değil, sadaka vermek gerekir.

El-Hidaye sahibi İmam el-Mergınanî, Fahu'l-İslâm'a tabi olarak: Bu yerlerdeki kılların tıraş edilmesi kurban kesmeyi gerektirir demişse de, *Fethu'l-Kadir* isimli eserinde Kemal İbn Humam: "Doğru olan görüş, ceza olarak sadaka verilmesidir" demiştir.²

1009-SUÂL:

**İHRAMA GİRMİŞ OLAN BİR KİMSENİN BIYIKLARINI
TIRAŞ ETMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?**

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût
Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

Cevap: İlk bakışta ihramlının bıyıklarını tıraş etme cezasının kurban kesmek olacağı akla gelse de hüküm bu değildir. Zira yukarıda bıyıkların müstakil bir uzuv olmadığını, bilâkis sakala tabi olduğunu zikretmiştik. Şu halde kesilen bıyıklar, sakalın tamamı ile birlikte hesaplandığında dörtte bir miktarına ulaşmayacağına göre, ceza olarak kurban kesmek değil, sadaka vermek gerekecektir.¹

1010-SUÂL:

İHRAMA GİRMİŞ OLAN BİR KİMSENİN SAÇI KENDİLİĞİNDEN DÖKÜLECEK OLSA CEZA GEREKİR Mİ?

Cevap: İhramlının hiçbir fiili bulunmadığı halde saçı kendiliğinden dökülecek olsa ceza gerekmez. Zira kasıtsız kendiliğinden olan bir durumdur. İhramlının, bilerek saçlarını dökmesi kasıtlı olacağından dolayı yukarıda da söylediğimiz gibi cezayı gerektirecektir.

Yapmış olduğu bir iş esnasında yanlışlıkla saçları kopan, dökülen veya yanan kişi cezadan muaf tutulmaz. Söz gelimi; ekmek pişirirken kıllarından birazı yanan kişi, sadaka verir. Hiç bir eylemi olmaksızın kılları dökülen veya yanan kişiye ceza gerekmez. Söz gelimi uyurken veya baygınken kıllarından bir kısmı güneş yakması veya ateşle dökülecek olursa -kişinin bu sonuca hiçbir tesiri olmadığından dolayı- cezayla mükellef tutulmaz.²

1011-SUÂL:

İHRAMLININ BIYIĞINI TIRAŞ ETMESİ CEZAYI GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: Öncelikle *El-Lübab* sahibinin söylemiş olduğu: “Sadaka gerekir” sözü doğru değildir. Çünkü yukarıda beyan ettiğimiz üzere bıyık, sakaldan ayrı olarak değerlendirilmez. Bu, bıyığın tamamının tıraş edilmesi veya kısaltılması durumunda sadaka vermenin gerekli olduğunu, bir kısmının

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddül-Muhtâr

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

kesilmesi durumunda ise sadaka verilmesinin gerekli olmadığını ancak bir avuç buğday gibi az bir şeyi sadaka olarak vermesi gerektiğini ifade eder.¹

1012-SUÂL:

İHRAMA GİRMİŞ OLAN BİR KİMSE TIRNAKLARINI KESEBİLİR Mİ?

Cevap: İhram yasaklarından biri de tırnakları kesmektir. İhrama girdikten sonra tırnak kesmek cezayı gerektirir. Bir veya iki parmağın tırnağını kesecek olsa her tırnak için yarım sa' buğday veya kıymetini sadaka verir. Üç parmağın tırnaklarını kısaltması durumunda İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin ilk görüşüne göre; bir kurban kesmesi gerekir. Sonra bu görüşünden dönmüş ve bir elin veya bir ayağın tırnaklarının tamamı kesilmedikçe kurban kesmesi gerekmez, sadaka vermesi yeterli olur demiştir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in görüşü de budur. Şu kadar var ki İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin): "Her bir elinden ve ayağından birer ikişer tırnak keserek, el ve ayak tırnaklarının tamamının dörtte birine ulaşacak miktarı kesecek olursa bir kurban kesmesi gerekir," demiştir.

İhramlı kişi, el veya ayak tırnaklarının tamamını bir mecliste kesecek olsa bir tek kurban gerekir. Bir yerde tek bir el, diğer yerde tek bir ayak şeklinde dört ayrı yerin her birinde el veya ayaklarından birinin tırnaklarının tamamını kesecek olursa dört ayrı kurban kesmesi gerekecektir. Bu görüş İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre- dir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre cinayetler arasında kurban kesmemiş olursa hepsi için tek bir kurban keser.

Bir elin veya bir ayağın tırnaklarını kestikten sonra, bir başka elin veya ayağın tırnaklarını kesecek olsa bakarız; eğer bir mecliste kesmişse bir kurban kesmesi gerekir. Çünkü mahal manen birdir. Yok, eğer iki mecliste kesmişse iki kurban kesmesi gerekir. Çünkü mahal hakikaten farklıdır.

Keza, iki eli ve iki ayağının tırnaklarını kesecek olursa bakarız; eğer bir

1 El-Hâkim-i Şehit, el-Kâfi; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

mecliste kesmişse bir kurban kesmesi gerekir. Yok, eğer her bir mecliste bir uzvun tırnaklarını keserek dört ayrı mecliste dört uzvun tırnaklarını kesmişse dört kurban kesmesi gerekir. Birinci için kurban kesmiş olması veya olmaması sonucu değiştirmez. Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'un görüşüdür. Onlara göre; dört uzuvdan her biri diğerine aykırıdır. Şu halde bunlardaki tırnakları kesmek gerçekten birden fazla cinayettir. Dört uzvun tırnaklarının bir mecliste kesilmesiyle bir kurban kesmenin vacip olduğunu söylememiz, maksut yani dünya nimetinden tam bir istifadenin bulunması açısından manen meclis birliğinin gerçekleşmiş olması itibarıyladır. Meclis farklı olduğu zaman hakikate itibar eder ve her bir mecliste kesilen uzvun tırnakları için bir kurban kesmenin gerekli olduğuna hükmederiz.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre; birinci için kurban kesmedikçe işlenen cezaların tümü için bir kurban yeterli olur. Bu anlatılan, cinayetler aynı cinsten olduğu zaman söz konusu olur. Farklı cins cinayetler işlendiği durumlarda meclisin aynı veya farklı olmasının cezaya yansıyan bir yönü yoktur. Bu yüzden tüm imamlara göre her bir cinayete ayrı bir ceza gerekecektir.¹

1013-SUÂL:

EL VE AYAKLARIN HER BİRİNDEN DÖRT PARMAĞIN TIRNAKLARINI KESEREK; TOPLAMDA ON ALTI PARMAĞIN TIRNAKLARINI KESECEK OLSA CEZA OLARAK NE GEREKİR?

Cevap: Sorudaki gibi cinayet işlenmesi durumunda ceza olarak sadaka gerekir. Her tırnak için yarım sa' buğday verilmelidir. Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'un görüşüdür.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre; dört uzuvdan toplam beş parmağın tırnağı kesilecek olursa bir kurban kesmek gerekecektir.² O, bu meseleyi “farklı uzuvlara sürülmüş olan kokuların toplamı bir uzuv miktarı olursa bir kurban kesmek gerekir” meselesine kıyas ederek bu hükmü vermiştir. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

2 El-Hâkim eş-Şehid, el-Kâfi

rahmet etsin) adına konuşan âlimler İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in bu görüşünü doğru bulmayarak şöyle derler: Bu kıyas doğru değildir. Çünkü kokunun tahsis edildiği bir uzuv yoktur. Koku hakkında bedenın tamamı bir uzuv gibidir. Şu halde farklı uzuvlara sürülen kokular toplanır, tamamı bir uzuv miktarı olursa ceza olarak bir

1014-SUÂL:

**KOKU KULLANMAK, DİKİŞLİ ELBİSE GİYMEK, BAŞI
ÖRTMEK, TIRAŞ OLMAK VE TIRNAKLARI KESMEK
EMSALİ İHRAM YASAKLARININ İSTEYEREK VEYA
İSTEMEYEREK YAPILMALARI ARASINDA
BİR FARK VAR MIDIR?**

Cevap: Suâlde bahsedilen cinayetlerden dolayı ya kurban kesmek ya da sadaka vermek gerekir. Bu cezalar, hiçbir özür bulunmadığı halde kişinin hür iradesiyle yasakları işlemeı durumundadır. Hastalık gibi bir özür sebebiyle işlenecek olurlarsa bakarız; eğer kurban kesmeyi gerektiren bir cinayetse zengin de olsa üç şeyden birini yapma hususunda serbesttir. Bu üç şey; oruç tutmak, sadaka vermek ve kurban kesmektir. Bir cinayetin cezasını bu üç şeyin üçünü birden eda ederek yerine getirecek olsa üçünden kıymetçe en üstün olanla cinayetin cezasını yerine getirmiş olur. Üçünü terk edip cinayetin cezasını ödemeyecek olursa ahirette cezaya çarptırılır.

İhrama girmiş olan bir kimse ihrama girmiş veya girmemiş bir başka kimsenin saç ve sakalını tıraş etmesi durumunda ceza gerektiği gibi, tırnaklarını kesmesi durumunda da ceza gerekir. Bu ceza tıraş bahsinde de ifade ettiğimiz gibi sadakadır.¹

İşlediği cinayet, sadakayı gerektiriyorsa iki şey yani oruç tutmak veya sadaka vermek arasında muhayyerdir.²

Sıtma, aşırı soğuk ve sıcak, saçlarında aşırı bit bulunması gibi şeyler özür kabul edilmektedir. Bu tür illetlerin devamı ve telefe götürücü olması şart değildir. Bunların yorgunluk ve meşakkat ile beraber bulunması yeterlidir. Soğuktan hasta veya helak olma korkusu da özür kabul edilmektedir.

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2 A.g.e

Korkmaktan maksat mücerret vehim değil, zann-ı galiptir. Şu halde soğuktan hasta veya helak olma korkusu olduğunda başını örtmesi caizdir. Fakat zaruret miktarını aşmamalıdır. Zaruret miktarı takke ile başını örtmekle giderilebiliyorsa onunla yetinmelidir. Böyle bir durumda tutar da takke üzerine sarık saracak olursa kurban kesmesi veya sadaka vermesi gerekecektir. Yani sarıktan sarkan, örtmesinin yasak olduğu yerden dörtte birini gündüz boyunca kapatıyorsa kurban kesmek, daha azını kapatıyorsa sadaka vermek gerekir. Hata, unutmak, bayılmak, tehdit altındayken ceza gerektiren fiilleri yapmak, uyumak, köle olmak ve cezanın kefareatine güç yetirememek özür kabul edilmemektedirler.¹

1015-SUÂL:

İHRAMLIYKEN İŞLENEN CİNAYET KURBAN KESMEYİ VEYA SADAKA VERMEYİ GEREKTİRİYORKEN CEZANIN BAŞKA BİR ŞEYLE KARŞILANMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: İşlenen ihram yasağı, kurban kesmeyi gerektiriyorsa bunun yerine buğday vermek veya oruç tutmak geçerli olmaz. Cezanın mutlaka kan akıtmayla yani kurban kesmeyle karşılanması gerekir. Sadaka vermeyi gerektiriyorsa oruç tutmak geçerli olmaz. Mutlaka sadaka vermesi gerekir. Kurban kesmek cezasını kurban kesmekle, sadaka cezasını da sadaka vermekle karşılama imkânı yoksa imkân bulma vaktine kadar ceza üzerinde borç olarak kalır. Ayrıca mal elde ettiği halde üzerindeki ceza borcunu ödemiş ve ölüm ihtimali kendisinde oluşmuşsa vasiyet etmesi vaciptir.²

Ez-Zahiriyye isimli eserde zikredilmiş olan “kurban kesmek yani kurban kesme imkânı bulamazsa üç gün oruç tutar” şeklindeki görüş, zayıf bir görüştür.³

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik ve El-Lübab

2 A.g.e

3 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

1016-SUÂL:

KURBAN KESMEK HUSUSUNDA MUHAYYER OLDUĞU
CEZALARDA BAŞKA NE YAPABİLİR?

Cevap: Kurban kesmek hususunda muhayyer kılınan ihramlı dilerse Har-em Bölgesinde bir koyun keser, dilerse de üç sa' buğday veya altı sa' arpa veya hurmayı altı fakire sadaka olarak böler. Buğdayda her fakire yarım sa', arpa veya hurmada ise bir sa' verir. Bu miktarları üç fakire dağıtacak olursa sadece üç fakire vermiş olur. Cezadan kurtulması için ayrıca üç fakire daha vermesi gerekir. Bu miktarı eşit olarak yedi fakire bölecek olursa asla caiz olmaz. Çünkü altı fakirin her birine tam bir sadaka verilmesi gerektiği açık delille sabit olmuştur.¹

عَنْ عَلْقَمَةَ وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ قَالَ: إِذَا أُخْصِرَ الرَّجُلُ "بَعَثَ الْهَدْيَ
وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ
مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ
أَوْ نُسُكٍ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فَإِنْ عَجَلَ فَحَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ
الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَعَلَيْهِ فِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ
صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ أَوْ تَصَدَّقَ عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينَ كُلُّ مِسْكِينٍ
نِصْفُ صَاعٍ أَوْ النُّسُكُ شَاةً

Alkame (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir: Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin.

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

Alkame (bu ayetin tefsirinde) şöyle dedi: Kişi muhsar olduğu zaman hedy (Harem Bölgesinde kesilecek olan bir kurbanlık) gönderir. Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarmızı tıraş etmeyin. İçinizden her kim hastalanır veya başından rahatsız olursa (da tıraş olmak zorunda kalırsa) fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesi gerekir. Oruç üç gündür. Gönderilen bu kurbanlık yerine varmadan önce acele edip te başını tıraş edecek olursa fidye vermesi vacip olur. Bu fidye; ya oruç tutması, ya sadaka vermesi, ya da kurban kesmesidir. Yani üç gün oruç veya her miskine yarım sa' olmak üzere altı miskine tasaddukta bulunmak yahut bir koyun boğazlamaktır.¹

Burada delil olarak getirilmek istenen, hadiste açıkça ifade edilen “her miskine yarım sa' olmak üzere altı miskine/fakire tasaddukta bulunmak” sözüdür ki bundan bir fakire zikredilen miktardan aşağısı verilecek olursa sadakanın yerine gelmeyeceği anlaşılmış olur.

1017-SUAL:

CEZA OLARAK KESİLEN KURBANIN CAİZ OLMASININ ŞARTLARI NELERDİR?

Cevap: Kurban kesmenin caiz olmasının birçok şartı vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1-Malik olmak. Kurban kesmek cezası bulunan ihramlı bir kimse, başkasına ait bir koyunu kesse, sonra koyun sahibi bunu onaylasa veya koyunun kıymetini ödettirmesiyle ona malik olmasını sağlasa caiz olmaz.

2- Kurban edilmesi caiz olan bir hayvan olması.

3-kurban edilebilecek yaşta olması. Ancak koyunlardan bir yaşına gösteren altı aylık kuzular kurban edilebilirler.

4-Kurbana mani olan kusurlardan beri olması.

5-Hayvan boğazlanırken besmele çekilmesi.

1 Şerhu Meani'l-Asar bab;el-Muhsar fi'l-Hacc

6-Hayvanı şer'i usullere göre boğazlamak. Hayvan şer'i usullere göre boğazlandıktan sonra helâk olursa ihramlının başka bir şey yapmasına gerek yoktur. Ancak hayvan boğazlanmadan önce çalınacak veya hayvanı canlı iken tasadduk edecek olursa ceza yerine gelmiş olmayacağından bir başka hayvanı boğazlaması gerekecektir.

7- Hayvan boğazlamayı ihram yasağını işledikten sonra yapması. Önce hayvan boğazlayıp sonra ihram yasağını işleyecek olursa boğazladığı hayvan, cezasını karşılamaz, tıpkı yemin kefaretinde olduğu gibi.

8-Harem Bölgesinde kesilmesi. Ceza kurbanlarının Harem Bölgesinde kesilmeleri şarttır. Harem Bölgesinin dışında kesilecek olurlarsa geçerli olmazlar. Ancak, Harem Bölgesi dışında kesilen kurban, büsbütün ceza işleminin dışında tutulmaz. Şöyle ki; kişinin üzerinde farklı bir suçtan dolayı gerekmiş olan sadaka verme cezası olsa, harem dışında kesmiş olduğu bu hayvanın etinden altı fakire, her fakire kıymeti yarım sa' miktarına müsavı olacak kadar tasadduk ederse sadaka vermek cezasından kurtulmuş olur.

9-Niyet. İbadet niyeti olmayan kişiyi ceza kurbanına ortak edemez. Bu hayvanın etini fakire tasadduk etmekte sayı aranmaz. Hayvanın tamamı bir fakire tasadduk edilebilir. Ayrıca Harem'in fakirlerine tasadduk edilmesi şart olmadığı gibi Harem Bölgesinde bulunan yabancı fakirlere tasadduk edilmesi de şart değildir. Yani kişi bu eti dilediği fakire tasadduk edebilir. Yeter ki Harem'de kesilmiş olsun. Şu var ki Harem Bölgesinde bulunan fakirlere tasadduk etmek daha faziletlidir. Ancak bir başka yerin fakirleri daha muhtaç durumdaysa onlara tasadduk edilmesi daha faziletli olacaktır. Nitekim günümüzde Harem Bölgesinde kesilen kurbanlar Afrika'daki yoksul insanlara ulaştırılmakta ve böylece oradaki fakir Müslümanlar bir nebze de olsa açlıklarını gidermektedirler. Bu da iyi bir uygulamadır.

Böyle bir kurbanın imkân dâhilinde etini tasadduk etmek. İhramlı kişi ceza olarak kestiği kurbandan yiyemez. Ceza kurbanını boğazladıktan sonra satma ve benzeri bir fiille onu helâk edecek olursa kıymetini tazmin eder. Bu boğazlama, ceza için ona yeterli olacaktır. Hayvanı boğazladıktan sonra kendi tercihi olmadan helâk olsa cezası düşer. Ayrıca boğazladığı hayvanın etini, tasaddukta bulunmasının caiz olduğu kişilere tasadduk etmesi. Şayet usul ve fûruuna veya kölesine veya karısına veya kocasına tasadduk edecek olsa kıymetini tazmin etmesi vacip olur. Zimmî de olsa bu

hayvanın etinden kâfire verilmez. Takva olan kişiye tasaddukta bulunmak daha faziletlidir.

Ceza kurbanı kesmesi vacip olan ihramlı kişinin, kurban yerine kıymetini tasadduk etmesi caiz değildir. Ancak, kendisi bu hayvanı yer veya yemesi caiz olmayanlara yedirecek olursa kurban eti telef edilmiş kabul edileceğinden kıymetini tasadduk etmek veya yeni bir hayvan kesmek arasında muhayyer olur.¹

1018-SUAL:

SADAKANIN CAİZ OLMASININ ŞARTLARI NELERDİR?

Cevap: Sadakanın caiz olmasının da birçok şartı vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1-Miktar. Bu, buğday veya buğday unu yahut kavrulmuş buğday unundan yarım sa', Arpa veya arpa unu yahut kavrulmuş arpa unundan yahut ta hurma ve kuru üzümünden bir sa' miktarıdır.

2-Bir tam sadakanın iki veya daha fazla fakire bölünmemesi. Bu sadaka-ı fıtır'da caiz olsa da burada caiz değildir. *Bahr* ve *Nehr* sahipleri: Sadaka-ı fıtır'da caiz olduğu gibi burada da caizdir demişlerdir. Bu mahsullerden kalitesini veya düşük olanını tasadduk etse caiz olur. Ancak çürük veya kusurlu olanı tasadduk edecek olursa noksanı eda etmesi gerekir. Arpa ile buğday karışacak olsa galip olan arpa olursa bir sa', aksi olursa yarım sa' tasadduk etmesi gerekir. Eşit olurlarsa ihtiyatın gereği bir sa' tasadduk etmektir.²

3-Cins. Bu, buğday, buğday unu, kavrulmuş buğday unu, hurma ve kuru üzümdür. Sadaka, miktar olarak ödenmek istenildiğinde dört çeşitten biriyle eda edilmelidir. Diğer hububat çeşitleriyle eda, ancak kıymet itibarıyla yapılabilir. Buğday ekmeğinde de itibara alınan kıymettir. Sadakada miktar olarak asıl olan bu dört nev'i den her birinde dirhem, dinar, ticaret malları, para veya değer ifade eden herhangi bir maldan kıymet olarak

1 Gunyeti'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

ödeme yapılabilir. Buğdaydan her yarım sa' için onun kıymetince ödeme yapar. Daha azını ödeyecek olsa caiz olmaz.¹

Altı fakire buğday vermesi vacip olduğunda bunun yerine onlara bir kumaş verecek olsa bakarız; bu kumaştan her fakire yarım sa' buğday kıymetinde olan bir miktar düşerse caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz. Keza, sadaka yerine kurban kesmek caizdir. Ancak bu hayvanın etini "buğday tasadduk eder gibi" altı fakirden her birine yarım sa' buğdayın kıymetine denk gelecek şekilde dağıtmalıdır. Yarım sa' buğday değerinden daha az değerde olan bir etin, fakire verilmesi sadaka yerine geçmez. Fakat fazla olmasında bir beis yoktur. Bu durumda ceza sorumluluğundan kurtulması, ancak belirtilen şekilde eti tasadduk etmesiyle gerçekleşecektir. Şu halde hayvan boğazlandıktan sonra helâk olacak olsa ceza yerine gelmiş olmaz. Helak olan etin kıymetini sadaka olarak vermesi gerekir.

Vacip olan sadakayı bu dört neviden birinin kıymeti ile vermek istediğinde, o nev'inin sadakanın vacip olduğu gündeki kıymeti itibara alınır. Bu İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göreidir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise, cezayı ödeme günündeki kıymeti itibara alınır.

Naslarda beyan edilen bu dört neviden biriyle ödeme yapılacağına kıymet itibarıyla biri diğerinin yerine verilemez. Aynı neviden olsun ya da olmasın hüküm budur. Meselâ; kaliteli yarım sa' buğdayı kalitesi düşük olan bir sa' buğday yerine veremez. Keza, kıymeti yarım sa' buğday olan yarım sa' hurmayı, yarım sa' buğday yerine veremez.

İbn Nüceym sadaka-ı fitır bahsinde şöyle der: Buğday unu vermek buğday vermekten daha faziletlidir. Para vermek, buğday ve buğday unu vermekten daha faziletlidir. Bolluk olması durumunda kıymet vermek, vacip olan dört neviden birini vermekten daha faziletlidir. Darlık durumunda ise dört neviden birini vermek daha faziletlidir. Kıymetten maksat dirhem ve dinarlardır yani paradır. Denilmiştir ki: Naslarda beyan edilen dört neviden birini vermek bütün hallerde daha faziletlidir. Çünkü sünnete muvafık olan budur.² En doğrusu insanların hâlihazırda ihtiyaç durumuna bakarak ona göre vermektir. İhtiyaç paraya olursa para, başka şeye olursa onu vermek bu husustaki maslahat ve hikmetleri daha güzel kapsayacaktır.

1 A.g.e

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr, Gun-yetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

4- Sadakanın verileceği kişilerin fakir olması. Yani temel ihtiyaçları dışında nisap miktarı mala malik olmaması, zekât alabilecek konumda bir kişi olması gerekir. Sadaka verilecek kişi sadaka verenin kölesi, çocuğu, azatlısı olamaz. Zimmî de olsa kâfir olmamalı.¹ Lehine şahitliği kabul edilmeyen usulü (anası anasının anası, babası babasının babası ne kadar yukarı çıkarsa çıksın) ve fûruu (oğlu oğlunun oğlu, kızı, kızının kızı ne kadar aşağı inerse insin)hanımı, kocası da olmamalı. Erkek kardeşin kız kardeşe sadaka vermesi caizdir. Hatta zi rahim mahrem de olsa nafakası üzerine vacip olan sair akrabalarına vermesi de caizdir. Meselâ; amcası, halası, dayısı ve teyzesi gibi. Sadaka verilecek kişilerden olduğunu zannederek sadakayı verse sonra sadakaya ehil olmadığı ortaya çıksa yeniden sadaka vermesi gerekmez. Ancak kölesiyse yeniden vermesi gerekir.

5- Sadaka vermeyi ihram yasağını işledikten sonra yapması.

6- Niyet. Verilen ceza, sadaka vermek kastıyla olmadıkça yerine gelmiş olmaz. Sadaka Harem Bölgesinin dışında Harem Bölgesinden olmayan fakirlere de verilebilir. Ancak Mekke fakirlerine verilmesi daha faziletlidir.²

İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre, sadakanın temlik veya ibaha olarak fakire sunulması caizdir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre, sadece temlik geçerlidir.³ *El-Bahr* isimli eserinde İbn Nüceym, *Fethu'l-Kadir*'e tâbi olarak İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in görüşünü tercih etmiştir. İhramlıyken avlanmış olmasından dolayı gereken sadakanın temlik veya ibaha olarak verilebileceğine dair söz birliği vardır.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) nin görüşünün ne olduğuna dair farklı söylemler vardır. Kimisi İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'la aynı görüştedir derken, kimisi de İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'le aynı görüşte olduğunu söylemişlerdir. Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr* isimli eserinde: “İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşünün İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşü gibi olması sahih olsa gerektir”, demiştir.

Sadakayı ibaha olarak vermek isteyen; sabah kahvaltısı ve akşam yemeği olarak iki öğün yemek yedirir. Bunda şart, fakirlerin her birinin doyacak

1 El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr El-Lübab

şekilde yemesidir. Bu iki öğünün iki sabah kahvaltısı, iki akşam yemeği, akşam ve sahur yemeği olması caizdir. En adil olan aynı günde sabah kahvaltısı ve akşam yemeği vermektir. Ayrıca bu iki yemekte aynı fakirlerin bulunması gerekir. Akşam yemeğinde sabah kahvaltısında yiyenlerden başkaları bulunursa ya sabah kahvaltısında bulunan ya da akşam yemeğinde bulunanlara ayrı bir yemek daha yedirmesi gerekir. Her iki yemeğin doyurucu olması gerekir. İtibara alınan doymaktır, yemeğin miktarı değildir. Fakirlere az bir yemek ikram etse fakat doysalar caiz olur. Fakat verilmesi vacip olan buğday miktarını çorba, ekmek veya yemek yapıp fakire ibaha olarak sunsa ve fakir bunu yese fakat doymasa kefareti yerine gelmiş olmaz. Katılanlara doyuncaya kadar yemek ilavesi yapması gerekir.¹

Temlik ile ibaha arasını cemetse ittifakla caiz olur. Şöyle ki; fakirlere sabah kahvaltısı yedirse akşam yemeğinin de kıymetini verse veya aksini yapsa caiz olur. Keza, her bir fakire arpa ve hurmadan yarım sa', buğdaydan da bir müd² verse caiz olur. Aynı fakire gün aşırı altı gün yarım sa' buğday verse caiz olur. Keza aynı fakiri gün aşırı sabah akşam yemek yedirse yine caiz olur.

1019-SUÂL:

SADAKA OLARAK SÖZÜ GEÇEN SA' BU GÜNKÜ ÖLÇÜLERE GÖRE NE KADAR ALINMALIDIR?

Cevap: İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre bir sa'ın bu günkü ölçülere göre değeri 3, 31091 grama yani yaklaşık olarak 3 kilo 315 grama tekabül etmektedir. Litre hesabı olarak ise 4, 35646 lt eder. Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin) hac görevini ifa için Hameyn'e geldiğinde Medine ahalisinin kullandıkları sa' ölçüsünün Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) döneminde bu günkü ölçülere göre 2, 0728 grama yani 2 kilodan biraz fazlaya tekabül ettiği şeklindeki haberlere dayanarak yukarıdaki görüşten rücu etmiştir.³

¹ ² El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

² Iraklılara göre; iki rıtl-ı irakî miktarı yani 260 dirhemlik bir kaptır. Hicazlılara göre bir rıtl-ı hicazi ile bir rıtlın üçte biri kadardır. Bir müd, bir sa'ın dörtte birine eşittir.

³ Mevsuatü Vahadatü'l-Kıyasi' l-Arabiyye ve'l-İslamiyye

1020-SUÂL:

**CEZA OLARAK GEREKEN ORUÇ TUTMANIN CAİZ
OLMASININ ŞARTLARI NELERDİR?**

Cevap: Oruç tutmanın caiz olmasının da birçok şartı vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- Niyet.

2- Niyeti geceden yapmak. Sabah namazının vakti girdikten sonra niyet etse veya güneş batmadan önce yarın tutacağı oruca niyet etse caiz olmaz.

3- Niyeti, “kefaret orucu tutmaya” şeklinde tayin etmesi. Bu yüzden mutlak veya nafıleye yahut da başka bir vacibe niyet edilecek olursa bu oruç yerine gelmiş olmaz.

4- Oruca niyet etmesi gerektiği gibi, neden dolayı oruç tutuyorsa ona da niyet etmelidir. Bu yüzden söz gelimi niyetini şöyle yapmalı: “tırış cezası orucuna” niyet ettim. Bu şekilde yapmaz sadece oruç tutmaya veya kefaret olarak oruç tutmaya niyet ettim diyecek olursa caiz olmaz.

5- Bu orucu, Ramazan ve oruç tutmanın yasak olduğu iki bayram ve teşrik günlerinin dışında tutmak. Buna rağmen bu günlerde tutacak olursa kerahetle edası sahih olsa da kefaret yerine geçmez. İadesi vacip olur. İhram babındaki oruçlardan hiç birinde peş pese olma şartı yoktur. Ayrıca Harem’de tutulma ve ihrama girmiş olma şartı da aranmaz. Ancak temettü ve kıran haccı kurbanını kesemeyen kişiye gereken toplam on gün orucun ilk üç gününün ihramlı olarak ve bayram gününden önce bitirecek şekilde tutulması şarttır.

Yaşlı olduğundan veya şifa bulmanın ümit edilmediği bir hastalıktan dolayı oruç tutmaktan aciz olan kişinin oruç yerine fidye vermesi kifayet etmez.¹

¹ El-Meydanî, el-Lübâb

1021-SUÂL:

BAKARAK, DÜŞÜNEREK VEYA İHTİLÂM OLARAK MENİ-Sİ GELEN İHRAMLİ KİŞİYE CEZA GEREKİR Mİ?

Cevap: İhrama girmiş olan bir erkeğin, karısının avretine şehvetle defalarca bakması veya düşünmesiyle boşalacak olursa ihramlı olduğundan dolayı ona bir ceza gerekmez. Bilakis normal yaşantısında böyle bir durumla karşılaşmanın gusletmesi gerektiği gibi, bu kişinin de sadece gusletmesi gerekir. Yine avret yerinden başka yerlere sürtünmesi, oynanması, boynuna sarılması, öpmesi ve dokunmasıyla meni gelsin veya gelmesin kurban kesmesi vaciptir. Yani hanımına şehvetle dokunacak olursa boşalsın veya boşalmasın kurban kesmesi gerekir. Dokunmadan boşalırsa sadece gusül gerekir.

İhramlı bir kimse eliyle menisini getirir, bir hayvana veya ölü bir kadına yahut müstehat olmayan bir kız çocuğuna ilişkide bulunur ve boşalırsa kurban kesmesi vacip olur. Hiç şüphe yok ki bu tür fiiller insan yapısıyla bağdaşmayan çok, ama çok çirkin fiillerdir. Konumuz bu fiillerin şeri durumları değil, sadece ihramlıyken yapılmaları durumunda cezanın ne olacağıdır. Bu itibarla diğer ahkâmın ne olduğundan değil, sadece ihramlı olması itibarıyla cezanın ne olacağından bahsettik. Bu durumlarda ihramlıya, boşalmazsa bir ceza gerekmez. Cinsel ilişkiye sebep olan şeylerden dolayı boşalsa da ilişki bulunmadıkça hac fasit olmaz.¹

1022-SUÂL:

İHRAMLIYKEN CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMANIN CEZASI NEDİR?

Cevap: İhramlıyken cinsel ilişkide bulunmak cezaların en ağırıdır.

Bazı durumlarda cinsel ilişki hac ve umreyi fasit eder.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

1 Gınyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-Allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ •
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ
اللَّهُ

Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavgaya etmek yoktur...¹

İhrama girmiş olan bir kimse, hac yapıyorsa Arafat'ta vakfe yapmadan, umre yapıyorsa tavafının çoğunu yapmadan önce cinsel ilişkide bulunacak olursa yapmış olduğu ibadet fasit olur. Cinsel ilişkinin ibadeti fasit kılması; hararet ve lezzeti engelleyici bir şey bulunmaksızın ön veya arka yoldan birine guslü gerektirecek şekilde bir ilişkide bulunmaktır.

İlişkinin, unutarak, tehdit altında, hata ile veya bir özür sebebiyle vuku bulması sonucu etkilemez. Yine ihrama girmiş olan bir kadınla ilişkiye girenin deli veya çocuk olması da sonuca tesir etmez.²

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : فِي رَجُلٍ وَقَعَ عَلَى امْرَأَتِهِ •
وَهُوَ مُحْرِمٌ قَالَ : اقْضِيَا نُسُكَكُمْ وَارْجِعَا إِلَى بَلَدِكُمَا
فَإِذَا كَانَ عَامُ قَابِلٍ فَأَخْرُجَا حَاجِّينَ فَإِذَا أَحْرَمْتُمَا فَتَفَرَّقَا
وَلَا تَلْتَقِيَا حَتَّى تَقْضِيَا نُسُكَكُمْ وَأَهْدِيَا هَدْيًا

İhramdayken hanımıyla ilişkide bulunan bir adam hakkında İbn Abbas (Allah ondan razı olsun)'dan Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: Hac vazifenize devam ediniz. Şehrinize dönünüz. Gelecek sene hac yapmak üzere çıkınız. İhrama girdiğinizde ayrılınız. Haccınızı tamamlamadıkça bir arada bulunmayınız.

1 El-Bakara 197

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

(Ceza olarak) bir kurbanlık gönderiniz.¹

Yine ihrama girmiş olan bir kadına uyurken veya tehdit ederek ilişki de bulunulacak olursa haccı fasit olur. Kendisine lazım gelen masrafı tehdit edenden alamaz. Tehdit altında adakta bulunan kişinin adağını yerine getirdikten sonra yaptığı masrafı tehdit edenden alamaması gibi.

Yukarıdaki hadis-i şerifte beyan edildiği üzere hac her ne kadar fasit olsa da kişi bunu tamamlamalıdır. Bu yüzden kişi fasit olan bu hacca kaldığı yerden devam eder. İhram yasaklarından birini çiğneyecek olursa ceza neyse onu yerine getirir. Fasit olan bu hacca devam etmesi; haccın vasfı itibarıyla değilse de aslı itibarıyla meşru olması sebebiyledir. Ceza olarak da bir kurban kesmesi gerektiğini söylemiştik. Kurban, bir koyun olabileceği gibi, büyük baş bir hayvanın yedide bir hissesi de olabilir.²

1023-SUAL:

**ARAFAT'TA VAKFEDEN ÖNCE CİNSEL İLİŞKİDE
BULUNMAK HACCI FASİT YAPAR VE CEZA OLARAK
KURBAN GEREKTİRİR. CİNSEL İLİŞKİNİN BİRDEN
ÇOK OLMASI DURUMUNDA CEZA KURBANI DA
BİRDEN ÇOK OLUR MU?**

Cevap: Arafat'ta vakfeden önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa haccın fasit olacağını ve bir kurban kesilmesi gerekeceğini söylemiştik. Kurban kesmeyi gerektiren bu ilişkinin sayısına bakılmaz. Belki aynı zaman ve mekânlarda olup olmadığına bakılır. Bu yüzden hanımıyla arasındakı gerçekleşen cinsel ilişki aynı yer ve gecede kaç kez olursa olsun bir tek kurban cezası gerektirir. Buna dair imamlar arasında ihtilaf söz konusu değildir.

İmamlar arasında ihtilaflı olan konu ise birden çok gecede veya aynı gecede ayrı ayrı mekânlarda hanımıyla birden çok ilişkiye girecek olursa yine tek kurban mı veya birden fazla kurban mı gerekir?

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre

1 El-Beyhakî, Es-Sünenu'l-Kübrâ bab; ma Yüfsidü'l hac

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik 970

farklı mekân veya zamanlarda yapılan her cinsel ilişki için ayrı bir kurban kesmek vacip olur. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre, birinci ilişki için ceza olarak gereken kurban kesilmedikçe gerçekleşecek olan tüm cinsel ilişkiler, bu cezaya dâhil olacaktır. Yani her bir cinsel ilişkiden dolayı farklı kurban kesmesi gerekmeyecektir. Fakat cinsel ilişkiye girdikten sonra ceza olarak kurban kesmiş sonrasında ise yeni bir cinsel ilişkiye girmiş olursa yeni bir kurban daha kesmesi vacip olur.¹

1024-SUÂL:

ARAFAT'TA VAKFEDEN ÖNCE CİNSEL İLİŞKİDE BULUNDUĞUNDAN DOLAYI HACCI FASİT OLAN KİŞİ SONRAKİ SENEDE KAZA EDERKEN ONU DA İFSAT ETSE HÜKÜM NEDİR?

Cevap: Kaza haccını ifsat eden kişiye bir şey gerekmez. Ancak üzerine kalmış olan kaza, yerine gelmemiş olacağından ertesi yıl kazasını yerine getirmelidir. Tıpkı Ramazanın kazasını tutarken orucunu kasıtlı olarak dahi olsa bozması durumunda ilave bir gün kaza etmesi gerekmediği gibi. Sadece o günkü orucu olmamış ve kazası düşmemiştir.²

1025-SUÂL:

ARAFAT'TA VAKFE YAPTIKTAN SONRA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra ihramlı olan hanımıyla cinsel ilişkide bulunan kişinin haccı fasit olmaz. İlişkinin kasten veya unutarak olması hükmü değiştirmez. Hem karısına hem de kendisine ceza olarak birer büyükbaş hayvan kurban etmeleri gerekir. Aynı mecliste ikinci bir cinsel ilişkide bulunursa önceki cezadan başka bir ceza gerekmez. Ancak ikinci ilişki başka bir mecliste olursa büyükbaş hayvanın dışında birer koyun kesmeleri gerekir. Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'un görüşüdür. İkinci ilişki ihramı kaldırmak niyetiyle

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi' 587

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

yapılacak olursa ceza olarak bir şey gerekmez.

Ziyaret tavafindan önce ihramdan çıkmak için başını tıraş ettikten sonra cinsel ilişkide bulunacak olursa bir kurban kesmesi gerekir.

Ziyaret tavafinın tamamını veya çoğunu yani dört turunu yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunacak olursa ceza olarak bir şey gerekmemeyecektir.

Ziyaret tavafindan üç tur yaptıktan sonra yani henüz tavafin çoğunu yapmadıkça cinsel ilişkide bulunacak olursa bir kurban kesmesi gerekecektir. Buna rağmen hacı tamam olmuştur.

Ziyaret tavafindan sonra ihramdan çıkmamışken hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa sadece bir kurban kesmesi gerekir.

Umre tavafindan dört tur yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa umresi fasit olur. Umre ihramından çıkmak için umresine devam eder, bitirir ve ihramdan çıkar. Bu umreyi kaza etmesi, ceza olarak da bir kurban kesmesi gerekir.

Umre tavafindan dört tur veya daha fazlasını yaptıktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa umresi fasit olmaz. Ancak ceza olarak bir kurban kesmesi gerekir.

Umre yapan bir kimse sa'yi tamamladıktan sonra ihramdan çıkmak için tıraş olmadan hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa bir kurban kesmesi gerekir. Tıraş olduktan sonra ilişkide bulunacak olursa bir şey gerekmez.¹

1026-SUÂL:

**ZİYARET TAVAFINI CÜNÜP OLARAK YAPTIKTAN SONRA
HANIMIYLA CİNSEL İLİŞKİDE BULUNMANIN
HÜKMÜ NEDİR?**

1 El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

Cevap: *Er-Rakıyyat* isimli eserde İbn Sema, hocası İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet etmiştir: Ziyaret tavafını cünüp olarak yapıp temiz olarak onu iade etmeden önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunan kişi hakkında İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) şöyle der: Kıyasa göre hiçbir şey gerekmez. Fakat İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin): Cünüp olarak ziyaret tavafını yapıp da hanımıyla cinsel ilişkide bulunan sonra da temiz olarak ziyaret tavafını yapan kişinin istih-sanen bir kurban kesmesi gerekir demiştir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşü de budur.¹

Bu tavafın tamamını veya çoğunu abdestsiz olarak yapan veya dört turunu temiz olarak yaptıktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunana hiçbir şey gerekmez. Tavafı iade etsin veya etmesin hüküm budur.

İhrama girdikten sonra haccı kaçıran kişi hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa ihramına devam eder. Umre fiillerini yaparak ihramdan çıkar. Ceza olarak bir kurban keser ve kaçırdığı haccı kaza eder. İhramdan çıkmak için yapmış olduğu umreyi kaza etmesi gerekmez.²

Umre tavafından dört tur yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa umresi fasit olur. Fiillerine devam edip ihramdan çıkar. Sonra bu umrenin kazasını yapar ve bir de kurban keser.

Umre tavafından dört tur yaptıktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa umresi fasit olmaz. Fakat bir kurban kesmesi gerekir.³

1027-SUÂL:

**KIRAN HACCINA NİYET EDEN KİŞİ NE UMRE NE DE
HAC FİİLLERİNDEN BİR ŞEY YAPMADAN HANIMIYLA
CİNSEL İLİŞKİDE BULUNACAK OLURSA
NE YAPMASI GEREKİR?**

Cevap: Kran haccına niyet eden, umre tavafının tamamını ya da çoğunu yerine getirmeden veya Arafat'ta vakfe yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa haccı da umresi de fasit olur. Hem umre hem

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

3 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

de haccına devam eder. Ceza olarak iki kurban kesmesi vacip olur. Bozmuş olduğu hac ve umresini de kaza etmesi gerekir. Şu kadar var ki, kıran haccı için ihrama girmesiyle vacip olan kıran kurbanı düşer. Şayet umre tavafının tamamını veya çoğunu yaptıktan sonra fakat Arafat'ta vakfe yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa umresi tamamdır, ama haccı fasit olur. Kıran kurbanı düşer. Ceza olarak iki kurban kesmesi gerekir. Biri hac fasit olduğu için, diğeri umre ihramında cinsel ilişkide bulunduğu için. Şüphesiz bozduğu haccı da kaza edecektir.

Umre tavafı ve Arafat'ta vakfeden sonra fakat tıraş olmadan ve ziyaret tavafının tamamını veya çoğunu yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa ne hac ne de umre fasit olmaz. Kıran kurbanı da düşmez. Ancak ceza olarak hac için bir büyükbaş, umre için de bir koyun kesmesi vacip olur.

Umre tavafı ve Arafat'ta vakfeden sonra tıraş olur da ziyaret tavafının tamamını veya çoğunu yapmadan önce hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa ceza olarak iki koyun kesmesi gerekir. Bir önceki meselede olduğu gibi hac için bir büyükbaş, umre için bir koyun kesmesi gerekir de denilmiştir. El-Verberî: Hac için bir büyükbaş, umre içinse hiçbir şey gerekmez demıştır.

Tıraş olmayıp ziyaret tavafından dört tur yaptıktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa iki kurban kesmesi vacip olur.¹

1028-SUÂL:

CİNSEL İLİŞKİ HANGİ DURUMDA BÜYÜKBAŞ HAYVAN KESMEYİ GEREKTİRİR?

Cevap: Cinsel ilişki, şu üç şey bulunduğu durumda büyükbaş kesmeyi vacip kılan bir ihram yasağı olur.

1-Cinsel ilişkinin Arafat'ta vakfeden sonra olması.

2-Cumhura göre cinsel ilişkinin tavaf ve tıraştan önce olması. Muhak-

1 Kemal İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir, Gunyetü'n-Nasik fî Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

kıklara göre; sadece tavaftan önce olmasına bakılır. Tıraştan önce veya sonra olmasına bakılmaz.

3-ihramlıyken gerçekleşen birinci cinsel ilişki sebebiyle. Yani sadece birinci cinsel ilişki için büyükbaş gerekir. Sonraki ilişkiler cezayı gerektirirlerse kurban yeterli olur.

1029-SUÂL:

KIRAN HACCI YAPAN KİŞİ HACCI KAÇIRIR DA HACCI-NIN BATIL OLDUĞUNU ZANNEDİP ONA GÖRE DAVRANACAK OLURSA NE GEREKİR?

Cevap: Kıran hacı yapan bir kimse hacı kaçırdıktan sonra umresi için tavaf eder, fakat hac için tavaf etmeden cinsel ilişkide bulunacak olursa kendisine iki kurban vacip olur.

Hacı kaçıran, haccının batıl olduğunu zanneder de umre için tavaf ve sa'y yapar, sonra başını tıraş eder sonra da defalarca cinsel ilişkide bulunursa tıraş olduğundan dolayı iki kurban kesmesi gerekir. Ceza olarak iki kurbandan daha fazlası gerekmez. Çünkü bunu ihramı terk etmek için yapmıştır.

1030-SUÂL:

ZİYARET TAVAFINI CÜNÜP, HAYIZ VEYA NİFAS HALİNDEYKEN YAPANA NE GEREKİR?

Cevap: Ziyaret tavafinin tamamını veya çoğunu yani dört turunu cünüp, hayız veya nifas halindeyken yapanın bir büyükbaş kesmesi gerekir. İhramdan çıkma hususunda bu tavaf itibara alınır. Bu haliyle Ziyaret tavafini yapan asi, günahkâr olur. Temiz olarak iade etmesi vacip olur. Temizlendikten sonra iade edecek olursa üzerine vacip olmuş olan büyükbaş hayvan kesme cezası düşer.

Fakat tavafi bu haliyle söz gelimi hayız olduğu halde yapar ve ehline dö-

necek olursa Mekke'ye dönüp tavafı temiz olduğu halde iade etmesi vaciptir. Buna rağmen Mekke'ye dönüp iade etmeyecek olursa bu durumda büyükbaş bir hayvan kesmesi gerekir. Mekke'ye dönüp tavafı iade ettiğinde kurban cezası düşer. Cezanın düşmesi noktada tavafın iade edilmesinin mikatı geçtikten sonra veya geçmeden önce olması arasında bir fark yoktur. Ancak yeniden ihrama girmeli mi eski ihramı yeterli midir?

Bu kişi, mikat sınırlarını geçtikten sonra geri dönecek olursa yeni bir ihramla Mekke'ye dönmesi gerekir. Şayet mikatı geçmemişse yeniden ihrama girmesine gerek yoktur, girmiş olduğu önceki ihramıyla geri dönüp tavafı iade eder.

Mikatı geçmiş olduğu için yeni bir ihramla geri dönen yani umre ihramına giren; önce umre tavafını sonra ise ziyaret tavafını yapar. Geri dönmeyip bir büyükbaş gönderirse kifayet eder. Geri döndüğünde bayram günleri içerisinde tavafı iade ederse büyükbaş cezası düşer, başka bir ceza da gerekmez. Bayram günlerinden sonra iade ederse büyükbaş cezası düşer. Fakat ziyaret tavafını bayram günlerinden sonraya tehir ettiği için bir kurban kesmesi gerekir.

Ziyaret tavafının azını cünüp olarak yapacak olursa bir kurban kesmesi gerekir. İade ederse kurban kesmek düşer her bir tur için yarım sa' sadaka verir.¹

1031-SUÂL:

ZİYARET TAVAFINI ABDESTSİZ OLARAK YAPANA NE GEREKİR?

Cevap: Ziyaret tavafının tamamını veya çoğunu yani en az dört turunu abdestsiz yapanın bir kurban kesmesi vacip olur. Kurban kesmeden abdestli olarak tavafı iade edecek olursa kurban kesme cezası üzerinden düşmüş olur. Tavafın iadesi müstehaptır. Vacip olduğu da söylenmiştir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre bu iadenin bayram günlerinde ve sonrasında olması fark etmez. Bu yüzden iadenin bayram günlerinden sonraya bırakılması cezayı gerektirmeyecektir. İmam

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet, Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylâ'î, Tebyinu'l Hakâik

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre iadenin bayramdan sonraya bırakılması cezayı gerektirir. Zira imama göre ziyaret tavafını bayramdan sonraya bırakmak eda olsun iade olsun cezayı gerektirir.¹ Bazı âlimler: “iadeyi bayram gününden sonraya bırakacak olursa Kurban kesmesi gerekir” demiş, diğer bazıları ise: “Sadaka vermesi gerekir” demişlerdir. Sahih olan görüş; iadenin bayram gününden sonraya geciktirilmesinden dolayı bir şeyin gerekmeceğidir.

Ziyaret tavafının azını abdestsiz yaparsa abdestsiz yaptığı her bir tur için yarım sa' buğday tasadduk eder.²

1032-SUAL:

ZİYARET TAVAFINDA İŞLENEN BİR KUSURDAN DOLAYI CEZA GEREKTİĞİNDE ASIL OLAN İADE MİDİR, YOKSA CEZANIN YERİNE GETİRİLMESİ MİDİR?

Cevap: Ziyaret tavafının iade edilmesinde iki durum vardır. Birincisi durumda kişi, iadeyi gerektirecek hatayı yaptıktan sonra hâlâ Mekke'de bulunmaktadır, ikinci durumda Mekke'den çıkıp ehline dönmüştür.

1) Mekke'de bulunduğu süre içerisinde tavafın iadesi asıldır. Çünkü cinsiyle telafi edilmiş olur. Şu halde bu, kurban kesmekten daha faziletlidir.

2) Ehline dönmüş olması durumunda tavafı abdestsiz olarak yapmışsa kurban edilmek üzere Harem Bölgesine bir koyun göndermesinin, Mekke'ye dönüp tavaf yapmasından daha faziletli olduğu hususunda söz birliği, cünüp olarak tavaf etmiş olması durumunda hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ise farklı görüşler vardır. *El-Hidaye* isimli eserde iade etmenin, *El-Muhit* isimli eserde ise kurban göndermenin daha faziletli olduğu beyan edilmiştir. *El-Muhit* sahibi gerekçe olarak şöyle der: Yapılan tavafa itibar edilmiştir. Şu halde fakirlerin menfaatine olan kurban göndermektir.³

1 Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetü'l-Fukahâ

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik, el-Lübab

3 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye, Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

1033-SUÂL:

**ZİYARET TAVAFININ İADE EDİLMESİ DURUMUNDA
ASIL OLAN BİRİNCİ Mİ, YOKSA İKİNCİ TAVAF MIDIR?**

Cevap: Cünüp veya hayızlı olarak yapmış olduğu tavafı temiz olarak iade ettiği zaman, itibara alınan birinci tavaftır. İkinci tavaf, birinci tavaftaki noksanlığı telâfi edici, gidericidir. İkinci tavafin muteber olduğu da söylenmiştir. Bunu söyleyenlere göre ikinci tavaf, birinci tavafı hükümsüz kılar. Yani adeta birinci tavaf yapılmamış gibi olur. Farklı olan bu iki görüşten ortaya çıkan sonuç; sa'yi iade etme meselesinde ortaya çıkar. Birinci görüşe göre sa'yin iadesi vacip olmaz. İkinci görüşe göre ise vacip olur.

Tavafı iade etmeyip kurban kesmesi buna aykırıdır. Bu durumda sa'yi iade etmekten başka bir şey gerekmez. Kurban kesmesi ise tavafı iade etmeyi terk ettiğinden dolayıdır. Çünkü kurban kesmek, birinci tavafı hükümsüz kılmaz. Sadece kusurunu gidermiş olur. Şu halde sa'y, kâmil bir tavaftan sonra yapılmıştır.

Abdestsiz olarak yapmış olduğu tavafı iade etmesi durumunda ittifakla birinci tavaf itibara alınır.

1034-SUÂL:

**ZİYARET TAVAFININ TAMAMINI VEYA BİR KISMINI
TERK EDEN KİŞİNİN DURUMU NEDİR?**

Cevap: Ziyaret tavafinin tamamını veya çoğunu yani en az dört turunu terk eden kişi, bu tavafı yapınca kadar hanımıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Zira bu hususta henüz ihramlı sayılmaktadır. Farklı yerlerde birden çok cinsel ilişkide bulunacak olursa her birinden dolayı ayrı bir kurban kesmesi gerekir. Ancak birinci ilişkiyle ihramdan çıkmayı kastederse böyle bir işlem kötü ve mekruh olmasına rağmen ihramdan çıkmış olmayı sağlayacağından dolayı daha sonrasında gerçekleşen ikinci ilişki veya diğer ihram cinayetleriyle bir ceza gerekmeyecektir. Bu ihramla Mekke'ye dönmesi ve ziyaret tavafını yapması vaciptir. Ziyaret tavafı yerine asla bedel verilemez, yapılmalıdır.

Ziyaret tavafından bir, iki veya üç tur terk edecek olursa kurban kesmesi gerekir. Noksan bıraktığı bir, iki veya üç turu bayram günleri içerisinde tamamlayacak olursa kurban kesmek cezası düşer, ceza olarak bir şey gerekmez. Noksan turları bayram günlerinden sonra tamamlayacak olursa her bir tur için yarım sa* buğday sadaka vermesi gerekir. Tavaftan kalan bir, iki veya üç turu iade etmeden ailesine dönecek olursa Harem'de kesilmek üzere bir koyun gönderir. Dilerse Mekke'ye tekrar gelir ve tavafı yapar. Bayram günlerinden sonra gelirse yeni bir ihramla bunu yapması gerekir.¹

1035-SUÂL:

HİÇBİR ÖZÜR BULUNMADIĞI HALDE ZİYARET TAVAFINI BİNEK SIRTINDA VEYA TAHTİREVAN EMSALİ BİR ŞEY ÜZERİNDE TAŞINARAK YAPMASI DURUMUNDA HÜKÜM NEDİR?

Cevap: Hiçbir özrü bulunmadığı halde ziyaret tavafinın tamamını ya da çoğunu binek sırtında veya bir şey üzerinde taşınarak yapacak olursa bir kurban kesmesi gerekir. Mekke'de iken tavafı iade edecek olursa ceza düşer. Ehline dönecek olursa Harem'de kesilmek üzere bir koyun gönderir. Ehline döndükten sonra bayram günleri geçer de tekrar Mekke'ye dönüp bu tavafı yapmayı kastederse yeni bir ihrama girmesi gerekir.

Şafii mezhebine ait iki görüşten birine göre bir şey gerekmez.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ طَافَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حَوْلَ الْكَعْبَةِ عَلَى بَعِيرٍ يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ
بِمِخْبَنِهِ

Hiz. Aişe (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) veda haccında bir deve üzerinde Hacer-İ Esvedî asâsı ile istilam ederek Kâbe'nin etrafını ta-

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

vaf etmişti.¹

Hanefiler: “Günümüze kadar tavaf yürüyerek yapılmıştır. Şu kadar var ki tavafın yürüyerek yapılması kâmil olmasının şartıdır. Bu yüzden özürsüz olarak terkedilmesi durumunda tavaf yerine gelmiş olur. Kamil olarak yapmayı terk ettiğinden bir kurban kesmesi gerekir” demişlerdir.

İmam eş-Şafi (Allah ona rahmet etsin)’nin delil olarak getirdiği hadis-i şerifin tevili şudur: Ebu Tufeyl (Allah ondan razı olsun): Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in deve üzerinde tavaf etmesi, bir özürden dolayı yani bir ağırlı yüzündendi demiştir.

Ziyaret tavafını yaşlılık ve hastalık gibi bir özürden dolayı binek sırtında veya bir şey üzerinde taşınarak yapacak olursa hiçbir ceza gerekmez.²

1036-SUAL:

BAYRAMIN SON GÜNÜNÜN SON VAKİTLERİNDE HAYIZDAN TEMİZLENEN KADIN NE YAPMALIDIR?

Cevap: Öncelikle ifade edelim ki; İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre ziyaret tavafının tamamı veya çoğunu bayram günlerinden sonraya bırakmak kurban kesmeyi gerektirir. Azını bayram günlerinden sonraya bırakacak olursa eksik bıraktığı her bir tur için sadaka verir.

Bayram günlerinin sonunda hayızdan temizlenen kadının durumu ise şudur: Güneş batmadan önce gusledip tavaftan dört turu yapma imkânı bulur da yapmadan güneş batarsa kurban kesmesi gerekir. Böyle bir durumda tavaftan azını yapma imkânı bulur da yapmazsa hiçbir şey gerekmez. Anlatılanlardan anlaşılacağı üzere hayızlı kadının ziyaret tavafını bayram günlerinden sonraya bırakması durumunda bir şeyin gerekmemesi mutlak değildir. Bilakis bayram günlerinden önce hayız olup bayram günlerinin tamamını hayızlı geçirmesi veya bayram günlerinin sonunda hayızdan temizlenirse güneşin batımına kadar gusledip tavaftan dört tur yapma imkânı bulamaması ile kayıtlıdır.

1 El-Beyhaki, Es-Sünenü'l-Kübra, bab;el-izafetü li't-tavaf

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsi, el-Mebsut

Şunu da ifade etmekte fayda var: Bir kadın bayram günlerinde temiz iken ziyaret tavafının en azından dört turunu yapmaya imkânı varken yapmaz da hayız olursa bir kurban kesmesi gerekir. Denilebilir ki kadın hayız olacağını nerden bilsin? Vakit içerisinde en azından dört turu yapacaktı. Bu durumda meseleyi hayız vaktini bilmesine hamlederiz.¹

1037-SUÂL:

MÜTEHAYYİRE; SÜREKLİ KAN GÖREN (15 GÜN DEVAMLI TEMİZLİK GÖREMEYEN) VE HAYIZ İLE TEMİZLİK HALİNİN HANGİ VAKİTLER OLDUĞUNU BİLEMEYEN KADIN, ZİYARET TAVAFI HAKKINDA NASIL DAVRANMALIDIR?

Cevap: Mütehayyire kadın araştırır. Araştırması sonucunda temiz veya hayızlı olduğu hususunda bir kanaate varırsa ona göre hareket eder. Şayet bir kanaate varamazsa mescid-i Haram'a girmez. Ancak ziyaret ve sader/veda tavafları için girer. Ziyaret tavafi için girdiğinde tavafi yapar ve on gün sonra onu iade eder. Sader/veda tavafi için girdiğinde de tavafi yapar, fakat onu iade etmez. Çünkü sader/veda tavafi, şayet temiz olarak yapılmışsa eda edilmiştir. Yok, eğer hayızlı olarak yapılmışsa zaten onun hakkında sader tavafi yoktur yani her iki halde de iade söz konusu değildir.²

1038-SUÂL:

SADER/VEDA TAVAFI, ZİYARET TAVAFI YERİNE GEÇER Mİ?

Cevap: Bir kimse ziyaret tavafını cünüp, sader tavafını temiz olarak yapmışsa bakarız; eğer sader tavafını bayram günleri içerisinde yapmışsa, bu tavaf ziyaret tavafi yerine geçer. Sader tavafını terk etmiş kabul edilir. Bundan dolayı bir kurban kesmesi gerekecektir. Ancak ikinci olarak sader tavafını bir daha yapacak olursa kurban kesme cezası üzerinden düşer. Yok,

1 Muhammed Emin İbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr, Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

eğer kader tavafını bayram günlerinden sonra yapmışsa iki kurban kesmesi gerekir. Biri kader tavafını terk ettiğı için, diğeri ziyaret tavafını tehir ettiğı için. Kader tavafı için ikinci bir defa tavaf yapacak olursa onu terk etme cezası yani kurban kesmek düşer.¹

Bir kimse ziyaret tavafını abdestsiz, kader/veda tavafını ise temiz olarak yapmışsa bakarız; eğer kader tavafı bayram günleri içerisinde yapılmışsa ziyaret tavafı yerine geçer. Sonra ikinci bir defa kader tavafı yaparsa bir ceza gerekmez. Yapmazsa kader tavafını terk ettiğı için kurban kesmesi gerekir. Yok, eğer bayram günlerinden sonra yapmışsa ziyaret tavafı yerine geçmez. Ziyaret tavafını abdestsiz yaptığı için bir kurban kesmesi gerekir.

Bir kimse ziyaret tavafını abdestsiz kader/veda tavafını ise cünüp olarak yapmışsa iki kurban kesmesi gerekir.

Ziyaret tavafının çoğunu terk eden kişi, bayram günlerinden sonra yapmış olduğu kader tavafından ziyaret tavafını tamamlar. Ceza olarak da iki kurban keser. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre biri, ziyaret tavafını tehir ettiğı için, diğeri imamlarımızın ittifakıyla kader tavafının çoğunu terk ettiğı için.

Ziyaret ve kader tavafının her birinden azını yapmışsa önce kader tavafından ziyaret tavafı tamamlanır. Sonra ziyaret tavafından eksik kalana bakılır. Kalan, yapılandan çok olursa onu tamamlaması farzdır. Kurban kesmek onun yerini tutamaz. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre, ziyaret tavafını tehir ettiğinden dolayı bir kurban kesmesi gerekir. Ziyaret tavafından kalan tur, yapılandan az olursa bütün imamlarımıza göre azı terk ettiğinden dolayı kurban kesmesi gerekir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre tehirinden dolayı ayrıca sadaka vermesi de gerekir. Ayrıca kader tavafını terk ettiğinden dolayı da kurban kesmesi lazımdır.²

1039-SUAL:

SADER/VEDA TAVAFINI CÜNÜP VEYA ABDESTSİZ OLARAK YAPMANIN CEZASI NEDİR?

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-Allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

2 Muhammed Emin İbn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

Cevap: Sader tavafinı cünüp olarak yapmanın cezası kurban kesmektir. Abdestsiz olarak yapması durumunda ise her bir tur için bir sadaka vermelidir. Sader tavafi ziyaret tavafindan daha alt konumdadır. Cünüp olarak yapılması durumunda iade edilmesi vaciptir. Abdestsiz yapılması durumunda ise menduptur.¹

Bu tavafin tamamını veya çoğunu terk edip memleketine döner ve Mekke'ye dönmeyecek olursa bir kurban kesmesi gerekir. Terk, ancak Mekke'den çıkmasıyla gerçekleşir. Çünkü Mekke'de bulunduğu süre içerisinde her an dönüp tavafi yerine getirebilir. Memleketine dönecekken mikatı henüz geçmemiş olursa Mekke'ye geri dönüp tavafi yapması vaciptir.²

1040-SUÂL:

KUDUM/MEKKE'YE VARİŞ TAVAFINI CÜNÜP VEYA ABDESTSİZ OLARAK YAPMANIN CEZASI NEDİR?

Cevap: Kudüm/Mekke'ye varış tavafinı cünüp yapmanın cezası kurban kesmektir. Abdestsiz olarak yapmanın cezası ise sadakadır. Her bir tur için yarım sa' buğday verir. Bu tavafi cünüp olarak yapmışsa onu iade etmesi vaciptir. Abdestsiz yapması durumunda ise menduptur. İade ederse ceza düşer. Kudüm tavafinın tamamını terk etse bir şey gerekmez. Fakat kötü bir iş yapmış olur. Bu tavafa başlayıp da çoğunu terk ederse bir kurban kesmesi, azını terk ederse sadaka vermesi gerekir. Çünkü başlamakla vacip olmuştur.³

Her nafîle tavafin hükmü, kudüm tavafinın hükmü gibidir.⁴

1 A.g.e

2 A.g.e

3 A.g.e

4 El-Lübab

1041-SUÂL:

TAVAF VE CEZALARIYLA İLGİLİ GENEL KURALLARDAN
BAHSEDEBİLİR MİYİZ?

Cevap: Tamamının terk edilmesi durumunda kurban kesmek vacip olan her tavafta, turlarının çoğunun terk edilmesi durumunda da kurban kesmek gerekir. Azının terk edilmesi durumunda ise sadaka gerekir. Ancak umre tavafından azının ve çoğunun terkedilmesi müsavidir. Yani azı veya çoğu terk edilecek olsa veya cünüp ya da hayızlı olarak yapılacak olsa bir kurban kesilmesi vacip olur. İade edilecek olursa kurban kesmesi vacip olmaktan çıkar.¹

Hangi noksanla olursa olsun herhangi bir tavafı yaptıktan sonra onu iade ederse gerekecek olan ceza düşer. Şu kadar var ki ziyaret tavafını cünüp olarak yapmışken, bayram günlerinden sonra iade ederse İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre tehir etmekten dolayı bir kurban kesmesi gerekir.²

Herhangi bir tavafı, elbisesi veya bedeni üzerinde dirhem miktarından fazla necaset varken yapmak mekruhtur. Ceza olarak bir şey gerekmez.³

1042-SUÂL:

SA'YİN ÇOĞU VEYA TAMAMININ TERKEDİLMESİ
DURUMUNDA NE GEREKİR?

Cevap: Sa'yin çoğu veya tamamının terk edilmesi durumunda kurban kesmesi gerekir. Haccı tamdır. Özrü bulunmadığı halde üç tur veya daha azını terk edecek olursa terk ettiği her bir tur için sadaka verir. Fakat kendisini taşıyacak birini bulamadığı zaman kötürüm olmak gibi bir özür sebebiyle sa'yi terk edecek olursa ceza olarak hiçbir şey gerekmez.⁴

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-Allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

2 Alauddin es-Semerikandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

3 El-Lübab

4 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

1043-SUÂL:

SA'Yİ BİNEK SIRTINDA VEYA TAHTİREVAN EMSALİ BİR
ŞEY ÜZERİNDE YAPACAK OLURSA HÜKÜM NEDİR?

Cevap: Hiçbir özür bulunmadığı halde sa'yi binek sırtında veya tahtirevan emsalı bir şey üzerinde yapacak olursa kurban kesmesi gerekir. Sa'yi binek üstünde yapıp ihramdan tamamen çıkmış olsa bile yürüyerek onu iade edecek olursa gerekmiş olan ceza düşer. Çünkü sa'y bir vakitle kayıtlı değildir.¹

Sa'yi bu şekilde yapması bir özürden dolayı olursa hiçbir şey gerekmez.

Hiçbir özür bulunmadığı halde sa'yın azını bu şekilde yapacak olursa her tur için bir sadaka vermesi gerekecektir.²

1044-SUÂL:

SAFA VE MERVE TEPELERİ ARASINDA SA'YİN
TERTİBİNİ BOZMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: *Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik* isimli eserinde Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî şöyle der: Safa ve Merve tepeleri arasında sa'yın tertibini bozmakla kurban kesmek vacip olur. Şöyle ki; olması gerektiği gibi Safa tepesinden sa'ye başlayan kişi bir veya üç tur yapıp sa'yi terk eder sonra gelir kalanı Merve'den başlayıp tamamlaması gerekirken tekrar Safa'dan başlayıp sa'yi Merve'de bitirirse bir kurban kesmesi gerekir. Keza sa'yın iki turunu yapıp terk eder sonra kalanı tamamlamak için Safa'dan başlaması gerekirken Merve'den başlayıp sa'yini Safa'da tamamlarsa sa'yın çoğunda tertibi terk ettiğinden dolayı kurban kesmesi gerekir. Turların azında tertibi terk edecek olursa her bir tur için sadaka vermesi gerekecektir.³

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 A.g.e

3 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

1045-SUÂL:

TAVAF TAN ÖNCE SA'Y YAPILABİLİR Mİ?

Cevap: Tavaftan önce yapılan sa'y itibara alınmaz. İade edilmemesi durumunda kurban kesmesi gerekir. Çünkü sa'y, sahih bir tavaftan sonra yapılması şarttır.¹

1046-SUÂL:

SA'Yİ YAPMADAN MEMLEKETİNE DÖNEN KİŞİ
NE YAPMALIDIR?

Cevap: Sa'yi terk eden kişi, mîkatı aşarak memleketine gittikten sonra Mekke'ye dönüp sa'yi yapmak isterse yeni bir ihramla geri dönmesi gerekir. Umre ihramına girip Mekke'ye geri dönerse önce umre fiillerini yapar sonra sa'yeder.

Eğer hac ihramına girerek geri dönerse önce kudüm/Mekkeye varış tavafını yapar sonra sa'yeder. Bu durumlarda terk etmiş olduğu sa'y'den dolayı gereken kurban kesme cezası düşmüş olur. Böyle bir durumda sa'yi iade etmek için Mekke'ye geri dönmek mi daha faziletlidir, yoksa kurban kesmek mi? İmam Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî'nin *Kitâbu'l-Asl*'inde şöyle zikredilmiştir: Kurban kesmesi geriye dönmesinden daha faziletlidir. Çünkü bununla fakirlere menfaat sağlanmış olur. Kaldı ki, aşırı bir noksanlık da yoktur. Bu, abdestsiz tavaf yaptıktan sonra memleketine dönmesi gibidir.²

1047-SUÂL:

BİR ÖZÜR DEN DOLAYI SA'Yİ TERK EDEN, MİKATİ
GEÇEREK MEMLEKETİNE DÖNECEK
OLSA NE YAPMALIDIR?

1 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylâî, Tebyinu'l Hakâik

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Cevap: Özüünden dolayı sa'yi terk eden mikatı geçip memleketine döndükten sonra özü kalktığına Mekke'ye dönecek olsa ihtiyatın gereği olarak sa'yi yapması vaciptir. Çünkü sa'yin belli bir vakti yoktur. Ayrıca âlimler yapılmayan sa'yin zimmetten düşeceğine dair açık bir söz kullanmamışlardır.

1048-SUÂL:

SAFA VE MERVE TEPELERİNİN ETEKLERİNE GELİP TEPELERİNE ÇIKMAMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Safa ve Merve tepelerinin eteklerine gelinir de tepelerine çıkılmazsa bir ceza gerekmez. Şu kadar var ki, mekruhtur. Doğrusu sa'yi tepelere çıkararak yapmaktır. Keza, bir kimse sa'yi bayram günlerinden sonraya hatta aylar sonrasına tehir edecek olsa bir ceza gerekmez. Şu kadar var ki, bu da mekruhtur. Umrenin sa'yinde de hüküm budur.

Sa'yeden kişi Safa tepesinden Merve tepesine giderken Merve sınırına ulaşmadan kendisiyle Merve arasında üçte bir mesafenin kaldığı yerden geri döner ve bunu yedi turun tamamında yaparsa, *El-Lübab* sahibi kurban gerekir demiş olsa da şârihi: Zahir olan her turun miktarı için bir sadaka verilmesidir demiştir. Çünkü “tamamının terkedilmesinde kurban gerekli olan bir fiilin azının terk edilmesinde de kurban gerekli olur” diye bir kural yoktur. Sadece umre tavafında böyle bir durum söz konusudur.¹

1049-SUÂL:

GÜNEŞ BATMADAN ÖNCE ARAFAT'TAN AYRILMANIN BİR CEZASI VAR MIDIR?

Cevap: Kemal İbnu'l-Humam, “Kim imamdan önce Arafat'tan ayrılırsa kurban kesmesi gerekir” diyen *El-Hidaye* sahibinin sözünü şöyle açıklamıştır: Evlâ olan “güneş batmadan önce” demesiydi. Çünkü “imamdan

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

önce” sözüyle kastedilen budur.¹

1050-SUÂL:

MÜZDELİFE’DE VAKFENİN TERK EDİLMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Müzdelife’de vakfenin terk edilmesi iki şekilde düşünülebilir.

a- Hiçbir özür bulunmadığı halde

b- Bir özürden dolayı

Hiçbir özür bulunmadığı halde Müzdelife’de vakfenin terk edilmesi kurban kesmeyi vacip kılar.

Hastalık, zayıf düşmek, hac yapanın kadın olması durumunda izdihamdan korkması gibi bir özürden dolayı Müzdelife’de vakfenin terk edilmesiyle hiçbir şey gerekmez. Ayrıca Müzdelife’de gecelemeği terk etmekle de bir şey gerekmez. Şu kadar var ki mekruhtur.

Müzdelife’de vakfe yapacakken engellenen kişi, bu sebeple vakfeyi kaçırarak olursa kurban kesmesi gerekir.²

1051-SUÂL:

ŞEYTAN TAŞLAMALARDA TAŞLARDAN ÇOĞU ATILMAYACAK OLURSA NE YAPILMALIDIR?

Cevap: Şeytan taşlama, bayram günü ve teşrik günlerinde yapılır. Şu kadar var ki teşrik günlerinin ikinci gününde Mina’dan ayrılacak olursa üçüncü gün şeytan taşlama düşer.

Bayram günü sadece Cemretü’l-Akabe’ye (büyük şeytana) yedi taş atılır. Diğer cemrelere taş atılmaz. Teşrik günlerinde ise üç cemreden her birine

1 Kemal İbnu’l-Hümâm, Fethu’l-Kadîr

2 Gunyetu’n-Nasik fi Buğyeti’l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

yedi taş atılır. Bayram günü tek cemreye atılan yedi taştan dördünü, teşrik günlerinden her birinde üç cemreye atılan yirmi bir taştan on birini atmayı terk edecek olsa ve son taş atma gününe kadar atılmayan taşlardan, toplamda atılan taşlar atılmayanlardan daha çok olacak şekilde atmayacak olursa ittifakla kurban kesmesi gerekir.

Bir günün şeytan taşlamasını şeytan taşlama günlerinden bir başka güne tehir etmekle İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre, tehir ettiği günde taşlamayı kaza eder, bir de kurban keser. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise, sadece kaza etmesi vaciptir. Kurban kesmesine gerek yoktur.

Gündüz yapılması gereken şeytan taşlamayı gece yapacak olursa bir ceza gerekmez.

Şeytan taşlamada taşlardan azını atmayı mesela; bayram günü bir, iki veya üç taş atmayı, teşrik günlerinden her birinde on taş atmayı terk edecek olursa atmadığı her bir taş için sadaka verir. Atmadığı az taşları şeytan taşlama günlerinden bir başka güne tehir edecek olsa o gün hem eksik kalan taşları atar hem de her bir taş için sadaka verir. Bu, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göredir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, sadece atmadığı taşları atar. Başka da bir ceza gerekmez.

Bir kimse teşrik günlerinden birinci günde üç cemreye veya birinci ve ikinci günde her üç cemreye veyahut üç günün tamamında bütün cemrelere taş atmayı terk edecek olsa bir kurban kesmesi gerekecektir. Çünkü cins birliği bulunmaktadır.¹

1052-SUÂL:

HAC VE UMRE KURBANLARININ HAREM BÖLGESİNDE KESİLMELERİ ŞART MIDIR?

Cevap: Hac ve umrede kesilmesi vacip olan kurbanlardan birini Harem Bölgesi dışında kesecek olursa kurban kesme sorumluluğu üzerinden düşmez. Yeniden, Harem Bölgesinde kurban kesmesi gerekir.

1 A.g.e

Kıran ve temettü haccı yapanların şükür kurbanı kesmeleri vaciptir. Bu kurban kesmeyi bayram günlerinden sonraya bırakacak olurlarsa ceza kurbanı kesmeleri de vacip olur.

Hac veya umre için yahut her ikisi için hill bölgesinde tıraş olacak olsa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, kurban kesmeleri gerekir. Bu tıraşla ihramdan çıkmış kabul edilirler. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre, herhangi bir ceza yoktur. Keza, bayram günlerinde hac için hill bölgesinde tıraş olsa hüküm aynıdır. Bayram günlerinden sonra hac için hill bölgesinde tıraş olsa Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre, ister hacc-ı ifrat yapsın ister başka bir hac iki kurban kesmesi gerekir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre, bir kurban kesmesi gerekir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre, hiçbir ceza gerekmez.¹

1053-SUAL:

HALK ARASINDA TAŞ, BAŞ, TIRAŞ SÖZÜ DOLAŞMAKTADIR. BU SÖZ ÖNCE ŞEYTAN TAŞLAMA SONRA KURBAN KESME SONRA DA TIRAŞ OLMA TERTİBİNE VURGU YAPMAK İÇİN SÖYLENMEKTEDİR. BÖYLE BİR TERTİP GEREKLİ MİDİR?

Cevap: Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bu tertibe riayet etmek vaciptir. Ona göre ifrat veya başka bir hac yapan kimse şeytan taşlamadan önce tıraş olsa kurban kesmesi gerekir.

Temettü veya kıran haccı yapanlar kurban kesmeden önce tıraş olsalar veya şeytan taşlamadan önce kurban kesecek olsalar vacip olan tertibi terk ettikleri için kurban kesmeleri gerekir.

Kıran haccı yapan bir kimse, kurban kesmeden önce tıraş olsa ve kurban kesmeyi bayram günlerinden sonraya bıraksa

- Kurban kesmeden önce tıraş olduğu için

- Kurban kesmeyi bayram günlerinden sonraya bıraktığı için

- Kıran veya temettu' haccı yaptığı için, üç kurban kesmesi gerekir.

Durum bu iken bir de şeytan taşlamadan önce tıraş olacak olsa dördüncü bir kurban daha kesmesi vacip olur. Çünkü şeytan taşlamadan önce tıraş olmuştur.¹

1054-SUÂL:

İHRAMIN YASAKLARINDAN BİRİNİN AVLANMAK OLDUĞUNU BİLİYORUZ. AV HAYVANIYLA KASTEDİLEN NEDİR?

Cevap: Av hayvanı; asıl yaratılışı itibarıyla vahşi olan hayvandır. Buna göre; evcilleştirilmiş olan ceylan, fil ve güvercin av hayvanı kabul edilir. Vahşi olan deve, sığır ve koyun av hayvanı kabul edilmezler. Ceylan ve koyunun birleşmesinden doğan hayvanda anneye itibar edilir. Anne ceyslansa doğan yavru av hayvanı, koyunsa av hayvanı değildir. Bazı şehirlerde av hayvanı kabul edilen hayvanlar başka şehirlerde av hayvanı kabul edilmeyebilirler. Mesela; Sudan'da av hayvanı kabul edilen camız ki o bölgede bu hayvanın evcili yoktur başka yerlerde av hayvanı kabul edilmemektedir. Şu halde Sudan'dan ihrama giren bir kişinin orada camız avlaması yasaktır.²

Tebyinu'l-Hakayık sahibi ister ehlî olsun ister vahşî köpek av hayvanı değildir demiştir. Kedinin ehlî olanı da av hayvanı değildir. Vahşi kedi hakkında ise İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den iki rivayet vardır.³

İbn Nuceym: Kedi, köpek gibidir demiştir. vahşî de olsa av hayvanı değildir.⁴

1055-SUÂL:

AV HAYVANLARI KAÇ KISIMDIR?

1 A.g.e

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

4 Zeynuddin İbn Nuceym, el-Bahru'r-Râik

Cevap: Av hayvanları iki kısımdır.

a- Kara av hayvanları: Doğumu karada gerçekleşen hayvanlardır. Sadece karada veya kara ve denizde yaşamaları fark etmez.

b- Deniz av hayvanları: Doğumu denizde gerçekleşen hayvanlardır.

Görüldüğü üzere bir hayvanın kara veya deniz av hayvanı olması, doğumunun gerçekleştiği yer itibarıyladır. Bu hususta yaşadığı yer itibara alınmamaktadır. Zira asıl olan doğduğu yerdir. Yaşadığı yer ise arızîdir.¹

1056-SUÂL: İHRAMLİ KİŞİYE YASAK OLAN AV HAYVANLARI HANGİLERİDİR?

Cevap: İhramlı kişilerin denizde yaşayan av hayvanlarını avlamaları caizdir. Karada yaşayan av hayvanlarını avlamaları ise haramdır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ •
وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Sizin için de yolcular için de geçimlik olmak üzere deniz avı yapmak ve deniz ürünlerinden yemek sizlere helal kılındı. Kara avı ise ihramlı olduğunuz sürece size haram kılındı. Huzurunda toplanacağınız Allah’a karşı gelmekten sakının.”²

Ayet-i Kerime umumuyla deniz hayvanlarından eti yenen ve yenmeyenleri kapsamaktadır. Deniz kuşlarına gelince; onları avlamak caiz değildir. Çünkü onların doğumu karada gerçekleşmektedir. Denize girmeleri rızıklarını temin etmek içindir.

1 A.g.e

2 Bakara 96

Karada yaşayan av hayvanları iki nevidir.

a- Eti yenenler

b- Eti yenmeyenler

İhramlının, ceylan, tavşan ve vahşi inek gibi eti yenen kara av hayvanlarını avlaması haramdır. Eti yenmeyen kara av hayvanları da iki kısımdır.

Aslan, kurt, kaplan ve pars emsali kendileriyle karşılaşıldığında hiçbir fiilde bulunmadığınız halde tabiatı gereği size zarar vermeye başlayan hayvanlardır. Böyle bir hayvanı öldüren ihramlı ceza vermez.

Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ خَمْسٌ فَوَاسِقٌ يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ الْفَأَرَةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْحِدَاةُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ وَالْغُرَابُ الْأَبْقَعُ

Hz. Aişe(Allah ondan razı olsun)'den Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Tabiatı gereği insana zarar veren beş canlı Hill ve Harem Bölgesinde öldürülür. Bunlar; Fare, akrep, çaylak, azgın köpek ve leş yiyen kargadır.”¹

Tilki ve sırtlan gibi kendileriyle karşılaşıldığında hiçbir fiilde bulunmadığınızda tabiatı gereği size zarar vermeye başlamayan hayvanlardır. Bu tür hayvanlardan biri ihramlı bir kimseye saldırır, o da onu öldürürse hiçbir ceza gerekmez.²

1 El-Beyhakî, Es-Sünenu'l-Kübrâ

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

1057-SUÂL:

**ÖLDÜRÜLMESİYLE CEZA GEREKEN AV
HAYVANLARINDA CEZA NASIL
TAKDİR EDİLMELİDİR?**

Cevap: Eti yenen kara av hayvanlarından birinin öldürülmesiyle ceza vacip olur. Bu ceza ister bir, ister de iki ve daha fazla kurban kıymetine ulaşsın yerine getirilmesi gerekir. Zarar vermeye onların başlaması itibara alınmaz. Şayet bu hayvan bir kimsenin mülkü altındaysa ne kadar olursa olsun kıymetinin de sahibine ödenmesi gerekir. Yukarıda istisna ettiğimiz hayvanlar dışında eti yenmeyen kara av hayvanlarından birinin öldürülmesiyle de ceza vacip olur. Fakat bu ceza bir koyunun kıymetini aşmaz. Öldürdüğü av hayvanı fil olsa da hüküm budur. Kıran hacı yapan değilse cezası bir koyunun, kıran hacı yapmaktaysa iki koyunun kıymetini aşmayacaktır.

El-Bedayi sahibi şöyle der: Eti yenmeyen av hayvanları iki kısımdır. Birinci kısmı karşılaştığı insandan hiçbir fiil görmediği halde ona zarar vermeye kalkışandır. Bunlar aslan, kurt ve benzeri hayvanlardır. Öldürülmeleriyle hiçbir ceza gerekmez. İkincisi tilki ve benzeri hayvanlardır ki, insanla karşılaştıklarında ondan bir hareket görmedikçe zarar vermezler, yani zarar vermeye ilk başlayan olmazlar. Bunların öldürülmesi durumunda ceza gerekir. Ancak ilk saldıran bu hayvanlardan biri olursa ceza gerekmez.¹

1058-SUÂL:

**İHRAMLININ AV HAYVANINI BİLFİİL VEYA SEBEP
OLARAK ÖLDÜRMEŞİ ARASINDA FARK VAR MIDIR?**

Cevap: İhramlı olsun olmasın Harem Bölgesinde yaşayan bir av hayvanını avlamak yasaktır. Yine ihramlı olan kişinin nerede olursa olsun haremde veya harem dışında av hayvanı avlaması yasaktır. Buna göre av hayvanını mubaşeret/bilfiil öldürmesi durumunda kasıt aranmaz. Şu halde kişi, yattığı yerden yuvarlanıp av hayvanının üzerine düşse ve onu öldürse tazmin eder. Yine Hill bölgesindeki bir av hayvanına atmış olduğu ok Harem

¹ Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

Bölgesindeki av hayvanına isabet eder ve onu öldürürse yine ceza vermesi gerekir.

Sebepe olarak öldürme durumunda ise kasıt aranır. Meselâ; ihramlı av maksadıyla ağ gerse veya bir çukur kazsa ağa takılıp veya çukura düşüp ölen av hayvanından dolayı ceza vermesi gerekir. Keza ürküttüğü av hayvanı yuvarlanıp ölse veya onu yırtıcı bir başka hayvan yakalayıp öldürse ceza gerekir.

Kitaplarımızda şöyle bir olaydan bahsedilmektedir: Bir cemaat Mekke'de konaklamışlar, sonra Mina'ya çıkmışlar ve içlerinden birine kapıyı kapatmasını emretmişler. Hâlbuki evin içerisinde güvercin ve diğer hayvanlar bulunmaktaydı. Döndüklerinde bu hayvanları susuzluktan ölmüş olarak bulmuşlar. Bu kişilerin ceza ödemeleri gerekir mi? Şüphe yok ki hayvanların ölmelerine sebep bu kişilerdir. Kapıyı kapatan kapattığından, emir verenler de emrettiklerinden dolayı ölmelerine sebep olmuşlardır. Denilebilir ki sebep olarak hayvan öldürmede kasıt şarttı, hâlbuki burada bir kasıt söz konusu değil. Cevap olarak; evde hayvanların yaşadığını biliyorlardı, deriz. Aksi takdirde yani evde hayvan yaşadığını bilmemeleri durumunda hiçbir ceza gerekmez.

1059-SUÂL:

İHRAMLİ BİR KİMSE TEHDİT ALTINDAYKEN AV HAYVANINI ÖLDÜRECEK OLSA CEZA GEREKİR Mİ?

Cevap: *El-Lübab* isimli kitapta şöyle zikredilmiştir: İhramlı bir kimse kendisi gibi ihramlı olan bir kimseyi av hayvanını öldürmeye zorlar ve zorlanan da hayvanı öldürecek olursa her birinin tam ceza ödemesi gerekir.

İhrama girmemiş bir kimse ihramlı birini av hayvanını öldürmeye zorlasa ceza ihramlı tarafından ödenir. İhrama girmemiş olan hiçbir şey ödemez. Öldürdüğü av hayvanı Harem Bölgesinin avı olsa da hüküm budur.

İhramlı bir kimse, ihrama girmemiş olan bir başkasını av hayvanını öldürmeye zorlasa bakarız; eğer ihrama girmeyenin öldürdüğü av hayvanı Harem Bölgesinin av hayvanı ise ihramlının tam bir ceza, ihrama girmemiş olanın da yarım ceza ödemesi gerekir. Yok, eğer Harem Bölgesinin

dışında olan av hayvanı ise ceza ihramlı üzerinedir.

İhrama girmemiş olan iki kişiden biri diğerini ölümle tehdit ederek ona Harem Bölgesinin av hayvanı öldürtse ceza emreden üzerinedir. Hapsetmeyle tehdit ederek öldürtse ceza hayvanı bizzat öldürenin yani memur/emir alan kişinin üzerinedir.¹

1060-SUAL:

İHRAMLININ, AV HAYVANININ BULUNDUĞU YERİ AVCIYA BİLDİRMESİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Av hayvanına delalet yani bulunduğu yeri avcıya bildirmek veya işaret ederek göstermek, onu öldürmek gibidir. İhramlının bu işi haremde veya dışında yapmasının arasında bir fark yoktur. İhrama girmemiş olanın ise bu işi yapmasının haram olması; ancak Harem Bölgesinde veya ihramlı kişiye yapması durumunda gerçekleşir. Şu kadar var ki, av hayvanını gösterme durumunda her türlü günahkâr olunuyorsa da, cezanın vacip olması için bir takım şartların bulunması gerekir.²

1- Delâlet edenin ihramlı olması. Delâlet edilenin ihrama girmemiş olması fark etmez. İhrama girmemiş olan bir kimse ihramlı birine av hayvanını gösterse veya kendisi gibi ihrama girmemiş olan birine Harem Bölgesindeki bir av hayvanının bulunduğu yeri söylese delâlet edene bir ceza yoktur. Şu kadar var ki, haram işlemiştir. Fakat ceza, hayvanı öldüren üzerinedir.

2- Öldürmenin delâletin sonucu olması. Hayvan delaletin tesiri olmaksızın öldürülecek olursa delâlet edene ceza gerekmez. Aksi halde hem delâlet edenin hem de delâlet edilenin tam ceza vermesi gerekir.

3- Delâlet edilenin, av hayvanını yakalama anından onu öldürme anına kadar delâlet edenin ihramda kalması. İhramlı bir kimse av hayvanına delâlet eder ve ihramdan çıkar, sonra da delâlet edilen bu hayvanı öldürürse delâlet eden ihramlıya bir ceza gerekmez.

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

4- Delâlet edilenin av hayvanını yerinden ayrılmadan önce yakalaması. Hatta delâlet edilen av hayvanını yerinden ayrıldıktan sonra yakalayacak olsa delâlet edenin bir ceza ödemesi gerekmez.

5- Delâlet edilenin delâletten önce avın yerini bilmemesi ve onu görmüş olmaması. Delâlet ve işaret bulunmadan önce avın yeri delâlet edilen tarafından biliniyorsa delâlet edene hiçbir ceza gerekmez.

6- Delâlet edilenin delâlet edeni tasdik etmesi. Delâlet edilen delâlet edeni yalanlayacak olsa o kadar ki yerini söylediği avın peşine düşmese sonra bir başkası aynı av hayvanın yerini ona söylese onu tasdik edip peşine düşse ve yerinde hayvanı öldürse cezayı ikinci delâlet eden öder. Delâlet edilen delâlet edeni ne tasdik etse ne de tekzip etse sonra bir başkası aynı av hayvanına delâlet etse peşine düşüp hayvanı yerinde öldürse hem birinci delâlet eden hem ikinci delâlet eden hem de hayvanı öldürenin ceza ödemeleri gerekir. Bütün bu anlatılanlarda işaret delâlet gibidir.¹

İhramlı bir kimse diğer bir ihramlıya av hayvanını yakalamasını emretse, emir alan da üçüncü bir kişiye aynı emri verse ve üçüncü kişi bu hayvanı öldürse ceza birinci emredene değil, ikinci emredenedir. Öldürenin de ceza ödeyeceği aşikârdır. Ancak birinci, ikinciye avın yolunu gösterse ve avı yakalamasını emretse, ikinci de üçüncüye emretse ve üçüncü avı yakalayıp öldürse her birinin tam bir ceza ödemesi gerekir.²

İhramlı kişi kendisi gibi ihramlı bir başkasını, ona avın yolunu gösterecek üçüncü bir ihramlıya gönderse yani ona: Falan kişi sana şu yerde av hayvanı vardır diyecek dese o da gitse sonra da oradaki av hayvanını öldürse üç kişiden her birinin tam bir ceza ödemesi gerekir.

İhramlı bir kimse birine: Şu duvarın arkasında av hayvanı vardır dese, bir de baksa ki orada birçok av hayvanı var, sonra da hepsini öldürse delâlet edenin her bir hayvan için ceza vermesi gerekir.

Bir av hayvanı gören kişi onun yolunu birine gösterse o da yanında bir başka av hayvanı daha olduğunu görse ve her ikisini öldürse delâlet eden sadece bir av hayvanının cezasını verir.

İhramlı kişi güç yetiremeyeceği bir yerdeki av hayvanını görse sonra

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr; El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

onun yolunu birine gösterse o da gidip orada hayvanı öldürse delâlet edenin ceza ödemesi gerekir.

Bir kimse ihramlı birinden av hayvanını boğazlamak için bıçak ödünç alsa ve onunla hayvanı boğazlasa bakarız; eğer o bıçaktan başka bir bıçak bulma imkânı yoksa bıçağı ödünç veren ihramhya ceza gerekir. Yok, eğer başka bir bıçak bulma imkânı varsa ihramlıya hiçbir şey gerekmez. Şu kadar var ki mekruhtur.

İhramsız bir kimse ihramlı veya ihramsız bir başka kişiye Harem Bölgesindeki bir av hayvanını öldürmesini emretse veya bulunduğu yerin yolunu ona gösterse haram işlediğinden dolayı istiğfardan başka bir ceza gerekmez.¹

1061-SUÂL:

ÖLDÜRÜLEN AV HAYVANININ CEZASI NE ŞEKİLDE TAKDİR EDİLMELİDİR?

Cevap: İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; öldürülen av hayvanının öldürülmüş olduğu yer esas alınarak kıymeti takdir edilir. Orada av hayvanı satışı yapılmıyorsa o zaman oraya en yakın av hayvanı satışı yapılan yerdeki kıymeti esas alınır. Bu değerlendirmeyi av değerlendirmesinde tecrübe sahibi iki adil kişi yapar. Öldürüldüğü yerin kıymeti tespit için önemi olduğu gibi, öldürüldüğü zamanın kıymeti tespit için önemi vardır.²

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ
مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا
عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

2 Eş-Şeyh Abdül-Gani el-Ganimî ed-Dimeşkî el-Meydanî El-Lübab fi şerhi'l-Kitab.

عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

Ey iman edenler ihramlı iken (karada) av hayvanı öldürmeyin. Kim (ihramlı iken) onu kasten öldürürse (kendisine) bir ceza vardır. (Bu ceza) Kâbe'ye ulaştırılmak üzere öldürdüğünün dengi olup, içinizden iki adil kimsenin takdir edeceği bir kurbanlık hayvan veya yoksulları yedirmek suretiyle kefaret yahut onun dengi oruç tutmaktır. (Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması içindir. Allah, geçmiştekileri affetmiştir. Fakat kim bir daha böyle yaparsa Allah ondan intikam alır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir.¹

Kıymeti belirlemek hususunda bir kişinin yeterli, iki kişinin daha iyi olacağı aşîkârdır. Zira iki kişinin kıymeti belirlemesi, kul haklarında olduğu gibi daha ihtiyatlı ve yanılığa düşmekten daha uzak olduğu söylenmiştir.²

1062-SUÂL:

AV HAYVANIN DEĞERİ TAKDİR EDİLDİKTEN SONRA AV YASAĞI SUÇUNU İŞLEYEN İHRAMLİ NE YAPMALIDIR?

Cevap: Öncelikle İmam Muhammed, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'tan farklı düşünmektedir. Ona göre av hayvanını öldürme ve bulunduğu yeri göstermede ceza, öncelikle öldürülen hayvanın mislidir. Mislinin bulunmaması durumunda kıymete gidilir. Ceylan ve sırtlanın misli koyun, yaban tavşanının misli yeni süttan kesilmiş bir oğlak, deve kuşunun misli devedir.

عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الصَّبْعِ كَبْشٌ •
وَفِي الظَّبْيِ شَاةٌ وَفِي الْأَرْنَبِ عَنَاقٌ وَفِي الْبِرْبُوعِ جَفْرَةٌ

1 Bakara 95

2 Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

Cabir (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den şöyle rivayet etmiştir: Sırtlanda koç, ceylanda koyun, tavşanda oğlak ve yaban tavşanında yeni süttten kesilmiş bir oğlak vardır.¹

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’a göre takdir edilen kıymet, bir hedy/Harem Bölgesinde kesilmek üzere sevk edilen koyun değerinde ise onu öldüren veya bulunduğu yerin yolunu gösteren ihramlı kişi, şu üç şeyden birini yapmakta muhayyerdir.

Harem Bölgesinde kesilmek üzere bir koyun almak

Buğday alıp fakirlere dağıtmak

Oruç tutmak

Takdir edilen kıymet hedy almaya yetmiyorsa buğday alıp fakirlere dağıtır veya oruç tutar.

İhramlı, av hayvanı öldürme suçunun cezasını hedy ile karşılamayı tercih edecek olursa kıymetle bir hedy satın alır. Kıymetten artan bir başka hedy almaya yeterse yine hedy satın alır. Yetmeyecek olursa buğday satın alır ve her bir fakire yarım sa’ verir. Hedy olacak hayvan, kurban olması caiz olan hayvandır. Diğer bir ifadeyle kurbanda aranan şartlar, hedy’de de aranır. Hedy’in Harem Bölgesinde kesilmesi gerekir. Hill bölgesinde kesilecek olursa hedy olarak yeterli olmaz. Yedirme olarak yeterli olur. Eti, buğdaydan yarım sa’ kıymetine denk gelen miktarlarla herbir fakire dağıtılır.² Hedy’in etini bir veya birçok fakire tasadduk etmesi caizdir.

Takdir edilen kıymetle fakirlere gıda vermeyi tercih ederse ya her bir fakire yarım sa’ buğday, ya da bir sa’ arpa veya hurma verir. Bundan daha azı caiz olmaz. Av cezasını, her bir fakire yarım sa’ buğday vermek yerine kıymeti verilecek olursa caiz olur.

Takdir edilen kıymetle oruç tutmayı tercih ederse av hayvanı tam olarak kıymete tabi tutulur ve her yarım sa’ buğday veya bir sa’ arpa ya da hurma için bir gün oruç tutulur.

Serçe öldürmesi durumunda olduğu gibi, av ile vacip olan bir fakirin alacağı buğdaydan daha az olursa, ya vacip miktarınca yedirir ya da bir gün

1 El-Beyhakî, Es-Sünenü’l-Kübrâ bab; fidiyetü’z-Zab’

2 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru’r-Râik

oruç tutar.

Av hayvanı öldüren ihramlı ceza olarak takdir edilen kıymetle hedy almaya veya buğday vermeye güç yetirebildiği halde oruç tutacak olsa yeterli olur. Böyle yapması caizdir.

Bir av hayvanının cezasında oruç tutma, buğday verme ve kurban kesmeyi toplamak caizdir. Şöyle ki; ihramlının öldürmüş olduğu av hayvanının kıymeti birden fazla hedy satın almaya yetecek kadar olsa bir hedy alır ve kıymetten kalanın bir kısmıyla fakirlere buğday verir, bir kısmına karşılık da oruç tutar.¹

1063-SUAL:

AV HAYVANINI YARALAMA VEYA BİR UZVUNU TELEF ETMENİN CEZASI NEDİR?

Cevap: Bir kimse av hayvanını yaralasa veya tüyünü yolsa yahut bir uzvunu kesse kıymetinden eksilen miktarı öder. Bu, hayvanı ıslahı kastetmediği zamandır. Kedinin ağzından veya ağdan güvercini kurtarmayı kasteden kişi bunu yaparken, bırakın hayvanın bir uzvunun telef olmasını ölecek olsa da bir ceza gerekmez.

Yaraladığı av hayvanı ölecek olsa bakarız; eğer yaraladığında eksileni tazmin etmemişse tam kıymetini öder. Yok, eğer tazmin etmişse yaralamayla eksilen kıymetini öder.

Yaraladığı hayvan ölmez hatta yaradan bir eser kalmayacak şekilde iyileşecek olursa hiçbir şey ödemez. İmam Ebu Yusuf: (Allah ona rahmet etsin) hayvana verdiği elemden dolayı elem sadakası öder demiştir.

Şayet hayvanda yaralamadan dolayı bir iz kalacak olursa kıymetinden eksileni öder.²

Av hayvanını yaralayan bir kimse bundan dolayı kefarete verir sonra da hayvan ölecek olursa eda ettiği kefarete ceza olarak yeterli olur.³

1 A.ge

2 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylî, Tebyinu'l Hakâik;

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

Bir kimse ceylanın dişini sökse veya bir kuşun tüyünü yolsa sonra bunlar tekrar çıksa yahut av hayvanının gözüne vurduğunda gözü beyazlasa sonra bu beyazlık gitse İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre hiçbir şey ödemez. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre elem sadakası yani hayvana verdiği acıdan dolayı sadaka öder. Şayet söktüğü diş veya yolduğu tüyler çıkmayacak olursa kıymetinden eksilen miktarı öder.¹

Bir kimsenin yaraladığı av hayvanı kaybolrsa öldü mü, iyileşti mi bilinmesi ihtiyaten kıymetini ödemesi gerekir. Bu hayvanı ölü olarak bulacak olsa bakarız; eğer yaralaması sebebiyle ölmüşse kıymetini öder. Yok, eğer başka bir sebeple ölmüşse yaralama sebebiyle kıymetinden eksilen miktarı öder. Hiçbir şey bilinmezse biraz önce ifade ettiğimiz gibi ihtiyaten kıymetini öder.²

Bir kimse yaraladığı av hayvanının kefarecini verdikten sonra onu öldürse bir kefarec daha vermesi gerekir. Yaraladıktan sonra kefarecini vermez sonra da onu öldürürse öldürmesi sebebiyle kefarec, yaralaması sebebiyle de kıymetinden eksilen miktarı öder. Fakat bu, yaralanan hayvanın kefarecini verdiği zamandır. Sağlam bir hayvanının kefarecini vermişse yaralamadan dolayı bir şey ödemez.³

Bir kimse helak edecek şekilde av hayvanını yaralasa şöyle ki; ayaklarını kesse veya tüylerini yolsa yani onu kendini bakma ve savunmadan yoksun bıraksa ceza olarak tam kıymetini öder. Cezasını ödedikten sonra onu öldürecek olsa bir ceza daha ödemesi gerekir. Ceza ödemediği onu öldürecek olursa bir ceza daha ödemesi gerekmez.⁴

İhrama girmemiş olan bir kimse Harem Bölgesinde, ihrama girmiş olan kişi ise her hangi bir yerde hayvana bir zarar verir ve bu zarar da hayvanın kendisini koruyabilecek, savunabilecek durumdan aciz bırakacak bir zarar olursa, hayvanı öldürme olarak değerlendirilir ve tam bir ceza ödetilir. Verilen zarar, hayvanı kendisini savunmaktan aciz bırakmayacak olursa bu durumda hayvanın sağlamıyla zarar görmüş olanının arasındaki farkı öder.

İhrama girmemiş olan bir kimse Harem Bölgesinin dışında bir av hayvanını yaralasa sonra bu hayvan Harem Bölgesine kaçsa orada onu bir daha yaralasa sonra da bu iki yaralamadan ötürü hayvan ölse yaralı haldeki kıy-

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

4 Cevheretu'n-Neyyire

metini ödemesi gerekir.¹

1064-SUÂL:

AV HAYVANININ YUMURTASINI KIRMANIN CEZASI VAR MIDIR?

Cevap: Deve kuşu, bıldırcın ve diğer av hayvanlarının bozulmamış olan yumurtasını kırmanın cezası yumurtanın kıymetidir. Yumurta bozulmuş ise hiçbir ceza yoktur. Kırılan yumurtadan ölü bir yavru çıkar ve bu yavrunun yumurtanın kırılmasından dolayı ölüp ölmediği bilinmezse canlı olarak yavrunun kıymeti ödenir. Yumurtayı kırmasından dolayı bir ceza ödenmesi gerekmez. Yumurtayı kırmadan önce içindeki yavrunun ölü olduğu biliniirse hiçbir şey ödemesi gerekmez.

Av hayvanının yumurtasını alıp bir tavuğun altına koysa ve yumurta orada bozulsa cezasını ödemesi gerekir. Şayet bu yumurtadan bir yavru canlı olarak çıkacak olursa ceza gerekmez.² Zira yumurtanın bu eylemle bozulmamış olduğu anlaşılmıştır.

1065-SUÂL:

HAŞERATINI ÖLDÜRMENİN CEZASI VAR MIDIR?

Cevap: Yılan, akrep, karasinek, sivrisinek, pire, kene, kaplumbağa, kelebek emsali hayvanlar av hayvanı sayılmazlar. Öldürülmeleriyle ceza gerekmesine de ihramlının onları öldürmesi yasaktır.³ Fakat inek, koyun ve tavuk emsali evcil hayvanları kesmekte her hangi bir beis söz konusu değildir.

¹ Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

² Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

³ Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

1066-SUÂL:

ÇEKİRGE VE BİT ÖLDÜRMEK CEZA GEREKTİRİR Mİ?

Cevap: İhramlıyken veya Harem Bölgesindeyken bir çekirge öldüren kişi, dilediği bir şeyi sadaka olarak verir.

عَنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَأَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ الْمُحْرَمِ يُصِيبُ
الْجَرَادَةَ فَقَالَ تَمْرَةٌ خَيْرٌ مِنْ جَرَادَةٍ

Kasım(Allah ondan razı olsun)’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: İbn Abbas(Allah ondan razı olsun)’a: çekirgeyi öldüren ihramlının durumu Suâl: edilince şöyle dedi: Bir hurma bir çekirgeden daha hayırlıdır.¹

İhramlı bir kimse bedeni veya elbisesindeki bir biti öldürse çekirgede olduğu gibi dilediğini tasadduk eder. İki ve üç bit öldürmede ceza, bir bit gibidir. Üçten fazlasında ne kadar olursa olsun yarım sa’ buğday tasadduk eder.

İbn Nüceym şöyle der: Çekirgenin de bit gibi olması gerekir yani üçe kadar dilediği şeyi tasadduk eder, dört ve sonrası için ne kadar olursa olsun yarım sa’ buğday verir.

Allame el-Kâsânî şöyle der: Zahiru’r-rivaye’de sadakanın miktarı zikredilmemiştir. Hasan b. Ziyat, İmam Ebu Hanife (Allah onlardan razı olsun)’den şöyle rivayet etmiştir: Bir bit öldürmek bir avuca ulaşmayacak kadar buğday, iki ve üç bit öldürmek bir avuç buğday, daha fazla bit öldürmek ise yarım sa’ buğday tasadduk etmeyi gerektirir.² Biti atmak, öldürmek hükmündedir.

Elbisesindeki bitler helak olsun diye onu güneşe bıraksa veya yıkasa ceza ödemesi gerekir. Bunu bitler ölsün diye yapmayacak olursa bir şey gerekmez. Çünkü sebep olarak vaki olan öldürmelerde cezanın gerekmesi için öldürmeyi kast etmiş olmak şarttır.

1 Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe, el-Musannef

2 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’

İhrama girmemiş olan birine elbisesindeki biti defetmesini veya öldürmesini emretse veya ona işaret etse veya bitleri öldürmesi için elbisesini ona verse o da bitleri öldürse ceza ödemesi gerekir.

İhramlı kişi bedeni ve elbisesinden başka bir yerde bulunan bir biti öldürse ceza ödemesi gerekmez.

İhramlı kişi, başkasının üzerinde veya elbisesinde bulunan bitleri öldürse hiçbir ceza gerekmez.

Kasten veya yanlışlıkla çekirgeleri çiğneyen kişi ceza öder. Ancak çekirgeler yolu kaplamışlarsa yani çaresiz kalarak onları çiğneyecek olursa ödemez.¹

1067-SUAL:

İHRAMLİ BİR KİMSENİN BOĞAZLADIĞI AV HAYVANI- NIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Cezasını ödemedi önce veya sonra ihramlı bir kimse Harem Bölgesinin dışında, ihrama girmemiş olan ise Harem Bölgesinde av hayvanı boğazlayacak olursa boğazlamış olduğu bu hayvan lâşe/murdar kabul edilir. Onun etinden ne kendisi, ihramlı olsun veya olmasın ne de bir başkası yiyemez. Bu av hayvanını kendisinin veya bir başkasının avlamış olması, avlayanın ihramlı ya da ihrama girmemiş olması hükmü değiştirmez.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet edilmiştir: Av hayvanı Harem Bölgesinden dışarı çıkarıldığı zaman Hill bölgesinin avı olur. Onu boğazlamak ve etinden faydalanmak haram olmaz. Cezasını ödesin ya da ödemesin fark etmez. Şu kadar var ki bunu kerih görüyorum. Bu av hayvanını satıp parasıyla cezasına katkı sağlaması caizdir.²

Av hayvanının yumurtasını veya çekirgeyi kızartsa veya da av hayvanının sütünü sağsa sonra gereken cezayı tazmin etse bunlara malik olur. Sütü içmesi ve diğerlerini yemesi caiz olur. Hatta bunları satabilir. Fakat satması

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik

2 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

mekruhtur.¹

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre: İhramlı bir kimse tazminden önce veya sonra boğazladığı hayvandan yiyecek olsa yediği kadarının kıymetini öder. Şu kadar var ki, tazminden önce yiyecek olursa yediğinin kıymetini ödemesine gerek yoktur. Öldürdüğü av hayvanının cezasını ödemek yeterlidir. Av hayvanının cezasını ödedikten sonra yiyecek olursa müstakil olarak onun kıymetini öder. Kendisinin yemesiyle köpeğine yedirmesi arasında da bir fark yoktur.

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'e göre Harem Bölgesinde öldürülen veya yakalanıp dışarda öldürülen ya da Harem dışında ihramlı tarafından öldürülen av hayvanı laşe/murdar olur.

İhrama girmemiş olan bir kimse cezasını ödedikten sonra Harem Bölgesinde boğazlamış olduğu av hayvanından yiyecek olursa hiçbir şey ödemez. Şu kadar var ki, laşe yediğinden istiğfar etmesi gerekir.

İhrama girmemiş olan bir kimsenin vakaladığı av hayvanını ihramlı bir kişi, onun adına boğazlasa veya ihramlının avladığı av hayvanını ihrama girmemiş olan bir kişi onun adına boğazlasa hayvan laşe kabul edilir. Keza, bir kimse ihrama girmeden önce avlamış olduğu av hayvanını ihrama girdikten sonra boğazlayacak olsa veya aksi olsa hayvan laşe kabul edilir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; ihramlı bir kimse laşe eti yemekle boğazlanmış av hayvanı eti yemek arasında mecbur kalsa laşe eti yemesi evlâdır.

İmam Ebu Yusuf ve Hasan b. Ziyad (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; av hayvanını boğazlar ve kefarete verir. Kendisinin veya başka bir ihramlının boğazladığı av hayvanı hepsine göre evlâ olandır.²

Mecbur kalan kişi, yemek için sadece av hayvanı ve Müslümanın malını bulacak olsa av hayvanından yer, Müslümanın malından izinsiz yemez. Çünkü av, Allah hakkı olarak haramdır, Müslümanın malı ise kul hakkı olarak haramdır. Tercih kul hakkı tarafında yapılır. Çünkü kul muhtaçtır.³

İhrama girmemiş olan bir kimse, kendisi veya ihramlı biri için avlamış

1 Muhammed Emin İbn Abidin, Reddu'l-Muhtâr

2 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

3 Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

olduğu hayvanı harem dışında boğazlayacak olsa ihramlının da ondan yemesi helal olur. Şu kadar var ki, ihramlının bu hayvanın yakalanmasında ne delâleti ne işareti ne yakalanmasına dair emri ne de yardımı bulunmaması gerekir.

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ كَانَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ وَهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ فَرَأَى حِمَارًا وَحُشِيًّا فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُنَاوِلُوهُ سَوْطَهُ فَأَبَوْا فَسَأَلَهُمْ رُمْحَهُ فَأَبَوْا فَأَخَذَ رُمْحَهُ فَشَدَّ عَلَى الْحِمَارِ فَقَتَلَهُ فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَى بَعْضُهُمْ فَلَمَّا أَدْرَكَوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطَعَمَكُمُوهَا اللَّهُ

Ebu Katade(Allah ondan razı olsun)’den rivayet edilmiştir: O, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) ile beraberdi. Mekke yolunun bir kısmında kendisi ihrama girmemiş olduğu bir halde iken ihrama girmiş bir takım arkadaşlarıyla birlikte Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’den geride kalmıştı. Vahşi bir eşek (Zebra) görünce atı üzerinde dik bir vaziyet aldı ve arkadaşlarına kırbacını ona uzatmalarını istedi. Onlar ise bundan çekindiler. Mızrağını istedi yine kaçındılar. Sonra mızrağını aldı sert bir şekilde atarak onu öldürdü. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in ashabından bazıları bundan yedi, bazıları ise yemekten kaçındı. Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’e ulaştıklarında bundan Suâl: ettiler. Efendimiz: (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) Bu, Allah Teâlâ’nın sizlere verdiği bir yemektir” buyurdular.¹

1 El-Beyhakî, Es-Sünenü'l-Kübra bab;ma ye'kulu'l mührimu mine's-saydi

İhramlı bunlardan birini yapmışsa bu hayvan ihrama girmemiş olana helal, ihramlıya ise haram olur.¹

1068-SUÂL:

HAREM BÖLGESİNDE VEYA DIŞINDA YAKALANAN AV HAYVANINI SALIVERMEK GEREKLİ MİDİR?

Cevap: İhramlı bir kimse Harem Bölgesinde veya dışında, ihrama girmemiş olan ise Harem Bölgesinde bir av hayvanı yakalayacak olsalar ona malik olamazlar. Bu hayvan, elinde veya beraberindeki bir kafeste yahut evinde bulunsa onu salıvermeleri vaciptir. Salıvermezler de helâk olursa ihramlı da olsa ihrama girmemiş de olsa ceza öder.

Bu av hayvanını bir başka ihramlı salıverecek olsa salıveren hiçbir şey ödemez. Bu başkası hayvanı öldürecek olsa her birinin tam ceza ödemesi gerekir. Şu kadar var ki, hayvanı yakalayan mal kefaretiyle cezayı ödemişse ödediği cezayı öldüren ister. Oruç kefaretiyle ödemişse bir şey isteyemez.

Bu av hayvanını öldüren ihrama girmemiş veya çocuk yahut deli yahut da kâfir olursa hayvanı yakalayan ceza öder ve ödediği cezayı öldüren alır. Öldüren kişiye ayrıca ceza ödemek gerekmez. Öldürene ceza ancak ihrama girmemiş olup hayvanı Harem Bölgesinde öldürmüş olması durumunda gerekir. Yakalayana ait bir hayvan öldürecek olursa cezayı sahibi yani yakalayan öder.

İhramlı bir kimse yakalamış olduğu av hayvanını kendisi salıverse veya bir başkası elinden hayvanı kurtarıp salıverse bu hayvanı daha önce yakalamış olan ihramdan çıktıktan sonra onu başkasının elinde görse, bana aittir diyerek o kişinin elinden onu alamaz. Çünkü hayvanı yakalamakla ona malik olmamıştı.

İhramlı bir kimse, satın alma, hibeyi kabul etme gibi kendi isteğiyle olduğunu yansıtan bir fiille av hayvanına malik olamaz. Ancak kendisine miras kalması ve benzeri cebri bir fiille ona malik olur.

1 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

İhrama girmemiş olan bir kimse Hill bölgesinde av hayvanı yakalasa sonra ihrama girse veya bu hayvanla Harem Bölgesine girse tam anlamıyla ona malik olur. Gerçekten av elinde ise onu salıvermesi vaciptir. Fakat bu salıverme onu sahipsiz bırakacak bir salıverme olamaz. Çünkü bu, malik olunan bir malı zayi etmektir. Şu halde zayi olmayacak şekilde onu salıvermesi gerekir. Bunun yolu da evinde saklaması veya ihrama girmemiş olan birinin yanına emanet bırakması ve benzeri işlerdir. Eğer bu yollar-
dan biriyle onu salıvermesi mümkün olamıyorsa o zaman sahipsiz kalacak bir şekilde salıverir. Çünkü onu salıvermekle memurdur. Bu ihrama girmiş olduğu zamandır. Hill bölgesinde yakaladığı av hayvanı ile ihrama girmeden Harem Bölgesine girecek olursa, varsa beraberindeki kafese onu koyarak salıverir. Yoksa Harem Bölgesinde sahipsiz kalacak bir şekilde salıverir. Bu hayvan, salıverilir verilmez güvercinleri öldürmeye başlayan bir hayvan olsa da yine onu salıverir ve öldürdüğü hayvanlardan dolayı bir şey ödemez. Çünkü kendisine vacip olan bir fiili yerine getirmiştir.¹

İhrama girmiş veya girmemiş olsun bu hayvanı salıvermez ve elinde ölecek olursa ceza ödemesi gerekir. Elinden onu bir başkası salıverecek olsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre salıveren tazmin eder. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, tazmin etmez. Çünkü emr-i bi'l maruf nehy-i ani'l-münker yapmıştır. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) şöyle der: Bu kişiye vacip olan av hayvanına dokunmamasıdır. Hâlbuki kafes içinde de olsa salıvermesiyle ona dokunmuş olur. Salıvermesiyle onu yakalamış olanın elinden çıkmış olur. Bu işlemle haddi aşmış olacağından ödemek zorunda kalacak.

1069-SUÂL:

İHRAMLININ AV HAYVANINI SATMASI VEYA SATIN ALMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: İhramlı bir kimsenin av hayvanını satması caiz değildir. Böyle bir alışveriş batıldır. Kendisi gibi ihramlı birine veya ihrama girmemiş olan birine satması arasında fark yoktur. Ayrıca av hayvanın beraberinde veya evinde olmasının da sonuca tesiri yoktur.

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

İhrama girmiş olan birinin, ihrama girmemiş olan kişiden av hayvanı satın alması da caiz değil, batıldır. Çünkü ihramlı, hiçbir şekilde av hayvanını mülk edinemez. Keza ihramlının av hayvanını hibe etmesi, vasiyet etmesi, nikâh akdinde mehir kılması caiz değil, batıldır. Ayrıca ihramlının kadın olması durumunda avlamış olduğu hayvanı hul' bedeli (kocasının kendisini boşamasına karşılık bedel yapması) emsalindeki tasarruflar da caiz olmayıp batıldır.¹

İhramlının sattığı veya satın aldığı av hayvanının canlı veya boğazlanmış olması hükmü değiştirmez. Çünkü boğazlanmış olması durumunda lâşe hükmünde olur.

İhramlının satmış olduğu av hayvanı, satın alanın elinde helak olsa iki durum söz konusudur:

Her ikisi Harem Bölgesindeyse ikisinin de ceza ödemesi gerekir. İhrama girmiş olsunlar ya da olmasınlar fark etmez.

Harem Bölgesinin dışında bulunmaları durumunda ise sadece ihramlı olan ceza öder. Müşteri, satıcıya avın kıymetini ödemez.

Kendisine hibe edilmiş av hayvanı elinde helak olan ihramlı kişi, hibe olarak kabul ettiği avdan dolayı ceza ödeyeceği gibi, kıymetini de sahibinin talep etmesi durumunda ödemesi gerekecektir. Çünkü yapılan bu hibe fasittir. Ayrıca bu hayvandan yemesi durumunda üçüncü bir ceza gerekecektir. Hibe eden kişi ise yalnızca bir ceza öder.

İhrama girmemiş olan bir kimsenin Harem Bölgesinde avlamış olduğu av hayvanını satması da batıldır. Bu hayvanı ister Harem Bölgesinde, isterse de Harem Bölgesinin dışına çıkardıktan sonra satması sonucu etkilemeyeceği gibi, satışın ihramlı birine veya ihrama girmemiş olan birine yapılması da sonuca tesir etmeyecektir. Çünkü bu kişi, Harem Bölgesinde avlamış olduğu av hayvanına malik olmamıştır.

Harem Bölgesinde av hayvanını satın alması da batıldır. Fakat bunun batıl olması, hayvanı Harem Bölgesinin dışına çıkarmadan önce cezasını ödememesi durumundadır. Harem Bölgesinin dışına çıkarmadan önce cezasını ödemesi durumunda ise hayvana malik olacaktır. Bunun sonucu olarak da bu av, Harem Bölgesinin avı olmaktan çıkacak ve onu satmak ya-

1 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir

sak ve batıl olmayacaktır. Buna rağmen yine de böyle bir satış mekruhtur.¹

1070-SUÂL:

İHRAMA GİRMEMİŞ OLAN BİR KİMSENİN HAREM BÖLGESİNİN DIŞINDA AVLAMIŞ OLDUĞU HAYVANI İHRAMA GİRDİKTEN SONRA SATMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İhrama girmemişken avlamış olduğu hayvanı, ihrama girdikten veya Harem Bölgesine taşdıktan sonra satacak olsa satış, batıl olmaz. Zira satıcı hayvana malik olmuştur. Ancak bu şekildeki bir satış, fasit bir satıştır. Bu yüzden alış verişi bozmaları vaciptir. Zira fasit alış verişleri bozmak taraflar üzerine vaciptir. Bu hayvanı, Harem Bölgesi içerisinde veya dışına çıkardıktan sonra ihramlı veya ihrama girmemiş birine satması hükmü değiştirmez. Şayet hayvan müşterinin elinden çıkmışsa veya onu telef etmişse yahut telef olmuşsa yahut da müşterinin kendisine ulaşamayacak şekilde kaybolması durumunda satıcının ceza ödemesi gerekir. Keza, müşteri ihramlı ise veya ihrama girmemiş ama Harem Bölgesinde bulunuyorsa ceza ödemesi gerekir. Ayrıca hayvanın kıymetini satıcıya öder. Çünkü bu hayvan müşterinin mülküdür. Hayvanı satıcıya geri verirse kıymeti ödeme zorunluluğu düşer. Ceza ise, ancak salıvermesiyle düşer.²

1071-SUÂL:

İHRAMLİ BİR KİŞİNİN, İHRAMA GİRMEMİŞ BİR BAŞKA KİŞİYİ VEKİL EDEREK ONA HAYVANINI SATTIRMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İhramlı birinin, ihrama girmemiş birine vekâlet vererek av hayvanını sattırması İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre sahihtir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise batıldır.

İhrama girmemiş olan bir kimse Harem Bölgesinin dışında kendisine ait

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-Râik

2 A.g.e

olan bir av hayvanını Harem Bölgesinde bulunuyorken satarsa, satışı caizdir. Teslim ise Harem Bölgesinin dışına çıktıktan sonra yapılacaktır.

İki kişi bir av hayvanının alışverişini Harem Bölgesinin dışında yapsalar sonra ikisi veya biri ihrama girse ve müşteri bu hayvandaki bir kusuru öğrenecek olsa, bu kusur sebebiyle hayvanın değerindeki eksikliğin bedelini satıcıdan alır. Hayvanı geri veremez.

İhrama girmemiş olan iki kişi bir av hayvanı üzerine alışveriş yapsalar ve hayvanın tesliminden önce biri ihrama girse alışveriş bozulur.

İhrama girmemiş olan bir kimse kendisi gibi ihrama girmemiş olan birinin av hayvanını gasp etse sonra bu hayvan elindeyken ihrama girse onu salıvermesi ve sahibine tazmin etmesi gerekir. Hayvanı sahibine verecek olursa tazminden beri olur. Fakat cezadan kurtulamaz. Hayvanı gasp edilen kişi ihrama girdikten sonra hayvan kendisine geri verilecek olsa her birinin ceza ödemesi gerekir. Ancak hayvan, sahibinin eline ulaşmadan helak olursa ceza ödemez.

Hayvanı gasp edilen onu ihrama girmeden önce avlamış ve Harem Bölgesine sokmuşsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre gasp eden tazmin eder. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre tazmin etmez.¹

1072-SUÂL:

HAREM BÖLGESİNDE SÖKÜLMESİ VEYA KOPARTILMASI YASAK OLAN AĞAÇ VE OTLAR HANGİLERİDİR?

Cevap: Harem Bölgesinde yetişen ağaç ve nebatlar dört çeşittir.

İnsanların dikip yetiştirmek âdeti olan ağaç veya nebat türlerinin bizzat insanların dikip yetiştirdikleri, bu kısmı oluşturur.

İnsanların dikip yetiştirmek âdeti olmayan ağaç veya nebat türlerinden bizzat insanların dikip yetiştirdikleri, bu kısmı oluşturur.

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

İnsanların dikip yetiştirmek âdeti olan ağaç veya nebat türlerinin kendiliğinden yetişmiş olanları, bu kısmı oluşturur. Bu üç tür ağaç ve nebatı kesmenin sonucunda her hangi bir ceza söz konusu değildir.

İnsanların dikip yetiştirmek âdeti olmayan ağaç veya nebat türlerinin kendiliğinden yetişmiş olanları bu kısmı oluşturur. Bunların kesilmesi veya sökülmesi yasaktır. Bu bitkiler özel mülkte olsa da sökülmeleri yasaktır. Ancak meyve verir veya kurumuş olurlarsa veya da izhir denen bitki olurlarsa sökülmeleri caiz olur.

Sökülmesi veya biçilmesi yasak olan bitkiler sökülüp biçilecek olurlarsa kıymetlerinin tazmin edilmesi gerekir. Bu tür mahzurları işlemenin cezası oruç olamaz. Kıymetini ödeyen kişi ona malik olur. Nitekim kul haklarının da hüküm budur.

Kıymetini ödedikten sonra malik olduğu sökülmüş bitkiden satma veya başka yollarla faydalanma mekruhtur. Bu kerahet, tahrimidir. Buna rağmen bunu satacak olsa karşılığında alacağı şeyi sadaka olarak vermelidir. Satın alan kişinin ondan istifade etmesinde bir kerahet yoktur. Harem Bölgesinin ve ihramlının avlamış olduğu av buna aykırıdır. Onun satışı asla caiz değildir. Velew ki kıymetini ödemiş olsun. Çünkü Harem Bölgesinin av hayvanı asla mülk altına girmez.

Sökülen bitki bir kimsenin mülkü altında olsa sökenin iki kıymet ödemesi gerekir. Biri; İslam'ın hakkı olan kıymet, diğeri malikine ödenecek olan kıymet. Malikine ödenecek olan kıymet İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in fetvasına göredir. Onlar Mekte arazilerinin satışına fetva vermektedirler. Aynı zamanda bu, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den de bir rivayettir.

Sahibi, bitkiyi sökecek olsa İslam'ın hakkı olan kıymeti tazmin eder. Şayet bitki kurumuş olursa sadece malikinin hakkı olan kıymet ödenir. İslam'ın hakkı olan kıymet ödenmez.¹

Sökülmüş olan ağaca, kökleri su taşıyamıyorsa kesilmesinde bir sakınca yoktur.

Bir kimse Harem Bölgesindeki bir ağacı söküp kıymetini ödedikten sonra onu yeniden dikecek olsa ve ağaç yetiştikten sonra tutup onu ikinci defa

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

sökecek olursa hiçbir ceza gerekmez. Çünkü kıymetini ödemesiyle ona malik olmuştur.

Ot, Harem Bölgesi dışında kendi kendine bitecek olsa yer sahibi ona malik olmaz. Ağaç böyle değildir. Harem Bölgesinde ise yer sahibi ona malik olur. Harem Bölgesinin dışında kendiliğinden yetişenlerle içinde kendiliğinden yetişenlerin arasındaki fark şudur:

Harem Bölgesinin dışında kendiliğinden yetişen, herkesin malı olup herkes tarafından kopartılması caiz ve mubahtır. Dolayısıyla arazi sahibi, başkalarından evla olmaz.

Zira Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ النَّاسُ شُرَكَاءُ فِي
ثَلَاثٍ فِي الْمَاءِ وَالْكَلَاءِ وَالنَّارِ

İnsanlar üç şeyde ortaklırlar. Su, ot ve ateş¹

Fakat Harem Bölgesinde kendiliğinden yetişen ot, ihtiram edilmesi gereken bir ot olduğundan herkes tarafından kopartılmaya karşı korunmuştur. Yani herkesin kopartması veya kesmesi caiz olmayan otlar olduğundan malik olma hususunda arazi sahibi, başkalarından daha evladır.

Bir kimse kökleri Harem Bölgesinde bulunan, dalları Hill bölgesine sarkan bir ağacın dallarını kesecek olsa kıymetini öder. Kökleri Hill bölgesinde bulunan dalları Harem Bölgesine sarkan bir ağacın kökleri ve dallarını kesen kişiye bir ceza yoktur. Köklerin bir kısmı Hill, bir kısmı da Harem Bölgesinde bulunan ağacı kesen kıymetini öder. Dalların, Hill veya Harem Bölgesinde olması fark etmez.

Harem Bölgesinde meyve veren ağacı kesmek caizdir. Çünkü yetişen

1 Camiu'l-Ulum ve'l-Hüküm li ibn-i Recep el-Hanbelî bab;el-Hadisü's-sanî ve's-selâsun Bu hadis-i şerif Behiyye babasından rivayet etmiştir. İbn-i Mace 2472, Taberani el-Kebir'inde 11105 rakamlarıyla rivayet etmişlerdir.

meyveler, o ağacı insanların yetiştirmiş olması konumundadır.

Ağaç veya otlardan kuruyan ya da kırılanların kesilmesi ve kopartılmasından dolayı bir şey gerekmez.¹

1073-SUÂL:

HAREM BÖLGESİ DIŞINDA ADAM ÖLDÜRME, İÇKİ İÇME, DİNDEN ÇIKMA EMSALİ FİİLLERİ İŞLEDİKTEN SONRA HAREM BÖLGESİNE SİĞİNANA NE YAPILIR?

Cevap: Harem Bölgesi dışında cinayet işleyen, dinden çıkan, zina eden, şarap içen veya bundan başka haddi gerektiren fiillerde bulunan kişi, Harem Bölgesine sığınacak olursa ona dokunulmaz. Fakat dinden çıkana İslam arz edilir. Kabul ederse selâmet bulur. Etmezse öldürülür. Çünkü İslam'dan yüz çevirmesi Harem'de işlenmiş bir cinayettir. Diğerlerine dokunulmasa da onlarla alış verişi yapılmaz, oturulmaz, birlikte yemek yenilmez. Bütün bunlar, Harem'den çıkması ve yaptığı fiilin cezasını görmesi için yapılır.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet edilmiştir: Bu kişi Harem Bölgesinde kaldığı süre içerisinde kamu suyundan menedilmez.

Kıyası gerektiren fiili işlemiş sonra da Harem'e sığınmışsa bakarız; eğer kıyas nefsin kıyası ise ona dokunulmaz. Çıksın diye tazyik de bulunulur. Nitekim had cezalarında da tazyik de bulunulur. Yok, eğer kıyas nefsin dışında yani azalarda ise Harem'de kıyas uygulanır. Çünkü azalara, mala uygulanan ceza uygulanır.

Kim bir mala cinayette bulunur da Harem'e sığınırsa mal ondan alınır. Çünkü kul hakkıdır. Hadler böyle değildir. Çünkü onlar Allah Teâlâ'nın hakkıdır. Kıyas buna aykırıdır. Çünkü o, mal mesabesinde değildir. Bu fiillerden birini Harem Bölgesi dışında değil de Harem'de yapacak olursa had uygulanır ve kıyas yapılır. Kim bir kimseyi Harem'de öldürecek olursa o da Harem'de öldürülür. Eğer Beytullah'ın içinde öldürülecek olursa ka-

1 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

til Beytullah'ın içinde öldürülemez.¹ Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr* isimli eserinde: "Sair mescitler içinde hüküm budur" demiştir.² Çatışarak Harem Bölgesine giren orada öldürülebilir.

Bize göre; Harem'e sığınan harbînin Harem'de öldürülmesi mubah değildir. Fakat Harem'den çıksın diye yedirilmez ve kendisine su verilmez. Müçtehitlerimiz bu harbî hakkında ihtilâf etmişlerdir. İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; Harem'de öldürülmesi caiz olmadığı gibi, Harem'den çıkartılması da caiz değildir.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin): "Harem'de öldürülmesi caiz değil, fakat oradan çıkartılması caizdir" demiştir.

Ehl-i harb'ten bir kavim savaşmak için Harem Bölgesine girecek olsalar orada öldürülürler.

Harbî bir kimse emanı/vizesi olmaksızın yakalanmadan Harem Bölgesine girecek olsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre fey'dir. Ona göre Harem'e girmesi fey olmasını iptal etmez. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre fey olmadığı gibi kendisine de dokunulmaz. Fakat Harem'den çıksın diye yedirilmez, içirilmez ve kendisiyle alış verişi yapılmaz.

Bir Müslüman bu harbî'ye Harem'de veya Harem'den çıktıktan sonra yakalanmasından önce eman verse İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre sahih olmaz. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre sahih olur ve güven içinde memleketine gönderilir. Çünkü İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre sırf İslam diyarına girmesiyle fey olur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre fey olmaz.³

1074-SUÂL:

MEKKE'YE SİLAH SOKMAK CAİZ MİDİR?

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'*

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'*

Cevap: İhtiyaç olmadıkça Mekke'ye silah sokmak mekruhtur.

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَحِلُّ أَنْ
يَحْمِلَ السِّلَاحَ بِمَكَّةَ

Cabir(Allah ondan razı olsun)'den Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Mekke'ye silah taşımak helal değildir.¹

1075-SUÂL:

KÂFİRLERİN MESCİD-İ HARAM'A GİRMELERİ CAİZ MİDİR?

Cevap: Kâfirler ve başkaları cünüp da olsalar Mescid-i Haram'a girmekten menedilmezler. Harbî ve Zimmîler bu hususta eşittirler.²

Kâfirlerin Mekke ve Medine'yi hatta Arap yarımadasını vatan edinmelerine müsaade edilmez. Ticaret için girmeleri caizdir. Uzun bir zaman kalmalarına müsaade edilmez. Zahir olan uzun sürenin bir yıl olmasıdır.³

1076-SUÂL:

HAREM BÖLGESİNDEN DIŞARIYA TOPRAK ÇIKARMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Harem Bölgesinden dışarıya toprak, kurumuş ağaç ve yaş olsun kuru olsun izhir denen bitkinin çıkartılmasında bir sakınca yoktur. Az olması şartıyla teberrük için Beyt-i Muazzam'ın toprağının çıkartılmasında da bir sakınca yoktur. Bu miktarın mekânın onarımını sekteye uğratacak

1 El-Cem'u beyne's-Sahihayni El-Buhârî ve Müslim bab;Efrad'u-Müslim

2 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3 A.g.e

bir miktar olmaması gerekir. İbn Vehban cahillerin tasallutundan Beyt'i kurtarmak için Beyt'in toprağının alınmasını menetmiştir. Aksi takdirde bu cahiller teberruk olsun düşüncesiyle Beyt'in harap olmasına sebebiyet verebilirler.¹

Kemal İbnu'l-Humam şöyle der: Harem'de kendisinden faydalanılması caiz olan her şeyin Harem Bölgesi dışına çıkartılması caizdir. Kayalar, küçük çakıl taşları bu kabildendir. Ancak aşırıya kaçılmamalıdır. Örneğin; büyük bir kuyu kazılması sonucunda insanlara ve binalara zarar verilmemelidir.

Zemzem suyunun Harem Bölgesinden dışarı çıkartılmasının mubah olduğu konusunda ittifak vardır. Hill bölgesinin toprağını Harem Bölgesine taşımakta da bir sakınca yoktur.²

1077-SUÂL:

KÂBE'NİN TAŞ VE ÖRTÜSÜNE BOLCA SÜRÜLMÜŞ OLAN KOKULARDAN ALMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Teberruk için bile olsa Kâbe'nin kokusundan az bir şey almak caiz değildir. Bu koku, Kâbe'ye bitişmiş olsa da olmasa da hüküm budur. Kâbe için getirilmiş olan gül suyu damlacıklarından almak da caiz değildir. Halk, bunu çokça yapmaktadır. Aldığını geri vermesi gerekir. İlla da teberruk etmek istiyorsa kendisi bir koku getirir ve onu Kâbe'ye veya örtüsüne değdirir ve alır. Kâbe'ye hizmet edenlerin bunu yapanları engellememeleri gerekir.³

1078-SUÂL:

KÂBE ÖRTÜSÜNÜN KÜÇÜK PARÇALARA BÖLÜNÜP BELLİ KİŞİLERE DAĞITILDIĞINI SÖYLÜYORLAR. BU UYGULAMA DOĞRU MUDUR?

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr; Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3 Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik

Cevap: Kâbe örtüsünün durumu hakkında sultan karar verir. Dilerse onu satar, parasını Kâbe'nin ihtiyaçlarına harcar. Dilerse de parçalar halinde fakirlere dağıtır. Bu parçalardan satın almak da bir sakınca yoktur. Bu anlatılanlar Kâbe örtüsünün beytülmalinden karşılanması durumundadır. Şayet örtü sultan veya başkalarının vakıflarından karşılanıyorsa o zaman vakfedenin örtü hakkında koymuş olduğu şarta riayet edilmesi gerekir. Yani örtü, tayin ettiği kişi veya kişilere verilir. Vakfedenin şartı bilinmiyorsa geçmiş adetlere göre uygulama da bulunulur. Nitekim diğer vakfedilen şeylerde de uygulama budur.¹

1079-SUÂL:

MEKKE'NİN ARAZİ VE BİNALARININ SATIŞI CAİZ MİDİR?

Cevap: İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, Mekke'deki evlerin, binalarını ve yerlerini satmak ittifakla caizdir. Aynı zamanda bu, Hasan bin Ziyad'ın İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den yapmış olduğu bir rivayettir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan meşhur rivayete göre, Mekke'deki binaların yerlerinin satışı mekruhtur. Bu rivayete rağmen Aynî: "Fetva olan görüş, binalarının satışları caiz olduğu gibi, yerlerinin satışlarının da caiz olduğudur" demiştir.²

Hac mevsimi günlerinde Mekke'nin evlerini kiraya vermenin mekruh olduğunda ittifak vardır. Hac mevsimi günlerinin dışında kiraya vermek de bir kerahet söz konusu değildir.

Hz. Ömer hac mevsimi günlerinde şöyle nida ederdi: Ey Mekke halkı! Evlerinize kapı edinmeyin ki, misafirler dilediği evde konaklasınlar. Sonra da şu ayet-i kerimeyi okurdu:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ

1 Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2 A.g.e

الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ
وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

“İnkâr edenler ile Allah’ın yolundan ve içinde, yerli, misafir bütün insanları eşit kıldığımız Mescid-i Haram’dan alıkoyanlar (azabı hak etmişlerdir.) Kim de orada zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona elem dolu bir azaptan tattıracağız.”¹

1080-SUÂL:

SAİR YERLERDEKİ KERAHET VAKİTLERİ, MEKKE’DE DE KERAHET VAKİTLERİ MİDİR?

Cevap: Sair yerlerde kerahet vakti olarak belirtilmiş olan vakitler Mekke’de de kerahet vakitleri olarak kabul edilmektedirler, tıpkı Harem’in yitik malının, sair yerlerin yitik malı kabul edilmesi gibi. Bize göre Harem Bölgesinin hürmeti Mekke’ye mahsustur.²

1081-SUÂL:

MEKKE Mİ MEDİNE’DEN, YOKSA MEDİNE Mİ MEKKE’DEN DAHA FAZİLETLİDİR?

Cevap: Öncelikle ifade etmeliyiz ki, yeryüzündeki bütün yerlerden hatta Kâbe ve Arş’tan daha faziletli olan, Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)’in kabri şerifinde mübarek cesedine bitiştirilen topraktır. Sorunun cevabına gelince; bize göre Mekke Medine’den daha faziletlidir.

1 Hac 25

2 Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu’l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ حَمْرَاءَ الزُّهْرِيِّ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ •
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَاقِفًا بِالْحَزْوَرَةِ
 يَقُولُ وَاللَّهِ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ الْأَرْضِ إِلَى اللَّهِ
 وَلَوْلَا أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ

Abdullah b. Adiyy b. Hamra ez-Zühri'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hazvere'de bineği üzerinde dururken şöyle diyordu: Vallahi sen Allah'ın en hayırlı ve ona en sevimli olan yerisin, senden çıkartılmasaydım senden asla çıkmazdım.¹

1082-SUÂL:

MEKKE VE MEDİNELİ OLMAYANLARIN BU İKİ MUKADDES ŞEHRE YERLEŞMELERİNİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Fakihler, Mekkeli olmayanların Mekke'ye yerleşmeleri konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre, mekruhtur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, haramlara düşmemek konusunda kendine güveniyorsa mekruh değildir demişlerdir. Medine'ye yerleşmeleri konusunda mekruh değildir diyenler olduğu gibi, Mekke'ye yerleşme konusundaki ihtilaf, Medine için de geçerlidir diyenler de vardır.

Kemal İbnu'l-Humam şöyle der²: Aynı gerekçeden dolayı Mekke ve Medine'ye yerleşmek mekruhtur. Gerek Mekke'de gerekse Medine'de harama düşmekten korkan kişinin bu iki mukaddes yere yerleşmesi mekruhtur. Harama düşmekten kendini koruyup iyiliklerini kat kat yapmak isteyen ve bu hususta kendine gerçekten güven kişinin ister Mekke'ye isterse de Medine'ye yerleşmesinde bir kerahet yoktur. Şüphe yok ki, bunu gerçekleştirecek insanlar azında azıdır. Nefsin kandırmasına kapılma yerine hakikat-

1 Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe, el-Musannef

2 Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

lerle yüzleşmek en doğrusu olsa gerektir. Çünkü nefsin iddiaları yalandır. Özellikle de içinde yaşadığımız bu zamanda.

İHSAR

1083-SUAL: İHSAR NEDİR?

Cevap: Hac ihramına giren bir kimsenin şer'î bir özür sebebiyle Arafat'ta vakfe ve ziyaret tavafindan, umre ihramına girenin ise sadece tavaftan engellenmesidir.

Hac ihramına giren bu iki şeyden biriyle engellenecek olsa ihsar tahakkuk etmez. Çünkü Arafat'ta vakfeden engellenecek olsa haccı kaçırmanasasında olur. Zira hac kaçıncaya kadar sabretmesi mümkündür. Hac kaçınca da umre fiilleriyle ihramdan çıkar. Sadece ziyaret tavafindan men edilmiş olsa Arafat'ta vakfe yapması mümkün olur. Böylece haccı tamam olur, sonra da tıraş olur, ziyaret tavafinı tehir eder ve sadece kadınlar hakkında ihramlı olarak kalır. Hem Arafat'ta vakfeden hem de ziyaret tavafindan engellenmesi buna aykırıdır. Çünkü Haremde kurban kestirmeksizin ihramdan çıkması mümkün değildir.

İmamlarımız arasında sahih olan görüşe göre ihsar, Mekke'de de olsa vazifeye devam etmeyi engelleyen her şey ile tahakkuk eder. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Ayağının kırılması

Topallaması

Hapsedilmesi

Sultanın engellemesi

Mahreminin veya kocasıyla ise kocasının ölmesi

Düşman korkusu

Azgın köpek de olsa yırtıcı hayvan

Galibi zannına veya işinin ehli dindar Müslüman bir doktorun söylemesine göre, gitmesi veya bineğe binmesi durumunda hastalığının artması

Nafakasının helak olması; Nafakası helak olan, nafaka bulunmaksızın yürümeye güç yetirebiliyorsa muhsar sayılmaz.

Bineğinin helak olması; Bineği helak olan yürümeye güç yetirebiliyorsa muhsar sayılmaz. Kanaatine göre; o anda yürümeye kudreti olsa da yolun bir kısmında buna kudreti bulunmayacağına kanaat getiriyorsa muhsar kabul edilir.

İhrama girdiği andan itibaren yürümekten aciz olması; bu kişinin nafakaya kudreti bulunur da bineğe kudreti bulunmazsa muhsar kabul edilir.

Mekke veya Arafat'ın yolunu kaybetmek; sonradan yolu gösterecek birini bulursa ihsar kalkar. Aksi takdirde ihramdan çıkma hususunda kurban kesmeye güç yetiremeyen muhsar gibi olur. Beraberinde kurban varsa hac kaçmadan önce ihsar ortadan kalkarsa hac yapıncaya kadar ihramlı olarak kalır. İhsar hali devam ederken hac kaçacak olursa tavaf ve sa' ile yani umre yaparak ihramdan çıkar. Bu, Hıll bölgesinde yolunu kaybettiği zamandır. Harem Bölgesinde yolunu kaybeder ve yolu soracağı bir kimse de bulamazsa varsa beraberindeki kurbanı kesip ihramdan çıkar.

Nafile hac veya umre yahut da kocasının izni olmaksızın adamasıyla kendisine vacip kıldığı hac veya umre ihramına giren kadını, mahremi bulunsa da kocasının engellemesi; Kadın, kocasının izniyle veya farz haccın ihramına girdikten sonra kocası tarafından menedilmesi durumunda mahremi varsa muhsar olmaz. Çünkü kocası izin verdikten sonra menetme hakkına sahip değildir. Ancak mahremi yoksa muhsar olur. Bu durumda kocası onu menedebilir, hatta kurban keserek ihramdan çıkmasını da sağlayabilir.

Yolda mahremi ölen kadının kendisiyle Mekke arasında seferî veya daha fazla mesafenin bulunması

Mahremi ve kocası bulunmayan kadının farz hac için ihrama girmiş olması; bu kadının bulunduğu yer ile Mekke arasında seferî veya daha fazla mesafe bulunuyorsa muhsardır. Mahremi veya kocası bulunmadıkça hac yapmak için oradan çıkamaz.

Hac için ihrama giren kadını kocasının boşaması; bu kadın kocası tarafından boşandığı için bulunduğu yerde iddet beklemek zorunda olduğundan muhsar kabul edilir. Mahremi olsa dahi muhsardır. Boşandığı yerde geceleme vaciptir. Arafat'a çıkamaz. Şu kadar var ki, Arafat'ta vakfe kaçtıktan sonra dilediği zaman umre yaparak ihramdan çıkabilir.¹

1084-SUÂL:

MUHSAR OLAN KİŞİNİN NE YAPMASI UYGUNDUR?

Cevap: İhsar tahakkuk ettiğinde ihramdan çıkmadan ehline dönmesi, mani ortadan kalkıncaya kadar ihramlı olarak sabretmesi caizdir. Hacca yetişip yapabilirse hac yapar. Haccı kaçırarak olursa umre ile ihramdan çıkar yani umre için tavaf ve sa' yapar, tıraş olur. Daha sonradan haccını kaza eder.

Fakat beklemeyip derhal ihramdan çıkmak isterse kurban keser ve çıkar. Bu da caizdir. Zira ihramın uzaması kişiye zarar vereceğinden derhal zararı bertaraf etmeyi istemek onun hakkıdır. Bu durumda ifrat haccı ve umre yapan muhsar, bir kurban veya bir kurban parasını Harem Bölgesi'ne gönderir. Kurban, Harem Bölgesinde kesilir. Muhsar olan yedi kişinin bir büyükbaş hayvan göndermesi de caizdir. Kurbanı gönderdikten sonra ister bulunduğu yerde ikamet eder, ister ehline döner isterse de dilediği herhangi bir yere gider.

İki kurban gönderecek olursa birincisiyle ihramdan çıkmış olur. İkincisi nafile olur. Ne kurban ne de parasını bulamayan veya bunlardan birini bulup da gönderecek bir kişi bulamayan, bulana kadar veya engelin ortadan kalkma vaktine kadar ihramlı kalır. Hiç bulamayacak olursa ebedi ihramda

1 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi'ş-Şerâi'; Muhammed Emin İbn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr; Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr; El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

kalır. Ne kurbanın bedeli ne sadaka ne de oruç kurban yerini tutmaz.¹

1085-SUÂL:

KİŞİNİN “İHRAMA GİRERKEN MUHSAR KALIRSAM HAREM’DE HAYVAN BOĞAZLAMADAN İHRAMDAN ÇIK- MAYI ŞART KOŞUYORUM” ŞEKLİNDE KOŞACAĞI ŞART GEÇERLİ OLUR MU?

Cevap: İhrama girerken ihsar durumunda hayvan boğazlamadan ihramdan çıkmayı şart koşsun ya da koşmasın muhsarın ihramdan çıkması, hayvanın ancak Harem Bölgesinde boğazlamasıyla mümkündür. Bu hem Hanefiler hem de Malikilerin görüşüdür. İmam eş-Şâfiî: (Allah ona rahmet etsin): “Şart koşması durumunda şartı geçerlidir. Hayvan boğazlamadan ihramdan çıkabilir demiştir”.

Hanefiler delil sadedinde şöyle der: Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ
الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ

“Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (düşman, hastalık ve benzer sebeplerle) engellenmiş olursanız artık size kolay gelen kurbanı gönderin. Bu kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin”²

Allah Teâlâ, yerine varan kurban boğazlanmadan önce tıraş olunmasını yasaklıyor. Kurbanın varacağı yer Harem’dir. Ayet-i Kerime’de muhsarın yanında kurban bulunup bulunmaması, ihrama girerken ihsar durumunda hayvan boğazlamadan ihramdan çıkacağını şart koşup koşmamasıyla ilgili bir ayırım yoktur.³

1 Gunyetu’n-Nasik fi Buğyeti’l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekkî

2 Bakara 196

3 Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’

1086-SUÂL:

BAŞKASI ADINA HAC YAPMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: İbadetler üç kısımdır

Malî ibadetler

Bedeni ibadetler

Malî ve bedenî ibadetler

Zekât ve kefareter gibi malî ibadetlerin vekâlet yoluyla bir başkası tarafından yapılması geçerlidir. Bu ibadetlerde müvekkilin niyetine itibar edilir. Hatta verilen şey, vekilin elinde iken müvekkilin zekâta niyeti geçerlidir.¹

Namaz oruç gibi bedenî ibadetlerin vekâlet yoluyla bir başkası tarafından yapılması hiçbir şekilde geçerli değildir.

Hem malî hem de bedenî olan hac ve umre gibi ibadetlerde, yükümlü kişinin vazifeyi yerine getirmekten aciz kalması, bir başkasına vekâlet yoluyla yaptırmasını caiz kılar.²

Fakat nafile bir ibadetten hâsıl olacak sevabı başkasına bağışlamanın caiz olacağına dair âlimlerin çoğunluğunun onayı vardır. Söz gelimi okunan Kur'an-ı Kerimden veya yapılacak nafile bir tavaftan hâsıl olacak sevabı bağışlamak gibi. Bir de şu var; bu sevabı bağışlayan kişi yapmış olduğu ibadetten sevap almıyor demek değildir. Başkasına bağışlamasına rağmen kendisi de sevap alır.

1087-SUÂL:

BAŞKASI ADINA FARZ HAC YAPMANIN
ŞARTLARI NELERDİR?

1 Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

2 Gunyetu'n-Nasik fi Buğyeti'l-Menasik, el-allâme el-Muhakkık Hasan Şah el-Muhacir el-Mekki

Cevap: Başkası adına farz hac yapmanın caiz olması için gerekli yirmi şartı vardır.

Adına hac yapılacak olan kişiye haccın farz olması

Bu vazifeyi yerine getirmekten aciz kalması; zengin ve sağlıklı yerinde olan kişi, üzerindeki farz haccı yapsın diye birini hacca gönderecek olsa bakarız; vekil haccı bitirdikten sonra müvekkil, ömrünün sonuna kadar devam edecek olan bir hastalığa yakalanıp hac yapmaktan aciz kalacak olursa adına yapılan hac nafil olur. Müvekkil için bu durum, vekil Arafat'ta vakfe yapmadan önce meydana gelecek olsa vekilin yaptığı hac müvekkilin zimmetindeki farz haccı düşürür.

Hac yapmaktan aciz kalmasının ölünceye kadar devam etmesi; bir kimse aciz kalması sebebiyle adına farz hac yaptırsa bakarız; eğer bu hali ölünceye kadar devam ederse farz hac sorumluluğundan kurtulur. Yok, eğer ömrünün bir döneminde sıhhat bulur ve hac yapma imkânı bulursa önceden adına yapılan hac nafil olur.

Adına hac yapılmasını açık bir şekilde emretmesi; bu şart, adına hac yapılacak olanın hayatta olması durumundadır. Ölmüş olursa, vasisi bu emri verir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) şöyle der: Ölen kişi adına yapılan farz hac, her hâlükârda ona kifayet eder. Çünkü ölen kişi, adına hac yapacak olana dolaylı olarak emir vermiş kabul edilir. Şu iki durum buna aykırıdır.

Adına hac yapılacak olan kişinin berhayat olması

Adına hac yapılacak olan ölmüş ve geriye hac yaptırabilecek kadar mal bırakmış olur ve de adına hac yapılması için vasiyet etmiş ise başkası, ölen kişinin malını kullanmaksızın kendi malından teberru ederek ölü adına hac yapamaz. Bu yüzden adına hac yapılacak olan kişi için varisi veya yabancı bir kimse teberruda bulunacak olursa caiz olmaz. Meşayih'in çoğuna göre böyle bir durumda hac yapan, kendi adına nafil hac yapmış olur. Muhakkıkların çoğu bu haccın, hac yapan adına farz hac olduğuna söylemişlerdir. Buna rağmen kişinin yeniden hac yapması ihtiyatın gereğidir.

“Bu hac, ölen adına geçerli olmasa da ölü, hac sevabını alır mı?” sorusu-na Eş-Şurunbulâlî: “sevabını alır” diye cevap vermiştir.

Üzerine hac vacip olan kişi, adına hac yapılmasını vasiyet etmeden ölecek olursa, bırakmış olduğu maldan varisinin onun adına hac yaptırmaya zorunluluğu yoktur. İsterse onun adına hac yaptırır, isterse yaptırmaz. Fakat Müslümana yakışan böyle bir durumda ölen kişiyi düşünmesi ve eksik kalan ibadetini tamamlamasıdır.

Bir kimse adına hac yapılması emrini şöyle verir: “Şu para hac masrafıdır, bununla benim adıma hac yapar mısın” der. Kiralama sözünü zikretmemelidir. Bu yüzden “Seni şu kadar parayla adıma hac yapman için kiraladım” diyecek olursa, kiralama geçerli olmaz. Bu durumda memurun yapacak olduğu hac, rivayetlerin zahirine göre emreden kişi adına olacaktır.

Başkasını kendi adına hacca gönderen kişi, hac için yapacağı tüm masrafı ona vermelidir. O başkası ilave olarak “senin adına hac yaparım ama şu kadar para alırım” dese veya adına hac yapılacak olan böyle bir teklifte bulunsa yani “benim adıma hac yaparsan masraflardan ekstra olarak şu kadar para veririm” diyerek hacca gönderecek olursa her ikisi de günahkâr olur. Zira başkası adına hac yapmak ibadettir. İbadetlerde kiralama akdi geçerli olmaz. Fakat buna rağmen bu şekilde bir akit yapıp hac yapılacak olursa adına hac yapılan kişinin üzerinden hac sorumluluğu düşer. Hacca giden kişi de anlaştıkları ücreti değil, ancak masraflarını talep edebilir.

Adına hac yapılmasını talep eden kişinin malından yapılmalıdır.

Masrafın çoğu, adına hac yapılanın malından harcanması şarttır. Hac yapan, harcamanın tamamını veya çoğunu kendi malından yapacak olursa bakarız; eğer bu iş için kendisine verilen para yeterli ise harcadığını o paradan alır. Yok, eğer verilen para yeterli değilse veya kendisine hiç para verilmemişse hal-i hayatında “benim adıma şu miktar parayla hac yap” diye emrettiğinden dolayı ölen amirin geride bıraktığı maldan yaptığı harcamaları alır. Çünkü birine adına hac yapılmasını emreden, malından harcama yapılmasını da emretmiş olur. Her iki durumda yapmış olduğu hac, amir adına olur. Fakat harcamayı kendi malından yapan memur, yaptığı harcamaları geri almayıp teberruda bulunacak olursa yaptığı hac kendi adına olur, amir adına olmaz. Çünkü başkası adına yapılan haccın şartı bulanmamıştır. Başkası adına hac yapan memur harcamaların çoğunu o kişinin malından, bir kısmını da kendi malından yapacak olursa hac, amir adına geçerli olur. Harcadığı parayı ister alsın ister teberruda bulunsun fark etmez.

Varis, harcamalarını geri almamak üzere miras bırakan kişi adına kendi malından hac yapacak olsa, mûris adına hac yapmasını ve yapmış olduğu harcamaları bıraktığı maldan almamasını emretmiş olsa da caiz olmaz, yani mûris adına hac yapılmış olmaz. Kitaplarımızın genelinde bu şekilde zikredilmiştir.

El-Haniyye isimli eserde şöyle zikredilmiştir: Varis yaptığı harcamaları geri almamak üzere mûrisi adına hac yapacak olursa mûris adına farz hac yapmış olur. *El-Haniyye*'deki bu ibare müşkildir, adına hac yapılanın malından harcama yapılması şartına aykırıdır. En zahir olan caiz olmamasıdır. Nitekim İbn Abidin *Reddu'l-Muhtâr* isimli eserinde bunu izah etmiştir.

Başkası adına yapacağı hac için aldığı parayı kendi paralarına karıştıracak olursa tazmin eder. Ancak hac esnasında yaptığı harcamalar, kendisine verilen paranın tamamı veya büyük bir kısmı kadar olursa hac, amir adına olur, tazmin de düşer. İbn Abidin: “Bu durum, kendisine verilen paraları amirin izni bulunmadan karıştırması halindedir” demiştir. Hatta Es-Saihanî ez-*Zahire* isimli eserden naklen şöyle der: Bir kimse başkası adına hac yapması için kendisine verilen paraları alıp onlarla ticaret yapar, bu ticaretinden kâr elde eder, sonra da o kişi adına hac yaparsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin): bu haccın amir adına olacağını, artan parayı da varislerine vermesi gerektiğini söylemiştir. İmam Muhammed: (Allah ona rahmet etsin) “Harcadığı bütün parayı öder. Yaptığı hac da kendi adına olur” demiştir.

El-Haniyye isimli eserde şöyle zikredilmiştir: Bir kimse başkası adına yapacağı hac için harcamak üzere almış olduğu parayı Mekke’de veya Mekke’ye yakın bir yerde kaybedecek olsa ya da paranın tamamı tükense kendi malından harcama yapar. Harcama yapmasına dair hâkim hükmü bulunmasa da bu harcamaları ölenin malından ister. Çünkü ölen adına hac yapma emri alan kişi, onun adına harcamada bulunma emrini de almış kabul edilir.

İhrama girerken veya hac fiillerine başlamadan önce hac yapacağı kişi adına niyet etmesi; diliyle “falan adına yapacağım haccın ihramına” veya “falan adına hac yapıyorum.. lebbeyk..” demesi sadece kalbiyle niyet etmesinden daha faziletlidir. Sadece kalbiyle niyet edecek olsa da yeterlidir. Adına hac yapacağı kişinin adını unutsa “amir adına” diyerek niyet eder.

Adına hac yapacağı kişiyi zikretmeden mutlak bir niyette bulunsa hac fı-

illerine başlamadan önce o kişiyi tayin eder. Tayin etmeyip fiillere başlarsa tayin imkânı ortadan kalkar ve muhalefet etmiş olur. Yaptığı hac da kendisi adına gerçekleşir. Harcamak için almış olduğu parayı da tazmin eder.

Aynı şekilde adına hac yaptığı kişiyi tayin etse, fakat ihramını hac veya umre diye tayin etmese, fiiller başlamadan önce tayin eder. Tavafa başlayınca kadar tayinde bulunmazsa yaptığı tavaf umre tavafı olur. Şayet tavaf-tan önce Arafat'ta vakfe yapacak olursa Fiilleri hac için olur.

Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik* isimli eserinde şöyle der: Bir kimse farz haccı yapmadan ölse, önceden vermiş olduğu izinle onun adına farz ve nafilâ diye niyet etmeden hac yapılacak olsa farz olarak geçerli olur. Ancak nafilâ hac olarak yapılacak olursa farz yerine geçmez.

Muayyen bir kimse için telbiye getirerek ihrama girer; iki kişi adına hac yapmayı kabul edip her ikisi adına telbiye getirecek olursa onlar adına niyeti batıl, yaptığı hac kendi adına olur. Almış olduğu meblağı da öder. Çünkü aldığı emre aykırı davranmıştır. Biri diğerinden evlâ olmadığı için tayin etme durumu da artık söz konusu değildir. Bu iki kişinin ana-babası veya yabancı kişiler olması arasında hiçbir fark yoktur. İki kişiden herhangi birini tayin etmeksizin ihrama girecek olsa İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre, yine sahih olmaz. Kendisi için nafilâ hac yapmış olur. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre, yapacağı haccı bunlardan birine ayırabilir. Diğerinden aldığı parayı öder.

Anne-babasından biri farz olan haccını yapmadan ve vasiyet etmeden öldüğünde, çocuklarından biri kendi malından ölen anne veya babası adına hac yaptırması veya bizzat kendisinin hac yapması gerçekten güzel ve övgüye şayan bir iştir.

İbn Abbas (Allah ondan razı olsun)'tan rivayetle Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ حَجَّ عَنْ أَبِيهِ أَوْ قَضَى عَنْهُمَا مَغْرَمًا بُعِثَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ •
مَعَ الْأَبَرَّارِ

“Her kim ana-babası adına hac yapar veya onlar adına bir borcu öderse

kiyamet gününde ebrar/iyi kullarla diriltilir.”¹

Hac ihramına girmesi; başkası adına hac yapacak olan kişi önce amir adına ihrama girse, sonra da kendi adına ihrama girse amir adına hac yapmış olmaz. Ancak ikinci ihramı bozacak olursa amir adına hac yapmış olur. Birinci ihrama kendi adına, ikinci ihrama amir adına girer, sonra ikinci ihramı bozacak olursa ittifakla amir adına hac yapmış olmaz.

9- Amir, kim adına hac yapılacağını tayin etmişse emir alanın o kişiyi tayin ederek hac yapması; amir “falan adına hac yapacaksın başkası adına değil” demişse memurun bir başkası adına hac yapması söz konusu değildir. Yapacak olursa, amirin tayin ettiği kişi adına hac yapmış olmaz. Ayrıca adına hac yapacağı falan kişi ölürse ondan başkası adına hac yapamaz.

10- Memurun yani vekilin bizzat kendisinin hac yapması; vekil yolda hastalansa veya hapis ve emsali bir sebeple yola devam edemeyecek duruma düşse, almış olduğu parayı bir başkasına vererek ondan, kim adına hac yapıyorsa onun adına hac yapmasını istese o kişi de bunu yapsa amir adına hac yapılmış olmaz. Hac yoluna çıkan birinci ve haccı tamamlayan ikinci kişi harcadıkları paraları öderler. Ölen kişi, sağlığında bu kişiyi vekil tayin ederken “istediğini yap” demişse veya ölen kişi önceden böyle bir vekil tayin etmemiş de vasi tayin ettiği vekile “istediğini yap” demişse vekil bu davranışıyla amir adına hac yaptırmış olur. Hatta vekil hiç yola çıkmadan bir başkasını bu işe görevlendirecek olsa o kişi de haccı yapsa yine amir adına hac yapılmış olur. Çünkü vekâlet mutlaktır.

Vasinin, vekil tayin ederken yolda hastalanması durumunda bir başkasına vekâlet vererek bu işi ona yaptırmasını dair izin vermesi uygun olur.

11- Adına hac yapılmasını vasiyet etmiş olan ölünün miras bıraktığı mal yeterli ise memleketinden hac edilmesi gerekir. Değilse, yeterli olacağı bir yerden hac edilir; bizzat veya vekil olarak hac etmek için yola çıkan kimse, yolda vefat edip tarafından hac edilmesi vasiyet edilmiş bulunsa, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre, vatanından (ikamet yerinden), İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre de vefat ettiği yerden hac ettirilir.

Yine, kendisi için beldeinden farklı bir yerden hacca gidilmesini vasiyet eden kimsenin, vasiyetine göre hac ettiri-

1 Sünenü'd- Darekutnî

lir. Fakat buna rağmen yaşadığı beldeden daha yakın bir yerden adına hac yaptırılmasını vasiyet etmesiyle günahkâr olur. Ölen bir kimse adına beldesinden hacca gidilmesi gerekirken, vasisi başka bir beldeden hac ettirecek olsa, bu hac vasinin adına olur. Ölü için ayrıca hac ettirmesi gerekir. Eğer o iki yer arasındaki uzaklık on iki saatte gidip gelinecek kadar ise, o zaman ölü adına hac sahih olur.

12- Âmirin verdiği mal, bir vasıta ile hac yapılmasına yeterli ise vekil, vasıta ile hacca gitmelidir; Âmir yaya olarak gitmesine izin vermiş olsa da böyledir. Aksi halde vekil, harcıyacağı malı âmirine borçlanır ve yapacağı hac kendi adına olur. Amirin de vasıta ile hac ettirmesi gerekir. Fakat verilen mal vasıta ile hac yapmaya elverişli değilse, yaya olarak yapılan hac yeterli olacaktır.

13- İster hac olsun ister umre vekil, hangisine dair emir aldıysa onun için sefere çıkmalı; hac yapma emrini alan vekil, önce amir adına umre yapar sonra da onun adına hac için mikat yerine dönüp oradan ihrama girerek hac yaparsa amir adına hac yapmış olmaz. Aldığı masrafları tazmin eder. Çünkü hac emrini aldığı halde umre için sefere çıkmış, aldığı emre muhalefet etmiştir. Kaldı ki; umre emri almamıştı.

14- Amirin mikatından ihrama girmesi; Adına hac yapılmasını emreden amirin, hac için nereden ihrama girmesi gerekiyorsa vekilin de oradan ihrama girmesi gerekir. Vekil, mikat yerini ihrama girmeden geçip ihrama Mekke'de girip hac yapacak olsa amir adına hac yapmış olmaz. Masrafları da tazmin eder. Çünkü emre muhalefet etmiştir. Bu mesele, mekân tayininde bulunmayan amir adına vekilin, amirin beldesinden değil de kendi beldesinden hac yapması gibidir. O durumda da amir adına hac yapılmış olmaz.

15- Vekilin amire muhalefet etmemesi; hac yapma emrini alan vekil, amir adına da olsa umre yapacak olursa muhalefet etmiş olur. Masrafları tazmin eder. Çünkü hac emri, hac için sefere çıkmayı ve hac için mikattan ihrama girmeyi gerektirir. Umre için ihrama girmesiyle hac seferi sona erer, haccını da Mekkeli kişi gibi yapar. Bu durumda iki yönden muhalefet etmiş olur. Hac emri alan vekil, amiri adına kıran haccı yapacak olsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre muhalefet etmiş olur. Masrafları tazmin eder. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Rahimehumellah): "Amir adına geçerli olur", demişlerdir. Onlara göre bu, daha hayırlı

olanı yapmaktır. O zaman, dolaylı olarak izin var demektir. Temettu' haccı buna aykırıdır. Çünkü temettu' haccında sefer bizzat umre içindir.

İki kişiden biri hac, diğeri umre yapmasını emrettikleri vekile: Bunları cem edebilirsin deseler *Bedayi'e* göre bu kıran haccıdır. Vekil de bunları cemetse caiz olur. Böyle bir izin vermedikleri halde cem edecek olursa muhalefet etmiş olur. Masrafları tazmin eder. Çünkü hac veya umreden birini emretmek, verilen masraftan dolayı seferin sadece onun için yapılmasını gerektirir.

Umre emrini alan vekil, önce amir adına umre, sonra da kendisi adına hac yapacak olsa veya hac emrini alan vekil, önce amir adına hac, sonra da kendisi adına umre yapacak olsa muhalefet etmiş olmaz. Şu kadar var ki; kendi adına yapmış olduğu umre veya hac için ikamet ettiği süre miktarınca giderleri kendi malından karşılar. Bu fiili bitirir bitirmez amirin nafakasından harcamaya başlar. Bu, kafiye ayrıldığı halde sırf kendisi için bunlardan birini yapmak için beklemesi durumundadır. Kafiye orada bulunduğu halde böyle yapacak olursa kendinden bir şey harcaması gerekmez. Almış olduğu nafakadan normal harcamasına devam eder. Tıpkı kafiye oradayken ticaret ve emsali şeylerle meşgul olması durumunda amirin nafakasından harcaması gibi.

16- Vekil, haccını bozmamış olmalı; şöyle ki; vekil, Arafat'ta vakfe yapmadan önce karısı ile cinsel ilişkide bulunsa, haccını bozmuş olur. Artık sonradan kaza edeceği hac, âmir adına olmaz. Bunun için almış olduğu masraf bedelini âmire ödemesi gerekir. Eğer vekil, Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunacak olsa, masrafı ödemesi gerekmez. Çünkü haccın asıl rüknü yerine getirilmiştir. Ancak ziyaret tavafını yapmadan geri dönerse, karısına karşı ihramlı olarak kalır ve kendi malı ile gidip ziyaret tavafını yapmadıkça ihramdan tamamen çıkmış olmaz.

17- Vekil, haccı kaçırmamış olmalı; başkası adına hac yapacak olan kişi, işleri ile uğraşır da belirtilen senede hac yapamazsa, almış olduğu parayı sahibine öder. Fakat hastalık gibi elinde olmayan bir sebeple hac yapamazsa, almış olduğu bedeli geri vermesi gerekmez, yeniden hac yapması gerekir.

18- Amir ve vekilin Müslüman olması; Vasinin Müslüman olması gerekli değildir. Onun için bir Müslüman gayrimüslimi ve bir gayrimüslim de Müslümanı vekil tayin edemez.

19- Amirin, vekilin ve vasinin akıllı olmaları; akıllı, deliyi ve deli de akıllıyı vekil yapamaz.

20- Vekilin hac işlerini temyiz edebilmesi; Haccın nasıl yapılacağını anlayıp ayırt edemeyecek olan bir çocuk da vekil tayin edilemez.

UMRE HAKKINDA TATBİKAT

1088-SUAL:

UMRENİN YAPILIŞI NASILDIR?

Cevap: Yalnız umre yapmak isteyen kişi ise şu şekilde hareket eder.

Afakî olan mikatta; Mekke-i Mükerreme ahalisinden olan ise Mekke-i Mükerreme'nin haremi dışında ihrama girer, evvelce beyan edildiği şekilde elbisesini çıkarır, peştamal ile örtüye bürünür.

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي •

Yarabbi!. Ben umre yapmak istiyorum, onu bana kolay et ve onu benden kabul buyur, diye yalnız umreye niyet eder, ve “لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ أَبَيْكَ...” - Lebbeyk Allah'ümme lebbeyk...” diye telbiyede bulunur. Hac için ihrama giren bir kimsenin kaçınacağı şeylerden bu da kaçınır, yolculuğu esnasında telbiye devam eder.

Mekke-i Mükerreme'ye girince umre için tavafta bulunup bildiğimiz şekilde Beytullah'ın etrafında yedi defa dolaşır, Hacer-i Esved'i her defasında selamlar, ilk üç dolaşmasında sürat gösterir, tekbir ve tehlilde bulunur.

Bu tavaftan sonra Safâ ile Merve arasında evvelce yazıldığı şekilde sa'y eder. Daha sonra başının saçlarını tıraş ettirmek veya kısmen kestirmek

suretiyle umresini tamamlamış, ihramdan çıkmış olur. Artık Mekke-i Mükerreme'de kaldıkça Kâbe-i Muazzama'yı dilediği vakit tavaf edebilir ve dilediği münasip elbiseyi giyebilir. Kendisine evvelce helal olan şeyler, yine helal olmuş olur.

Tavafin dört şavtı, umrenin rüknüdür. Geri kalan üç şaft/tur ile Safâ ve Merve arasında yedi defa yürümek, daha sonra saçları tıraş etmek veya kısmen kestirmek de umrenin vaciplerindendir.

Umrenin şartları da, vakit müstesna olmak üzere haccın şartları gibidir. Bundan dolayı ihram da umrenin bir şartıdır.

Umrenin sünnetleri, edepleri de haccın Safâ ile Merve arasında ki sa'yin'den itibaren sonuna kadar olan sünnetleri ve edepleri gibidir¹.

1 Ömer Nasuhi bilmen efendinin Büyük İslam ilmi hali

HAC İBADETİ HAKKINDA TATBİKAT

1089-SUÂL:

HACC-I İFRAD NASIL YAPILIR?

Cevap: Hac vazifesini, vacipleri, sünnetleri, edepleri dairesinde yapacak kişi, şu şekilde hareket eder: Hac için gerekecek masrafları karşılamak için helal yoldan kazanılmış parasıyla hacı adayı olur. Ödenmesi lâzım borçları var ise öder, kazaya kalmış ibadetleri var ise mümkün mertebe kaza eder, tövbe ve istiğfar eder, kendisini kötü sözlerden korur, güzel ahlaklı olmaya çalışır, mütevazı bir şekilde hareket eder, yola çıkacağı zaman evinde iki rekât namaz kılar.

بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ •

“Allah Teâlâ’nın adı ile (Hac yolcuğuna çıkıyorum) Allah Teâlâ’ya tevekkül ettim. Bütün güç ve kuvvet sadece Allah Teâlâ’nın yardımı ile dir.” diyerek Hakk’a sığınır, aile efradıyla, dostlarıyla veda ederek yola çıkar.

Mikat, denilen yerlerden birine varınca yıkanır veya abdest alır, giderilmesi lâzım gelen fazla tüyleri bedeninden giderir, tırnaklarını keser, elbiselerini çıkarır, beyaz, temiz alt ve üst peştamala sarılır. Güzel kokulu şeyler sürünür, başını açık, ayaklarını çorapsız bulundurur, tarak kemiklerini

örtmeyen terlik giyinir, iki rekât ihram için namaz kılar, ihrama niyet edip

• اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْحَجَّ فَيسِّرْهُ لىْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّىْ •

“Yarabbi! Ben hac etmek istiyorum, onu bana kolay kıl ve onu benden kabul et” diye dua eder, sonra da:

• لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ ... •

“Lebbeyk. Allah’ümme Lebbeyk”... diye telbiyede bulunur.

Böyle ihrama girdikten sonra hanımı yanında ise cinsel ilişkide bulunmayacağı gibi şehvet verecek eylemlerde de bulunmaz. Dikişli elbise giyinmez, koku sürünmez, saçlarını, tüylerini, tırnaklarını kesmez, güvercin, geyik gibi av hayvanlarını avlamaz, yeşil ağaçları, otları kesip koparmaz. Kötü ve şehevî sözlerde bulunmaz, arkadaşları ile ve başkaları ile çekişmez, fakat yıkanabilir, para kesesini beline bağlayabilir.

Her namaz kıldıkça ve yolcu kabilelerine rast geldikçe, yokuşlara çıkıp, inişlere indikçe: “لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ” = Lebbeyk Allah’ümme Lebbeyk” diye yüksekçe bir sesle telbiyede bulunur. Mekke-i Mükerrerme’ye varacağı zaman yıkanır veya abdest alır. Mekke-i Mükerrerme’ye girince mümkünse hemen Mescid-i Haram’a gider. Beytullah’ı görünce: “لَبَّيْكَ... - Lebbeyk...” diye telbiyede “اَللّٰهُ اَكْبَرُ - Allah’ü ekber” diye tekbirde “لَا اِلٰهَ اِلَّا اَللّٰهُ - Lâ ilahe illallah” diye tehlilde bulunur, salât ü selam okuyarak:

• اَللّٰهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيْمًا وَتَكْرِيْمًا وَبِرًّا وَمَهَابَةً •

“Ey Allah’ım! Beyt-i izzetine mahsus şerefi, ta’zimi, saygıyı, ihsan ve heybetini arttır.” diye duâ eder.

Hacer-i Esved tarafına yönelerek tekbir alır, Hacer-i Esved’i selamlar,

mümkün ise kimseye eziyet vermeksizin öper veya elini sürer. Sonra da Kâbe-i Muazzama'yı sola alarak hatimin arkasından tavaf-ı kudûme başlayıp Beytullah'ın etrafını yedi defa dolaşır, bu tavafin ilk üç şavtında "Remel" yapar, yani adımlarını kısaltır, omuzlarını silkeleyerek çalımca bir sürat gösterir ve her dolaşmasında Hacer-i Esved'e gelince onu selamlar. Bu tavafı müteakip de İbrahim aleyhisselam'ın makamında, kalabalık ise Harem-i şerif'in diğer yerinde iki rekât namaz kılar, sonra Hacer-i Esved'i yine selamlar, (istilam eder).

Haccın sa'yını önceden yapmak isteyen kişi Safâ tepesine Beyt-i Muazzam görülünceye kadar çıkıp Beytullah'a yönelerek tekbir ve tehlilde, salât-ü selamda bulunur. Sonra buradan Merve tarafına gider, bu sahadaki iki yeşil ışık arasında koşar. Bu şekilde dört defa Safâ'dan Merve'ye, üç defa da Merve'den Safâ'ya gider gelir. Merve tepesinden de Kâbe-i Muazzama'ya karşı tekbir ve tehlilde, salât-ü selâmda bulunur ve böyle her geliş-gidişte telbiye yapar. Sürat ile yürüdüğü zaman;

اللَّهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ

“Ya Rabbi! Bağışla, merhamet et, bildiğin kusurlarımıza bakma, çünkü sen şüphesiz en yüce, en büyüksün.” diye dua eder.

Bu geliş-gidişin mola verilmeksizin yapılması daha faziletlidir. Bununla birlikte mola verilerek yapılması da caizdir.

Yalnız hacca niyet etmiş olan bu zat, böyle sa'y ettikten sonra da Mekke-i Mükerreme'de yine ihramlı olarak kalır, dilediği zaman Beytullah'ı nafil tavaf eder. Zilhicce'nin sekizinci - Terviye - günün de sabah namazını Mekke-i Mükerreme'de kılar. Sonra “Mina” mevkiine çıkar, orada Arefe gününün sabah namazını kılincaya kadar durur, sonra Arafat'a gider, o gün güneş batınca da Müzdelife'ye yönelip geceyi Müzdelife'de geçirir. Akşam namazını yolda kılmayıp yatsı namazı ile beraber imama uyarak Müzdelife'de kılar. Kurban bayramı gününün fecr(şafak)ı doğunca da hemen sabah namazını kılar, sonra Müzdelife'de “Meş'ar-i haram” denilen mevkiye gider, orada biraz durur, bütün bu yerlere gider gelirken vakit vakit telbiye

getirir.

Meş'ar-i Haram'da iken fecir (şafak) tamamen aydınlanınca daha güneş doğmadan Mina tarafına vakar ve sükûnet ile yönelir. Mina'da Cemretü'l-akabe denilen taş kümesine yedi tane küçük taş atar, bu taşları sağ elinin baş ve şehadet parmakları ucu ile tutarak atar ve her birini attıkça tekbir alır. Bu atış bitince orada durmaz. Sonra dilerse kurban keser, daha sonra tıraş olur veya saçlarının uçlarından parmak uçları kadar bir şey kırpar. Bunları yapınca hanımı ile cinsel ilişkiden başka ihramın bütün yasakları kendisine mubah olmuş olur.

Bundan sonra aynı günde, yani bayramın birinci gününde veya ikinci veya üçüncü gününde Mekke-i Mükerrerme'ye döner, tavaf-ı ziyareti yapar, tavaf-ı kudûmde remel yapmamış ise bunu ziyaret tavafının ilk üç şavtın da yapar, bu tavafı bitirince iki rekât namaz kılar. Artık bu tavaftan sonra, kendisi için hanımı ile cinsel ilişki de mubah olmuş olur.

Ziyaret tavafı için Mina'dan Mekke-i Mükerrerme'ye Bayramın birinci gününde inmek daha faziletlidir.

Ziyaret tavafindan sonra tekrar Mina'ya gider, Cemreleri taşlamak için üç gün Mina'da kalır. Bayramın ikinci günü zeval(öğle) vaktinden sonra Mina'da "Mescid-i Hayf" yakınındaki Cemre-i ûlâ'dan başlayarak cemrelerin üçünü de taşlar. Şöyle ki, yaya yürüyerek evvela Cemre-i ûlâya, sonra Cemre-i vustaya yedişer taş atar ve her birinde tekbir alır ve bu iki cemreden her birinin yakınında ayrıca durup kendisine, anasına, babasına, din kardeşine dua eder. Sonra Cemre-i Akabe civarına gider, buna da yedi taş atar, fakat burada dua için durmaz.

Bayramın üçüncü gününde de zeval(öğle)den sonra bu tertip üzere cemreleri taşlar. Şayet Mina'da iken bayramın dördüncü günü de girecek olsa, o gün dahi böylece taş atar. Bu güne mahsus olmak üzere taşları zeval(öğle)den evvel de atılabilir.

Bu halde atılan taşların sayısı yetmişe ulaşmış olur. Bu taşlar, Müzde-life'de iken veya Mina'ya gelirken toplanır, ihtiyaten yıkanır, cemrelerde biriken taşlardan alıp atmak mekruhtur.

Bundan sonra tekrar Mekke-i Mükerrerme'ye döner, yolda "Muhassab" denilen düzlükte biraz durup dinlenir. Daha sonra Mekke-i Mükerrerme'ye

giderek Harem-i Şerif'e varır, veda tavafını yaparak iki rekât namaz kılar. Bundan sonra zemzem kuyusunun yanına gider, elinden gelirse suyunu kendisi çeker. Şu kadar var ki günümüzde buna imkân olmadığından mevcut zemzem musluklarından kabına zemzem doldurur. Beytullah'a karşı durup kana kana içer, bununla yüzünü, başını yıkar ve kolayına gelirse, bedenine de döker, içtikçe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ

“Ey Allah'ım! Ben senden faydalı bilgi, geniş rızık ve her hastalıktan şifa dilerim!” diye dua eder.

Zemzem suyunu içtikten sonra Kâbe-i Muazzama'nın eşiğini öper ve mümkün olursa, içerisine girip iki rekât namaz kılar. Duvarına yüzünü sürüp Allah Teâlâ'ya hamd eder, istiğfarda bulunur, kemali edep ile tekbir ve tehlil ederek, daha sonra Mültezem'e gelir, yüzünü ve göğsünü koyar, Kâbe-i Muazzama'nın örtüsüne yapışarak duada bulunur. Artık Mekke-i Mükerrerme'de kalmayacak ise yüzünü Beytullah yönünden ayırmayıp ayrılışından dolayı bir hüznün ile ağlaya ağlaya veya ağlar gibi bir vaziyet alarak arka arka çekilir, Harem-i Şerif'ten çıkar, dilediği gün memleketine döner.

Bu hac vazifelerini yerine getirme hususunda kadınlar da erkekler gibidirler. Şu kadar var ki kadınlar, ihramda normal, âdetleri üzere giyinmiş ve başları ile ayakları örtülü bulunmuş olur. Bununla beraber yüzlerine dokunmamak üzere bir peçe de kullanabilirler. Telbiyelerde seslerini yükseltmezler, tavafta ve Safâ ile Merve arasında sürat göstermezler, ihramdan çıkmak için de saçlarının uçlarından biraz kesmekle yetinirler. Hacer-i Esved'i selamlamak için erkeklerin aralarına sıkışmazlar.

Adet görmeye başlayan bir kadın, haccm bütün vazifelerini yapabilir. Yalnız bu halde tavaf-ı ziyaretini yapamaz, tehir eder. Bu tehirinden dolayı kendisine kurban veya başka bir ceza da lâzım gelmez.

Tavaf-ı ziyaretten sonra adet görmeye başlayan bir kadından veda tavafı

düşer¹.

1090-SUÂL:

TEMETTÜ HACCI NASIL YAPILIR?

Cevap: Evvelce de yazıldığı üzere haccı temettü, hac ile umreyi farklı iki ihram ile bir arada yapmaktır. Taşradan gelen hacılar, ihramda fazla kalmamak için en fazla bu tür hac yapmayı tercih ederler. Şöyle ki: Afakî olan kişi mikat'ta ihrama girdiğinde: “Ya Rabbi! Ben umre etmek istiyorum! Bu umreyi bana kolay kıl ve bunu benden kabul buyur!” diye niyet ederek telbiyede bulunur, iki rekât namaz kılar, diğer hususlara da riayet eder.

Mekke-i Mükەرreme'ye girince umre için Kâbe-i Muazzama'yı usulüne göre yedi kere tavaf eder, sonra iki rekât namaz kılar, sonra da çıkıp Safâ ile Merve arasında sa'y yapar. Ardından saçlarını keser veya kısaltır, bu şekilde umresini bitirmiş olur.

Bu şekilde umresini yapmış olan şahıs, ihramdan çıkmış olur. Mekke-i Mükەرreme'de hiç ihrama girmemiş şahıslar gibi bir halde bulunur, her zamanki elbisesini giyinir. Mubah olan diğer şeyleri yapabilir.

Bu kimse, Mina'ya çıkılacak gün veya daha evvel Mekke-i Mükەرreme'de tekrar ihrama girip hacca niyet eder, telbiyede bulunur ve yalnız hac için niyet etmiş olan bir kimse gibi -evvelce beyan ettiğimiz- hac vazifelerini tamamıyla yerine getirmeye çalışır, bundan başka Mina'da bir kurban da keser.

Bu kurban, hac ile umreyi bir arada yapmaya muvaffak olmaya karşı şükür ifadesidir. Cemre-i Akabe (büyük şeytan) taşlandıktan sonra tıraştan veya saçları kestirmeden evvel kurban kesme günlerinden birinde kesilir. Bu bir koyun olabileceği gibi, kurban kesilecek bir devenin veya sığırın yedide bir hissesi de olabilir. Böyle bir kurban kesmekten âciz ise üç gün Arefe gününde bitmiş olmak üzere hac esnasında, yedi gün de bayram günleri çıktıktan sonra veya beldesine döndükten sonra oruç tutar ki bu, vacip olan bir vazifedir.

1 Ömer Nasuhi Bilmen Efendi, Büyük İslam ilmi hali

Bu tatbikat, hacı temettüde bulunup Mekke-i Mükەرreme'ye hedy olarak beraberinde kurban götürmemiş veya göndermemiş olan bir şahsa göredir. Eğer böyle bir kurban bulunursa, sadece umreyi yapmakla ihramdan çıkmış olmaz. Bilakis umre için tavaf eder, sa'yde bulunur. Bununla beraber terviye gününe, yani Zilhicce'nin sekizinci gününe kadar ihramda kalır. Daha sonra hac için ihrama niyet eder. Geri kalan hac vazifelerini yerine getirmeye devam ederek kurban bayramının ilk gününde bu şükür kurbanını keser. Daha sonra saçlarını keser veya kısaltır. Artık o anda iki ihramdan çıkmış olur¹.

1091-SUÂL:

KIRAN HACCI NASIL YAPILIR?

Cevap: Malûm olduğu üzere hacı kıran, hac ile umrenin ihramını cem etmek; yani ikisi için birden ihrama girmektir. Şöyle ki:

Haccı kıranda bulunacak şahıs, mikat yerinde veya daha evvel umre ile hacca birlikte niyet edip iki rekât namaz kılar. Sonra: “Ey Allah'ım! Ben umre ile hac yapmak istiyorum! Bunları bana kolay kıl! Bunları benden kabul buyur!” diye dua eder. Telbiyede bulunur, ihramlı kimse için yasak olan hususlara tamamıyla riayet etmeye çalışır.

Bu şahıs, Mekke-i Mükەرreme'ye girince önce umresini yapar, Beytullah'ı tavaf eder, Safâ ile Merve arasında sa'y eder. Sonra haccın vazifelerini -evvelce yazıldığı şekilde- yapmaya başlar. Bu hacc-ı kıran'a muvaffak kılınmasından dolayı hacc-ı temettüde olduğu gibi bir şükran olarak, yalnız Cemre-i Akabe'yi (büyük şeytanı) kurban bayramı birinci günü taşıladıktan sonra, saçlarını tıraştan veya kestirmeden evvel bir kurban keser ki, bu vaciptir. Bunu bulup kesemeyecekse, üç gün arefe gününde bitmiş olmak üzere oruç tutar, yedi gün de bayram günleri çıktıktan sonra dilediği vakit tutar ki toplamı on gündür. Bunlar ayrı ayrı günlerde de tutulabilir.

Haccı kırana niyet eden şahıs umresini yapmadan Arafat'a gidecek olsa, umresini bozmuş olur. Artık kendisine bu şükür kurbanı vacip olmaz. Şu kadar var ki, umreyi kaza etmesi ve bunu bozmuş olmasından dolayı bir ceza olarak kurban kesmesi lâzım gelir.

1 Ömer Nasuhi Bilmen Efendi, Büyük İslam ilmi hali

Hacc-ı temettü ile hacc-ı kıran, afâkilere mahsustur. Mekke-i Mükerrerme'de veya Mekke ile mikat arasında bulunanlar bunu yapmazlar.¹

1 Ömer Nasuhi Bilmen Efendi, Büyük İslam ilmi hali

HAC VE UMRE DUALARI

1092-SUAL:

HAC VE UMRE BOYUNCA YAPILACAK DUALAR NELERDİR?

Cevap: Kişi hac veya umre maksadıyla yapacağı yolculuk esnasında dilediği zaman dilediği duaları yani içinden gelen duayı yapması en iyisi olduğu gibi eslaftan nakledile gelen bazı durumlara dair, bazı özel duaların okunması da güzel görülmüştür. Bunun için her ne kadar aynısını okumak şart olmasa da kitaplarda mezkûr bu duaları zikretmeyi ve nerelerde okunacağından bahsetmeyi uygun gördük. Bununla beraber bir takım özel yerlerde bazı hususi duaların okunacağına dair rivayetler de söz konusudur.

YOLCULUKTA OKUNACAK DUALAR

YOLA ÇIKARKEN:

Yola çıkarken iki rekât namaz kılar, ardından Ayete'l-Kürsi okuyup Allah'a hamd ve Rasulullah'a salat ü selamdan sonra şu duayı okuyabilir:

رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ •
وَاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا

اللَّهُمَّ بِكَ اَسْتَعِيْنُ وَعَلَيْكَ اَتَوَكَّلُ، اللَّهُمَّ ذَلِّلْ لِّيْ صُعُوْبَةَ اَمْرِیْ، وَسَهِّلْ عَلَیْ مَشَقَّةَ سَفَرِیْ، وَارْزُقْنِیْ مِنَ الْخَيْرِ اَكْثَرَ مِمَّا اَطْلُبُ، وَاَصْرِفْ عَنِّیْ كُلَّ شَرٍّ. رَبِّ اَشْرَحْ لِيْ صَدْرِیْ، وَيَسِّرْ لِيْ اَمْرِیْ، اللَّهُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخْفِظُكَ وَاَسْتُوْدِعُكَ نَفْسِیْ وَدِیْنِیْ وَاَهْلِیْ وَاَقَارِبِیْ وَكُلَّ مَا

أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَيْهِمْ بِهِ مِنْ آخِرَةٍ وَدُنْيَا، فَاحْفَظْنَا أَجْمَعِينَ
مِنْ كُلِّ سُوءٍ يَا كَرِيمُ.

Rabbim! (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Bana yardımcı bir kuvvet ver.

Allah'ım! Yalnız senden yardım diler, yalnız sana güvenirim. Allah'ım! Bu işimi ve yolculuğumu kolaylaştır. Bana, dilediğimden fazla iyilik lutfet. Her türlü kötülüğü benden sav. Rabbim! Gönlüme genişlik, işlerime kolaylık ver. Allah'ım! Beni, dinimi, ailemi, yakınlarımı, dünyada ve ahirette bize lutfettiğin nimetlerin hepsini sana emanet ediyorum. Ey keremi bol Rabbim! Bizi her türlü kötülükten koru.”

VASITAYA BİNERKEN:

بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ •
سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا
إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا
الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا
سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ. اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي
السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ

السَّفَرِ وَكَابَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ

Allah'ın adıyla (biniyorum). O'nun adıyla yürür, O'nun adıyla dururuz. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Bunu bize lütfeden Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Onun lütfu olmasaydı, biz buna güç yetiremezdik. Şüphesiz biz Rabbimize döneceğiz. Allah'ım! Bu yolculuğumuzda senden iyilik, takva ve rızana uygun işler istiyoruz. Allah'ım! Yolculuğumuzu bize kolaylaştır. Uzağını yakın eyle. Allah'ım! Yolculukta sahibim, ailem hakkında vekilim sensin. Allah'ım! Yolculuğun sıkıntılarından, kötü duruma düşmekten, dönüşte malımı ve ailemi kötü bir durumda bulmaktan sana sığınırım.”

İHRAMA GİRERKEN VE İHRAMLİ İKEN OKUNACAK ZİKİRLER

İhrama girerken ve girdikten sonra bolca telbiye, tekbir, tehlil, tesbih ve salavat okunur.

TELBİYE

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ
وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

“Buyur Allah’ım! Buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.”

TEKBİR

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ
الْحَمْدُ.

“Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah’a mahsustur.”

TEHLİL

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ •
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

“Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. O’nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk ona aittir. Hamd ona mahsustur. O’nun her şeye gücü yeter.”

TESBİH

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا •
حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah’a mahsustur. Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah’a aittir.

Veya kısaca:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ •

Allah, her türlü noksanlıktan uzak ve hamd edilmeye layık olandır. Yüce Allah her türlü noksanlıktan uzaktır.

SALAVAT-İ ŞERİFE;

Kısaca;

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ •

Allah'ım! Peygamberimiz Hz.Muhammed'e salat (ve selam) eyle!

Yahut:

• اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى
إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،

• اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ
عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Allah'ım! Hz. İbrahim ve ailesine salat ve selam eylediğin gibi, Hz.Muhammed ve ailesine de salat ve selam eyle! Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın. Allah'ım! Hz. İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi, Hz.Muhammed ve ailesini de mübarek kıl! Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın.

MEKKE'YE GİRİŞTE /HAREME VARINCA

اَللّٰهُمَّ هَذَا حَرَمُكَ وَامْنُكَ فَحَرِّمْنِيْ عَلَى النَّارِ، وَامْنِيْ •
 مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ تَبْعُثُ عِبَادَكَ، وَاجْعَلْنِيْ مِنْ اَوْلِيَاءِكَ
 وَاَهْلِ طَاعَتِكَ

Allah'ım! Burası senin güvenli kıldığın Harem bölgendir. (Burayı Harem kıldığın gibi) benim vücudumu (da) Cehennem ateşine haram kıl! Kullarını dirilteceğin gün, beni azabından emin eyle, beni dostlarından ve sana itaat edenlerden eyle.

MESCİDE GİRERKEN

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيْمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيْمِ مِنْ •
 الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللّٰهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُوْلِ
 اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ.

Kovulmuş şeytanın şerrinden Yüce Allah'a, onun üstün zatına ve kadim saltanatına sığınırım. Allah'ın adıyla giriyorum. Salat ve selam Allah'ın Resulünedir. Allah'ım! Günahlarımı bağışla, bana rahmet kapılarını aç.

KABEYİ GÖRÜNCE

اَللّٰهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيْمًا وَتَكْرِيْمًا •
 وَمَهَابَةً، وَزِدْ مَنْ شَرَّفَهُ وَكَرَّمَهُ مِمَّنْ حَجَّهٗ اَوْ اِعْتَمَرَهُ
 تَشْرِيفًا وَتَكْرِيْمًا وَتَعْظِيْمًا وَبِرَّا اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ
 وَمِنْكَ السَّلَامُ، حَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ.

Allah'ım! Bu evin (Beyt) şerefini, yüceliğini, saygınlığını ve heybetini artır, buraya hac ve umre için gelenlerin de şerefini, saygınlığını ve iyiliğini artır. Allah'ım! Sen esenlik sahibisin, esenlik sendendir. Ey Rabbimiz! Bizi esenlikle yaşat.

ZEMZEM İÇERKEN

Esasen zemzem içen, içinden gelen ve muhtaç olduğu en güzel duayı yapar. Hadis-i şerifte “zemzem suyu ne niyetiyle içilirse onun için kabul edilir” şeklinde varit olmuştur. Buna rağmen şu şekilde dua edebilir.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَ رِزْقًا وَاسِعًا وَ شِفَاءً مِنْ •
 كُلِّ دَاءٍ وَ سَقَمٍ

Allah'ım! Senden faydalı ilim, bol rızık ve her türlü dert ve hastalığa karşı şifa niyaz ediyorum.

MESCİTTEN ÇIKARKEN

بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ، اَللَّهُمَّ إِنِّي
أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ ، اَللَّهُمَّ اَعِصْمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ .

Allah'ın adıyla çıkıyorum. Salat ve selam Allah'ın Resülunedir. Allah'ım!
Bana nimetlerinden vermeni istiyorum. Beni kovulmuş şeytanın şerrin-
den koru!

TAVAF

Tavafta her şavtın başında şu duanın okunması güzel olur:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ
سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا
حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ .

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ede-
rek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte
buradayım. Allah, her türlü eksiklikten uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur.
Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet,
şanı yüce olan Allah'a aittir.

Tavafta Rûkn-İ Yemâni ile Hacer-i esved köşesi arasında şu dua okunur:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ وَ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ
الْعَالَمِينَ.

Rabbimiz! Bize dünyada da, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Tavafın Şavtları

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
وَلَا اِلَهَ اِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ. رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ رَبَّنَا
وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَآرِنَا
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ اَللَّهُمَّ

اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا ، وَذَنْبًا مَغْفُورًا ، وَسَعْيًا مَشْكُورًا
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ وَ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ
الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allah-ü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım... Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsusuttur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir. Rabbimiz, (bunu) bizden kabul eyle. Şüphesiz ki sen herşeyi işiten ve bilensin.

Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lutfeyle. Bize hacla ilgili vazifelerimizi göster, tövbelerimizi kabul et. Sen tövbeleri çok kabul edersin ve çok merhametlisin.

Allah'ım! Haccımızı kabul eyle. Günahlarımızı bağışla. Çabamızı karşılıksız bırakma. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا
 حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ. رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي
 وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي رَبِّ إِنَّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي لَا إِلَهَ
 إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ رَبِّ اغْفِرْ
 وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا وَالْحَقْنِي
 بِالصَّالِحِينَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا ، وَذَنْبًا مَغْفُورًا ،
 وَسَعِيًّا مَشْكُورًا رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
 حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَ أَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا
 عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ede-
 rek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte
 buradayım... Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mah-
 susuttur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve
 kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir. Rabbim! Gönlüme genişlik ver, işimi
 kolaylaştır. Rabbim! Ben kendime zulmettim, beni bağışla. Senden başka
 hiçbir ilah yoktur. Sen her türlü noksanlıktan uzaksın. Gerçekten ben za-
 limlerden oldum. Rabbim! Beni bağışla ve merhamet et. Sen merhamet
 edenlerin en hayırlısıdır. Rabbim! İlmimi artır ve beni salihlere ilhak et.

Allah'ım! Haccımı, makbul hac eyle. Günahlarımızı bağışla. Çabamızı
 karşılıksız bırakma.

Rabbimiz! Bize dünyada ve Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabın-
 dan koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları
 çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللَّهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
 وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
 وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
 الْعَظِيمِ. رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا
 لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
 وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنْجَبْنَا
 وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ رَبَّنَا أَتِمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا ، وَذَنْبًا مَغْفُورًا،
 وَسَعْيًا مَشْكُورًا

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
 النَّارِ وَ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ
 الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım... Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsusuttur.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir. Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrarız.

Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen en iyi merhamet edensin.

Rabbimiz! Yalnızca sana tevekkül ettik, yalnızca sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır. Rabbimiz! Nurumuzu tamamla. Bizi bağışla, şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

Allah'ım! Haccımızı kabul eyle. Günahlarımızı bağışla. Çabamızı karşılıksız bırakma. Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِّسُنَّةِ نَبِيِّكَ

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا
حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِضْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا
لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا

فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ، وَاعْفُ
عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ وَ ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ
الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım...

Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir.

Ey Rabbimiz! Eğer unuttur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri de yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. İnkârcı toplumlara karşı bize yardım et!

Allah'ım! Günahlarımızı bağışla. Bize merhamet et. Kusurlarımızı biliyorsun, bunları affet. Çünkü sen mutlak güç ve kerem sahibisin.

Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ.

رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ رَبِّ •
اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَنَا رَبِّ
هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ تَوْفَنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ
رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ رَبَّنَا آتِنَا
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَ
ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabını tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım...

Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce azamet sahibi Allah'a aittir. Rabbim! Bana, tertemiz bir nesil lutfet. Şüphesiz sen duaları işitensin.

Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri, namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamızı kabul eyle!

Rabbim! Bana hayırlı nesiller lutfet. Müslüman olarak ölmeyi nasip

bana eyle ve beni salihler arasına dâhil eyle. Rabbim! Beni bereketli bir yere yerleştir. Sen konuk edenlerin en hayırlısısın. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ. رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ
لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
وإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا
رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ
الشَّكِّ وَالشِّرْكِ وَالنِّفَاقِ وَالشِّقَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ. رَبَّنَا
آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ وَ
ادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabımı tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım...

Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir. Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma, bize rahmetinden ver. Şüphesiz sen çok bağışlayansın.

Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlamlaştı. İnkârcı toplumlara karşı bize yardım et!

Rabbimiz! Bizi inkârcıların elinde fitneye düşürme! Rabbimiz, bizi bağışla. Şüphesiz sen mutlak güç ve hikmet sahibisin.

Allah'ım! Şüpheden, şirkten, münafıklıktan, haktan ayrılmaktan ve kötü ahlâktan sana sığınırım.

Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ،
وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِّسُنَّةِ نَبِيِّكَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
وَلَا اِلَهَ اِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ.

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ.
وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَبْنِي

لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشْدًا وَآكُتِبَ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي
الْآخِرَةِ إِنَّا هُذْنَا إِلَيْكَ

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ وَادْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ يَا عَزِيزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ
الْعَالَمِينَ.

Bismillahi Allahü ekber! Allah'ım! Sana inanarak, kitabımı tasdik ederek, sana verdiğim sözü tutarak ve Peygamberinin sünnetine uyarak işte buradayım.

Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsusuttur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce azamet sahibi Allah'a aittir. Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller ver. Bizi takva sahiplerine önder kıl.

Ey Rabbimiz! Bize rahmetinden ver ve işimizde bize çıkış yolunu göster. Bize bu dünyada da Ahirette de iyilik yaz. Biz gerçekten sana yöneldik. Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey âlemlerin Rabbi!

Tavaf Namazından Sonra

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ. رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا
ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى

الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
 وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا
 صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ . رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا
 وَاعْفُ رُ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ
 شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ
 عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ
 وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ
 الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ . وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
 فَقَدْ رَحِمْتُهُ اللَّهُمَّ أَنَا عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ أَتَيْتُكَ بِذُنُوبٍ
 كَثِيرَةٍ وَأَعْمَالٍ سَيِّئَةٍ ، وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ ،
 فَاعْفِرْ لِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ .

Rabbimiz, (bunu) bizden kabul eyle. Şüphesiz ki sen herşeyi işiten ve bilensin. Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlamlaştı. İnkârcı toplumlara karşı bize yardım et!

Ey Rabbimiz, bizi zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakma! Bizi rahmetinle o kâfırlar topluluğundan kurtar. Ey Rabbimiz! Bize bol sabır ver ve bizim canımızı müslüman olarak al. Rabbimiz! Bizi inkârcıların elinde fitneye düşürme! Rabbimiz! Bizi bağışla. Şüphesiz sen mutlak güç ve hikmet sahibisin. Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatır. Tövbe edenleri ve senin yoluna uyanları bağışla ve onları

cehennem azâbından koru. Ey Rabbimiz! Onları da, onların babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanları da, vaad ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin. Onları kötülüklerden koru. Sen o gün kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmiş olursun. Allah'ım! Ben senin kulunum. Birçok günahlarla ve kötülüklerle huzuruna geldim. Burası ise cehennem ateşinden sana sığınma makamıdır. Beni bağışla. Çünkü sen çok bağışlayan ve çok merhamet edensin.

SA'Y

1. Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ... اللَّهُ أَكْبَرُ .
اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ .

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا
مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ وَآرِنَا مَنَاسِكَنَا
وَتُبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ
وَاعْفُ وَتَكْرِمُ وَتَجَاوِزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ
إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ ؛ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ
ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ اِیْمَانًا كَامِلًا

وَيَقِينًا صَادِقًا وَرِزْقًا وَاسِعًا حَلَالًا طَيِّبًا وَقَلْبًا خَاشِعًا
وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَتَوْبَةً نَصُوحًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَدَهُ لَا
شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır...

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Rabbimiz, (bunu) bizden kabul eyle. Şüphesiz ki sen her şeyi işiten ve bilensin. Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lutfeyle. Bize hacla ilgili vazifelerimizi göster, tövbelerimizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri çok kabul eden ve merhametli olan ancak sensin.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalbimi dininde sabit kıl.

Allah'ım! Kusursuz bir iman, doğru ve kesin bir inanç, bol, helal ve temiz rızık, haşyet dolu bir kalp, zikreden bir lisan ve asla bozmayacağım bir tövbe niyaz ediyorum. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

2. Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ...

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ
 الْحَمْدُ. رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا
 مَعَ الشَّاهِدِينَ رَبَّنَا إِنَّنا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ
 أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ
 عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى
 رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ.
 رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ وَتَكْرِمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ
 إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ؛ رَبَّنَا آتِنَا
 فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ.
 يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ
 وَحْدَهُ.

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır. Allah büyüktür. Allah
 büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyük-
 tür. Hamd Allah'a mahsustur.

Rabbimiz! Senin indirdiğin (vahy)e iman ettik ve Peygamber'e tabi ol-

duk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz.

Rabbimiz! Şüphesiz biz, “Rabbinize inanın!” diye imana çağıran (Kur’an) ı işittik ve iman ettik. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerine vadettiğin şeyleri bize de ihsan et ve kıyamet gününde bizi rezil etme; şüphesiz sen vadinden dönmezsın.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Sözüne yerine getirmiş, kulu-na yardım etmiştir. Tek başına düşmanlarını hezimete uğratmıştır.

3. Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ... اللَّهُ أَكْبَرُ •
اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ.

رَبِّ أَوْزِغْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى
وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي
عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ وَتَكْرِمُ وَتَجَاوِزُ عَمَّا تَعْلَمُ .
 إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ؛ رَبَّنَا آتِنَا
 فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . رَبَّنَا
 اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ لَا إِلَهَ
 إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي
 وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur.

Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın iyi işlere yönelt ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat! Rabbim! Annem babam, küçükken beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi sen de onlara rahmet et.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen mutlak güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. Rabbimiz! Hesap gününde beni, anne-babamı ve bütün müminleri bağışla.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir

4.Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ... اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ .

أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ. رَبَّنَا هَبْ
لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ
إِمَامًا.

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا. •
وَ اكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا
إِلَيْكَ. رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَعْفُ وَتَكْرِمُ وَتَجَاوَزْ عَمَّا
تَعْلَمُ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ؛ رَبَّنَا
آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ
وَحْدَهُ.

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller ver. Bizi takva sahiplerine önder kıl.

Ey Rabbimiz! Bize rahmetinden ver ve işimizde bize çıkış yolu göster. Bize bu dünyada da Ahirette de iyilik yaz. Biz gerçekten sana yöneldik.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. O, vadini yerine getirmiştir. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına düşmanları hezimete uğratmıştır.

5.Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ... اللَّهُ أَكْبَرُ .
 اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ .
 رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا . أَنْتَ
 وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ . رَبَّنَا
 اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي
 قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ .

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ وَتَكْرِمُ وَتَجَاوِزْ عَمَّا تَعْلَمُ .
 إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ ؛ رَبَّنَا
 آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .

اَللّٰهُمَّ اِنَّ لَكَ عَلٰى حُقُوْقًا كَثِيْرَةً فَيَمَّا بَيْنِيْ وَ بَيْنَكَ وَ
حُقُوْقًا كَثِيْرَةً فَيَمَّا بَيْنِيْ وَ بَيْنَ خَلْقِكَ اَللّٰهُمَّ مَا كَانَ لَكَ
مِنْهَا فَاغْفِرْهُ لِيْ وَ مَا كَانَ لِخَلْقِكَ فَتَحْمِلْهُ عَنِّيْ وَ اغْنِنِيْ
بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَ بِطَاعَتِكَ عَنْ مَعْصِيَّتِكَ وَ بِفَضْلِكَ
عَمَّنْ سِوَاكَ يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ حُدَّهُ لَا شَرِيْكَ
لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ بِيْدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ .

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzaklaştır, gerçekten onun azabı sürekli dir! Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen en iyi bağışlayansın.

Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Allah'ım! Sana karşı görevlerimde birçok eksiğim var. Yarattıklarının da üzerimde birçok hakkı bulunmaktadır. Allah'ım! Sana karşı olan eksikliklerimi bağışla. Yarattıklarına karşı olanlardan da beni kurtar. Bana helali ver, harama muhtaç olmayayım. İbadetinle meşgul et, günaha düşmeye-yim. Lütfunu ver, başkasına muhtaç olmayayım. Ey bağışlaması bol olan Rabbim!

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

6.Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ... اللَّهُ أَكْبَرُ .
 اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ .
 رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ رَبِّ
 اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَنَا
 رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْنِي مِنْ
 وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ
 تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ وَتَكْرِمُ وَتَجَاوِزُ عَمَّا تَعْلَمُ .
 إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ، رَبَّنَا آتِنَا
 فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . لَا
 إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي
 وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . لَا إِلَهَ إِلَّا

اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ
وَحْدَهُ.

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Rabbim! Bana, tertemiz bir nesil lutfet. Şüphesiz sen duaları işitensin. Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri, namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamızı kabul eyle!

Ey Rabbim! Bana hikmet bahşet ve beni salihler arasına kat. Beni Naîm cennetinin varislerinden eyle. Sonra gelenler arasında beni doğrulukla anılanlardan eyle. Bana müslümanca ölmeyi nasip eyle ve beni salihlere dâhil eyle.

Rabbim! Bizi bağışla, merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz! Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. O, vadini yerine getirmiştir. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına düşmanları hezimete uğratmıştır.

7.Şavt

بِسْمِ اللَّهِ، إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ... اللَّهُ أَكْبَرُ .
اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ .
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا

إِصْرًا كَمَا حَمَلْتُهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا
لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا
فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ
وَتَكْرِمُ وَتَجَاوِزُ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لَا نَعْلَمُ إِنَّكَ
أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ؛ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا
وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ رَبَّنَا اغْفِرْ
لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ
الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Bismillah! Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır...

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Al-
lah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Ey Rabbimiz! Eğer
unutur, ya da yanılsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden ön-
cekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün
yetmediği şeyleri de yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim
Mevlâmızsın. İnkârcı topluma karşı bize yardım et. Rabbim! Bizi bağışla,
merhamet et, kereminle bizi affet. Bilmediklerimizi de, kusurlarımızı da
sen biliyorsun, onları affet. Çünkü sen güç ve kerem sahibisin. Rabbimiz!
Bize dünyada da Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma, bize rahmetinden ver. Şüphesiz sen çok bağışlayansın.

Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlamlaştı. İnkârcı toplumlara karşı bize yardım et.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir.

SA'YDEN SONRA MERVE'DE YAPILACAK DUA

اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوْبِ ثَبِّتْ قَلْبِيْ عَلٰى دِيْنِكَ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ
اَسْأَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ ، وَالسَّلَامَةَ
مِنْ كُلِّ اِثْمٍ ، وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ ، وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ ، اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ
اَسْأَلُكَ الْهُدٰى وَالتُّقٰى وَالْعَفَاةَ وَالْغِنٰى ، اَللّٰهُمَّ اَعِنِّىْ عَلٰى
ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ ؛

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ
اَعْلَمْ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ اَعْلَمْ ،
اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ عَمَلٍ ،

وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ.

Ey kalpleri döndüren Allah'ım! Kalbimi dininde sabit kıl. Allah'ım! Senden, beni rahmetine ulaştıracak ve bağışlamana vesile olacak şeyleri, her türlü günahı uzak kalmayı ve sonunda Cennete kavuşup Cehennem ateşinden kurtulmayı diliyorum. Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve yeterlilik vermeni niyaz ediyorum. Allah'ım! Zikir, şükür ve sana güzelce ibadet hususunda bana yardım et. Allah'ım! Bana, bildiğim bilmediğim bütün iyilikleri vermeni niyaz ediyorum. Bildiğim bilmediğim bütün kötülüklerden de sana sığınıyorum.

Allah'ım! Cenneti ve beni cennete ulaştıracak her türlü söz ve davranışı nasip etmeni niyaz ediyorum. Cehennemden ve beni ona götürecek her türlü söz ve davranıştan da sana sığınıyorum.

ARAFAT DUALARI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ •

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ
 الْحَمْدُ. لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ
 الْحَمْدُ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ سُبْحَانَ اللَّهِ
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ
 إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،
 لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ •

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
الضَّالِّينَ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً
لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا آمْنَا
بِمَا أُنزِلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ رَبَّنَا
إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمْنَا
رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ
الْأَبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ .

Bismillahirrahmanirrahim

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur

Buyur Allah'ım! Buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.

Allah, her türlü eksiklikten uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir. Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza (ahiret) gününün maliki Allah'a mahsustur. (Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.

Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil. Rabbimiz, (bunu) bizden kabul eyle. Şüphesiz ki sen her şeyi işiten ve bilensin. Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lutfeyle. Bize hacla ilgili vazifelerimizi göster, tövbelerimizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri çok kabul eden ve çok merhametli olan ancak sensin. Rabbimiz! Şüphesiz biz iman ettik. Günahlarımızı bağışla ve bizi Cehennem ateşinden koru.

Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve Hz. Peygamber'e uyduk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz. Rabbimiz! Şüphesiz biz, "Rabbimize inanın!" diye imana çağırان davetçiyi (Kur'an'ı) işittik ve iman ettik. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerine vadettiğin şeyleri bize de ihsan et ve kıyamet gününde bizi rezil etme; şüphesiz sen vadinden dönmezsin.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا
إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا
لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا
فَاَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ
هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ
رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا
وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَافْغِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ
 أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
 وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا
 وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ
 رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ رَبَّنَا
 عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ رَبَّنَا أَتِمِّمْ
 لَنَا نُورَنَا وَافْغِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ رَبِّ اشْرَحْ
 لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ
 لِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ رَبِّ
 اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا
 وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً
 إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي
 رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ
 أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

Ey Rabbimiz! Eğer unuttur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rab-
 bimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rab-
 bimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri de yükleme! Bizi affet, bizi ba-

ğışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. İnkârcı topluma karşı bize yardım et. Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma, bize rahmetinden ver. Şüphesiz sen çok bağışlayansın.

Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlamlaştı. İnkârcı topluma karşı bize yardım et. Rabbimiz! Bizi inkârcıların elinde fitneye düşürme! Rabbimiz! Bizi bağışla. Şüphesiz sen güç ve hikmet sahibisin.

Ey Rabbimiz, bizi zalimler topluluğunun baskı ve şiddetine maruz bırakma! Bizi rahmetinle o kâfirler topluluğundan kurtar.

Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrayacağız. Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen en iyi merhamet edensin. Rabbimiz! Yalnızca sana tevekkül ettik, yalnızca sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır.

Rabbimiz! Nurumuzu tamamla. Bizi bağışla, şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

Rabbim! Gönlüme genişlik ver ve işimi kolaylaştı. Rabbim! Muhakkak ki ben kendime zulmettim, beni bağışla. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen her türlü noksanlıktan uzaksın. Muhakkak ki ben zalimlerden oldum. Rabbim! Bağışla, merhamet buyur. Sen en iyi merhamet edensin. Rabbim! İlmimi artır ve beni salihlere erdir.

Rabbim! Bana, tertemiz bir nesil lutfet. Şüphesiz sen duaları işitensin. Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri, namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamızı kabul eyle! Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesiller ver. Bizi takva sahiplerine önder kıl.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ رَبِّ أَنْزِلْنِي
مَنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا
وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ

لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا وَاکْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا وَإِلَيْكَ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا
وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ . رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا
وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ
الشَّيَاطِينِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ
عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي
الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا .
وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ
جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ . وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ
وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى
وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي
عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ
 رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا. أَنْتَ
 وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ.

Rabbim! Bana hüküm ve hikmet ver ve beni salihlere erdir. Rabbim! Beni bereketli bir konuma yerleştir. Sen konuk edenlerin en hayırlısısın. Bana müslümanca ölmeyi nasip eyle ve beni salihler arasına dâhil eyle. Ey Rabbimiz! Bize bir rahmetinden ver ve işimizde bize çıkış yolunu göster.

Bize bu dünyada da Ahirette de iyilik yaz. Biz gerçekten sana yöneldik. Ey Rabbimiz! Bize bol sabır ver ve bizim canımızı müslüman olarak al. Rabbimiz! Bize bol sabır ver. Yolunda ayaklarımızı sabit kıl ve inkârcı topluma karşı bize yardım et. Rabbim! Şeytanların yönlendirmelerinden ve bana yaklaşımlarından sana sığınırım.

Rabbim! Bana lutfettiğin nimete karşılık olarak, asla mücrimlere arkay çıkmayacağım.

Rabbim! Beni zalimler toplumuna dâhil etme. Rabbim! Bozguncular topluluğuna karşı bana yardım et. Ey Rabbimiz! Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatır. Tövbe edenlerin ve senin yoluna uyanları bağışla ve onları cehennem azâbından koru. Ey Rabbimiz! Onları da, onların babalarından, eşlerinden ve soylarından iyi olanları da, vaad ettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin. Onları kötülüklerden koru. Sen o gün kimi kötülüklerden korursan, ona rahmet etmiş olursun.

Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın iyi işler yapmaya yönelt ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat! Rabbim! Annem babam, küçükken beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi sen de onlara acı. Rabbimiz! Hesap gününde beni, anne- babamı ve bütün müminleri bağışla. Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını uzaklaştır, gerçekten onun azabı sürekliidir! Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen en iyi bağışlayansın.

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ .
 رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . يَا مُقَلِّبُ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ . اَللّٰهُمَّ
 أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يَقْرِبُنِي إِلَى حُبِّكَ . اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْإِيمَانَ وَزِينَهُ فِي قُلُوبُنَا وَكَرَهُ
 إِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ . اَللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ
 وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي
 فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ .

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلُهُ وَآجِلُهُ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلُهُ وَآجِلُهُ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ وَأَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرِبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرِبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَأَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذُ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ وَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي
لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ وَقِنِي سَيِّئِ الْأَعْمَالِ وَ سَيِّئِ الْأَخْلَاقِ لَا
يَقِي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ . اللَّهُمَّ اغْنِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ،
وَبِطَاعَتِكَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ، وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ. اللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً تُصْلِحَ بِهَا شَأْنِي فِي الدَّارَيْنِ،

Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağış-
la. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz!
Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin. Rabbimiz! Bize dünya-
da da, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Ey kalpleri döndüren Allah'ım! Kalbimi dininde sabit kıl. Allah'ım! Seni
sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve sana yakın kılacak her işi sevmeyi bana
nasip etmeni niyaz ediyorum. Allah'ım! Bize imanı sevdire ve onu bize gü-
zel göster. Küfürden, fasıkhktan ve isyandan nefret ettir. Bizi doğru yolda
olanlardan eyle.

Allah'ım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Beni
yaratan sensin, ben senin kulunum. Gücüm yettiğince sana verdiğim söz
ve ahdime bağlı kalacağım. İşlediğim günahların şerrinden sana sığındım.
İhsan ettiğin nimetleri ikrar ediyorum, günahlarımı da itiraf ediyorum.
Beni affet; çünkü senden başka hiç kimse günahları affedemez.

Allah'ım! Senden, bildiğim ve bilmediğim dünya ve ahretteki tüm hayır-
ları niyaz ediyorum. Bildiğim ve bilmediğim, geçmiş ve gelecekteki tüm
şerlerden de sana sığınıyorum. Senden cenneti ve ona ulaştıracak her tür-

lû söz, fiil ve ameli nasip etmeni diliyorum. Cehennemden ve ona götürecek her türlü söz, fiil ve amelden de sana sığınıyorum. Allah'ım! Kulun ve elçin Hz. Muhammed'in senden istediği bütün hayırlardan ben de istiyorum. Kulun ve elçin Hz. Muhammed'in sana sığındığı bütün şerlerden ben de sana sığınıyorum.

Allah'ım! Beni işlerin en güzeline ve ahlakın en güzeline eriştir. Bunlara ancak sen eriştirirsin. Kötü işlerden ve kötü ahlaktan beni koru. Bunlardan da beni ancak sen korursun.

Allah'ım! Bana helal ile yetinerek haramdan sakınmayı, sana itaatle yetinerek günahlardan uzak kalmayı nasip et ve lutfunla beni başkalarına muhtaç etme.

Allah'ım! Beni öyle bir bağışla ki, iki cihanda da durumum düzelsin.

وَارْحَمْنِي رَحْمَةً أَسْعَدُ بِهَا فِي الدَّارَيْنِ، وَتُبْ عَلَيَّ تَوْبَةً •
نَصُوحًا لَا أَنْكُثُهَا أَبَدًا، وَالْزِمْنِي الْإِسْتِقَامَةَ لَا أَزِغُ عَنْهَا
أَبَدًا. اَللّٰهُمَّ اَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ
كُلِّ دَاءٍ •

اَللّٰهُمَّ اَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِيْنِيْ وَدُنْيَايَ وَاهْلِيْ •
وَمَالِيْ . اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ الْهُدٰى وَالتَّقٰى وَالْعَافَا
وَالْغِنٰى . اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيْمًا وَلِسَانًا صَادِقًا
اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ الصّٰحَةَ وَالْعِفَّةَ وَالْاِمَانَةَ وَحُسْنَ الْخَلْقِ
وَالرِّضَا بِالْقَدْرِ . اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ الطَّيِّبَاتِ وَتَرَكْ

الْمُنْكَرَاتِ وَحُبِّ الْمَسَاكِينِ وَأَنْ تَتُوبَ عَلَيَّ وَتَغْفِرَ لِي
 وَتَرْحِمَنِي. اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ
 لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعَاءٍ لَا يَسْمَعُ. اَللّٰهُمَّ
 اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْخِيَاَنَةِ وَ الْكُفْرِ وَالشِّرْكِ وَالشَّقَاقِ
 وَالنِّفَاقِ وَالسَّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ وَسُوءِ الْاَخْلَاقِ. اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ
 اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحُزَنِ وَمِنَ الْعِجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجَبَنِ
 وَالْبَخْلِ وَالْقَسْوَةِ وَالْغَفْلَةِ وَ الدَّلَّةِ وَالْمَسْكَنَةِ. اَللّٰهُمَّ
 اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ اَنْ اَظْلِمَ اَوْ اُظْلَمَ. اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ
 مِنَ الْاِثْمِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ
 الْغَنِيِّ وَفِتْنَةِ الْفَقْرِ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ ،
 وَدَرَكِ الشَّقَاءِ ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ. اَللّٰهُمَّ
 اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفَجَاءَةِ
 نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ. اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْمَآْثِمِ
 وَالْمَغْرِمِ.

Bana öyle bir rahmet et ki, iki cihanda da mutlu olayım. Öyle içten bir
 tövbe nasip et ki onu bir daha ebediyen bozmayayım ve bana öyle bir isti-
 kamet ver ki ebediyen bu doğrultudan sapmayayım.

Allah'ım! Senden faydalı ilim, bol rızık ve her derde deva niyaz ediyorum. Allah'ım! Dinimde, dünyamda, ailem ve malım da Senden bereket ve sağlık niyaz ediyorum.

Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve yeterlilik vermeni niyaz ediyorum. Allah'ım! Senden teslim olmuş bir kalb ve doğru bir lisan niyaz ediyorum. Allah'ım! Senden sıhhat, afiyet, emniyet, güzel ahlak ve kadere razı olmayı istiyorum. Allah'ım! Senden hayırlar işlemeyi, kötülükleri terk etmeyi, yoksulları sevmeyi, beni bağışlamayı ve bana merhamet etmeni niyaz ediyorum.

Allah'ım! Faydasız ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan sana sığınırım. Allah'ım! Hıyanetten, küfürden, şirkten, İslam'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten, münafıklıktan, desinlerden, riyadan ve kötü ahlâktan sana sığınırım.

Allah'ım! Sıkıntıdan, üzüntüden, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, kalp katılığından, gafletten, zilletten, meskenetten sana sığınırım. Allah'ım! Zulmetmekten de, zulme uğramaktan sana sığınırım.

Allah'ım! Günahtan, Cehennem azabından, kabir azabından, zenginliğin fitnesinden, fakirliğin fitnesinden sana sığınırım. Allah'ım! Çekilmez belalardan, isyana düşmekten, felaket ve düşmanları sevindirecek musibetlerden sana sığınırım.

Allah'ım! Verdiğin nimetlerin son bulmasından, verdiğin sağlık ve afiyetin gitmesinden, azabının ansızın gelmesinden ve her türlü gazabından sana sığınırım. Allah'ım! Günah ve masiyetten sana sığınırım.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ يَوْمِ السُّوْءِ وَمِنْ لَيْلَةِ السُّوْءِ وَمِنْ سَاعَةِ السُّوْءِ وَمِنْ صَاحِبِ السُّوْءِ وَمِنْ جَارِ السُّوْءِ . اَللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيْكَهٖ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ

نَفْسِي وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّ كُهُ . اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلْتَ اَدْعُونِيْ
اَسْتَجِبْ لَكُمْ وَاِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادِ وَاِنِّيْ اَسْأَلُكَ كَمَا
هَدَيْتَنِيْ لِلْاِسْلَامِ اَنْ لَا تَنْزَعَهُ مِنِّيْ حَتَّى تَتَوَفَّائِيْ وَاَنَا
مُسْلِمٌ . اَللّٰهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِيْ مِنَ النَّفَاقِ ، وَعَمَلِيْ مِنَ الرِّيَاءِ ،
وَلِسَانِيْ مِنَ الْكِذْبِ ، وَعَيْنِيْ مِنَ الْخِيَانَةِ ، فَإِنَّكَ تَعْلَمُ
خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورِ .

اَللّٰهُمَّ اَرْحَمْنِيْ بِتَرْكِ الْمَعَاصِيْ اَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِيْ .
وَاَرْحَمْنِيْ اَنْ أَتَكَلَّفَ مَا لَا يَغْنِيْنِيْ وَاَرْزُقْنِيْ حُسْنَ النَّظَرِ
فِيمَا يَرْضِيْكَ عَنِّيْ . اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِيْ وَآمِنْ رُوعَاتِيْ
وَاحْفَظْنِيْ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ وَمِنْ خَلْفِيْ وَعَنْ يَمِينِيْ وَعَنْ
شِمَالِيْ وَمِنْ فَوْقِيْ وَأَعُوذُ بِكَ اَللّٰهُمَّ مِنْ اَنْ أَغْتَالِ مِنْ
تَحْتِيْ . اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنَ الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبَشَرُوا وَإِذَا
أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا . اَللّٰهُمَّ عَافِنِيْ فِيْ بَدَنِيْ ، اَللّٰهُمَّ عَافِنِيْ فِيْ
سَمْعِيْ ، اَللّٰهُمَّ عَافِنِيْ فِيْ بَصَرِيْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ .

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ جَمِيعَ مَا مَضَى مِنْ ذَنْبِيْ وَاعْصِمْنِيْ فِيمَا .

بَقَى مِنْ عُمْرِي وَارْزُقْنِي عَمَلًا زَاكِيًّا تَرْضَى بِهِ عَنِّي . اَللّٰهُمَّ
لَا تَكِلْنِيْ اِلَى نَفْسِيْ طَرَفَةً عَيْنٍ ، وَلَا تَنْزِعْ مِنِّيْ صَالِحَ مَا
اَعْطَيْتَنِيْ . اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَمَا
اَسْرَرْتُ وَمَا اَعْلَنْتُ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اَنْتَ الْمُقَدَّمُ
وَاَنْتَ الْمُؤَخَّرُ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ .

Allah'ım! Günün, gecenin ve her anın kötülüğünden, kötü arkadaştan, kötü komşudan sana sığınırım.

Ey Göklerin ve yerin yaratıcısı, gizli ve açık her şeyi bilen, her şeyin Rabbi ve Sahibi olan Allah'ım! Senden başka hiçbir ilah olmadığına şahadet eder, nefsimin şerrinden, Şeytanın ve yandaşlarının şerrinden sana sığınırım.

Allah'ım! Sen 'Bana dua edin, duanıza karşılık vereyim' buyurdun. Sen asla vadenden dönmezsın. Beni İslam'a hidayet ettiğin gibi, Müslüman kalmayı ve Müslüman olarak ölmeyi nasip eyle. Allah'ım! Kalbimi nifaktan, amelimi riyadan, dilimi yalandan, gözümü hıyanetten temizle. Çünkü sen gözlerin hain bakışlarını ve kalplerin sakladıklarını bilirsin. Allah'ım! Hayatta kaldığım sürece masiyetleri terk etmem konusunda bana acı! Gereksiz sıkıntılara düşmemem konusunda da bana acı! Beni, rızana ulaştıracak basiret ver. Allah'ım! Ayıplarımı ört, korktuklarımdan emin eyle. Beni önümden, arkamdan, sağımdan, solumdan ve üstümden (gelebilecek her türlü tehlikeye karşı) muhafaza buyur. Allah'ım! Ansızın altımızdan gelecek bir tehlike ile helak olmaktan da sana sığınırım. Allah'ım! Beni, güzellikler işleyip müjdesine nail olanlardan, kötülük işlediklerinde de bağışlanma dileyenlerden eyle!

Allah'ım! Bedenime sağlık ve afiyet ver, Allah'ım! Kulağıma sağlık ve afiyet ver, Allah'ım! Gözüme sağlık ve afiyet ver. Senden başka hiçbir ilah yoktur.

Allah'ım! Geçmişte işlediğim tüm günahlarımı bağışla. Ömrümün geriye kalan kısmında da beni günah işlemekten muhafaza buyur. Bana razı olacağın tertemiz işler yapmayı nasip eyle.

Allah'ım! Beni göz açıp kapayacak kadar bile olsa nefsimi bırakma. Bana lütfettiğin güzellikleri benden çekip alma.

Allah'ım! Gizli veya açık olarak geçmişte işlediğim ve gelecekte işleyebileceğim ve senin benden daha iyi bildiğin bütün günahlarımı bağışla. Sen dilediğini öne alır dilediğini geri bırakırsın. Senin her şeye gücün yeter. Senden başka hiçbir ilah yoktur.

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ مَسَامِعَ قَلْبِيْ لِذِكْرِكَ وَاَرْزُقْنِيْ طَاعَتِكَ .
وَطَاعَةَ رَسُوْلِكَ وَعَمَلًا بِكِتَابِكَ . اَللّٰهُمَّ اَنْفَعْنِيْ بِمَا
عَلَّمْتَنِيْ وَعَلَّمْنِيْ مَا يَنْفَعْنِيْ وَاَرْزُقْنِيْ عِلْمًا تَنْفَعْنِيْ بِهِ
. اَللّٰهُمَّ زِدْنِيْ عِلْمًا وَلَا تُزِغْ قَلْبِيْ بَعْدَ اَنْ هَدَيْتَنِيْ وَهَبْ
لِيْ مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ. اَللّٰهُمَّ قُنْعْنِيْ بِمَا
رَزَقْتَنِيْ وَبَارِكْ لِيْ فِيْهِ وَاُخْلِفْ عَلَيَّ كُلَّ غَائِبَةٍ لِيْ بِخَيْرٍ.

اَللّٰهُمَّ اَتِ نَفْسِيْ تَقْوَاهَا وَزَكَّاهَا اَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا اَنْتَ .
وَلِيْهَا وَمَوْلَاهَا. اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذَنْبِيْ وَوَسِّعْ لِيْ فِي رِزْقِيْ
وَبَارِكْ لِيْ فِيْمَا رَزَقْتَنِيْ. اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْاُمُوْر
كُلِّهَا وَاَجِرْنَا مِنْ خِزْيِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ. اَللّٰهُمَّ

أَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِنَا ، وَأَصْلَحَ ذَاتَ بَيْنِنَا ، وَاهْدِنَا سَبِيلَ السَّلَامِ
، وَنَجِّنَا مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ، وَجَنِّبْنَا الْفَوَاحِشَ مَا
ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ،

اللَّهُمَّ ابْسُطْ عَلَيْنَا مِنْ بَرَكَاتِكَ وَرَحْمَتِكَ وَفَضْلِكَ .
وَرِزْقِكَ . اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ . اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ
مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ
حَمِيدٌ مَجِيدٌ . اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ .

Allah'ım! Kalbimi zikrine duyarlı eyle. Sana ve Rasulüne itaat etmeyi ve kitabınla amel etmeyi nasip eyle. Allah'ım! Bana öğrettiklerinden yararlanmamı nasip eyle, bana faydalı olacak şeyleri öğret ve yarar sağlayacak ilim lütfeyle.

Allah'ım! İlmimi artır. Beni hidayete ulaştırdıktan sonra kalbimi saptırma. Bana rahmetinden lütfet. Muhakkak ki sen çok lütüfkârsın.

Allah'ım! Bana lütfettiğin rızkı bereketli kıl ve beni kanaatkâr eyle. Elde edemediklerimin yerini hayırlı bir şekilde doldur.

Allah'ım! Bana takva ver ve beni arındır. En iyi arındıran sensin. Sen benim yardımcım ve mevlamsın.

Allah'ım! Günahımı bağışla, rızkımı bollaştır ve verdiğin rızkı hakkımda bereketli kıl.

Allah'ım! Bütün işlerimizin sonucunu güzel eyle. Bizi dünya perişanlığından ve Ahiret azabından koru.

Allah'ım! Birbirimize karşı kalplerimizi ısındır ve aramızı düzelt. Bizi kurtuluş yollarına ilet. Karanlıklardan aydınlığa kavuştur. Bizi gizli ve açık bütün kötülüklerden koru. Allah'ım! Bereket, rahmet, fazıl ve rızkını bize bahşet. Allah'ım! Bizi affet ve tövbemizi kabul eyle! Zira sen tövbeyi kabul eden ziyade rahmet sahibisin.

Allah'ım! İbrahim ve ailesine rahmet ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesine de rahmet et. İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi; Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesini mübarek kıl. Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın.

Allah'ım! Bize bol bereket, rahmet, iyilik ve rızık ver. Allah'ım! Bizi bağışla. Bize merhamet et ve tövbelerimizi kabul eyle. Şüphesiz sen tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edensin.

Allah'ım! İbrahim ve ailesine rahmet ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesine de rahmet et. Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın. İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi; Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesini mübarek kıl. Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın.

MÜZDELİFE VAKFESİNDE OKUNACAK DUA

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ .
وَلِلَّهِ الْحَمْدُ . لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ ،
وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ،

لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدُ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ
لَا شَرِيكَ لَكَ. رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهُ، وَلَكَ الْكَمَالُ كُلُّهُ،
وَلَكَ الْجَلَالُ كُلُّهُ، وَلَكَ التَّقْدِيسُ كُلُّهُ.

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk ona aittir. Hamd ona mahsustur. O her şeye gücü yetendir.

Buyur Allah'ım! Buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur.

Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

Allah'ım! Hamd bütünüyle sana mahsustur. Bütün mükemmellik sana aittir. Yücelik bütünüyle senindir. Büyüklük bütünüyle sana aittir.

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا يُؤَافِي نِعَمَكَ، وَيُكَافِي
مَزِيدَكَ، أَحْمَدُكَ بِجَمِيعِ مَحَامِدِكَ مَا عَلِمْتُ مِنْهَا وَمَا لَمْ
أَعْلَمْ عَلَى جَمِيعِ نِعَمِكَ مَا عَلِمْتُ مِنْهَا وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَعَلَى
كُلِّ حَالٍ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ
مُحَمَّدٍ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ جَمِيعَ مَا أَسْلَفْتُهُ، وَاعْصِمْنِيْ فِيمَا

بَقِي، وَارْزُقْنِي عَمَلًا صَالِحًا تَرْضَى بِهِ عَنِّي يَا ذَا الْفَضْلِ
 الْعَظِيمِ. اَللّٰهُمَّ كَمَا وَقَفْنَا فِيْهِ وَاَرَيْتَنَا اِيَّاهُ، فَوَقَّفْنَا
 لِذِكْرِكَ كَمَا هَدَيْتَنَا، وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا كَمَا وَعَدْتَنَا
 بِقَوْلِكَ وَقَوْلِكَ الْحَقِّ اِذَا اَفْضَيْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللّٰهَ
 عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَادْكُرُوْهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَاِنْ كُنْتُمْ
 مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الصّٰلِحِيْنَ، ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ
 وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

Allah'ım! Nimetler sayısınca sana hamd olsun. Bildiğim bilmediğim bütün nimetlerinden dolayı, yüce zâtına layık bildiğim bilmediğim bütün övgülerle her durumda sana hamd ederim.

Allah'ım! Peygamber efendimize ve onun âilesine salat-ü selam olsun. Allah'ım! Şimdiye kadar işlediğim günahlarımı bağışla. Bundan sonra günahlardan beni koru. Ey lütuf ve azamet sahibi! Razi olacağın iyi işler yapmamı bana nasip eyle.

Allah'ım! Arafat'ı görmeyi ve orada vakfe yapmayı bize nasip ettiğin gibi, burada da gösterdiğin şekilde seni anmayı bize nasip eyle. Söz verdiğin gibi bizi bağışla. Bize merhamet eyle. Zira senin "Arafat'tan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. Onu, size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırmışlardan idiniz. Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" sözün haktır.

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ اَنْ تَرْزُقْنِیْ فِیْ هَذَا الْمَكَانِ
 جَوَامِعَ الْخَیْرِ كُلِّهِ، وَ اَنْ تُصْلِحَ شَأْنِیْ كُلَّهُ، وَ اَنْ تَمُنَّ عَلَیَّ
 بِمَا مَنَنْتَ بِهٖ عَلَیْ اَوْلِیَائِكَ وَ اَنْ تَصْرِفَ عَنِّی الشَّرَّ كُلَّهُ،
 فَاِنَّهُ لَا یَفْعَلُ ذَلِكَ غَیْرُكَ، وَلَا یَجُودُ بِهٖ اِلَّا اَنْتَ یَا اَرْحَمَ
 الرَّاحِمِیْنَ! اَللّٰهُمَّ اَعِزِّنِیْ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیْمِ، وَ اَعِزِّنِیْ
 مِنْ كُلِّ سُوْءٍ، وَ قَنِّعْنِیْ بِمَا رَزَقْتَنِیْ وَ بَارِكْ لِیْ فِیْهِ اَللّٰهُمَّ
 اجْعَلْنِیْ مِنْ اَكْرَمَ وَفْدِكَ عَلَیْكَ، وَ اَلْزِمْنِیْ سَبِیْلَ الْاِسْتِقَامَةِ
 حَتّٰی اِلْقَاكَ یَا رَبَّ الْعَالَمِیْنَ!

Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin. Allah'tan bağışlama dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” sözünle bunu bize vadetmiştir. Senin vadin ise haktır.

Allah'ım! Bu mübarek yerde tüm hayırları bana lütfetmeni, durumumu bütünüyle düzeltmeni, dostlarına lütfettiğin şeyleri bana da ihsan etmeni ve tüm şerleri benden uzaklaştırmanı niyaz ediyorum. Çünkü bunu senden başka hiç kimse yapamaz, bunun en iyisini sen yaparsın Ey merhametlilerin en merhametlisi! Allah'ım! Beni taşlanmış şeytandan koru. Her türlü kötülükten muhafaza buyur. Bana yeterince rızık ver ve bunu hakkımda bereketli kıl. Allah'ım! Beni sana yol bulanların en iyilerinden eyle. Ey Âlemlerin Rabbi! Sana kavuşuncaya kadar beni bu dosdoğru yoldan ayırma.

MİNA'DA OKUNACAK DUA

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ •
 وَلِلَّهِ الْحَمْدُ، اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى
 مَا أَوْلَانَا، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ
 وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ
 الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ، اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورًا
 وَسَعْيًا مَشْكُورًا وَذَنْبًا مَغْفُورًا، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي بَلَّغَنِيهَا
 سَالِمًا مُعَافًى، وَ شَرَّفَنِي بِالْإِسْلَامِ وَالْإِيْمَانِ وَ جَعَلَنِي مِنْ
 أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ اَنْ تَمُنَّ عَلَيَّ بِمَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيَّ •
 اَوْلِيَائِكَ وَ اَنْ تَجْعَلَنِي مِنْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ يَا اَرْحَمَ
 الرَّاحِمِيْنَ! اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْمَغْرَمِ وَالْمَأْثَمِ
 وَالْحِرْمَانِ وَالْمُصِيبَةِ فِي الْعَقْلِ وَالِدِيْنِ رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ
 هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَاَعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُوْنِ.

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Bizi hidayete ulaştıran Allah büyüktür. Hamd, bizi nimetlerle donatan Allah'a mahsustur.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. Hiçbir ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. Diriltir, öldürür. Hayır, ancak onun elindedir. O her şeye gücü yetendir. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. İnkârcıların hoşuna gitmese de biz, yalnızca ona bağlanıp ancak ona kulluk ederiz. Allah'ım! Haccımızı kabul eyle. Günahlarımızı bağışla. Çabamızı karşılıksız bırakma. Hamd, beni sağ salim buraya ulaştıran, beni İslam ve imanla şereflendiren ve beni Muhammed Aleyhisselamın ümmetinden eyleyen Allah'a mahsustur. Allah'ım! Veli kullarına lütfettiğin şeyleri bana da ihsan etmeni ve beni Salih kullarından eylemeni niyaz ediyorum. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi!

Allah'ım! Hüsrana uğramaktan, günahtan, mahrumiyetten, aklım ve dinim hususunda musibete düşmekten sana sığınırım.

Rabbim! Şeytanların yönlendirmelerinden ve bana yaklaşımlarından sana sığınırım.

CEMERATA TAŞ ATARKEN

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ وَ حِزْبِهِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ •
حَجًّا مَبْرُورًا ، وَ ذَنْبًا مَغْفُورًا ، وَ سَعْيًا مَشْكُورًا وَ عَمَلًا
صَالِحًا مَقْبُولًا وَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورًا اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

Allah'ın adıyla! Allah büyüktür! Kahrolsun şeytan ve taraftarları! Allah'ım! Haccımızı kabul eyle. Günahlarımızı bağışla. Çabamızı karşılıksız bırakma. Amellerimizi salih ve makbul eyle. Onları bitmez tükenmez bir kazanca dönüştür. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur."

KURBAN KESERKEN OKUNACAK DUA

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ ، اَللَّهُمَّ مِنْكَ وَإِلَيْكَ، تَقَبَّلْ مِنِّي •
 إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ حَنِيفًا
 وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ
 وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ
 وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ.

Allah'ın adıyla! Allah büyüktür! Allah'ım! (Bu kurban da dâhil sahip olduğum ne varsa hepsi) sendendir. (Bu kurban da) senin rızan içindir. Benim bu ibadetimi kabul buyur.

Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim.

Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. İşte ben bununla emrolundum. Ben Müslümanların ilkiyim.

SAÇLARINI TIRAŞ EDERKEN OKUNACAK DUA

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ •
 وَلِلَّهِ الْحَمْدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَانَا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا
 أَنْعَمَ بِهِ عَلَيْنَا، اَللّٰهُمَّ هَذِهِ نَاصِيَّتِي فَتَقَبَّلْ مِنِّي وَاغْفِرْ لِي
 ذُنُوبِي، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِلْمُحَلِّقِينَ وَالْمُقَصِّرِينَ، يَا وَاسِعَ
 الْمَغْفِرَةِ، آمِينَ.

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Bizi doğru yola ileten Allah'a hamdolsun. Bize verdiği nimetlerden dolayı da Allah'a hamdolsun!

Allah'ım! Bu senin için kestiğim saçımdır. Bunu, aciz kulundan kabul buyur. Günahlarımı bağışla. Beni ve haccını eda edip saçlarını kestiren ve kısaltan bütün müminleri bağışla, Ey bağışlaması bol olan! Âmin.

İHRAMDAN ÇIKTIKTAN SONRA OKUNACAK DUA

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ •
 وَلِلَّهِ الْحَمْدُ. الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي قَضَىٰ عَنَّا نُسُكَنَا، اَللّٰهُمَّ
 زِدْنَا إِيمَانًا وَيَقِينًا وَتَوْفِيقًا وَعَوْنًا، وَاغْفِرْ لَنَا وَلِأَبَائِنَا
 وَأُمَّهَاتِنَا وَالْمُسْلِمِينَ أَجْمَعِينَ.

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah

büyüktür.

Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur.

Hamd, hac görevlerimizi yerine getirmemizi sağlayan Allah'a mahsustur. Allah'ım! İmanımızı güçlendir. Bize hiçbir tereddüt taşımayan bir inanç ver. Bize başarı ver ve yardım et. Bizi, annelerimizi, babalarımızı ve bütün Müslümanları bağışla.

Teşrik Günlerinde Mina'da okunacak dua

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ
الْحَمْدُ. سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ.

Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. Allah, her türlü noksanlıktan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir.

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O tektir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk ona aittir.

Hamd ona mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي قَضٰى عَنَّا نُسُكَنَا. اَللّٰهُمَّ عَالِمَ الْغَيْبِ •
وَالشَّهَادَةِ فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيْكَهٗ
اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِيْ وَمِنْ شَرِّ
الشَّيْطَانِ وَشَرِّ كِهٖ وَاَنْ اَقْتَرَفَ عَلٰى نَفْسِيْ سُوْءًا اَوْ اُجْرَهُ
اِلٰى مُسْلِمٍ.

Hamd, hac görevlerimizi yerine getirmemizi sağlayan Allah'a mahsustur. Gizli ve açık her şeyi bilen, göklerin ve yerin yaratıcısı, her şeyin Rabbi ve sahibi olan Allah'ım!

Senden başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ederim.

Nefsimin şerrinden, şeytanın şerrinden ve tuzaklarından, kendime karşı bir kötülük işlemekten veya herhangi bir Müslümanı böyle bir kötülüğe sürüklemekten sana sığınırım.

اَللّٰهُمَّ اَسْلَمْتُ نَفْسِيْ اِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ اَمْرِيْ اِلَيْكَ •
وَالْجَاۗتُ ظَهَرِيْ اِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً اِلَيْكَ لَا مَلْجَا وَلَا مَنۢجَا
مِنْكَ اِلَّا اِلَيْكَ اَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي اُنۢزِلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي
اَرْسَلْتَ اَللّٰهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ
وَابْنُ اَمَتِكَ، حَمَلْتَنِيْ عَلٰى مَا سَخَرْتَ لِيْ مِنْ خَلْقِكَ،

حَتَّى سَيَّرْتَنِي فِي بِلَادِكَ، وَبَلَّغْتَنِي بِنِعْمَتِكَ حَتَّى أَعْنَتَنِي
عَلَى قَضَاءِ مَنَاسِكَكَ، فَإِنْ كُنْتَ رَضِيتَ عَنِّي فَازِدْ عَنِّي
رِضًا وَإِلَّا فَمِنَ الْآنَ قَبْلَ أَنْ يَنَآيَ عَن بَيْتِكَ دَارِي،

Allah'ım! Sana teslim oldum. İşimi Sana havale ettim. Ümit ve endişeyle Sana dayandım.

Senden başka hiçbir sığınak ve dayanak yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım.

Allah'ım! Kâbe senin evindir. Ben senin kulunum. Senin kulların olan bir anne babanın çocuğuyum. Bana lütfettiğin nimetlerle nice beldeleri aşarak bana buralara gelmeyi nasip ettin.

Lütfunla beni buralara ulaştırdın ve bize yüklediğin hac görevlerini yerine getirmeme yardım ettin. Allah'ım! Eğer benden razı isen, bu rızanın artmasını lütfet. Yok, eğer razı değilsen: Beytinden yurduma dönmeden önce şu an nasip et rızanı.

هَذَا أَوْ أَنْصِرَافِي، إِنْ أَذِنْتَ لِي غَيْرَ مُسْتَبَدِّلٍ بِكَ وَلَا
بَبَيْتِكَ، وَلَا رَاغِبٍ عَنْكَ وَلَا عَنْ بَيْتِكَ، اَللَّهُمَّ فَأَصْحِبْنِي
الْعَافِيَةَ فِي بَدَنِي وَالْعِصْمَةَ فِي دِينِي، وَأَحْسِنْ مُنْقَلَبِي،
وَارْزُقْنِي طَاعَتَكَ مَا أَبْقَيْتَنِي، وَاجْمَعْ لِي خَيْرِي الْآخِرَةَ
وَالدُّنْيَا، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اَللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا
أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ.
اَللَّهُمَّ رَحْمَتُكَ أَرْجُو فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ

وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

İşte dönüş vaktim gelip çattı ve izinle ayrılıyorum. Seni ve Beytini hiçbir şeyle değiştirmeyeceğim, Senden ve Beytinden asla yüz çevirmeyeceğim. Allah'ım, bedenime sağlık lütfet, dini hayatımı muhafaza buyur. Dönüşümü güzel eyle. Bana hayat lütfettiğin sürece sana tam anlamıyla bağlanmayı nasip et. Dünya ve Ahiret iyiliğini birlikte lütfet. Muhakkak ki senin her şeye gücün yeter.

Allah'ım! Senin verdiğine engel olabilecek, engel olduğunu da verebilecek hiçbir güç yoktur. Sen faydalı kılmadıkça hiçbir çalışma hiçbir varlık fayda vermez.

Allah'ım! Rahmetini umuyorum. Beni bir göz açıp kapayacak kadar bile nefsim bırakma. Durumumu her yönüyle ıslah eyle. Senden başka hiçbir ilah yoktur.

10. MEDİNE

Medine görülünce çokça salat-ü selam getirilir. Ziyaretin yararlı olması ve Dünya-Ahiret saadeti getirmesi için de dua edilir. Bu çerçevede yapılabilecek dualardan biri şöyledir:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيَّ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاَرْزُقْنِيْ مَا رَزَقْتَهُ •
اَوْلِيَائِكَ وَاَهْلَ طَاعَتِكَ وَاغْفِرْ لِيْ وَاَرْحَمْنِيْ يَا خَيْرَ
مَسْئُوْلٍ.

Allah'ım! Bana rahmet kapılarını aç. Veli kullarına ve sana tam anlamıyla bağlananlara lütfettiğini bana da lütfet. Beni bağışla ve bana merhamet buyur. Ey kendisinden istekte bulunulanların en iyisi!

Mescid-i Nebvî'ye veya başka bir mescide girerken okunan dua ve sala-

vat-1 şerifeyi birleştirerek şöyle dua edebilir:

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ •
وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلِي لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَصِيرًا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا
صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،
اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى
إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ.

Allah'ın adıyla ve Rasulullah'ın sünneti üzere. Rabbim! (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Bana yardımcı bir kuvvet ver.

Allah'ım! Hz. İbrahim ve ailesine salat ve selam eylediğin gibi, Hz. Muhammed ve ailesine de salat ve selam eyle! Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın.

Allah'ım! Hz. İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi, Hz. Muhammed ve ailesini de mübarek kıl! Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın. Allah'ım! Günahlarımı bağışla. Bana rahmet kapılarını aç.

Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in Kabr-i Şerifini ziyaret ederken okunacak zikirler

Mescide girdiğinde iki rekât tahiyetü'l-mescit namazı kılar. Sonra Hz. Peygamber'in kabr-i şerifinin yanına gelir ve şöyle selam verir:

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.
عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ! الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَحْمَةً
لِلْعَالَمِينَ! الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ
الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّينَ! الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِكَ وَأَصْحَابِكَ وَأَهْلِهِ
بَيْتِكَ وَعَلَى النَّبِيِّينَ وَسَائِرِ الصَّالِحِينَ

Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun ey Allah'ın Resulü! Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun ey Allah'ın Habibi! Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun ey âlemlere rahmet olarak gönderilen! Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun ey Peygamberlerin efendisi! Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun ey Peygamberlerin sonuncusu! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey Nebi! Allah'ın rahmeti ve selamı sana, aile efradına, tüm ashabına, ehl-i beyt'ine ve diğer peygamberlere ve Allah'ın salih kullarına olsun! Ey Allah'ın elçisi!

يَا رَسُولَ اللَّهِ! سَمِعْتُ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ
الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا وَقَدْ جِئْتُكَ مُسْتَغْفِرًا
مِنْ ذَنْبِي، مُسْتَشْفِعًا بِكَ إِلَى رَبِّي. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ بَلَغْتَ الرِّسَالَةَ،
وَأَدَّيْتَ الْأَمَانَةَ، وَنَصَحْتَ الْأُمَّةَ، وَدَعَوْتَ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ
بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى
آتَاكَ الْيَقِينَ. فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ مَا جَزَى رَسُولًا عَنْ
أُمَّتِهِ. اَللّٰهُمَّ اَتِهِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْ
عَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُودًا. رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ
فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ.

Ey Allah'ın Resulü! Yüce Allah'ın şöyle buyurduğunu duydum : “Eğer onlar kendilerine zulmettiklerinde sana gelip Allah'tan bağışlama dileselerdi ve Peygamber de onlar için istiğfar etseydi, şüphesiz Allah'ı tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet eden bulurlardı”. Ben günahlarımdan dolayı bağışlanma dileğiyle rabbime şefaathçi olman için geldim.

Şehadet ederim ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki sen onun elçisisin. Şehadet ederim ki sen peygamberlik görevini yaptın, emaneti yerine getirdin. Ümmete samimi davrandın, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağırdın. Ölüm sana gelinceye kadar Allah yolunda cihat ettin. Ümmetinin elçisi olarak Allah seni en üstün şekilde mükâfatlandırsın.

Allah'ım! Ona yakınlık, yücelik ve yüksek dereceler ver. Onu, vadettiğin Makam-ı Mahmud'a ulaştır. Rabbimiz! İndirdiğin kitaba iman ettik. Gönderdiğin Peygambere uyduk. Bizi tasdik eden şahitlerden yaz.

Eş-dostun göndermiş olduğu selamları ilettikten sonra, bir metre kadar ilerler. Önce Hz. Ebu Bekir, ardından da Hz. Ömer'in kabirleri başında durur ve onlara da selam verir:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ وَأَنْبِيَّهٖ فِي الْغَارِ وَ
رَفِيقَهُ فِي الْأَشْفَارِ وَأَمِينَهُ عَلَى الْأَسْرَارِ . جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا
أَفْضَلَ الْجَزَاءِ . فَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ اللَّهُمَّ
ارْضَ عَنْهُ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ وَآكِرْهُ مَقَامَهُ وَأَجْزِلْ ثَوَابَهُ

Ey Ebu Bekir es-Sıddık, selam üzerine olsun! Ey Peygamberin Halifesi, selam üzerine olsun! Ey Peygamberin mağaradaki arkadaşı, seferlerdeki yoldaşı ve sırdaşı! Allah'ın selamı üzerine olsun. Allah seni en güzel şekilde mükâfatlandırsın. Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi üzerine olsun.

Allah'ımı! Ondan razı ol. Derecesini yükselt. Makamını mübarek kıl. Mükâfatını bol eyle.

HZ. ÖMER'E SELAM;

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ الْفَارُوقَ . السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا مُظْهَرَ الْإِسْلَامِ . السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُكْسِرَ الْأَصْنَامِ

جَزَاكَ اللَّهُ عَنَّا أَفْضَلَ الْجَزَاءِ . فَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ اللَّهُمَّ ارْضَ عَنْهُ وَ ارْفَعْ دَرَجَتَهُ وَ أَكْرِمْ مَقَامَهُ وَ
أَجْزِلْ ثَوَابَهُ

Ey Müminlerin emiri Ömer el-Faruk! Selam sana.

Ey İslam'ı güçlendiren! Selam sana! Ey putları kıran! Selam sana! Allah seni en güzel şekilde mükâfatlandırınsın. Allah'ın selamı rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Allah'ım! Ondan razı ol. Derecesini yükselt. Makamını mübarek kıl. Mükâfatını bol eyle.

Sonra uygun bir yere çekilip kibleye yönelerek kendisi, anne babası, kardeşleri, yakınları, arkadaşları, dostları, kendisine iyiliği dokunmuş olanlar ve diğer Müslümanlar için dua eder.

Mescid-i Nebevî'de bulunduğu vakitleri büyük bir ganimet bilmeli ve bolca hamd etmeli, tekbir, tehlil ve tesbih okumalı, dua etmeli, salat-ü selam getirmelidir.

UHUT ŞEHİTLERİ VE CENNETU'L-BAKİ ZİYARETİ ESNA- SINDA OKUNACAK DUA

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ .
لَاحِقُونَ أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَ نَحْنُ بِالْآثِرِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَ لَكُمْ
وَيَرْحَمَ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَ الْمُسْتَأْخِرِينَ نَسْأَلُ
اللَّهُ لَنَا وَ لَكُمْ الْعَافِيَةَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَ مَيِّتِنَا وَ شَاهِدِنَا

وَاغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا اَللّٰهُمَّ مَنْ
 اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ
 عَلٰى الْاِيْمَانِ اَللّٰهُمَّ اَرْضْ عَنْهُمْ وَاَرْفَعْ دَرَجَتَهُمْ وَ اَكْرِمْ
 مَقَامَهُمْ وَاَجْزِلْ ثَوَابَهُمْ اَللّٰهُمَّ لَا تُحَرِّمْنَا اَجْرَهُمْ وَلَا تَفْتِنَا
 بَعْدَهُمْ

اَلْسَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ .

Selam size, ey mü'minler yurdunun sakinleri. İnşallah biz de size katılacağız. Siz bizden önce gelip geçtiniz. Biz de sizin peşinizden geleceğiz. Allah bizi de, sizi de bağışlasın. Sizden öncekilere de, sonrakilere de Allah rahmet eylesin.

Allah'ım! Ölülerimizi de dirilerimizi de, burada bulunanları da, bulunmayanları da, küçüklerimizi-büyüklerimizi, erkeklerimizi kadınlarımızı bağışla. Bizden hayat verdiklerini İslam üzere yaşat, vefat ettirdiklerini de imanla vefat ettir. Allah'ım! Onlardan razı ol, derecelerini yükselt, makamlarını mübarek kıl, mükâfatlarını bol eyle. Lütfunla ve kereminle ey ikram edenlerin en kerimi!

Allah'ım! Onların mükâfatından bizi mahrum etme. Onlardan sonra bizi fitneye düşürme.

Sabrınızdan dolayı size selam olsun. Ahiret yurdu ne güzeldir!

MESCİD-İ NEBEVÎ'DE OKUNABİLECEK DUA

أَحْمَدُكَ اللَّهُمَّ أَبْلَغُ الْحَمْدُ عَلَى جَمِيعِ نِعَمَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ الْمَزِيدَ •
 مِنْ فَضْلِكَ وَكَرَمِكَ. وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ،
 الْوَاحِدُ الصَّمَدُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
 ، وَصَفِيُّهُ وَحَبِيبُهُ وَخَلِيلُهُ ، أَفْضَلُ الْمَخْلُوقِينَ، وَأَكْرَمُ السَّابِقِينَ
 وَالْآخِرِينَ.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ رَبَّنَا •
 إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ
 لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا
 تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلَكَ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ وَأَعُوذُ •
 بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذُ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ. اللَّهُمَّ أَحْيِنِي عَلَى سُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّتِهِ وَأَعِزَّنِي مِنْ مُضَلَّاتِ الْفِتَنِ . اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى
 سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ
 إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
 كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ .

Allah'ım! Sana, ihsan ettiğin bütün nimetlerden dolayı sonsuz hamd eder lütuf ve keremini artırmanı niyaz ederim. Yüce, ulu, tek, samed, üstün ve hikmet sahibi Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ederim. Muhammed'in onun kulu, elçisi, seçtiği, habibi ve dostu, mahlûkatın en üstünü, geçmiş ve gelecek tüm yaratılmışların en iyisi olduğuna da şehadet ederim.

Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik ve Peygamber'e uyduk. Artık bizi şahitlerle beraber yaz. Rabbimiz! Şüphesiz biz, "Rabbimize inanın!" diye imana çağıran davetçiyi (Kur'an'ı) işittik ve iman ettik. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerine vadettiğin şeyleri bize de ihsan et ve kıyamet gününde bizi rezil etme; şüphesiz sen vadinden dönmezsin.

Allah'ım! Kulun ve elçin Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in senden istediği tüm hayırları bana da lütfetmeni niyaz ediyorum. Kulun ve elçin Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in sığındığı tüm şerlerden de sana sığınırım.

Allah'ım! Beni Peygamberin Muhammed (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in Sünneti üzere yaşat, bana onun dini üzere ölmeyi nasip et ve beni fitnelerin saptırmasından muhafaza buyur.

Allah'ım! İbrahim ve ailesine rahmet ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesine de rahmet et. İbrahim ve ailesini mübarek kıldığın gibi; Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesini mübarek kıl. Sen övgüye layıksın, şanı yüce olansın.

MESCID-İ NEBEVÎ'DEN AYRILIRKEN:

Mescid-i Nebevî'den ve Medine'den ayrılacağı zaman Mescid-i Nebevî'de iki rekât namaz kılarak bolca dua edip Rasulullah'ı tekrar usulüne göre ziyaret ederek veda etmesi güzel olur. Ayrılırken şöyle dua edilebilir:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا نَحِبُكَ، وَنُحِبْ مَلَائِكَتَكَ وَانْبِيَاءَكَ •
وَرُسُلَكَ، وَنُحِبْ عِبَادَكَ الصّٰلِحِيْنَ، اَللّٰهُمَّ حَبِّبْنَا اِلَيْكَ
وَإِلَى مَلَائِكَتِكَ وَإِلَى أَنْبِيَائِكَ وَرُسُلِكَ وَإِلَى
عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ، اَللّٰهُمَّ يَسِّرْنَا لِلْيُسْرَى، وَجَنِّبْنَا
الْعُسْرَى، وَاغْفِرْ لَنَا فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى، وَاجْعَلْنَا مِنْ
أَعْمَةِ الْمُتَّقِيْنَ“.

اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ هَذَا آخِرَ الْعَهْدِ بِحَرَمِ رَسُوْلِكَ، وَيَسِّرْ لِيْ
الْعَوْدَ اِلَى الْحَرَمَيْنِ سَبِيْلًا سَهْلَةً بِمَنْكَ وَفَضْلِكَ، وَارْزُقْنِيْ
الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَرُدَّنَا سَالِمِيْنَ
غَانِمِيْنَ اِلَى اَوْطَانِنَا اٰمِنِيْنَ. اَللّٰهُمَّ لَكَ اَسْلَمْتُ وَعَلَيْكَ
تَوَكَّلْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ فَاغْفِرْ لِيْ مَا قَدَّمْتُ
وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ أَنْتَ رَبِّيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا

أَنْتَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ
وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا الَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ
رَّحِيمٌ. رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ

Allah'ım! Bize seni sevmeyi lütfet. Meleklerini, Peygamberlerini, Elçilerini ve Salih kullarını sevmeyi de nasip eyle. Allah'ım! Bize sevgini lütfet. Meleklerin, Peygamberlerin, Elçilerin ve Salih kulların tarafından da sevmeyi ihsan eyle. Allah'ım! Bu ziyaretimi Medine-i Münevvere'yi son ziyaretim kılma. Lütfun ve ihsanıyla Harem-i Şerife ve Medine-i Münevvere'ye tekrar gelmemi kolaylaştır. Bana dünyada ve Ahirette sağlık ve bereket ihsan eyle. Bize, memleketlerimize sağ salım ve haccın feyiz ve bereketini elde etmiş olarak güven içinde dönmeyi nasip eyle. Allah'ım! Tamamen sana teslim oldum. Yalnızca sana tevekkül ettim. Sana iman ettim ve sadece senin hükmüne başvurdum. Geçmişte işlediğim ve gelecekte işleyebileceğim gizli ve açık bütün günahlarımı bağışla. Sen benim Rabbimsin. Senden başka hiçbir ilah yoktur.

Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma!

Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin. Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru.

HAC ve UMRE

794-Suâl: Haccın hikmeti nedir?	5
795-Suâl: Bazı şarkiyatçıların/oryantalistlerin ileri sürdüğü hac ibadetin İslâm dışı tapınma âdetlerinin bir devamı olduğunu doğru mudur?	11
796-Suâl: Hacc-ı Ekber ne demektir?	14
797-Suâl: Hacca gitmek isteyen kişi ne yapmalıdır?	16
798-Suâl: Hac ne zaman ve hangi şartlarda insana farz olur?	22
799-Suâl: Haccın edasının vacip olması için gerekli şartlar nelerdir?	25
800-Suâl: Kadın, fasık olan mahremiyle hacca gidebilir mi?	27
801-Suâl: Evli olmayan zengin bir kadının, mahrem bulamayacak olursa hacca gitmesi için evlenmesi vacip olur mu?	29
802-Suâl: Kadın mahremi olmadan hacca gidecek olursa haccı kabul olur mu?	30
803-Suâl: Kadınlara haccın vacip olması için aranan özel şartlar nelerdir?	30
804-Suâl: Hac yapmaya engel olan durumlar nelerdir?	32
805-Suâl: Haccın sahih olması için gerekli olan şartlar nelerdir?	34
806-Suâl: Yapılmış olan bir hac bozulur mu?	34
807-Suâl: Yapılan haccın farz hac olması için gerekli olan şeyler nelerdir?	35
808-Suâl: Hac üzerine vacip olduktan sonra fakir düşen kimse ne yapmalıdır?	36
809-Suâl: Sefih olan kişi yani parasına sahip çıkamayacak, onu birilerine	

kaptırması kuvvetle muhtemel olan birine hac vacip olur mu?	38
810-Suâl: Haccın farzları kaçtır ve nelerdir?	39
811-Suâl: İhram nedir ve ihrama nasıl girilir?	39
812-Suâl: İhrama girilmeden önce neler yapılmalıdır?	41
813-Suâl: Telbiye nedir ve nasıl yapılır?	42
814-Suâl: Haccın vacipleri kaçtır ve nelerdir?	44
815-Suâl: Arafat'tan Müzdelife'ye giderken imama tabi olarak onunla beraber gitmek vacip mi yoksa sünnet midir?	48
816-Suâl: Haccın sünnetleri nelerdir?	48
817-Suâl: Haccın müstehapları nelerdir?	50
818-Suâl: Haccın mekruhları nelerdir?	51
819-Suâl: Haccın zaman açısından mikatı nedir?	53
820-Suâl: İhrama girilen mikatlar nerelerdir? Ve hangi mikattan daha çok kimler ihrama girer?	53
821-Suâl: Harem Bölgesinde bulunanların hac ve umre için mikat yerleri yani ihrama girmeleri gereken yerler nereleridir?	54
822-Suâl: Hill bölgesinde olanların hac ve umre için mikat yerleri yani ihrama girmeleri gereken yerler nereleridir?	54
823-Suâl: Afakî olanların hac ve umre için mikat yerleri yani ihrama girmeleri gereken yerler nereleridir?	55
824-Suâl: İhrama girmiş olan bir kimse neleri yapabilir neleri yapamaz?	58
825-Suâl: Harem ne demektir? Haremle ilgili ayrıcalıklı hükümler nelerdir?	64

Mekke Haremi/el-Haremu'l-Mekkî: 65

Medine Haremi/el-Haremu'l-Medenî: 69

İHRAMLİ KİŞİ İÇİN YASAK OLMAYAN FİİL VE DAVRANIŞLAR

826-Suâl: İhramlı kişinin yıkanması caiz midir? 72

827-Suâl: Kişi, ihram elbiselerini (alt ve üst peştamalını) ihramlıyken yıka-
yabilir mi? 73

828-Suâl: İhramlı kişinin kan vermesi veya hacamat olması caiz midir? .. 73

829-Suâl: İhramlı kişinin diş çektirmesi caiz midir? 75

830-Suâl: İhramlıyken sürme kullanılabilir mi? 75

831-Suâl: İhramlı kişinin başını örtmesinin caiz olmadığını bilmekteyiz. U-
yurken başını yastığa koyması caiz olur mu? 75

832-Suâl: Kişi ihramlıyken kendi kurbanını kesebilir mi ve av hayvanından
yiyebilir mi? 76

833-Suâl: Harem Bölgesinde koparılması yasak olan yeşilliklerden anlama-
mız gereken nedir? 77

834-Suâl: Kişi ihramlıyken nikah akdi yapabilir mi? 79

KADININ İHRAMI

835-Suâl: İhram hakkında kadın ile erkek arasındaki farklar nelerdir? ... 80

ÇOCUĞUN İHRAMI..... 86

836-Suâl: Çocuğun hac veya umre için ihrama niyet etmesi geçerli mi-
dir? 84

837-Suâl: Henüz buluğa ermemişken ihrama giren çocuk ihramdayken bu-
luğa erer ve ihram yasağı işlerse ceza gerekir mi? 85

838-Suâl: Çocuk hac veya umre fiillerini yaptığında sevabı, kendisi mi yoksa

anne-babası mı alır? 85

MEKKE VE HAREM BÖLGESİNE GİRMEK

839-Suâl: Harem Bölgesine girmekte olan kimsenin yapması güzel olan şeyler nelerdir? 87

840-Suâl: Mekke-i Mükerreremeye girmekte olan kimse neleri yapar? 89

841-Suâl: Kâbe-i Muazzamayı gören kişi ne yapar? 93

842-Suâl: Kerahet vaktinde Mescid-i Haram'a gelen kişi tavaf yapabilir mi? 96

TAVAF BAŞLAMANIN ŞEKLİ

843-Suâl: Tavaf yapmak isteyen kişi neleri yapar? 98

844- Suâl: Tavaf duaları nelerdir?102

845-Suâl: Tavaf esnasında Ruknü'l-Yemânî'yi istilam etmenin hükmü nedir?106

846-Suâl: Kişi, tavafında sekizinci turu yapacak olsa ne yapması gerekir?108

847-Suâl: Tavaf namazı kaç rekâttır ve nerede kılınır?109

TAVAFIN NEVİLERİ

348-Suâl: Kaç çeşit tavaf vardır? 113

849-Suâl: Kudüm tavafı ve hükmü nedir? 114

850-Suâl: : Ziyaret tavafı ve hükmü nedir? 115

851-Suâl: Sader/veda tavafı ve hükmü nedir? 115

852-Suâl: Umre tavafının hükmü nedir? 116

853-Suâl: Nezir tavafının hükmü nedir? 116

854-Suâl: Tahiyetu'l-Mescit tavafının hükmü nedir? 116

855-Suâl: Nafile tavaf için belli bir vakit var mıdır?	117
--	-----

TAVAFIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI

856-Suâl: Tavafın sahih olmasının şartları nelerdir?	119
--	-----

857-Suâl: Tavafa niyet etmek gerekli olduğu gibi hangi tavafın yapılacağına dair niyet etmek de gerekli midir?	120
--	-----

TAVAFIN VACİPLERİ

858-Suâl: Tavafın vacipleri dendiğinde ne anlamalıyız ve nelerdir?	122
--	-----

859-Suâl: Tavaf namazının muayyen bir vakti var mıdır?	125
--	-----

860-Suâl: Kişi, yaptığı tavafın namazını kılmadan ikinci bir tavaf yapabilir mi?	125
--	-----

TAVAFIN SÜNNETLERİ

861-Suâl: Tavafın sünnetleri nelerdir?	127
--	-----

TAVAFIN MÜSTEHAPLARI

862-Suâl: Tavafın müstehapları nelerdir?	129
--	-----

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI MUBAH OLAN

FİİL VE DAVRANIŞLAR

863-Suâl: Tavafta yapılması mubah olan fiil ve davranışlar nelerdir?	131
--	-----

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI HARAM OLAN

FİİL VE DAVRANIŞLAR

864-Suâl: Tavaf esnasında yapılması haram olan fiiller nelerdir?	133
--	-----

TAVAF ESNASINDA YAPILMASI MEKRUH OLAN

FİİL VE DAVRANIŞLAR

865-Suâl: Tavafta yapılması mekruh olan fiiller nelerdir?	135
---	-----

866-Suâl: Tavaf esnasında erkeğin kadınla aynı hizada bulunması tavafı bozar mı?	136
--	-----

867-Suâl: Patik, terlik emsali şeylerle tavaf yapmak uygun mudur?	137
---	-----

868-Suâl: Konuşmanın tavafa zararı var mıdır? 137

SAFA İLE MERVE ARASINDA SA'Y YAPMAK

869-Suâl: Safa ile Merve arasında sa'y yapmanın hükmü nedir ve ara vermeden tavafın hemen peşinden yapılması gerekli midir? 139

870-Suâl: Tavafını yapan kişi sa'y yapmak istediğinde neler yapar?140

SA'YIN RÜKÜN VE ŞARTLARI

871-Suâl: Sa'y yapmanın rüknü nedir? 145

872-Suâl: Sa'yın sahih olması için aranan şartlar nelerdir?145

873-Suâl: Niyet etmeden sa'y yapmak caiz olur mu? 147

874-Suâl: Şartları peş peşe yapılmayan sa'y, sahih olur mu? 147

SA'YIN; VACİP, SÜNNET, MÜSTEHAAP, MUBAH VE MEKRUHLARI

875-Suâl: Sa'yın vacipleri nelerdir?148

876-Suâl: Sa'yın sünnetleri nelerdir?149

877-Suâl: Sa'yın müstehapları nelerdir? 150

878-Suâl: Sa'y esnasında yapılması mubah olan şeyler nelerdir? 151

879-Suâl: Sa'yın mekruhları nelerdir? 151

SA'YDAN SONRA MEKKE'DE KALAN KİMSENİN YAPACAĞI ŞEYLER

880-Suâl: Safâ ile Merve arasında sa'y yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır mı?152

881-Suâl: Kişi, ne zamana kadar telbiye getirmeye devam eder? 153

882-Suâl: Mekke'de bulunanın umre mi, yoksa tavaf yapması mı daha faziletlidir? 153

883-Suâl: İmkân bulan kişinin Kâbe'ye girmesi doğru mudur? 155

884-Suâl: Zemzem suyu ile yıkanmak caiz midir?156

- 885-Suâl: Hac veya umreden memleketlerine dönerken yanlarında zemzem suyu getirdiklerini görmekteyiz. Bu uygun bir davranış mıdır? 157
- 886-Suâl: Mekke'de bulunan kişi namaz vakitlerinde Mescid-i Haram'a gitmeyip mahalle mescitlerinde namaz kıldığında hadis-i şeriflerde zikri geçen fazileti elde eder mi? 158
- 887-Suâl: Mescid-i Haram ve Meccid-i Nebvi'nin her daim genişletildiğini bilmekteyiz. Hatta şu anda Mescid-i Nebvinin avlusu dâhil, kapladığı alan asrısaadet devrindeki Medine şehrinin tamamı olduğu da bilinmektedir. Durum böyle olunca hadis-i şeriflerde bahsedilen mescitlerden, asrısaadet dönemindeki mescit sınırlarım mı anlamalıyız? 161

MEKKE'DEN MİNAYA GİDİŞ

- 888-Suâl: Mina'ya gitmenin hükmü nedir ve ne zaman gidilir? 162
- 889-Suâl: Mina'ya gidilecek olan gün Cuma gününe tesadüf edecek olsa, kişi Cuma namazını kılmadan Mina'ya gidebilir mi? 162
- 890-Suâl: Terviye günü Mina'ya gitmeden Arafat'a gitmek ve orada geceleme kişinin haccına zarar verir mi? 163

MİNA'DAN ARAFAT'A GİDİŞ VE ARAFAT VAKFESİ

- 891-Suâl: Kişi Arafat'a gitmek için Mina'dan ne zaman ayrılır? 164
- 892-Suâl: Arafat'a varan kişi ne yapar? 165
- 893-Suâl: Arafat'ta hangi namazlar cem edilir, mukim olanlar da cem yapabilir mi? 166
- 894-Suâl: Arafat'ta cem-i takdim yapılabilmesi için aranan şartlar nelerdir? 167
- 895-Suâl: Arafat'ta vakfe nasıl yapılır? 168

896-Suâl: Arafat vakfesinin sahih olmasının şartları nelerdir?	173
897-Suâl: Vakfe yapan kişinin o günde oruçlu olmasının hükmü nedir?	173
898-Suâl: Kişi güneş batmadan önce Arafat'tan çıkacak olsa ne yapmalıdır?	175

ARAFAT'TAN MÜZDELİFE'YE GİDİŞ

899-Suâl: Hacılar, Müzdelife'ye ne zaman gider?	176
900-Suâl: Müzdelife'ye giden hacılar akşam ve yatsı namazlarını nerede ve nasıl kılarlar?	176
901-Suâl: Müzdelife'de yapılan cem-i tehir için aranan şartlar nelerdir?	177
902-Suâl: Müzdelife'de geceleminin hükmü nedir?	178
903-Suâl: Müzdelife vakfesi ne zaman yapılır ve hükmü nedir?	179
904-Suâl: Günümüzde hacca getiren bazı kurumlar tarafından yapıldığı gibi imsak yani sabah namazının vakti girmeden Müzdelife'den çıkmak caiz olur mu?	180

MÜZDELİFE'DEN MİNA'YA GİDİŞ

905-Suâl: Mina'ya ne zaman hareket edilmelidir?	181
---	-----

ZİYARET TAVAFI

906-Suâl: Kaç çeşit tavaf vardır?	182
907-Suâl: Ziyaret tavafının hükmü nedir?	183
908-Suâl: Ziyaret tavafı hangi vakitlerde yapılabilir?	183
909-Suâl: Ziyaret tavafının sahih olması için aranan şartlar nelerdir? ...	185
910-Suâl: Ziyaret tavafının vacipleri nelerdir?	186
911-Suâl: Ziyaret tavafı ve diğer tavaflarda sakınılması gereken şeyler nelerdir?	187

912-Suâl: Tavaf için, namaz ve oruç ibadetlerinde olduğu gibi bozulma söz konusu mudur?	187
913-Suâl: Ziyaret tavafında yapılan remel terkedilebilir mi?	188
914-Suâl: Ziyaret tavafında sa'y ve remel yapmayan, daha öncesinde ki tavafu'l-kudumda da bunları yapmamışsa daha sonraki tavafu's-sadır'da yapabilir mi?	189
915-Suâl: Sa'y ve remel ne zaman yapılır larsa daha faziletli olurlar?	190
916-Suâl: Hangi sa'y geçerli değildir?	190
917-Suâl: Ziyaret tavafı yapılır lca ihramla birlikte gelen yasaklar kalkar mı?	191
918-Suâl: Ziyaret tavafı tamamen terk edilecek olursa ne olur?	193
919-Suâl: Bayram günlerinde farz olan tavafı hayız ve nifas gibi sebeplerle yerine getiremeyen kadınların zorunlu olarak memleketlerine dönmeleri durumunda ne yapmaları gerekir?	194
920-Suâl: Ziyaret tavafından sonra yapılacak işler nelerdir?	195
ZİYARET TAVAFINDAN SONRA SAFA MERVE ARASINDA SA'Y ETMEK	
921-Suâl: Safa ile Merve arasında sa'y etmenin hükmü nedir?	198
922-Suâl: Safa ile Merve arasında sa'y nasıl yapılır?	198
923-Suâl: Safa ile Merve arasında yapılan sa'yın sahih olması için aranan şartlar nelerdir?	201
924-Suâl: Sa'ya ait vacipler nelerdir?	202
925-Suâl: Say'ın sünnetleri nelerdir?	203
926-Suâl: Say'ın müstehapları nelerdir?	203
927-Suâl: Sa'y esnasında yapılması mubah olan şeyler nelerdir.	204

928-Suâl: Sa'y esnasında yapılması mekruh olan şeyler nelerdir? 204

929-Suâl: Sa'y yapmanın akabinde nelerin yapılması güzeldir? 205

ŞEYTAN TAŞLAMAK

930-Suâl: Şeytan taşlamanın İslam dinindeki yeri nedir? Günümüzde şeytanın bayraktarlığını yapan bazı kimselerin İslam dininde böyle bir uygulamanın olmadığını söylemelerinin aslı var mıdır? 208

931-Suâl: Şeytan taşlamanın şartları nelerdir? 211

932-Suâl: Şeytan taşlama hangi günlerde yapılır ve hükmü nedir?212

933-Suâl: Birinci gün şeytan taşlama görevi hangi vakitlerde yerine getirilir?213

934-Suâl: Şeytan taşlama, hac kurbanını kesme ve tıraş vazifelerinin sırasıyla yapılmasının hükmü nedir?215

935-Suâl: İkinci ve üçüncü gün şeytan taşlama görevi hangi vakitlerde yerine getirilir?216

936-Suâl: Dördüncü gün şeytan taşlama görevi hangi vakitlerde yerine getirilir? 217

937-Suâl: Şeytan taşlama görevi nasıl yapılır? 217

938-Suâl: Şeytanları taşlamayı zikredilen tertip üzere yapmanın hükmü nedir? 222

939-Suâl: Şeytan taşlamak için taştan başka şeyler atılabilir mi? 222

940-Suâl:Şeytanlardan birinin taşlamayı eksik yaptığını fakat bunun hangi şeytan olduğunu hatırlamayan kişi ne yapmalıdır? 223

941-Suâl: Şeytan taşlama günlerinde geceyi Mina'da geçirmemesi durumunda ne gerekir? 223

942-Suâl: Buluğa ermemiş çocuklar şeytam taşlamalılar mı?	224
---	-----

VEDA TAVAFI

943-Suâl: Veda tavafının hükmü nedir?	226
944-Suâl: Veda tavafının sahih olması için aranan şartlar nelerdir?	228
945-Suâl: Veda tavafı nasıl yapılır?	228
946-Suâl: Veda tavafı ne zaman yapılmalıdır?	229
947-Suâl: Veda tavafını yaptıktan sonra bir müddet daha Mekke'de kalan kişinin bu tavafı iade etmesi gerekir mi?	230
948-Suâl: Veda tavafı yapılmadığı halde kişinin zimmetinden düşer mi?	230
949-Suâl: Veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılan kişi ne yapmalıdır?	231
950-Suâl: Ziyaret tavafını yaptıktan sonra aybaşı veya loğusa olan kadın için veda tavafının hükmü nedir?	231

HACCIN FAZİLETLERİ

951-Suâl: Hac ibadetinin faziletleri nelerdir?	232
952-Suâl: Haram para ile yapılan hac sahih olur mu?	233
953-Suâl: Fakir olan kişi hac yaptıktan sonra zengin olsa tekrar hac yapması gerekir mi?	234
954-Suâl: Farz haccını eda etmiş birisinin ikinci defa nafile olarak hac yapması mı, yoksa o miktar parayı fakirlere sadaka vermesi mi daha faziletlidir?	235

UMRE

955-Suâl: Umre yapmanın hükmü nedir?	236
--	-----

956-Suâl: Umrenin farzları nelerdir?	238
957-Suâl: Hac ile umre arasındaki ortak ve farklı yönler nelerdir?	239
958-Suâl: Umre nasıl yapılır?	240
959-Suâl: Birden fazla umre yapmanın hükmü nedir?	240

HACCI KIRAN

960-Suâl: Haccı kıran nedir ve nasıl yapılır?	242
961-Suâl: Haccı kıran yapacak olan nasıl niyet yapar?	242
962-Suâl: Hacc-ı kıran mı, hacc-ı temettü mü yoksa hacc-ı ifrat mı daha faziletlidir?	244
963-Suâl: Kıran haccının sahih olması için aranan şartlar nelerdir?	244
964-Suâl: Kıran veya temettü haccı yapan için şükür kurbanının hükmü nedir?	246
965-Suâl: Kesilecek şükür kurbanının vacip olması için gerekli şartlar nelerdir?	247
966-Suâl: Vacip olan bu şükür kurbanı, nerede ve ne zaman kesilmelidir?	247
967-Suâl: Şükür kurbanı kesmeye maddi imkânı olmayan ne yapar? ...	248

TEMETTÜ HACCI

968-Suâl: Temettü' haccı nedir ve nasıl yapılır?	250
969-Suâl: Temettü' haccının sıhhat şartları nelerdir?	251
970-Suâl: Mekkeli olan veya mikat bölgelerinde yaşayanların Temettü' haccı yapmaları durumunda ne gerekir?	254
971-Suâl: Mekkeli olan veya mikat bölgelerinde yaşayanların haccı kıran yapmaları mümkün müdür?	255

972-Suâl: Temettü' haccının sahih olması için umre ihramına mikattan girilmesi şart mıdır?255

973-Suâl: Bir kişiden umre diğer bir kişiden hac vekâleti alan birisi ikisini birleştirip temettü' haccı yapabilir mi? 256

İHRAMI İHRAMA KATMAK

974-Suâl: Bir ihramı bir başka ihrama katmak caiz midir?257

975-Suâl: Birinci suret olan; umre ihramına hac ihramını katmak durumunda ne gerekir?257

976-Suâl: İkinci suret olan; hac ihramına başka bir hac ihramını katmak durumunda ne gerekir? 259

977-Suâl: Üçüncü suret olan; umre ihramına başka bir umre ihramını katmak durumunda ne gerekir?261

978-Suâl: Dördüncü suret olan; hac ihramına umre ihramını katmak durumunda ne gerekir?261

979-Suâl: Yukarıda geçen dört surette ceza kurbanı vacip olması durumunda fakir olan oruç tutabilir mi? 263

HAC VE UMREDE İŞLENEN MAHZURLAR SEBEBİYLE

GEREKEN CEZALAR

980-Suâl: Hac ve umrede cezayı gerektiren mahzurlar kaç kısma ayrılır? 264

981-Suâl: Yukarıda zikredilen cinayetlerden birini işleyen kişi için ne tür cezalar vardır? 265

982-Suâl: Bir cinayeti özürlü olarak işlemek ne demektir? 267

983-Suâl: İhrama girmiş olan çocuğun işlediği cinayetin cezası var mı-

dır?	267
984-Suâl: İşlenen cinayetlerin cezalarının yerine getirilmesi için belli bir vakit var mıdır?	268
985-Suâl: Cinayetlerin tekrarı cezaların tekrarını gerektirir mi?	269
986-Suâl: Hac veya umrede işlenen cinayetlerin cezaları kişilere göre değişir mi?	269

İHRAM YASAĞI OLARAK KOKU SÜRMEK

987-Suâl: İhramlıyken koku sürünmenin cezası nedir?	271
988-Suâl: Bütün azaları kokulanmış olan kişiye ne ceza terettüp eder?	272
989-Suâl: Elbiseye sürülen kokunun az veya çok olduğunu nasıl anlarız?	272
990-Suâl: İhramlının sürme çekmesi veya kına yakmasından dolayı ceza gerekir mi?	273
991-Suâl: İhrama girmeden önce giyeceği ihram elbisesine veya bedenine koku sürünmesi caiz midir?	274
992-Suâl: İhramlıyken sürüldüğü koku için kefarete verdikten sonra ter sebebi ile bedenin başka uzuvlarına yayılan kokudan dolayı tekrar kefarete gerekir mi?	275
993-Suâl: Kişinin, ihramlıyken kokuyu ağzına dökmesi veya içmesi ceza gerektirir mi?	276
994-Suâl: Bedenin herhangi bir yerinin sabun ile yıkanması durumunda ceza gerekir mi?	277
995-Suâl: Parmak aralarındaki yarıklara tedavi maksadıyla krem sürülebilir mi?	277

DİKİŞLİ ELBİSE GİYMEK

996-Suâl: İhramlıyken dikişli elbise giymenin cezası nedir?	279
997-Suâl: İhramlıyken giyilmesi yasak olan dikişli elbiselerden maksat nedir?	280
998-Suâl: İhrama dikişli elbiseyle girmek cezayı gerektirir mi?	281
999-Suâl: İhramlı olan kişinin ayaklarına mest giymesi cezayı gerektirir mi?	281
1000-Suâl: Kadınların ihramlıyken yüzlerini açmalarının hükmü nedir?	282
1001-Suâl: İhramlı olan erkeklerin başlarını örtmeleri durumunda ne ceza gerekir?	284
1002-Suâl: İhram yasaklarından tıraş hakkında genel bir kuraldan bahsedebilir miyiz?	284
1003-Suâl: Baş tıraş etmek veya saçları kısaltmaktan dolayı ne gibi ceza gerekir?	285
1004-Suâl: İhramlı bir kimse aynı yerde saçını-sakalını, koltuk altı tüylerini ve kısığını tıraş edecek olsa cezası nedir?	286
1005-Suâl: İhramlı bir kimse aynı yerde farklı yasakları işleyecek olsa ne gerekir?	287
1006-Suâl: İhramlıyken hacamat yaptırmak caiz midir? Ayrıca hacamat yaptırmak için kesilen kıllardan dolayı ceza gerekir mi?	287
1007-Suâl: Ense, koltuk altı ve kısığın dörtte birini tıraş etmekle kurban kesmek gerekir mi?	288

- 1008-Suâl: İhramlının göğsünden, ayak bileğinden diz kapağına kadar olan yerden, dizinden, baldırından, el dirseğine kadar olan yerden ve pazısından tüyleri tıraş etmesi ceza gerektirir mi? 289
- 1009-Suâl: İhrama girmiş olan bir kimsenin bıyıklarını tıraş etmesinin hükmü nedir? 289
- 1010-Suâl: İhrama girmiş olan bir kimsenin saçı kendiliğinden dökülecek olsa ceza gerekir mi? 290
- 1011-Suâl: İhramlının bıyığını tıraş etmesi cezayı gerektirir mi? 290
- 1012-Suâl: İhrama girmiş olan bir kimse tırnaklarını kesebilir mi?291
- 1013-Suâl: El ve ayakların her birinden dört parmağın tırnaklarını keserek; toplamda on altı parmağın tırnaklarını kesecek olsa ceza olarak ne gerekir? 292
- 1014-Suâl: Koku kullanmak, dikişli elbise giymek, başı örtmek, tıraş olmak ve tırnakları kesmek emsali ihram yasaklarının isteyerek veya istemeyerek yapılmaları arasında bir fark var mıdır? 293
- 1015-Suâl: İhramlıyken işlenen cinayet kurban kesmeyi veya sadaka vermeyi gerektiriyorken cezanın başka bir şeyle karşılanması caiz midir? 294
- 1016-Suâl: Kurban kesmek hususunda muhayyer olduğu cezalarda başka ne yapabilir? 295
- 1017-Suâl: Ceza olarak kesilen kurbanın caiz olmasının şartları nelerdir? 296
- 1018-Suâl: Sadakanın caiz olmasının şartları nelerdir? 298
- 1019-Suâl: Sadaka olarak sözü geçen sa' bu günkü ölçülere göre ne kadar

alınmalıdır?	301
1020-Suâl: Ceza olarak gereken oruç tutmanın caiz olmasının şartları nelerdir?	302
1021-Suâl: Bakarak, düşünerek veya ihtilâm olarak menisi gelen ihramlı kişiye ceza gerekir mi?	303
1022-Suâl: İhramlıyken cinsel ilişkide bulunmanın cezası nedir?	303
1023-Suâl: Arafat'ta vakfeden önce cinsel ilişkide bulunmak haccı fasit yapar ve ceza olarak kurban gerektirir. Cinsel ilişkinin birden çok olması durumunda ceza kurbanı da birden çok olur mu?	305
1024-Suâl: Arafat'ta vakfeden önce cinsel ilişkide bulunduğundan dolayı haccı fasit olan kişi sonraki senede kaza ederken onu da ifsat etse hüküm nedir?	306
1025-Suâl: Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra cinsel ilişkide bulunmanın hükmü nedir?	306
1026-Suâl: Ziyaret tavafını cünüp olarak yaptıktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunmanın hükmü nedir?	307
1027-Suâl: Kıran haccına niyet eden kişi ne umre ne de hac fiillerinden bir şey yapmadan hanımıyla cinsel ilişkide bulunacak olursa ne yapması gerekir?	308
1028-Suâl: Cinsel ilişki hangi durumda büyükbaş hayvan kesmeyi gerektirir?	309
1029-Suâl: Kıran haccı yapan kişi haccı kaçırrı da haccın batıl olduğunu zannedip ona göre davranacak olursa ne gerekir?	310

- 1030-Suâl: Ziyaret tavafinı cünüp, hayız veya nifas halindeyken yapana ne gerekir?310
- 1031-Suâl: Ziyaret tavafinı abdestsiz olarak yapana ne gerekir? 311
- 1032-Suâl: Ziyaret tavafinda işlenen bir kusurdan dolayı ceza gerektiğinde asıl olan iade midir, yoksa cezanın yerine getirilmesi midir?312
- 1033-Suâl: Ziyaret tavafinın iade edilmesi durumunda asıl olan birinci mi, yoksa ikinci tavaf mıdır?313
- 1034-Suâl: Ziyaret tavafinın tamamını veya bir kısmını terk eden kişinin durumu nedir?313
- 1035-Suâl: Hiçbir özür bulunmadığı halde ziyaret tavafinı binek sırtında veya tahtirevan emsali bir şey üzerinde taşınarak yapması durumunda hüküm nedir?314
- 1036-Suâl: Bayramın son gününün son vakitlerinde hayızdan temizlenen kadın ne yapmalıdır?315
- 1037-Suâl: Mütehayyire; sürekli kan gören (15 gün devamlı temizlik göremeyen) ve hayız ile temizlik halinin hangi vakitler olduğunu bilemeyen kadın, ziyaret tavafi hakkında nasıl davranmalıdır?316
- 1038-Suâl: Sader/veda tavafi, ziyaret tavafi yerine geçer mi?316
- 1039-Suâl: Sader/veda tavafinı cünüp veya abdestsiz olarak yapmanın cezası nedir?317
- 1040-Suâl: Kudum/Mekke'ye varış tavafinı cünüp veya abdestsiz olarak yapmanın cezası nedir?318
- 1041-Suâl: Tavaf ve cezalarıyla ilgili genel kurallardan bahsedebilir mi-

yiz?	319
1042-Suâl: Sa'yin çoğu veya tamamının terkedilmesi durumunda ne gerekir?	319
1043-Suâl: Sa'yi binek sırtında veya tahtırevan emsali bir şey üzerinde yapacak olursa hüküm nedir?	320
1044-Suâl: Safa ve Merve tepeleri arasında sa'yin tertibini bozmanın hükmü nedir?	320
1045-Suâl: Tavaftan önce sa'y yapılabilir mi?	321
1046-Suâl: Sa'yi yapmadan memleketine dönen kişi ne yapmalıdır?	321
1047-Suâl: Bir özürden dolayı sa'yi terk eden, mikatı geçerek memleketine dönecek olsa ne yapmalıdır?	321
1048-Suâl: Safa ve Merve tepelerinin eteklerine gelip tepelerine çıkmamanın hükmü nedir?	322
1049-Suâl: Güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılmanın bir cezası var mıdır?	322
1050-Suâl: Müzdelife'de vakfenin terk edilmesinin hükmü nedir?	323
1051-Suâl: Şeytan taşlamalarda taşlardan çoğu atılmayacak olursa ne yapılmalıdır?	323
1052-Suâl: Hac ve umre kurbanlarının Harem Bölgesinde kesilmeleri şart mıdır?	324
1053-Suâl: Halk arasında taş, baş, tıraş sözü dolaşmaktadır. Bu söz önce şeytan taşlama sonra kurban kesme sonra da tıraş olma tertibine vurgu yapmak için söylenmektedir. Böyle bir tertip gerekli midir?	325

- 1054-Suâl: İhramın yasaklarından birinin avlanmak oluşunu biliyoruz. Av hayvanıyla kastedilen nedir? 326
- 1055-Suâl: Av hayvanları kaç kısımdır? 326
- 1056-Suâl: İhramlı kişiye yasak olan av hayvanları hangileridir?327
- 1057-Suâl: Öldürülmesiyle ceza gereken av hayvanlarında ceza nasıl takdir edilmelidir? 329
- 1058-Suâl: İhramlının av hayvanını bilfiil veya sebep olarak öldürmesi arasında fark var mıdır? 329
- 1059-Suâl: İhramlı bir kimse tehdit altındayken av hayvanını öldürecek olsa ceza gerekir mi?330
- 1060-Suâl: İhramlının, av hayvanının bulunduğu yeri avcıya bildirmesinin hükmü nedir?331
- 1061-Suâl: Öldürülen av hayvanının cezası ne şekilde takdir edilmelidir?333
- 1062-Suâl: Av hayvanın değeri takdir edildikten sonra av yasağı suçunu işleyen ihramlı ne yapmalıdır?334
- 1063-Suâl: Av hayvanını yaralama veya bir uzvunu telef etmenin cezası nedir? 336
- 1064-Suâl: Av hayvanının yumurtasını kırmanın cezası var mıdır? 338
- 1065-Suâl: Haşeratını öldürmenin cezası var mıdır? 338
- 1066-Suâl: Çekirge ve bit öldürmek ceza gerektirir mi? 339
- 1067-Suâl: İhramlı bir kimsenin boğazladığı av hayvanının hükmü nedir? 340

1068-Suâl: Harem Bölgesinde veya dışında yakalanan av hayvanını salıvermek gerekli midir?	343
1069-Suâl: İhramlının av hayvanını satması veya satın alması caiz midir?	344
1070-Suâl: İhrama girmemiş olan bir kimsenin Harem Bölgesinin dışında avlamış olduğu hayvanı ihrama girdikten sonra satmasının hükmü nedir?	346
1071-Suâl: İhramlı bir kişinin, ihrama girmemiş bir başka kişiyi vekil ederek ona hayvanını sattırmasının hükmü nedir?	346
1072-Suâl: Harem Bölgesinde sökülmesi veya kopartılması yasak olan ağaç ve otlar hangileridir?	347
1073-Suâl: Harem Bölgesi dışında adam öldürme, içki içme, dinden çıkma emsali fiilleri işledikten sonra Harem Bölgesine sığınana ne yapılır?	350
1074-Suâl: Mekke'ye silah sokmak caiz midir?	351
1075-Suâl: Kâfirlerin Mescid-i Haram'a girmeleri caiz midir?	352
1076-Suâl: Harem Bölgesinden dışarıya toprak çıkarmak caiz midir?	352
1077-Suâl: Kâbe'nin taş ve örtüsüne bolca sürülmüş olan kokulardan almak caiz midir?	353
1078-Suâl: Kâbe örtüsünün küçük parçalara bölünüp belli kişilere dağıtıldığını söylüyorlar. Bu uygulama doğru mudur?	353
1079-Suâl: Mekke'nin arazi ve binalarının satışı caiz midir?	354
1080-Suâl: Sair yerlerdeki kerahet vakitleri, Mekke'de de kerahet vakitleri midir?	355

1081-Suâl: Mekke mi Medine'den, yoksa Medine mi Mekke'den daha faziletlidir?	355
1082-Suâl: Mekke ve Medineli olmayanların bu iki mukaddes şehre yerleşmelerinin hükmü nedir?	356

İHSAR

1083-Suâl: İhsar nedir?	358
1084-Suâl: Muhsar olan kişinin ne yapması uygundur?	360
1085-Suâl: Kişinin "İhrama girerken muhsar kalırsam Harem'de hayvan boğazlamadan ihramdan çıkmayı şart koşuyorum" şeklinde koşacağı şart geçerli olur mu?	361
1086-Suâl: Başkası adına hac yapmak caiz midir?	362
1087-Suâl: Başkası adına farz hac yapmanın şartları nelerdir?	362

UMRE HAKKINDA TATBİKAT

1088-Suâl: umrenin yapılışı nasıldır?	371
---	-----

HAC İBADETİ HAKKINDA TATBİKAT

1089-Suâl: Hacc-ı ifrad nasıl yapılır?	373
1090-Suâl: Temettü haccı nasıl yapılır?	378
1091-Suâl: Kıran haccı nasıl yapılır?	379

HAC VE UMRE DUALARI

1092-Suâl: hac ve umre boyunca yapılacak dualar nelerdir?	381
---	-----

YOLCULUKTA OKUNACAK DUALAR

Yola Çıkarken:	389
Vasıtaya Binerken:	390
İhrama Girerken Ve İhramlı İken Okunacak Zikirler.....	392
Telbiye	385

Tekbir	385
Tehlil	386
Tesbih	386
Mekke'ye Girişte /Hareme Varınca	388
Mescide Girerken	388
Kabeyi Görünce	389
Zemzem İçerken	389
Mescitten Çıkarken	390
Tavaf	390
Tavafın Şavtları	391
Sa'yden Sonra Merve'de Yapılacak Dua	413

ARAFAT DUALARI

Müzdelif Vakfesinde Okunacak Dua	431
Mina'da Okunacak Dua	435
Cemerata Taş Atarken	436
Kurban Keserken Okunacak Dua	437
Saçlarım Tıraş Ederken Okunacak Dua	438
İhramdan Çıktıktan Sonra Okunacak Dua	438
9. Veda Tavafından Sonra Okunacak Dua	440
Uhut Şehitleri Ve Cennetu'l-Baki Ziyareti Esnasında Okunacak Dua	447
Mescid-İ Nebvî'de Okunabilecek Dua	449
Mescid-İ Nebvî'den Ayrılırken:	451